DIA

redelid on püsti aetud ja üle Eesti tegutseb suur hulk ini
delil ülespoole liikujaid toetada ja julgustada.
oniaks nimetatakse kiriku sotsiaaltööd ja see peaks ise
na tervet koguduseliikmete elulaadi. Nii nagu elulaad
ri olukordades, nii otsib ka diakoonia oma väljundit koh
imeste vajadustega ning pakub lahendust, mis võivad vä
ute koostöövormide moodustamises ning teenuste osu
elles raamatus näeme, et vahel on mõistlik produktiivse
õbiselu praktiseerimiseks koopereeruda, otsida sobivaid
orme ning tegeleda sotsiaalse ettevõtlusega.
hekülgedel ilmneb diakooniatöö kirevus ja selguvad põhi
di peatükis saavad sõna need, kes aitavad kaasa muutu
e kriminaalses keskkonnas või on ise kriminõma kadaliipust
läbi pääsenud ja uuele elule sündinud.

KULONE REEGEL ÖTLEB,
ET TEE TEISTELE SEDA,
MIDA SA TAHAD,
ET TEISED SULLE TEEKSID.

Diakoonia ilu

Diakoonia ilu

Diakoonia ilu

DIAKOONIA ILU

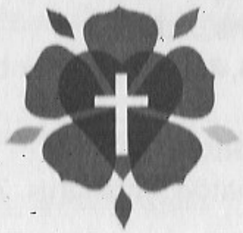

Eesti Diakoonia

2019

Eesti Evangeelne Luterlik Kirik

KÜSK Kodanikuühiskonna Sihtkapital

interreg Baltic Sea Region

SEMPRE

KUSTUTATUD
04. 02. 2026
Viimsi Raamatukogu

Läänemere regiooni Interreg projekt SEMPRE

Koostajad: Margit Arndt-Kalju, Avo Üprus, Ingmar Kurg
Intervjueerija ja keeletoimetaja: Margit Arndt-Kalju
Kujundaja ja illustraator: Riina Sildvee
Fotod: Urmas Roos (lk 15, 25, 88, 207), Peeter Langovits (lk 76) ja erakogud

Väljaandja ja kõigi õiguste kaitsja:
EELK Diakoonia- ja Ühiskonnatöö Sihtasutus, 2019

ISBN 978-9949-88-935-8

Sisukord

Raamat armastuse külvitööst. *EELK peapiiskop Urmas Viilma* 5

Diakooniaredelit mööda üles. *Avo Üprus* 7

Mis on Jumala diakoonia? *Ingmar Kurg* 15

Kummardus diakoonia töötegijatele. *Kadri Kesküla* 25

MEIL ON PERE

„Ma usaldan end Sinu kätesse!" Uks perekeskustesse. *Lea Saar* 29

Jumala lapsed. Misjonäri pilk Eestile. *Pia Ruotsala* 39

Ühiskondlik vanaema. Kloostri kaitsvad seinad ümber väga noorte emade. *Heidi Rätsep* 49

Juhitud noorusenergia Pilistvere koguduse mail *Hermann Kalmus* 58

Käitumisprobleemidega laste laagrid. *Remet Rander* 67

KOGUDUS ON PEREKOND

Haapsalu naiste kokaraamat on Piibel. *Sirje Jätsa* 73

Kui huvitavad on inimesed! Linnakoguduse hool oma vanadest *Piret Kressa* 76

Kuidas taastada Eestis kultuuri? Ristivanemlus kui uuesti leitud normaalsus. *Peeter Parts* 82

Abistamisanni rakendamine kogukonna heaks. *Tauno Toompuu* 88

Stressipallimäng Rakveres. *Nelli Vassila* 92

Armastus, hoolimine, usaldus Peetelis. *Liia Nikiforov* 95

UUS MUDEL

Harkujärve kogukonnakirik – koht, mis hingab ühiselu rõõmus
Ulla Siirto *104*

Lapsehoiud Harkujärve kogukonnakirikus
Keili Kollamaa-Rander *116*

Lahtised kirikuuksed. *Merle Krigul* *123*

MUUTUMISE IME

Kriminaaltöö. Kiriku kriminaaltöö diakoonia osana. *Avo Üprus* *133*

Kuritegudest heategudeni. *Olavi Ilumets* *139*

Aidates tõde kanda. Inglid vanglas ja tugikodus. *Eva Üprus* *146*

Võitjaid ei ole arestimajatöös just palju –
aga seda hinnalisem on võit! *Remet Rander* *163*

Lootuse Küla sillaehitajad. *Viljam Borissenko* *170*

Süda põleb tänavamisjoni jaoks. *Villy Võrk* *181*

Cum laude ja politsei tänupreemia. Jumalal on huumorimeelt
Immanuel Volkonski *189*

HOONEEHITAJA TARKUSED

SEMPRE – kogukondliku elutaju poolt. *Ingmar Kurg* *207*

SEMPRE projektide valguses. *Merle Krigul* *214*

Kogukond ei jäta oma väeteid hätta
Koguduste ja omavalitsuste koostööst. *Priit Rohtmets* *223*

Raamat armastuse külvitööst

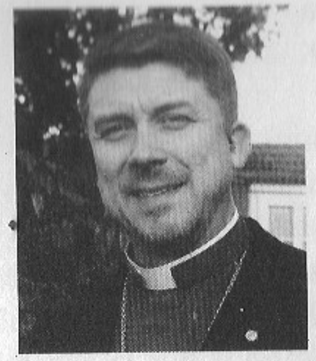

URMAS VIILMA
EESTI EVANGEELSE LUTERLIKU KIRIKU PEAPIISKOP

Käesolev raamat ilmub Eesti Vabariigi 100. juubeliaasta tuules. Oleme tänulikud iseseisvuse ja kestmajäämise eest! Tunneme, et riik on kindlates kätes. Toetudes koostööle oma rahvusvaheliste partneritega, suudame tagada riigi kaitstuse ning vältida ajaloos tehtud vigu ja konflikte. Sellises olukorras ei ole aga mitte päris kindel, kas ikka kogu Eesti rahvas tunneb ennast oma igapäevaelus turvaliselt ja kaitstult. Kas kõik meie ühiskonna liikmed on selles saja-aastases vabas riigis õnnelikud ning tulevad oma eluga hästi toime?

Ei ole vaja teha suuri jõupingutusi tähele panemaks seda, et meie ümber ja koos meiega elab Eestis palju inimesi, kes vajavad ligimese hoolt, tähelepanu, tuge ja abi. Kirik püüab seda vastavalt oma võimetele ja suutlikkusele pakkuda.

2017. aasta kevadel võttis Tartusse Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) 100. aastapäeva kirikukongressile kogunenud kirikurahvas vastu avalduse, mille üks peatükk sõnastas EELK ülesande ühiskonna teenistuses:

Kirik teenib ühiskonda diakoonia ja hingehoiuga. Vabal rahvakirikul on sotsiaalne vastutus.

Kiriku kui usklike osaduse keskmes on jumalateenistus – pöördumine sõnas ja sakramendis jagatud ja avaliku evangeeliumi juurde. Meie osadus rajaneb Jumala armastuse uuenemisel ja lepitaval väel. See julgustab vaatama armastuse silmadega meid ümbritseva loodu ja kõigi kaasinimeste poole ning aitab iseäranis märgata

lohutada ja toetada neid, kes on väetid, haiged, hädasolijad ja tõrjutud. Kirik peab aitama teha nende hääle avalikult kuuldavaks. Ühiskondliku õigluse, rahu ja loodu hoidmise eest väljaastumine on osa sellest, mida tähendab olla kirik ja kristlane.

See tekst sai 2018. aasta 26. novembril kogunenud EELK Kirikukogu otsusel osaks EELK järgmise kümne aasta arengukava visioonist.

Kiriku ühiskonda suunatud teenimistööd, kiriklikkust – diakooniatööd – peab iseloomustama terviku tunnetamine ja tervikuga tegelemine. Selleks tervikuks on muu hulgas ka tänapäeva inimene koos kõigi oma ihulike ja hingeliste põhivajadustega ning teda pidevalt saatva hirmuga. Sellesse tervikusse kuulub lisaks inimesele ka teda ümbritsev elukeskkond kodus ja avalikus ruumis. Nii inimene kui ka keskkond saavad terveneda meeleparanduse kaudu üksteist armastuses teenides. Nõnda on ligimese armastamise käsk ristiinimesele usus tegutsemise tingimusteta kuldreegliks.

Raamatus, mida käes hoiad, on läbilõige väga erinevatest viisidest ja töövormidest, mille kaudu kirikus ligimest teenides armastusekäsku päriselt ellu viiakse ja täidetakse.

Julgustagu selles raamatus jagatud kogemused kõiki nägema ennast ligimesena, kes ei ole ainult teiste armastuse vastuvõtja ja tarbija, vaid ise armastuse ühiskonda külvaja ja laialijagaja. Diakoonia on Kristuse armastuse külvitöö!

Diakooniaredelit mööda üles

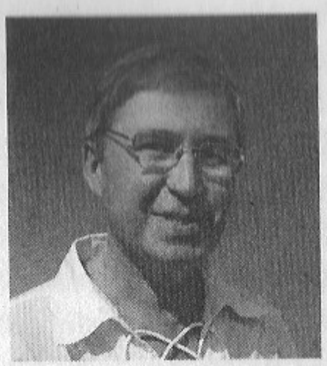

Avo Üprus
EELK diakooniajuht

Räägitud 2018. aasta suvel.

Diakoonia ja teised kirikule nii olulised tegevused ja mõtted algavad suhtumisest. Suhtumine, mis on sünnis selles imelises loodud maailmas, saab olla ainult lugupidav armastus, aga vahel peab see muutuma võitlevaks. Võitlemine tähendab seda, et tuleb seista inimeste õiguste eest ja ligipääsu eest võimalustele, mida see maailm on täis. Lugupidavus tähendab ka seda, et nendel inimestel on loomisest lähtuv Jumala-näosus, mis tähendab nii võõrandamatut väärikust kui ka inimõigust. Inimesel on õigus nii lugupidavale suhtumisele kui ka võitlusele armastuse eest. Võitlev diakoonia rõhutab inimväärikust kõrgeimaks väärtuseks pidades seda, et ka meist erinevad vajavad tähelepanu ja neil on sama palju õigusi nagu kõigil teistel inimestel.

Me oleme hakanud kasutama mõistet „kiriku ühiskonnatöö". See tähistab diakoonia prohvetlikku missiooni ja tähendab tööd teadvusega, tööd väljaspool kirikut, poliitilisi ja õiguslikke meetmeid positiivsete muutuste esilekutsumiseks ja/või probleemide lahendamiseks. Kiriku ühiskonnatöö on ka ühiselu toetamine ja ühiste algatuste esilekutsumine, üheskoos elamine, mida tähistab sõna „konviviaalsus". Eesti keeles on see üsna harjumatu sõna, aga kuna selle ladinakeelne vorm *convīviālis* (*con + vīvere*, 'koos elamine', 'ühiselu') on selge ja selle kasutus ladina keelega seotud keeltes, sh

kui tõlkida *ühiselu rõõmuks* või *kunstiks* või *teaduseks*. Samas avaneb taolises seletavas lähenemises ühiselu mõte – see, kuidas me üheskoos muudame oma elu selles piirkonnas, kus on meie kogukond või kirik, paremaks. Me teeme seda rõõmsalt koos, pakkudes lahendusi, vastates vajadustele ja lõpuks ka tähistades seda, et see on meil õnnestunud – ja õnnestub kindlasti, kui me seda kirglikult ja pühendunult tahame.

Sotsiaaltöö diakooniliseks aluseks on maailmavaade ja sellele vastavad hoiakud. Ajalooliselt nimetatakse diakooniaks sellist teenivat lähenemist, kus teenitakse inimesi, mitte raha, ja pakutakse neile võimalust parandada oma elu ja elukvaliteeti. Elukvaliteet tuleneb peaasjalikult suhetest ja on hea, kui inimeste vahel on ülesehitavad suhted. Siit me jõuame ühiskonnatööni, mis tähendab ülesehitavatele, hoolivatele suhetele rajatud kogukondi. *Mida ma muud olen tahtnud, kui et nad üks oleksid*, ütleb Jeesus (Jh 17:22–24). Mida edasi, seda enam oleme hakanud mõistma oma tööd koostegemisena. Tegevus ei ole suunatud sihtgrupile, vaid diakooniatöötajad koos sihtgrupiga otsivad lahendusi ja viivad neid ellu.

Oma eluruumis me oleme kaasvastutavad terviku ja iga selle osa eest: Kuidas me oma vastutust tunnetame, sellest tuleneb meie elu. Kui armastus kaob ja jääb ainult vastutus, siis on võimalik salata usu peamist, kõige olulisemat osa ning muutuda kaledaks ja püüda kas vägisi teha head või jätta see üldse tegemata – mõlemad võivad anda neid tagajärgi, mida me pole soovinud sel ajal, kui meie hoolivus, empaatia ja armastus olid veel vastutusega korrelatsioonis ja elasid oma elavat elu, sünnitades sealjuures uut elu ja kaitstes olemasolevat ja ka veel sündimata elu.

Kogu Jeesuse mõtlemine ja Temast lähtuv uustestamentlik mõtlemine, millel on küll erinevad voolud ja suunad, tunnistab inimkonna ühtsust ning iga inimkonnaliikme lähedust ligimese mõiste kaudu ja laiendab selle olevale inimelude tervikule. Kurb on vaadata, kui see terviku tunne kaob ja horisontaalne sidustatus nõrgeneb, sest see tähendab vertikaalse sidustatuse purunemist. Aga sellest räägib kogu maailma ajalugu ja ka kiriku ajalugu. Sellepärast me räägimegi religioonist. Religioon ei ole midagi muud kui selle purustatud sideme taastamine ehk elava, armastusküllase sideme taasloomine. See on võimalik sellepärast, et Jumal jätkuvalt pakub selleks võimalust, aga realiseerub ainult siis, kui me selleks ka omalt poolt midagi teeme ehk pakkumise tänumeeles vastu võtame.

Kõik algab tänust, austusest ja armastusest, mis suhestub iga üksikisiku vastutusega. Olemise elav põhi Jumal küsib meie käest vastust ja meie vastus saab olla ainult: „Jah!" Kõik muud variandid on valed. Kui vastus on jaatav, siis see eeldab seda, et meie pühendumus kasvab ja sünnib kirg selles, mida me teeme. See, mida me teeme, ongi ligimesele soodsa arengu ja kasvukeskkonna loomine, selle võimaluste müriaadi tutvustamine, avardamine ja üheskoos avastamine. Siis on hea. Selles avastamisrõõmus sünnivadki uued maailmad: mõnikord vanglas, mõnikord haiglavoodis, kalmistul ... Mitte vähem võimalik pole taoline uus sünd ka kaubamajas, bensiinijaamas või ka mängupõrgus, millega inimeste loodud maailm üha rohkem sarnaneb.

Peab tunnistama, et see, mida teevad inimesed, kes ei ole kirglikult pühendunud, tänulikud ja lugupidavad üksteise vastu, tekitab nendes enestes loomalikkust – see tähendab hirmu. Hirm on loomariigi tunnus ja hirmule ehitatakse rünnak või põgenemine. Meil on aga võimalik esiteks õppida koos inimestega enda ümber looma hirmuvabasid keskkondi ja teiseks otsida ka hirmukeskkonnas toimetulekuks teisi strateegiaid, kui rünnak ja põgenemine seda on. Nende strateegiate kaudu toimub inimese rehabilitatsioon. Rehabilitatsiooni esilekutsumine ja toetamine on oluline diakoonia tegevusvaldkond ja tunnus, sest kogu diakoonia ja rehabilitatsiooni eesmärk on inimese tervenemine, ta elukvaliteedi paranemine ning nii üksikisiku kui ka grupi kui ka kogu terviku parem ja väiksemate kannatustega toimetulek esiteks suurte, aga ka väikeste küsimuste lahendamisel.

Mis on diakoonias ehk kirikust lähtuvas ja kõigile inimestele suunatud teenimistöös tuumakas mõiste? See on *teine*. Nii nagu Jumal on väljasirutuv teise poole – isegi sedavõrd, et iseennast äraandvalt luua teist, ohverdada end teise eest, tõsta teine enese kõrvale, et mitte öelda kõrgemale. Ma kujutan küll ette ka Jumalat, kes vaatab suurisilmi alt üles oma loodu poole – mitte tingimata ülevalt alla –, ja sellisena vajab Jumal meid: meie pöördumist Tema poole, pühendumist Temale, kirglikku hoolimist Temast.

Teine sinu kõrval on Uues Testamendis ja eriti Jeesuspalves iseloomustatav sellega, et ta on nagu sina. Kummaline, et me märkame erinevusi enda vahel tunduvalt rohkem kui sarnasusi. Kui erinevused on väga suured, siis see kasvatab hirmu. Kui hirm kasvab, siis võib tekkida soov muuta teist vägisi sarnaseks sellega, millisena kujutletakse iseennast, kuid mis seejuures ei pruugi üldse olla tõde sinust enesest. Diakoonia sirutub koos Jumalaga üle selle kuristiku, mis lahutab inimesi üksteisest.

Järgmine oluline mõiste on *kontekst*. Kõik toimub mingis kontekstis, sealhulgas ka pühendumine, teenimine.

Kolmas oluline sõna on *kohtumine*. Kohtumine teisega mingisuguses kontekstis loob eeldused positiivseks muutuseks, tervenemiseks, rehabilitatsiooniks ja toimetulekuks. Et see oleks võimalik, tuleb enda peale võtta hoolimise rist ja sellega siirduda põnevale palverännakule meie maailmas.

Osa diakooniast on suunatud koguduse sisse ja osa välja. Samamoodi võiks öelda, et osa kiriku tööst on suunatud kiriku sisse ja osa välja. Töövaldkondi on erinevaid, aga see ei tähenda, et nende baasfilosoofia peaks olema erinev – kuid sageli paraku on, sest kirikus jookseb üks paljudest veelahkmetest just nimelt ka selle arusaama juurest, et kirik teenigu koguduse liikmeid, ja selle arusaama juurest, et kirik peaks teenima kogu- ja ühiskonda, milles ta selle osana asub, elab ja end teostab.

Räägitakse ka loomulikust diakooniast – otsekui teine pool oleks mitteloomulik või üleloomulik. Loomulik diakoonia on see, kui ristiinimesed ikka toetavad üksteist, aitavad, on üksteise kõrval. Sellele kasvab peale see, mida ma ise olen nimetanud ühiskonnatööks. Kui diakoonia eesmärk on see, et inimesed saavad endaga paremini toime tulla ja on ka paremad, siis see on minu hinnangul ka kogu kiriku kehtiv eesmärk – vähemasti selles ilmas: et kõik tuleksid päästele ja päriksid igavese elu. See on kahtlemata tore.

Aga kui inimesed ei tule toime oma ajaliku eluga, siis see on mittetore. Siis on esmane ülesanne aidata neil sellega toime tulla. Aitamisest ma juba rääkisin: see ei tohi olla vägivald, vaid on inimeste vajaduste, soovide ja eesmärkide mõista püüdmine ja sellest tulenevalt ühine tegutsemine, et ei tehtaks mitte inimese jaoks ega inimese eest, vaid temaga koos.

Täna võib öelda, et kümme aastat tagasi võetud eesmärgid ehk diakooniaalaste teenuste väljatöötamine, pakkumine ja elluviimine koostöös avaliku sektoriga on edukalt täidetud. Me saame keskenduda teenuste kvaliteedile, meie prioriteetide hulgas on teenused puuetega lastele, vanglast vabanenutele ja teistele riskirühmadele. Diakooniatöö on alati keskendunud kõige enam haavatavatele sihtgruppidele ja nii see peab ka jääma.

Meie tegevuse rahaline maht on nende aastate jooksul mitmekordistunud ja töötajate arv samuti. Meie palgalehel on lapsehoidjaid ja tugiisikuid kindlasti üle poolesaja ja küsimus on, kas lähiajal tuila välja veel mõne uue teenusega või pigem püüda teha asju

paremini nendes valdkondades, kus me praegu oleme aktiivsed. Esialgsesse arengukava visandisse on kirjutatud variant B ehk keskenduda teenuste kvaliteedile. Selleks on loodud ka Diakoonia- ja Ühiskonnatöö Sihtasutus, mille omanik on Eesti Evangeelne Luterlik Kirik, kes loodab olla asjatundlikuks abiks kogudustele taoliste teenuste osutamise juures, et aidata just selle koguduse piirkonnas elavatel inimestel saavutada parem eluga toimetulek, elukvaliteet ja elu mõtestatus.

Samas on teada, et süsteemid, mis ei laiene, hakkavad varem või hiljem känguma ja võivad siis lõplikult hinge heita. Neid vajadusi, millele kirik võiks ühiskonnas vastata, on oluliselt rohkem kui need paar teenust, mis meil on välja töötatud ja mille kvaliteedile keskendumine on eelolevatel aastatel oluline.

Kui mõelda kas või seda, et haiglate hingehoid on meil täiesti marginaalne nähtus ja enamik haiglajuhte ei kujuta enesele ette vajadust selle ametikoha ega tegevuse järele, siis on iseenesestmõistetav, et kirik jätkuvalt hoiab üleval teemat haiglate, vanadekodude ja teiste hooldus- ja raviasutuste kaplanitest ja hingehoidjatest.

Varasematel aastatel on välja töötatud nimetatud teenuste standardid. Need on kinnitatud SA-s Kutsekoda ja leitavad nende kodulehelt. Kaplanitele ja hingehoidjatele on omistatud ka eri kutsetasemeid, mis tähendab, et meil on selle valdkonna kvalifitseerunud ja riikliku tunnustuse pälvinud töötegijad olemas.

Rääkimata sellest, et aastate jooksul on sadu hingehoidjaid koolitatud ja nad on jäänud enamasti rakenduseta. Inimesed on saanud haridust ning omandanud kvalifikatsiooni hoida teiste hingi või osutada pastoraalteraapia teenuseid, aga ei ole saanud seda tööd tegelikkuses teha.

Võib-olla tuleks minna tagasi ka selle vana mõtte juurde, et sotsiaalministeeriumis võiks olla nõunik, kelle pädevuses on haiglate ja hooldusasutuste hingehoiu ja kaplanitegevuse koordineerimine ja arendamine. Nimetatud määrus ja tööjuhend oli meil koostöös Eesti Kirikute Nõukogu ja sotsiaalministeeriumiga välja töötatud ning läbi arutatud juba 2012. aastal.

Veel üks teemana on teada, et ühiskond vananeb. Vananevas ühiskonnas kasvab vajadus eakatele osutatavate teenuste ja toetuse järele. See on ka üks Euroopa Liidu olulistest põhimõtetest, mis on kirjas alusdokumentides ja arengukavas ning annab omakorda võimaluse kasutada Eestis selleks Euroopa Liidu rahalisi vahendeid – et täiendada teenuseid, mida osutatakse eakatele.

Niisugused asjad on töös. Kui jõuliselt nendega edasi minnakse, sõltub paljuski sellest, kas need jäävad Ühiskonnatöö Sihtasutuse ülesandeks või hakkab nendega tegelema kirikuvalitsus, kes võib selleks kasutada ka täiendavaid hoobasid ja inimressurssi.

Diakoonia töötegijad. Diakooniatöö õppimine

Ma armastan diakooniatöö tegijaid. Sellest tulenevalt on mul nende suhtes kõrged ootused. See, kes kõrgetele ootustele vastab, peab vahel toimetama madalas.

Diakooniatöö on teenimine. Seda ei tohi segi ajada võimusuhtega teise suhtes. Samas annab igasugune abistav amet abistajale võimaluse – õigemini pakub kiusatust – see suhe võimusuhteks muuta. *MINA lükkan sind ratastooliga! MINA viin su kauplusest sisse ja välja! MINA valin isegi leti, mille ette ma su lükkan!* Sellisel juhtumil ei ole tegemist diakooniaga, vaid kuritarvitusega. Sellisel juhtumisel ei ole tegemist diakooniatöötajaga.

Diakooniatöötaja peab olema nagu aednik, aiaharija – ja ma ei kujuta teda ette meliooraatorina, kuigi pealtnäha võib tal olla maaparandajaga sarnasusi. Diakooniatöötaja peab olema pühendunud, aus, hooliv. Ta peab arvestama, et igal inimesel on oma lugu ja oma väärikus ning et igal inimesel on õigus nii oma loole kui ka väärikusele. Nii lihtne see ongi.

Kui metafoore kasutada, siis diakooniatöötaja peab olema sillaks, millel kohtutakse. Vahel peab ta olema redeliks, mida mööda ronitakse lootusetuse kaevust välja. Vahel peab ta olema selleks, kes aitab leida uusi eesmärke ja unistusi, uut väärtust ja tähendusi nendes hetkedes ja seisundites, mis seda iseenesest ei toeta.

Väljaspool oma harjumuspärast kodust keskkonda töötades põrkub diakooniatöötaja kahtlemata ka mittemõistmise ja vastuseisuga, mis tuleneb suuresti ka karikeeritud kiriku pildist selles suures kaubamajas, kus me elame – sellest me peame suutma vabaneda. Samas ei ole see lõpuni kunagi võimalik, sest kui maailm hakkab meie kirikut väga tunnistama ja armastama, siis võib-olla on kirik ennast ka selle tunnistamise ja armastamise nimel loovutanud. See, mida meie ei tohi loovutada, on kahtlemata Jeesus, aga me ei pea Teda alati nimepidi nimetama: vahel on Jeesus leivas, vahel veinis, vahel ka sellessamas kohtumises, millel on uuendav ja loov iseloom.

Hingehoidja ja diakooniatöötaja professionaalne ettevalmistus lisab olulisi oskusi ja tehnikaid võimaluste loomiseks ja avardami-

seks, aga kui nende all puudub diakooniline hoiak, suhtumine, hoolimine ja respekt, siis on kuningas ikkagi alasti, siis jääb tegemata kõige olulisem. Kõige olulisem ei ole parandada kellegi välist toimetulekut, vaid kõige tähtsam on südame hoiak – toimetulek võib vahel olla sellele takistavaks teguriks.

Inimesed kui liik tervikuna vajavad loomulikult rehabiliteerimist ja rehabiliteerumist. Diakoonia töötegijad ei ole siin mingi erand. Küsimus ei ole selles, et diakoonia töötegijad kedagi rehabiliteeriksid, aga nad saavad luua selleks soodustegureid, pakkuda kõrvalolekut, seda inimlikku kohtumist, milleta ju midagi ei toimu – see ei tähenda, et nad ise ei vajaks rehabilitatsiooni. Sõna „rehabilitatsioon" tähendab selles võtmes armu vastuvõtmist ja sellekohast elumuutust. Sõnastasin juba 2000. aastal, et kirikuna me osaleme Jumala suures kriminaaltöös.

Traagiline on see, et diakooniatöö tegijaks saada tahtjail ei ole väga kuhugi õppima minna. Eestis oleks see üsna keeruline – kui rääkida diakooniast kui professioonist. Kui rääkida diakooniast kui ligimest austavast ja temast hoolivast hoiakust, siis seda ei peagi tingimata õppima, see on nagu karupoeg Puhhi mesi, seda kas on või ei ole. Kui on, siis on eeldused olemas ja võidakse saada mõne koguduse juures juhendamist ja suunamist sellele teenimistööle. Tehnilisi oskusi saab juurde õppida ka ilmalikes õppeasutustes. Need oskused moodustavad 49% vajalikust. 51% on inimene ise – oma hoiakute ja isiksusega. Kas te värbaksite kellegi, kellel on vaid 49% eeldustest hea tulemuse andmiseks?

Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Usuteaduse Instituudis on küll selline distsipliin olemas nagu diakoonia, aga seda õpetatakse teoloogia all ja sees. Teiseks on diakon meie kirikuseaduse kohaselt lihtsalt õpetaja abiline. Sellel ei ole väga palju ühist sellega, millest ma siiamaani olen rääkinud, ehk inimese teenimisega erinevates eluolukordades, sh professionaalse teenimisega eri keskkondades või kontekstides: haiglad, kinnipidamiskohad, ettevõtted, eakatemajad ja asenduskodud.

Koguduse juures abiline olla võib ka ilma diakonikutse ja pühitsuseta, aga nendega kaasneb just liturgiline osa, diakon muutub liturgiliseks diakoniks, kes jagab õpetajalt saadud volituste piires Sõna ja sakramente. Teeniv pool, mis lähtub inimese vajadustest ja otsib neile vastuseid, võib selle juures jääda tagaplaanile – ja jääbki. See eeldab kirikuseaduse muudatust ja eeldab ka õppekava muudatust ja kolmandat väga olulist asja – palgafondi. Meil paraku selliste

karitatiivsete ehk hoolivate ja teenivate diakonite palgafond puudub. Mõnes suuremas koguduses on seda võimalik rakendada, aga neid on tõepoolest vaid kümmekond Eesti 166 kogudusest.

Edasi sõltub kõik selle koguduse peaõpetajast ja juhatusest. Kui on prioriteet, et kõrvalolevas hospiitsis või lastekodus oleks tagatud ka vaimulik teenimine – mitte ainuüksi palvuste ja sakramentide näol, vaid ka inimese tervenemisprotsessile kaasaaitamisel hingehoiu näol –, siis tuleb selleks leida vahendid. See võib õnnestuda projektipõhiselt, mis tähendab, et pole tagatud jätkusuutlikkus, või siis läbirääkimistega nende asutuste omanike või nõukogudega, kellel on voli teha otsuseid. On üksikuid haiglaid, koole ja hoolekandeasutusi, kus taolised otsused on tehtud: ametisse on võetud hingehoidja või kaplan.

Hingehoidu saab suurepäraselt õppida Usuteaduse Instituudis. Diakooniatöötajaks soovitaksin aga õppida pigem Soomes. On olemas Soome Diakoonia-Ametikõrgkool DIAK. Põhjamaades on diakoni või diakonissi ülesanded selgelt karitatiivsed ehk teenivad. Diakonid ja diakonissid saavad peamiselt sotsiaaltöötaja, lastetöötaja või meditsiiniõe tööks vajaliku ettevalmistuse. Kui palju sinna juurde kuulub teoloogiat, on nii nendes eri institutsioonides kui ka eri riikides mõnevõrra erinev. Ida-Euroopas pakub diakoonia- ja sotsiaaltööõpet ka rahvusvaheline organisatsioon International Academy for Diaconia and Social Action peakorteriga Tšehhis. Õppeasutus on loodud koostöös Soome DIAK-iga. Selleks, et sinna suunduda, on vajalik kutsumus ja pühendumine, sest ei ole mitte kerge õppida neis õppevormides, mida need õppeasutused kasutavad – eeldab panustamist.

Soome kiriku ja DIAK-i toel on haritud meie töötegijaid taasiseseisvumise ajast alates. Meie esimesed hingehoidjad on oma põhja saanud Soome partneritelt: Naatan Haamer, Kerstin Kask, Kadri Ugur, Heino Nurk, mina ja veel mitmed teised.

Mis on Jumala diakoonia?

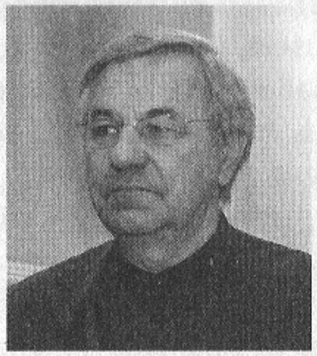

***Dr. theol.* Ingmar Kurg**
Misjoniteoloog

Kirjutatud 2018. aasta novembris.

Kokkuleppeliselt peetakse sõnaga „diakoonia" silmas kristlikku hoolekannet. Sõna on tulnud kiriklikku keelepruuki Uue Testamendi kreeka keelest: verb *diakoneo*, substantiiv *diakonia*. Sõnakasutus on sedavõrd mitmekülgne, et diakooniaks võib nimetada samahästi apostliametit (Ap 1:17, Rm 11:13) kui ka igasugust teenimisülesande täitmist (Rm 12:7). Tegijale osutav *diakonos* tähendas teenijat – näiteks Rm 16:1 õde Foibe kohaliku koguduse diakoni rollis – või pühadele inimestele omistatud õigust olla Jumala (2Kr 6:4), Kristuse (2Kr 11:23) ja evangeeliumi (Kl 1:25) teenijad.

Diakoonia on niisugune hoolekanne, mis aitab, muudab inimeste elu, lepitab ja toob rahu ning annab elujõu. Kuna inimesed ja olukorrad on väga erinevad, on ka diakoonia tegevusvaldkond lõpmatu. See algab sealt, kus üks inimene märkab vajadust teha kellelegi head. On olemas „väike diakoonia", mis kasutab vaid neid vahendeid, mida üksikisik või kohalik kirik suudab anda, ning on olemas ka „suur diakoonia", mille ehitavad üles riik ja kirik käsikäes: diakooniahaiglad, hooldekodud, kasvatusasutused või põgenike- ja arenguabi.

Kus on diakoonia algus? See küsimus on tähtis, sest kui keegi vajab tõesti abi, peab ju teadma, kelle juurest abi otsida. Mõnikord peab ka abistaja ise minema oma varusid täiendama – siis kui heast tahtmisest üksi ei piisa, et tõsistes hädades abi anda. On põhimõtteliselt tähtis teada, kus on diakoonia algus ehk diakoonia lähtekoht,

sest siis saab selgeks, kuivõrd on diakoonia elujõuline, katkematu, ammendamatu ja igikestev.

Jeesuse jüngrid olid kord isekeskis arutanud selle üle, kes on õigupoolest see nende Õpetaja, keda nad on hakanud järgima. Kahtlejaid oli palju, sest inimesed ei olnud kindlad, et kui nad panevad kogu oma lootuse Jeesusele, siis kas see lootus ühel päeval ei vea alt. Kuidas suudab Jeesus lahendada kõiki igapäevase elu probleeme – poliitilisi, majanduslikke, moraalseid ja muid, mis löövad inimestel lainetena üle pea? Pelgalt heade jutluste kuulamisest ei saa kõhtu täis ... Nende kõhkluste sees jõudsid jüngrid kindlale seisukohale, mida Siimon Peetrus ruttas teatavaks tegema: „Issand, kelle juurde me peaksime minema? Sinul on igavese elu sõnad, ja me oleme uskunud ja ära tundnud, et sina oled Jumala Püha!" (Jh 6:68–69).

Nõnda on ka diakooniaga. Tõsi, et diakoonia kodukoht on seal, kus leidub inimlikku armastust, halastust ja hoolt ning suutlikkust seda kõike tagajärjekalt ellu viia. Kuid niisugune diakoonia oleks ikkagi vaid episoodiline ja inimlike võimetega piiratud. See on hea ka sellisena, kuid mitte piisav. Diakoonia lähtekoht peab olema leitav Jumalas, sest ainult siis on see usaldusväärne. Diakoonia Jumalas – vaat see on midagi, mis väärib ülesehitamist.

Diakoonia Jumalas

Keegi ei tea, kui suured on Jumala tagavarad loodud maailma jaoks. Kui kauaks jätkub eluks vajalikke tingimusi, millised on ressursid, et ära toita kogu elavat loodust ja inimest koos sellega? Kas Jumal on kogu panuse andnud loomises ja jätnud edasise inimese hoolde või on Tal veel midagi varuks, juhul kui olukorrad peaksid minema ekstreemsemaks?

Pühakiri annab teada, et Jumala siinpoolsus on tõeline ja sellega saab arvestada. Jumala suhtumine oma loodusse pole muutunud ja Ta pole kaotanud selle vastu huvi. Jumala siinpoolsus on Tema inimlik külg, kui nii tohib öelda. Igavene Jumal on kohal siin, koos inimesega inimeste maailmas. Pühakiri väljendab seda nii, et inimeseks saanud Sõna ehk Jeesus Kristus on ühendus siin- ja sealpoolsuse vahel. Jumala Poeg, kes on sündinud inimeseks, on samal ajal Looja Jumala kuju. „Tema on nähtamatu Jumala kuju, kõige loodu esmasündinu, sest tema läbi on loodud kõik, mis on taevais ja maa peal, mis on nähtav ja nähtamatu, olgu troonid või ülemused, olgu valitsused või meelevallad – kõik on loodud tema läbi ja tema poole. Tema ise on enne kõike, ja kõik püsib koos temas" (Kl 1:15–17).

Niisiis väljendub Jumala suhtumine loodud maailma järgmiselt: Jumal on seda tahtnud ja see on hea. Maailma olemasolu pole mõttetu ning selle kulgemine pole sihitu. Kuna Jumal tahab maailma, siis on maailmal eesmärk; ning veel – Jumal tahab maailma mitte ainuüksi enese jaoks, vaid maailma jaoks. Tema huvi on selle maailma õnnelikkus ja hea käekäik.

Teoloog Karl Barth on kõnelenud Jumala inimlikkusest (raamatus „Die Menschlichkeit Gottes"), kuna loodud maailm on Jumalaga osaduses ja inimene on Jumala partner. Jumala inimlikkus tähendab õigupoolest Jumala inimlähedust. Sellisest Jumala inimlikkusest saab teha mõningaid järeldusi, mis aitavad mõista diakoonia lähtekohti:

1. Jumal võimaldab inimesel tulla iseenese äratundmisele. Inimene saab teadlikuks enese olemasolust ja paljustki veel, mis loodud olendi eneseteadvusega kaasneb. Miks on see nii tähtis? Esmalt selleks, et inimene saaks Jumala ja iseenese vastu võtta, sest siis pole inimene enam iialgi üksi ja tema elu ei lõpe kunagi. Teiseks, et inimesel oleks midagi Jumalale omast, mingi jumalasarnasus, nii nagu on öeldud Piibli loomisloos: „Jumal lõi inimese oma näo järgi, Jumala näo järgi lõi ta tema, ta lõi tema meheks ja naiseks" (1Ms 1:27). Jumalanäolisus paneb inimesele kaasvastutuse kogu loodu eest.

2. Jumal tuleb inimese juurde, selleks et inimene õpiks minema teiste juurde. Selles on diakoonia: minemine teiste inimeste juurde. Jah, tõsi, et Jumal on Jumal eelkõige iseeneses, oma pühas Kolmainsuses, nii nagu inimene on inimene iseeneses. Ent jumaliku elu, igavese elu saladus peitub selles, et minnakse iseenesest väljapoole – minnakse enese juurest teise juurde. Inimene, kes selles püüab jäljendada Jumalat, on diakon Jumala eeskujul.

Jumalas on igavene elu – selle mõistmine on elementaarne. Jumala tagavarad loodud maailma jaoks ei saa otsa, kuni see igavene elu on liikumises ja sünnitab aina edasi. Apostel Johannes on sellest saladusest aru saanud ning nõnda kirja pannud: „Mis algusest peale on olnud, mida me oleme kuulnud, mida me oleme oma silmaga näinud, mida me oleme vaadelnud ja mida meie käed on katsunud – seda me kuulutame Elu Sõnast. Jah, Elu on saanud avalikuks, ja me oleme näinud ja me tunnistame ja kuulutame teile igavest elu, mis oli Isa juures ja on saanud meile avalikuks. Mida me oleme näinud ja kuulnud, seda me kuulutame ka teile, et teilgi oleks osadus meiega. Meie osadus on osadus Isaga ja tema Poja Jeesuse Kristusega. Ja me kirjutame seda, et meie rõõm oleks täielik" (1Jh 1:1–4).

KOSTUTATUD
04. 02. 2026

Diakoonia on *diaconia Dei*, Jumala diakoonia. Jumal on diakoonia lähtekoht ning Temal on ka rakenduskava. Diakoonia rakendamine toimub koos inimesega inimese abistamiseks ning hoolekandeks kogu loodu eest. Kolm suurt rakenduskava on käsitletavad teoloogiliselt ja neid võib nimetada nii: eshatoloogiline diakoonia, kristoloogiline diakoonia ja eklesioloogiline diakoonia. See ei tähenda, et üks kava oleks teistest parem või kui plaan A ei tööta, siis võetakse ette plaan B. Tegelikult on nii, et kõik, mida suudetakse ellu viia koos Jumalaga, see töötab nüüd ja igavikuski. Erinevus on vaid meetodites ning püstitatud eesmärkides.

Esiteks: eshatoloogiline diakoonia. Eshatoloogiaga märgistatakse „viimseid asju" ehk kindlalt kätte jõudvat – seda, mis praeguseks seda veel ei ole, kuid mille tulemise märgid on juba nähtaval. Kristlikus teoloogias kõlab eshatoloogia hea lootuse kuulutusena: Jumal viib alustatud tööd täide kogu ulatuses ja auhiilguses.

Jeesus alustas oma kuulutust eshatoloogilises perspektiivis, kui ütles, et „Jumala riik on lähedal!" (Mk 1:15). Sõnumit Jumala riigist mõisteti tol ajal küll mitmeti, olenevalt antiikaja inimese maailmapildist või religioossest kuuluvusest, kuid igal juhul millegi sellisena, milles on Jumal end ilmutanud kogu väes ja kogu rahvale. Selle kehtestamisel lõpeb ära praegune ajastu ning saabub uus, täiuslik ja igavene õnneaeg (vrd Lk 14:15, kus Jeesus kuulutabki õndsaks need, kes koos temaga istuvad lauas).

Ootamatu oli aga Jeesuse ütlemine: *lähedal!* „Kus?" küsisid inimesed. *Väga lähedal! Nii lähedal, kui teie olete minule,* rääkis Jeesus. *Kes on koos minuga, see saabki maitsta Jumala riiki.* Evangeelium on ridamisi selgitanud Jeesuses püsimise tagajärgi, sest „kes peab vastu lõpuni, see pääseb" (Mk 13:13): „Jääge minusse ja mina jään teisse. Nagu oks ei või vilja kanda iseenesest, kui ta ei jää viinapuu külge, nõnda ka teie, kui te ei jää minusse. Mina olen viinapuu, teie olete oksad; kes jääb minusse ja mina temasse, see kannab palju vilja; sest ilma minuta ei või te midagi teha!" (Jh 15:4–5). „Kui te jääte minusse ja minu sõnad jäävad teisse, siis paluge, mis te iganes tahate, ja see sünnib teile!" (Jh 15:7).

Jumala riigi kuulutamisega koos ilmnevad selle uue ajastu tunnusmärgid: taganevad kurjus, haigus ja surm. Pühakirjas on öeldud, et Jeesus kuulutas „kuningriigi evangeeliumi" ning sellega koos parandas „igasugust tõbe ja vigadust rahva seas" (Mt 4:23). Oma

kuulutustöö algul pidas Jeesus nn inauguratsioonikõne, milles lubab vaeste rikkaks tegemist, et seda maailma muuta. „Ja tema tõstis silmad oma jüngrite poole ja ütles: „Õndsad olete, vaesed, sest teie päralt on Jumala riik. Õndsad teie, kellel nüüd on nälg, sest teid peab toidetama. Õndsad teie, kes nüüd nutate, sest siis te naerate. Õndsad olete, kui inimesed teid vihkavad ja kui nad teid kogudusest välja heidavad ning laimavad ja teie nime kui paha nime hülgavad Inimese Poja pärast. Rõõmutsege sel päeval ja hüpake, sest vaata, teie palk on suur taevas!" (Lk 6:20–23).

On vaja taevalikku tarkust, et nende sõnade valgel oma diakooniatöö eesmärke õigesti seada. Peab mõistma Jumala riigi saladust, et see on „juba nüüd" ja „veel mitte". Jah, koos Jeesuse tulekuga inimeste maailma on eshatoloogiline Jumala riik juba alanud, kuid selle jõustumine täiel määral seisab veel ees. Johannese Ilmutusraamatut lugedes saab aimu, kui palju dramaatilisi aegu tuleb inimkonnal läbi käia, et jõuda välja igavesse õndsusesse.

Teiseks: kristoloogiline diakoonia. Kristoloogiline diakoonia juhatatakse sisse Jeesuse küsimusega: „Kumb on suurem, kas see, kes istub lauas, või see, kes teenib? Eks see, kes istub lauas? Ent mina olen teie seas nõnda nagu see, kes teenib" (Lk 22:27). Järelikult, kui püüda Jeesuse küsimusele vastata, siis suurim on diakoonia töömail madalaim. Jeesus on tulnud Jumala diakoniks, sest ta on seda öelnud otsesõnu: „Sest Inimese Poeg ei ole tulnud ennast laskma teenida, vaid ise teenima ja andma oma hinge lunaks paljude eest!" (Mk 10:45). *Christos diakonos!*

Jumala tegutsemisel inimkonna heaks, kui Jumal-Isa saatis välja Jumal-Poja, kes sündis inimeseks, näidatakse inimkonnale kaht liikumissuunda. Esimene neist on ülalt alla, teine on inimeselt inimesele:

1. *Ülalt alla.* Inimeseks saades loobus Jumala Poeg taevasest aust ja alandas end. Varakristlik hümn Filipi kirjas on seda allatulekut jutustanud nõnda: „Kuigi ta oli Jumala nägu, ei arvanud saagiks olla Jumalaga ühesugune, vaid loobus iseenese olust ning võttis orja näo, saades inimeste sarnaseks; ja ta leiti välimuselt inimesena; ta alandas iseennast, saades sõnakuulelikuks surmani, pealegi ristisurmani" (Fl 2:6–8). Jeesuse kannatusloost on teada, kuidas Jumala Poeg võitis eneses soovi elada vaid iseendale. Ta loovutas end kuni surmani. Kuid see polnud Jeesuse töö lõpp-punkt. Jeesus teenib loodut ka sellega, et Ta tõsteti taas taevasesse ausse; Ta palvetab nüüd kiriku eest ning läkitab Vaimu. „Sellepärast ongi Jumal

tema ülendanud kõrgele ja andnud temale nime üle kõigi nimede, et Jeesuse nimes nõtkuksid kõik põlved, niihästi taevaliste kui maapealsete kui ka maa-aluste omad, ja iga keel tunnistaks, et Jeesus Kristus on Issand, Jumala Isa auks" (Fl 2:9–11).

2. *Inimeste juurde.* Jumala Püha tuleb ebapühade juurde. See on vastupidine suund sellele, kuidas tavareligioossed arusaamad suunaksid inimesi tegutsema. Jeesuse kaasaegsed usulised entusiastid, näiteks esseenid, püüdsid end pühitseda sellega, et eraldusid roojasest ja ebatäiuslikust. Jeesus eraldus küll kõrbesse 40 päevaks, kuid vaid selleks, et edaspidi olla inimeste seas neid teenides. Jeesus kohtas oma teekondadel kõiksuguseid inimesi: nii patuseid, haigeid, võõraid, uskmatuid kui ka jumalaotsijaid, usklikke, ennastohverdavaid, abivalmis ja külalislahkeid inimesi.

Kes nimetab end kristlaseks, see seob end Jeesuse Kristusega ning püüab Teda jäljendada. Niisugune ongi täiesti loomulik arusaamine kristlaseks olemisest – ligimese teenimine Jeesuse eeskujul. „Nõnda nagu minu Isa on mind läkitanud, nõnda läkitan ka mina teid," ütles Jeesus (Jh 20:21). Ning sugugi mitte omast jõust ega ressurssidest, vaid sellest, mida Jeesus annab. Jeesus on öelnud, et kes usub Temasse ja jääb Temaga koos teenima, „see teeb ka neid tegusid, mida mina teen, ja teeb veel suuremaid, kui need on" (Jh 14:12).

Nüüdisaja teoloogid hindavad kristoloogilist teoloogiat enesekriitiliselt ja tuletavad meelde, et kõike ei saa ühte patta panna. Teoloog Otto Kaiser on pidanud vajalikuks eristada seda Jeesust, keda meie tahame matkida, sellest Jeesusest, kellel ainsana on jumalik meelevald tegelikke olukordi muuta. Ei anna head tulemust see, kui kujutada mõttelist Jeesust „sotsiaaleetilise ideaalkujuna" (Otto Kaiser), kes täidab inimeste igatsuse lõpmatu armastuse järele inimlike mõõdupuude kohaselt. Jumala mõõt ei ole inimese mõõt. Kui Jumal laseb oma headust sadada „nii õigete kui ülekohtuste peale" (Mt 5:43–48), siis Ta teeb seda viisil, milleni inimese arusaamine ei küüni.

Diakoonia Jeesuse Kristuse viisil on jumalik seeläbi, et väljendub kiriku tegemistes Jumala armuannina ehk üleloomuliku võimena, mille Jumal oma äravalitud kaastöölistele annab. Apostel Paulus on selle tõe lahti seletanud. Ta õpetas kristlasi tõstma nende diakooniaalast pädevust (1Kr 12:31): olge agarad püüdma suuremaid armuandeI Ja suurim neist on armastus!

Kolmandaks: eklesioloogiline diakoonia. Eklesioloogia all mõeldakse Kristuse kirikusse puutuvat. Prantsuse katoliiklik teoloog

Alfred Loisy märkas üllatavat tõsiasja: Jeesus kuulutas Jumala riiki, aga sündis kirik. Jumal tahtis nii. Kirik on organiseerunud Jumala rahvas, kes tegutseb sihipäraselt ja üheskoos. Diakoonia seisukohalt suurepärane saavutus.

Jeesuse kuulutus Jumala riigist oli suunatud kõikidele inimestele ja see tõmbas ligi igasugust seltskonda. Evangeeliumikuulutuse seisukohast ainult nii saabki olla ning Kristuse kirik teeb sedasama. Kuid kuulutuse juurde käib ka teine pool – meeleparandus ja uus elu. „Aeg on täis saanud ja Jumala riik on lähedal; parandage meelt ja uskuge evangeeliumisse!" (Mk 1:15).

Evangeeliumi valgel tuleb palju asju parandada. Peab maha jätma elukombed, mis Jumala riiki ei kõlba. Jumala riigis tuleb panustada seal, kus tavaliselt nii ei tehta, eriti seda, mis puudutab diakooniat ning saab seeläbi Jumala riigi üheks lahutamatuks tunnuseks. „Sest Jumala riik ei ole mitte sõnades, vaid väes!" ütles apostel Paulus (1Kr 4:20). Jumala riigi praktiseerimise koht siin maailmas on kirik – rääkimata sellest, et kirik on Kristuse ihu; ihu, mille abil saavad Kristusesse uskujad end teha nähtavaks, kombatavaks, mõistetavaks. Kristuse ihu elukeskkond on maailm.

Apostliteaegne kirik alustas organiseeritud diakooniaga, kuna inimhulga minnalaskmine isevoolu teed tekitanuks ülemääraseid pingeid inimeste ja huvigruppide vahel. Koguduseliikmed vajavad üksteiselt abi. Diakoniameti ellukutsumise ja diakooniatöö korraldamise põhjuseks oli vähemkindlustatute ja abivajajate arvu suurenemine koguduses.

Kiriku diakooniatööga seoses on aja jooksul selgunud järgmist:

1. Aset on leidnud muutus kiriku enesemõistmises ning see on toonud kaasa muutuse ka kiriku diakoonia mõistmises. Pikka aega kehtis arusaam, et kirik on Jumala misjoni eesmärk ning diakoonia on selle kiriku liikmete abistamise vorm. On ju loomulik mõelda nii, nagu apostel Paulus manitses: tehke head kõigile, eelkõige aga usukaaslastele (Gl 6:10). Isegi siis, kui kirik ulatas abikäe inimestele väljaspool kirikut, tehti seda ikkagi tagamõttega, et inimesed jõuaksid kiriku rüppe. Tõsi, kirik on kindlasti asendamatu institutsioon Jumala riigi rajamisel, kuid nüüdisaja misjoniparadigma ei räägi mitte kiriku, vaid Jumala misjonist ja Jumala diakooniast. Sellest tulenevalt ei ole kiriku ideaalpildis mitte ainult „tulge minu juurde" (Mt 11:28), vaid ka „minge kõike maailma" (Mk 16:15). Kirik on Jumala silmis väärtuslik siis, kui too asub täiel määral maailma keskel ja jääb seal püsima, sest just nii saab Jumal oma õnnistavat mõju avaldada kogu loodule. Jumal armastab seda maailma.

2. Kiriku diakoonias tuleb eristada dimensiooni ja intentsiooni. Need kaks võõrsõna ei peaks ehmatama. Dimensioon viitab püsiväärtusele, sellele, et Kristuse kirikul on võõrandamatu eesõigus olla Kristuse esindus selles maailmas – nagu Jumala riigi suursaatkond. Kirik on linn mäe peal ja valgus pimeduses. Intentsioon viitab aga sellele, mida kirik sihipäraselt ette võtab temalt oodatavate tulemuste saavutamiseks. Selline kirik on tegus. Nii on ka diakoonia kahetähenduslik: diakoonia on tõeline siis, kui kristlased kiirgavad armastust ning elavad osaduses üksteisega; aga diakoonia tingib ka panustamist, vahendite hankimist, pingutamist kuni lahenduste saabumiseni.

Eklesioloogiline diakoonia panustab Jumala rakenduskavva nendes oludes, kus kirik, kes on maailmas alati vähemus, avab end enamuse jaoks. Kirik on nagu seeme, mis istutatakse maailma mulda, või nagu juuretis, mis paneb maailma kihama.

Diakoonia ümbermõõt

XIX sajandi ühiskondlike ümberkorralduste turbulentsides hakkas kiriklik diakoonia oma algsetest raamidest välja kasvama. Sellele aitas suuresti kaasa kuulus Johann Hinrich Wichern (1808–1881), keda hüütaksegi moodsa diakoonia isaks. Ta suutis tolle aja rahvakirikutele selgeks teha, et diakoonia toimumiskoht on suurel määral just väljaspool kirikut, seal, kuhu kirik enam ei ulatu või pole veel kohale jõudnud. Moodsa ajastu diakoonia ei saa piirduda vaid humanitaarabi andmisega või haigete hooldusega kiriklikes asutustes. Seda kindlasti ka, kuid diakoonia mõõt on veelgi suurem: diakoonia abil liigub kirik maailma suunas, selleks et mõjutada evangeeliumi ja praktilise tööga kogu ühiskonda. Kus kirik kohtab kannatusi – olgu need siis põhjustatud majandusprobleemidest, poliitikast või elukeskkonna halvenemisest –, seal tuleb kannatuse põhjused välja juurida. Niipalju kui võimalik.

Diakoonia tõmbab ringi ümber laiale teemade spektrile, millega kirikul tuleb kokku puutuda: kaitsta ja tugevdada inimväärikust; edendada inimõigusi; algatada inimeksistentsiks vajalikke tugiteenuseid; võimaldada inimestel kanda kaasvastutust ühiskonnakorralduse ja kogu loodu eest; töötada õiglase ühiskonna nimel.

Ei, diakoonia pole vähem edukas või vajalik, juhul kui kirik kõiki nimetatud sotsiaal-poliitilisi eesmärke ei suuda saavutada. Mõnikord on kirikul õigem sellest lausa eemale hoida, et ta ise ei saaks

uute hädade põhjustajaks. Kuid on oluline silmas pidada ühiskonnaelu situatsioone, selle üle järele mõtelda ning kaalutletult ja sihipäraselt tegutseda. Miks? Sest Jumala diakoonia eesmärgiks pole midagi vähemat kui Loojaga lepitatud loodu, kes on ära päästetud kurjuse ja hädade käest. See Jumala riik, mis kord saabub kogu aus ja hiilguses, on juba nüüd toimiv, sest Kristus on iga päev inimeste juures ja tegutseb oma rahva tegude läbi.

Jumala diakoonias kuuluvad need kaks kokku: evangeeliumi kuulutamine ja sotsiaalne vastutus. Nii nagu medali kaks külge. Ühest küljest, kiriku kuulutus omab sotsiaalseid tagajärgi, kuna kirik kutsub inimesi üles armastusele ja meeleparandusele kõigis eluvaldkondades. Ja teisest küljest, kristlaste sotsiaalsel seotusel on evangeelsed tagajärjed, kuna iga tegu tunnistab Jeesuse Kristuse muutvast armust.

Kummardus diakoonia töötegijatele

Kadri Kesküla
EELK Konsistooriumi diakooniasekretär

Kirjutatud 2018. aasta novembris.

Elusaks saame elu elada siis, kui anname endast kõik. Andmiseks ja lahtilaskmiseks on vaja julgust. Julguse elamiseks saame oma südamest, kui kõneleme südametunnistusega. Nende kõnetuste kaudu selginevad meie eluülesanded ja kutsumus. Meie elu saab eesmärgi, millele pühenduda. Pühendumine annab hoo, mis aitab sihile jõuda. Kuulates oma siseilma, oleme samal ajal seotud ümbritsevaga. Suhted ja vihjed väljast aitavad mõista enda vajadusi ning siduda neid teiste omadega. Niimoodi saab meist kogukond. Kogukonnaks on sõbrad, kodukoht oma inimestega, küla või linn – kuidas kellelgi.

Eestimaa on rikas selle poolest, et kuhu iganes me rändame, näeme varsti oma teel üle metsade paistvat kirikutorni. See märk aitab määrata asukohta ruumis. Enese paikapanek lisab olemisele kindlust. Kui tõuseme kirikutorni ja lööme kella, siis kandub helin edasi, kuigi me ise oleme juba trepist alla jõudnud. Kas meie elatud elust jääb helin, mille kaja on kellelegi vaja?

Me saame vastuse, kui kuulame ja vaatame avatud meelega endasse ja enda ümber ringi. Raamatu selles osas on näiteid koguduse toimimisest, kristliku meele avaldusvormidest ja vastastikusest abistamisest. Lood räägivad sellest, kuidas usaldusega on pööratud nägu kaasinimeste poole ja selgitatud samm-sammult välja, mis on

need asjad, mis ennast ja kogukonda rõõmustavad, mis mind kõnetab, mida me saame koos teha. Toimetamised võivad olla ajendatud isiklikust vajadusest, tunnetatud puudujäägist ühiskonnas, elukogemusest ammutatud tarkusest, kaastundest või mängulustist. Diakoonia piire me selles raamatus ei otsi, vaid kirjeldame ettevõtmisi, mis muudavad elujärge etemaks. Tutvustame tegevusi, millest on tunda armastust. Mõnikord hakatakse väikeste toimetustega pihta, vähehaaval selginevad eesmärgid ning siis ootamatult ongi midagi loodud, midagi elusaks elatud.

MEIL ON PERE

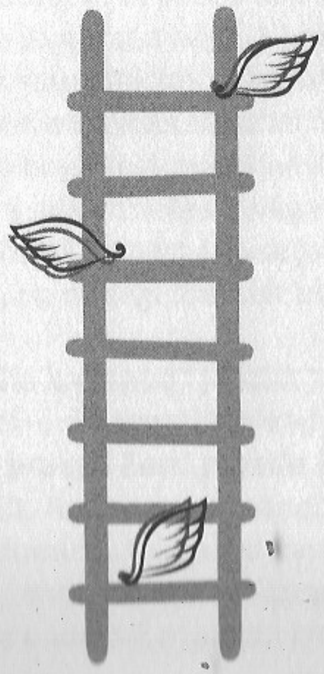

„Ma usaldan end Sinu kätesse!“ Uks perekeskustesse

Lea Saar
EELK Perekeskuse Tartu keskuse juht

Räägitud 2018. aasta detsembris.

Mis on pere?

Minu jaoks on see justkui saladus. Kuidas ikkagi juhtub niimoodi, et kaks võõrast inimest saavad kokku, hakkavad suhtlema ja jõuavad niikaugele, et nad tunnevad, et ei suuda olla teineteiseta ja tahavad olla koos, olla koos lausa väga kaua aega ja luua selle kooselu jooksul endale ühine kodu, olla koos ühistes väärtustes? Järgmine saladus, mis minu jaoks on, on see, et kuidas siis ühel hetkel nõnda juhtub, et sellest kahe inimese bioloogilisest materjalist sünnivad lapsed. See on nii suur saladus, et ma suhtun sellesse väga suure austusega. Pere, millele panevad kaks võõrast inimest alguse ja mis kasvab pereks läbi intiimsuste ja saladuste, on midagi tõeliselt erilist.

Kui see saladus on „tööle hakanud“ ja kõik tundub algul ilus – paljudel on ja jääbki ilusaks –, siis ometi tekivad mõne aja pärast vahel ka probleemid. Mis on praegu Eesti perede kõige suurem mure?

Saladus on ideaalpilt. Aga see, mis paneb probleemidele aluse, on pühendumuse puudumine. Inimesed kardavad ennast jäägitult anda teisele inimesele, anda ennast ühisesse saladusse. See võib olla põhjus. Tõmbutakse endasse, ei jagata ennast teisega ja saladus kaob.

Kas seda saladust on võimalik ka nagu kala uuesti õnge otsa püüda?

On ikka võimalik, miks ei. Seda on võimalik püüda siis, kui probleemid ei ole veel väga suureks kasvanud, kui on esimesed arusaamatused, kui partner on veel aldis andma või paluma andeks, kui kõrvad ei ole veel läinud palvetele lukku.

Me teame väga palju sellest, et inimesed häbenevad abi küsida. Kusagilt minevikust on jäänud neile teadmine, et nad peavad saama ise hakkama. Siis nad omaenese tarkusest püüavadki probleeme lahendada – kes kuidas. Alati see ei õnnestu ja asjad ei lähe nii, nagu soovitud.

Muidugi on see ka, et kardetakse oma iseseisvust kaotada. Kuid paarisuhtes on iseseisvus täiesti võimalik alles pärast seda, kui sa oled selle ära andnud. Need on sellised paradoksid, et sa annad ennast kellelegi ja sa leiad läbi selle ennast, tekib ühisosa, haakumine.

Meie EELK Perekeskuses unistame sellest, et inimesed ei tuleks meie juurde siis, kui probleemid on eskaleerunud, suureks kasvanud, kui need on jõudnud juba sotsiaaltöötaja või lastekaitseni või perevägivalla tõttu juba prokuratuuri, vaid et käidaks meie vanemlus- ja paarisuhtekoolitustel, et käidaks teraapias või nõustamisel meie juures juba esimeste probleemide tekkides.

Mis probleemid on peredel praegu veel? Kas liiga palju töötamine, nii et kogu fookus läheb sellele?

Ongi. See, et ei ole teineteise jaoks aega, ja peres, kus on ka juba lapsed, ei ole üksteise jaoks aega. Me jääme oma pere sees üksteisele võõraks. Siit tulevad probleemid: kui me ei räägi omavahel, kui me ei räägi partneritena, mida soovime, millest unistame, siis teine ei saagi sellest teada. Võib-olla ta on ka mingite oma asjadega nii kimpus, et ta ei jaksagi kuulata. Kui ootused on sellised, mida partner ei suuda rahuldada, siis on probleemid.

Kui paarisuhtes tekivad probleemid, siis on probleemid ka lastel. See on samamoodi, nagu aamen on kirikus.

Kas ka materiaalsed mured on peredes praegu suured?

See sõltub sellest, mida me tahame elult. Kui me unistame kallitest asjadest ja meie sissetulekud ei jõua meie unistustele järele, siis meil on probleemid. Kui me oleme tänulikud selle eest, mis meil on, ja me keskendume tänulikkusele, siis ei ole nii suuri probleeme.

Kui probleemid on tekkinud, siis kuidas inimene või pere peaks jõudma EELK Perekeskusesse? On ju ometi väga palju ka muid perenõustamisteenuse pakkujaid ...

Meie juurde jõutakse väga erinevaid teid pidi. On võimalik sattuda koguduseliikmena ja usaldades, et kiriku perekeskus on talle parim koht, on võimalik ka kellegi tuttava soovitusel. Eks me räägime ka endast ja keegi kuskilt loeb midagi, tutvub meie teenustega ja tuleb kohale. Karmimad lood on siis, kui lastekaitse suunab meile kellegi – me teeme paljude omavalitsustega üle Eesti koostööd; ja muidugi suunavad meile kliente ka prokuratuur ja kriminaalhooldustöötajad. Olenevalt probleemi raskusastmest on meie juurde sattumised erinevad.

Mille poolest EELK Perekeskus erineb n-ö tavalistest, ilmalikest perenõustamiskeskustest?

Minu enda jaoks on oluline see, et meie terapeudid on enamasti kristlased – või kes tõesti ei olegi mõne koguduse liige, siis on nende maailmavaade väga sarnane.

Tallinnas, Tartus ja mujalgi Eestis on tõesti palju nõustamiskeskusi ning on päris suur konkurents. Teenused on justkui ühesugused: ikka nõustatakse kas kriisiolukordades või paarisuhte probleemide pärast. Aga meie lähenemine on perekeskne. See tähendab seda, et me vaatame peret kui tervikut ja meie fookuses on laps. Pere keskmes on laps ja lapse heaolu peab olema tagatud, sest ka Jeesus tõstis lapse esikohale. Kui peres tekib probleem – kas isa jäi tööta või ema jäi haigeks või midagi muud, mis peret võib tabada –, siis paratamatult on kannatajaks seal kõige väiksem ja nõrgem. Laps on nagu käsn, ta võtab vanemate probleemid enda sisse. Vahel tunneb ta ennast süüdi ja püüab vanemaid lepitada oma väga lihtsal moel, nii nagu ta oskab. Kui see ei õnnestu, siis tunneb ta end süüdi. See kõik on selle lapse jaoks ülekohtune.

Kui inimene tuleb kas või üksi nõustamisele, siis me siiski näeme peret tervikuna ja vaatame, kuidas see parasjagu päevakorras olev mure mõjutab teisi. See ongi laias laastus kõige suurem erinevus.

Mille üle ma olen väga uhke oma kolleegide pärast, on see, et neil ei ole kartust tegeleda väga raskete probleemidega: multiprobleemsed pered, perevägivallaga seotud juhtumid ... Näiteks ühena vähestest me teeme rühmatöid neile meestele, kes on olnud oma peres vägivalla toimepanijad. EELK Perekeskus teeb rasket tööd, mida igaüks ei olegi valmis kandma. Au ja kiitus meie inimestele selle eest.

Mis iseloomustab EELK Perekeskuse töötajaid?

Kui ma ei mõtle kedagi personaalselt, vaid püüan kogu seda toredat kampa omale silme ette manada, siis väärib esiletõstmist ühtsus ja pühendumus teha seda tööd. Need inimesed on võtnud selle töökoha põhimõtted omaks ja tegutsevad selle järgi. Iga tööandja oleks ülimalt õnnelik sellise kollektiivi üle.

Kui ma nüüd hakkan persoone mõtlema, siis meil on väga erineva iseloomuga inimesi. Aga kuna me puutume koolitustel palju kokku ning meil on ka meeskonna ühisüritused, sealhulgas peod, siis see on andnud võimaluse neid ka inimestena tundma õppida. Mulle hästi meeldib, et vaatamata raskele tööle ma näen seal rõõmsameelseid, isegi lustakaid, väga heasoovlikke ja -südamlikke inimesi.

Kuidas te omavahel toeks olete? Tõenäoliselt seda lustakust siiski päris igasse hetke ei jätku – sellises töös on ju läbipõlemisoht üsna suur. Kas kovisioonidest ja supervisioonidest piisabki?

Ei, kindlasti mitte. Kovisioonid, supervisioonid, kolleegide omavahelised suhted, juhtkonnaga suhtlemine – see kõik toetab, aga ainult sellele ei saa lootma jääda. Eks igaühel on ka oma hobi, millega ta tegeleb, omad füüsilised tegevused. Sest vaimset pinget, mida endasse kogutakse, on võimalik füüsiliselt maha laadida: head hetked oma lähedaste, oma pere seltsis on vajalikud. Mina võtan õnge selga ja lähen kalale, see on mul viimastel aastatel olnud täiesti möödapääsmatu tegevus. Nagu kord ja kohus: ise käin kalal ja olen ka klubis. Viimastel aastatel pole küll võistelnud, aga varem võistlesin ka ja korra tulin isegi Eesti meistriks talvises kalapüügis.

Mis on olnud rekordikala?

Oh, eks need ole havipulgad olnud – ei midagi erilist, millega kiidelda. Aga ma olen tõesti väga rõõmus, et mu väga ustav sõpruskond või õigemini üks osa sellest on mul hobipõhine.

Kas kalapüüki saab kuidagi ka perekeskusega siduda? Teatavasti korraldab Änne Schotter – tunduvalt üle 80-aastasena – Tartus MTÜ Tartu Koidu Keskuses poistega kalastusringi ... Kas perekeskuses ka on olnud midagi taolist?

Ükskord ma püüdsin küll neid kalale meelitada, aga no ega oma hobi ei saa ka päris peale suruda. Kuid eks Jeesustki võib kalameheks nimetada, nii et eks me oleme ka omamoodi Jeesuse järgijad. Seda peab küll ütlema, et meie ei saa siiski nõnda misjonitööga tegeleda,

nagu misjonärid tegelevad nii mõneski teises riigis, meie misjonitöö on läbi ligimesearmastuse, mida me anname inimestele oma tööga. Minu arvates on perekeskus väga hea luteri kiriku visiitkaart. Meie juurde tuleb väga palju ka niisuguseid inimesi, kes ei ole võib-olla kunagi varem astunud kirikuuksest sisse. Nad puutuvad meie nõustajate vahendusel kokku kristliku ligimesearmastusega.

Kas on olnud ka häid näiteid, kus usukauge inimene jõuab oma probleemipuntraga teie juurde ja lõpuks väljub ta perekeskusest ristiinimesena?

Jah, kui see rada oleks nii lühike! Päris nii see siiski ei ole, et tuleb meie juurde, saab kohe ilmutuse ja lähebki ristiinimesena välja. Aga minul endal on küll selliseid juhuseid olnud. Ma juba palju aastaid olen Tartus teinud leinagruppe: alguses Tartu Maarja koguduse juures, mille liige ma olen, ja siis, kui EELK Perekeskus Tartusse tekkis, ka seal. Seal on küll olnud nõnda, et inimesed on tulnud väga suures mures ja eluraskuses ning leinagrupi lõpus nad on leidnud, et peavad laskma ennast ja oma pereliikmeid ristida, ja on liitunud mõne kogudusega. Mul on õige mitu sellist näidet.

Minu jaoks on algul oluline vaid see, et inimesed saavad abi. Hiljem on siis jutud vahel ringiga tagasi jõudnud, et üks või teine pere oli saanud väga palju abi ja nad olid läinud kogudusse.

Kas tagasisidet jõuab perekeskuse töötajateni sageli või kipub nii olema, et kuna põhjus, miks perekeskusse on jõutud, on elus suhteliselt ebameeldiv või piinlik moment olnud, siis see üritatakse pärast unustada ja inimesed kaovad silmapiirilt?

Jah, ühelt poolt võib tõesti mõelda, et ega tagasisidet ei ole eriti palju ja ega otsesõnu kiitma ka ei tulda. Kuid kui sa kiitmise pärast seda tööd teed, siis on see tõesti väga vale põhjus. Muidugi me võtame oma klientidelt anonüümset elektroonilist tagasisidet, inimene saab seal tõesti julgelt rääkida. Me peame seda juba kas või sellepärast võtma, et meil kahjuks on väga palju projektipõhisust ja me peame väga palju aruandeid pärast esitama. Aga kahtlemata on teenuse arendamise seisukohast ka meile endale väga oluline teada saada, mida inimesed meist arvavad.

Mulle endale on tulnud tagasisidet väga huvitavaid teid pidi – et inimesed on saanud abi. Sellest on alati muidugi väga hea meel ja see on väga positiivne ja armas pool sellest tööst.

Enne iseloomustasid perekeskuse töötajaid. Aga kas mingeid ühisjooni on ka klientides, nendes, kes tulevad abi otsima?

Eks ikka, kindlasti. Need inimesed on tõesti küll väga erinevad ja nad satuvad meie juurde erinevatel põhjustel, kuid kui ma mõtlen nende peale, kes tulevad vabatahtlikult, siis ma nimetaksin neid julgeteks, sest nad on ületanud oma hirmu ühiskonna või naabrite või oma pereliikmete või omaenda eelarvamuste ees ning tulnud kohale.

On selliseid, kes on päris meeleheitel ega ole leidnud kusagilt tuge. On ka selliseid, kes käivad ühe nõustaja juurest teise juurde ja ütlevad kõigi kohta, et nad pole saanud sealt abi. Nad ei pruugi ka meie juurest abi saada, sest ega meil ole võluvitsa, et suudame kõiki aidata. Vahel ongi nii, et ka abi vastuvõtmisele tuleb pühenduda ja tuleb julgeda peeglisse vaadata. Mõnikord on probleemide võti iseendas ja siis tuleb tunnistada, et ma olen eksinud. Või et kaasa võib-olla ei olekski nii vastumeelne, kui ma seda või teist asja iseenda juures korrigeeriksin. See viimane on ka üsna sageli põhjuseks, miks nõustamised jäävad pooleli – kui kätte jõuab see koht, et tuleb endaga tööd teha, siis see on kõige raskem. Kõik tahavad maailma muuta, aga ennast on raske muuta ...

Kas on tunda ka seda, et kristlikku inimest on mõnes mõttes lihtsam aidata kui uskmatut? Ristiinimestel tundub justkui eeltingimus täidetud olevat, neil on olemas teatav alandlikkusjoon ja teadmine, et Keegi on kuskil nagunii neist tugevam. Tänapäeva ühiskond on hästi minakeskne, mina on kõige tähtsam – kas see lööb uskmatutel tugevamini välja?

Kristlasi on ka väga erinevaid. See on see asi, et kui tugevalt inimene Jumalast kinni hoiab. Vahel me kohtame ka sellist suhtumist, et „vaat mina hoian Jumalast kinni ja olen Ta poolt armastatud, aga kõik hädad algavad mu partnerist, kes ei ole usklik". Minu arvates on see väga enesekeskne, kuigi inimene võib siiralt uskuda, järgida. Oskus näha teist inimest ka Jumala lapsena, kuigi see teine inimene ei ole ennast andnud Jumalale või Jumal alles ootab mingit põhjust, et ta tuleks Tema juurde, on väga suur oskus.

Kui ma mõtlen iseennast inimesena, siis on mõnikord ka ikka ülimalt raske näha inimest tema sõnade taga, mis ta ütleb. Ma rääkisin hiljuti ühe tuttavaga just sellest, kui palju viha ja halba on praegu ühiskonnas, see on nagu polariseerunud ning inimesed on

üksteise peale tigedad ja sallimatud. Meil tuli lõpuks see välja, et kui keegi on sallimatu ega meeldi mulle ja ma vihastan ta peale, siis ma olen ju samasugune. Vaat see on võib-olla laiemalt ühiskonna häda. Me läheme kaasa selle tundega, mis meile ei meeldi, ja produtseerime seda niiviisi juurde. Vihastudes nende peale, kes on vihased, me ei muuda ju seda olukorda, vaid suurendame pahameelt. Kuid astudes sammu tagasi ja püüdes mõista, mis on selle taga – kindlus- või turvatunde puudumine –, oleks meil võib-olla tervikuna vaja korraks seisma jääda, mitte karta seda, et meie peale Läänest näpuga näidatakse: „Te nüüd olete seisakus!" Klaarime parem oma mineviku ära, need haavad, mida on saadud nõukogude ajast. Klaarime need ära, paneme palsamit peale, lohutame ja läheme siis edasi.

Mis EELK Perekeskust praegu iseloomustab?

Mulle väga meeldib ja seda tagasisidet on ka meie partneritelt tulnud, et EELK Perekeskust on Eesti ühiskonnale väga vaja. Me oleme ennast teinud nähtavaks, oleme vajalikud ja nüüd me peame mõtlema väga tõsiselt selle peale, et me suudaksime hoida ja edasi viia seda, mille pärast meid siin ühiskonnas väärtustatakse.

Teatud mõttes me oleme arenguhüpet sooritamas: liigume konsistooriumi alt iseseisvaks sihtasutuseks EELK Perekeskus ja see on minu jaoks märk ka kiriku poolt, et me oleme lapseeast välja saanud. Me pole küll veel ka päris täiskasvanud, vaid pigem nagu noorukid, aga väga tublid noorukid, astumas iseseisvale teele. Loomulikult konsistooriumi allasutusena.

Siit edasi on hea viia jutt ilusate ümmarguste numbrite peale. Milline on EELK Perekeskus 2020. aastal ja sealt edasi ka näiteks 2030. aastal?

Mulle meeldib unistada suurelt. Ma mõtlen, et võiks olla nõnda, nagu on Soomes, et erinevate koguduste juures või vähemalt maakonnapõhiselt on keskusi rohkem, kui on meil praegu. Praegu on meil kolm perekeskust: kõige vanem on Tallinnas, siis Tartus ja noorim Haapsalus. Nüüd teeme ettevalmistusi Ida-Virumaal keskuse avamiseks, aga näiteks ka Kesk-Eestist on tulnud signaale, et kas me vähemalt osa teenustest saaksime avada ka neil. Samuti on nõudlust saartelt. Nii et ma loodan, et selle aja peale me oleme kõvasti kasvanud ja laienenud.

Kas selleks ajaks võiks ka Eesti edenemist loota?

Mina olen positiivne. Mul ei ole kunagi olnud seda tunnet, et ma häbeneksin oma kaasmaalasi, rahvuskaaslasi. Mõne inimese suhtes küll vahel mõtled, et „kuidas sa siis nii ... kas siis ei olnud paremat valikut", aga ma armastan inimesi väga – tõesti armastan – ja lihtsalt tahaksin, et neil mõnikord oleks valikute tegemine pisut lihtsam. Et nad ei jõuaks ringiga oma eesmärgi juurde, vaid jätaksid maha oma raske mineviku või mis iganes neil seda otseteed takistab ja haaraksid Jumalal käest kinni, usaldaksid Teda ja küsiksid Temalt, mis on neile kõige parem. Ma olen täiesti kindel, et siis oleks elu kergem ja oleks ühiskonnas ka vähem neid tundeid ja tegusid, mis teevad kellelegi haiget.

Kuidas sa ise oled jõudnud sellele lõputule armastuse teele, mida praegu käid? Milline on sinu EELK Perekeskusse tööle jõudmise lugu? Miks sa seda tööd teed?

Ma sain usklikuks 35-aastaselt. See juhtus nõnda, et kõndisin Põlvamaa põlismetsas ja seal olid tohutu kõrged puud. Alati, kui ma sinna sattusin, siis imetlesin neid puid ja kaunist loodust seal. Ühel päeval kõndisingi seal ja katsusin üht suurt puud. Siis vaatasin üles ja sealt käis plõks! mulle. Kui alla vaatasin, siis ma sain aru, et mitte loodus ehk loodu ei ole imetlust väärt, vaid Looja. See vapustas mind nii kõvasti, et enam-vähem kohe läksingi siis koguduse juurde, käisin Tartu Maarja koguduses leerikoolis ja lasin end ristida – sinnani ma ei olnud ristitud ka! Õige kohe läksin ka Tartu Teoloogia Akadeemiasse õppima, sest mulle tundus, et küsimusi on nii palju, et pühapäevastest jutlustest on mulle lihtsalt liiga vähe.

Ükskord oli Tartu Maarja kirikus Tooma missa, kus meil oli võimalus kirjutada eestpalve lipikuid. Hakkasin kirjutama. Mõtlesin, et mida mul küll tõesti oleks vaja ... Käsi lihtsalt hakkas kirjutama ja siis, kui ma olin ära kirjutanud, seisis seal: „Armas Jumal, anna mulle see, mida Sa tahad, et ma teeksin. Ma usaldan Sind ja annan end Sinu kätesse." Kui ma olin selle läbi lugenud, siis ehmatasin end kangeks. Kas ma tõesti julgen end niimoodi anda?!

Tahtsin paberi ära kortsutada ja uut küsida, et kirjutada sinna nagu tavaliselt: „Anna mu eakale emale tervist," või midagi muud taolist. Siis mul tuli meelde Colleen McCulloughi raamat „Ogalinnud". Seal oli noor preester, kes läks merre ujuma. Ujudes ütles: „Armas Jumal, ma annan end täielikult Sinule! Võta mind kas või

nüüd." Ta hakkaski siis uppuma – ja selle asemel, et rabeleda ja üritada end päästa, mõtles ta: „Aga seda ma ju ütlesingi Jumalale – võta mind, kui Sa tahad." Tema uppus. Lähedastele oli see muidugi suur kaotus, aga ta ise sai seda, mida oli palunud. Siis mul tuli see meelde, ma jätsin oma paberi kortsutamata ja see loeti ette.

Ei läinud palju aega, kui meie koguduse õpetaja Joona Toivanen rõõmustas mind teatega, et nüüd on sõlmitud kokkulepe ühe Soome misjoniseltsiga, kes on nõus rahastama diakooniatöötaja tööd. Ta pakkus seda kohta mulle. Nii et see on palvevastus, miks ma seda tööd teen. Sellepärast ma ka suhtun sellesse väga tõsiselt. Mul on kokkulepe Jumalaga. See on Tema tahe ja kui Ta ükskord tahab, et ma midagi muud teen, siis ma võtan ka seda tõsiselt.

Perekeskusse jõudmine oli sealt loogiline jätk. Mina töötasin Tartu Maarja koguduses diakooniatöötajana. Tänu sellele, et Pia Ruotsala tegi Tallinna EELK Perekeskuse ja diakooniatööd igapäevaselt tehes ma nägin, et üksnes minu teadmistest jääb väheseks ja oleks tarvis kaasata rohkem spetsialiste, siis me arutasime koguduses ja otsustasime, et hakkame niimoodi asju ajama, et saaksime ka Tartusse perekeskuse. Alguses me proovisime seda teha ainult oma koguduse baasil, aga ju see ei pidanudki nõnda minema, sest me ei saanud rahastust. Siis lõime käed Piaga, et Tartus on vajalikud ruumid ja koguduse tugi olemas ning mina hingehoidjana olin samuti olemas. Hakkasime ühiselt tegutsema ja Tartus avati 2016. aastal EELK Perekeskus. Hakkasin seda juhatama ning töötajaid ja kontakte otsima. Saime Tartu ümbruse omavalitsustega lepingud ja nõnda see töö läks. Nüüd olen pühendunud töötajana jätkamas.

Mis siis saab, kui Pia Ruotsala misjonitöö 2020. aastal Eestis lõpeb, tema kui misjonär siit lahkub ning EELK Perekeskus jääb n-ö iseseisvusrežiimile?

Siis me peame ise tublid olema. Pia on praegu tubli mitme eest, aga siis me peame olema ise tublid. Pia muidugi on meid hästi koolitanud. Selle eest tuleb teda väga kiita, et kõiki oma oskusi, teadmisi ja kontakte, mis tal on, on ta meiega jaganud. Me oleme mitu korda käinud Soomes sealsetel kiriku pereterapeutide konverentsidel, loonud seal suurepäraseid kontakte ning soome inimesed on käinud ka meid koolitamas, sest Soomes juba 1940-ndate lõpust ja 1950-ndate algusest on tehtud peretööd, aidatakse hätta sattunud koguduseliikmeid – see on meile suureks eeskujuks. Loodame, et

ka riigi poolt on märkamist selles osas, et oleksid pikemad lepingud teenuste ostmisel, see annaks kindlustunde arendada ja laiendada seda tööd. Lühikesed projektid annavad võimaluse ja usklikena me muidugi ka usume, et see, mis me teeme, on hea ja jätkub, aga riigipoolset kindlust kuluks pisut ära küll nendeks hetkedeks, kui me oleme väga väsinud.

Jumala lapsed. Misjonäri pilk Eestile

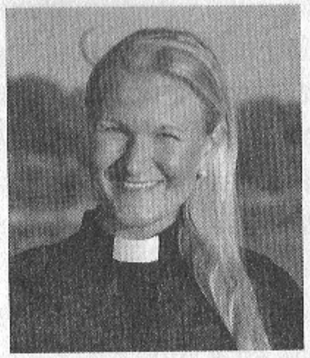

Pia Ruotsala
EELK Perekeskuse juhataja, misjonär

Räägitud 2018. aasta varakevadel.

Sa oled juba peaaegu kümme aastat Eestis olnud ja kõik on harjunud, et Pia Ruotsala on kohal, näeb kõike jätkuvalt värske pilguga ja käivitab suuri asju. Kuidas sa oled selleni jõudnud ja mis radu pidi su misjonitegevus on arenenud?

Oma töökarjääri kirikus alustasin ma 1990-ndatel Soomes, täpsemini Lääne-Soomes Vaasa lähedal väikeses Kauhava linnas. Kõigepealt tegelesin seal kasvatustöö ning laste ja noorte hingehoiu küsimustega. Kauhavas elab vaid 16 000 inimest ja seal on tõepoolest kirik keset küla, koguduste, kohalike omavalitsuste ja erinevate kolmanda sektori MTÜ-de vahel on väga hea koostöö.

Lapsena ma Kauhavas ei elanud, läksin sinna tööle ja abiellusin seal kohaliku mehega. Väiksena elasin hoopis Hämeenlinnas – väikelinna tüdruk. Aga minu ema on Kauhava kandist pärit – Lääne-Soomest, Pohjanmaalt. Isa on Ida-Soomest. Olen niisiis segu mõlemast.

Kui erinevad need Soome paigad on?

Soomes on piirkondadel hästi konkreetsed vahed, vahel ei saada isegi üksteise keelest aru, murre võib olla niivõrd erinev. Kuna olen pidanud oma peres justkui kahe kultuuri vahel kasvama, siis arvan, et see on üks põhjustest, miks olen täna perenõustaja, kes peab aru saama ühest ja teisest osapoolest ja leidma seal vahel tasakaalu –

kuigi mõlemad mu vanemad on soomlased. See on olnud Jumala juhitud ettevalmistus ka misjonärile, kes peab eri kultuuridega hakkama saama.

Inimloomus, inimeste iseloom, on soomlastel eri paigus väga erinev. Lääne-Soomes on hästi enesekindlad, lausa ülbed-uhked inimesed, kes ise teavad, ise teevad. Nad on hästi ettevõtlikud – nagu minu ema suguvõsa. Ida-Soome Savo maakonna inimesed on leebemad, võib-olla väga otse nad midagi ei ütle, vaid hoopis keerutavad natuke. See võib läänesoomlase vahel täiesti närvi ajada. Hästi huvitav on olnud elada selles peres, kus on olnud need erinevad lähenemised. Vahel tekkis sellelt pinnalt ka konflikte ja siis oli vaja kommunikatsiooni, kuulamist ja sõnastamist – mida me nüüd tegelikult koos tahame ja mõtleme ning mis on ühine eesmärk?

Mida sa lapsepõlvest kaasa oled saanud? Millises keskkonnas kasvasid ja missuguseks see on sind kujundanud?

Üldiselt me oleme hästi tegusad. Terves meie suguvõsas on hästi palju ettevõtjaid ja ka mu vanemad on ettevõtjad, mõlemal on oma äri, millega nad on terve elu tegelenud. Me tavatseme öelda, et oleme töönarkomaanid. Ma ütleks isegi, et juba minu vanaema, kes sünnitas 11 last, oli töönarkomaan. Ta rääkis, kuidas ta alati siis, kui laps hakkas saunas sündima, nii väga ootas, et juba sünniks ära ja siis saaks tagasi tööle põllu peale. Nii et töönarkomaania tuleb meil väga kaugelt. Ja kristlikud juured samuti.

Me oleme kirikuinimesed olnud ammusest ajast saati ja kristlik pärand on hästi loomuliku osana kodust kaasa tulnud. Pühasid peeti meil alati ja pühapäeviti käisime kirikus. Kogudusega oldi heades suhetes ja vahel peeti ka meil kodus vaimulikke istumisi. See oli loomulik hingamise viis – hästi turvaline. Meie peres on lastele edasi kantud Soome põhiväärtusi: kodu, isamaa, usk Jumalasse. See on vundament – nagu paljudes soome peredes. Sellepärast ma arvan, et olen kodust kaasa saanud tugeva enesekindluse ja -hinnangu. Seostan neid asju omavahel tugevalt.

Olen alati olnud aktiivne ja seepärast on mul hästi lai võrgustik: tunnen hästi paljusid inimesi ja mind tuntakse. Näiteks Kauhavas, kus meil ka praegu on Soome kodu, tunnevad mind kõik, sest olen seal ka aktiivne volikogu liige olnud. Kui lähen seal poodi, siis mul kulub vähemalt kolm tundi ühe piimapaki ostmiseks. Kõik tahavad tulla ja rääkida oma muredest ja küsida, kuidas Eestis läheb ja mis Eesti Vabariigis toimub. Siis ma olen seal justkui elav raadio neile.

Omal ajal viis misjonitöö sind ja su peret Kauhavast õige pea päris kaugele ...

Kui me olime abiellunud ja hakkasime tulevikku planeerima, siis ega ma algul ei olnud väga innukalt misjonitööle minemas. Aga miskipärast Jumal meid ikkagi kutsus ja siis me läksime aastal 2003 välja, nii et meil oli kaasas meie üheaastane laps Viola, esimene tütar. Me läksime Lähis-Itta Jordaaniasse. See mõte tuli meie misjoniorganisatsiooni kaudu. Soome Misjoniseltsis käivad asjad nii, et inimesed saadavad oma motivatsioonikirjad ja CV-d sinna ja siis hakatakse neid vaatama: „Ahaa, sellised inimesed!" Vaadatakse ka seda, milliseid kutseid on partnerkirikutelt tulnud. Et kes võiksid sobida kokku ning millises kirikus ja millise partneri juures võiksid need inimesed töötada. Siis algavad psühholoogilised testimised ja pikem, pooleaastane protsess, ettevalmistus.

Mis haridus sul selleks ajaks oli omandatud ja kuidas su haridustee on kulgenud?

Mul oli siis omandatud kiriku kasvatus- ja sotsiaaltööharidus – laste- ja noorsootöö erialal. Juurde olin õppinud kasvatusteadust ja muidugi saanud psühholoogiaalaseid õpinguid seoses laste, noorte ja perede teemadega ning eraldi ka perevägivalla tõkestamise spetsialiseerumise õpet. Samuti olin läbinud kriisinõustamise õppe. Näiteks kui Kauhavas olid mingid äkilised kriisid, enesetapp või haigus või avarii, tulekahju, siis mina ja meie kriisimeeskond läksime alati kohale ja tegelesime sellega. Just nimelt kriiside lahendamine on algusest saati käinud minuga koos.

Laste ja noortega töötades ma nägin, et kui tegeleda ainult laste ja noortega, siis see ei ole jätkusuutlik ega anna kestvat tulemust. See teeb korraks tunde kergemaks, aga tegelikult on ikka vaja perega töötada. Siis ma hakkasin järjest võtma pereteemalisi koolitusi ja õppisin juurde ka teoloogiat. Tänaseks olen ordineeritud preester. Teoloogiaõpingute juures Helsingi Ülikoolis võtsin ka meditsiiniosakonnas psühhiaatriaõpinguid. Tegin kolmeaastase kiriku perenõustaja väljaõppe ja lisaks olen õppinud Imago paariteraapiat, traumateraapiat ja õpin veelgi juurde – ega õppimine ei saagi vist kunagi otsa.

Keeltehuvi on mul alati olnud. Kuigi praegu võib ka öelda, et ma ei oska enam ühtegi keelt korralikult ... Koolis olen õppinud soome, inglise, rootsi, natuke saksa, prantsuse keelt. Araabia keelt olen õppinud kaks aastat. Siis muidugi vanakreeka, heebrea, ladina ... Aga vene keelt ma ei oska – ühtegi sõna! Kui mul on praegu perekes-

kuses 20 töötajat, kellest pooled räägivad ka vene keelt, siis arvan, et ma ei peagi venekeelsetega tegelema ja seda keelt rääkima. Asi on paigas, tasakaalus.

Kui te 2003. aastal Jordaaniasse jõudsite, kas siis midagi ehmatas ka algul?

Alguses oli seal palju asju, mis mind ehmatasid – aga see oligi kohanemisprotsess. Üks asi on muidugi see, kui sa õpid suhtlema kohalike inimestega nende kohalikus keeles. Ma õppisin araabia keelt misjonäride keeltekoolis ja suhtlesime hästi tihedalt araabia peredega, õppisin araabia tantsusammud selgeks. Siin Eestis olen ma ainukene, kes nõustab peresid araabia keeles, ega teisi väga olegi.

Misjonäritöö ettevalmistuse juurde käib ka see, et sa pead hästi palju raamatuid lugema ja õppima selle kultuuri kohta, kuhu lähed – näiteks araabia kultuuri kohta. Nii juhtus, et paljud asjad, mis alguses tundusid hästi imelikud, said varsti selgemaks – miks araablased üht- või teistmoodi käituvad. Ma kirjutasin selle kohta soome keeles ka raamatu – „Arabiäitien matkassa". See on Soomes peaaegu igas raamatukogus olemas ja paar aastat tagasi, kui pagulaste laine siiakanti jõudis, siis üllesid nad, et see on jälle hästi popp. See selgitab mõningaid asju araabia perekultuuris – et miks ja kuidas.

Jordaanias töötasimegi põhiliselt pagulastaustaga peredega. See oli hästi huvitav. Meil sündis Ammanis ka teine laps, tütar. Tema on araabia blondiin, esimene valge laps, kes sealses kohalikus haiglas on sündinud. Kõik arstid tõid oma sugulased vaatama: „Meil on sündinud blondiin!" Teda väga armastati ja siiamaani koheldakse teda Jordaania kuningriigis kui printsessi. Praegu me muidugi väga tihti sinna ei jõua, aga kui oleme käinud, siis temale on alati erikohtlemine, sest ta passis on kirjas, et sünnikoht on Amman. Eks selline soojus ja sõbralikkus on araabia kultuuris täiesti olemas. Seda ma püüan endas ka siia Eestisse kanda.

Mis oleks kolm põhilist teadmist, mille sa Jordaaniast eluks kaasa said – tõenäoliselt muutis sealne misjonitöö päris palju su vaateid ja suhtumisi ...

Jaa, see muutis tõesti päris palju. Ma arvan, et üks minu jaoks hästi oluline asi on väga perekeskne lähenemine. Araabia kultuuris on inimene alati palju olulisem kui asjad. Kas kõik tööülesanded saavad alati täidetud, see on kõrvaline küsimus. Inimesed on alati esikohal. Ja pere.

Teine tähtis asi on hästi raske traumataustaga inimeste säilenõtkus. Ja selle juures see, millist turvatunnet võib kristlik usk neile pagulastele pakkuda. Inimesel on võime rakutasandil kogu aeg uueneda. Arvan, et see on Jumala loomistöö, mis jätkub siin maailmas, ja me saame inimestena seda toetada. Ma imestan seda lootusrikkust, mis araablastel on. Keset kõike seda ... Ka meie naabruskonnas toimus siis üks suur terrorirünnak. See, kuidas inimesed siis on ... Ma ei oska seda isegi soome keeles hästi sõnadesse panna, aga seal paistis tõesti välja suur lootus – et alati on lootust, ükski inimene ega olukord ei ole lootusetu, sest me oleme Jumala peopesal.

Kolmandaks ... seal on nii paljut, millest valida. Aga see, mida kogu aeg endas kaasas kannan ja mis võiks peegelduda, on teatav lapselikkus, rõõm – siiras ja ehe rõõm ja võime teha nalja. Elu ei pea olema alati nii tõsine, vaid me võime ka erinevaid emotsioone välja näidata. Araablased on hästi emotsionaalsed. Kui nad käisid mul Jordaaniast Soomes külas, siis nad ütlesid, et siin on nagu tunnete külmkapp. Pärast ma olen öelnud, et kui Soome on külmkapp, siis Eesti on sügavkülmik. Soomlased ja eestlased on araablastega võrreldes muidugi väga sarnased. Aga tõesti see, et rõõmu, nalja, tantsu, muusikat ja lõbu oli Jordaanias kogu aeg.

Mingil määral ma üritan seda ka siia tuua. Kui on hästi rasked lood, hästi palju kurbust ja tõesti koormavaid asju, siis ma pean ka siin perekeskuses tööd tehes väga oluliseks, et igal seansil peab olema ka midagi head, positiivset, toredat ja vahel võib seal ka nalja teha. See peab muidugi olema väga sensitiivne, tundlik. Selline see inimese elu ongi, erinevate varjunditega: vahel on seal valgus, vahel pimedus. Need käivad inimese elus paralleelselt kaasas.

Jordaanias me olime neli aastat. Siis tulime tagasi Soome ja ma natuke aega töötasin Soome kiriku ametikohal: laste- ja noortetöö, kriisitöö kirikus. Siis oli ka Kauhajoki koolitulistamine ja selle järeltööga puutusin ma kokku.

Kas sa pagulasteemaga tegeled ka praegu, siin Eestis?

Praegu on minu osa Eesti Vabariigis ja EELK-s see, et EELK on saatnud mind koos Avo Üprusega esindama meie Eesti Vabariigi sotsiaalpartnerite töörühmas või ümarlauas, kus on kõik need organisatsioonid ja ministeeriumid esindatud, kes puutuvad kokku pagulasteemaga. Lisaks olen ma superviseerinud kõiki neid organisatsioone, kes pakuvad Eestis tugiisikuteenust. Tegutsevad MTÜ Eesti Pagulasabi ja Johannes Mihkelsoni Keskus. Nende tugiisikutele olen

ma toeks olnud. Sotsiaalkindlustusameti kaudu suunatakse inimesi perekeskusesse perenõustamisteenusele. Kadri Keskülaga oleme eestlastele teinud integratsioonikoolitust „Samas paadis". Läbi selle haakub see ka pagulastega ja meie perekeskusel on pagulasteema täitsa olemas.

Kuidas sa Eestisse misjonitööle ja perekeskusse jõudsid?

Pärast Jordaaniat me olime kaks aastat Soomes. Siis kutsuti meid Eestisse. Alguses ma ei tulnudki Eestisse perekeskuse pärast, vaid tulin Tallinna Jaani kirikusse Tooma missat käivitama ja juhtima. Kolme aastaga sai see ilusti tööle, me panime liturgia ja lauliku kokku, kaasasime ja koolitasime vabatahtlikke ja töötegijaid ning aitasime kaasa sellele, et see võiks funktsioneerida ilma välismisjonärideta. Seal me olime mehega koos.

Minu tööks on misjoniseltsi kaudu olnud ikka käivitamisprojektid – ka Jordaanias. Seal mul oli ülesanne käivitada kristlik noortekeskus, et noortel ja lastel oleks võimalusi tulla, turvalises kohas koos mängida, sporti teha, koos kitarri mängida, pühapäevakoolis käia, emadele korraldasin kokkusaamisi, peredele bingoõhtuid. Vahel olid meil talitused ja näiteks ka ristimisdisko.

Kui Tooma missa käivitustöö sai mingil määral valmis, siis tegi toonane peapiiskop Andres Põder mulle ettepaneku, et kas ma saaksin tulla peretööd koordineerima. Siis juba hakkasid tekkima need küsimused, et mida me saame kirikuna peredele pakkuda, kuidas me saaksime peresid toetada. Kui me räägime abielu ja pere tähtsusest, aga ei võta mingeid konkreetseid samme selleks, et näidata, kui oluline kõik see on ja kuidas kirik seda kõike toetab, siis oleks see natuke vastuoluline. Tuleb tegutseda, kuna peredel on palju probleeme ja kogudustel on vähe ressurssi selleks, et olla peredele toeks – lihtsalt palgatöötajaid ja ka vabatahtlikke on vähe.

Jaani kirikus ma olin võtnud kolme aasta jooksul inimesi vastu ka hingehoiuvestlustele. Nendes tuli tihtipeale välja see, et paljud küsimused puudutasid peret ja paarisuhet. Ma hakkasin küsima, kuhu võiksin neid inimesi edasi suunata kiriku perenõustamisele. Siis tuli välja, et meil ei olegi sellist asja. Nii ma hakkasin kaardistama. Aasta otsa sõitsin Eestis ringi, korraldasime ümarlaudu ja ma püüdsin ka kogudustele toeks olla. Hakkasime Usuteaduse Instituudis korraldama pereteemalisi koolitusi, et toetada meie kiriku töötajaid ja vabatahtlikke erialaste teadmistega. Siis ma hakkasin rääkima erinevate partneritega. EELK Perekeskus tegutseb alates 2014. aastast

ja tegeleb perede ja laste heaolu suurendamise nimel nõustamiste ja koolitustega.

Kas peretööd on Eestis lihtne teha? Soomlasena on sul eemaltvaataja kogemus olemas. Kas siin tuleb vastu ka eestlaste mentaliteet, et oma pere asju välja ei räägita, musta pesu ei pesta avalikult teiste silme ees?

Jaa, ma arvan, et see on kindlasti üks tegur, millega peab arvestama. Pidevalt tuleb teha mõjutustööd, et siin ühiskonnas rääkida sellest, kuidas me ei ole üksi ega pea üksi kõigega hakkama saama. See ei ole nõrkuse märk, kui sa lähed abi paluma või kuskile nõustamisele. Vastupidi – tark inimene otsib spetsialisti juurest tuge. Milleks üksi rabeleda, kui sa võid minna kuhugi ja saada head abi!

Me peame siin aru saama ka sellest, et oleme oma ajaloo lapsed. Ka perenõustamise juures me põrkame sellega kokku, et rääkimine on olnud ohtlik. Isegi oma tunnetele, oma sisekogemustele mõtelda on olnud ohtlik – selles nõukogudeaegses süsteemis.

Millised unistused või eesmärgid sul on Eestis peretööga seoses?

Ühest küljest on need minu unistused, aga teisest küljest misjonär peab alati lähtuma kohaliku partneri ehk EELK unistustest. Siin ei ole küll otsest vastuolu, ma ei saaks töötada sellel positsioonil, kui siin oleks vastuolu. Algusest saati on visioon olnud selline, et me loome kiriku perekeskuse, mis täidab meie oma missiooni. See on hästi konkreetne diakooniatöö ja ka kasvatustöö vorm ning sellega me loome platvormi, et kirik saab olla võrdväärne partner ühiskonnas pereteemadel rääkides. Kirik saab pakkuda selliseid teenuseid, mis on Eesti inimesele ja ühiskonnale olulised, ning saab aidata kaasa selles ühiskonna arengus nii, et tegelikult võib sealt traumade taustast tasapisi kasvada midagi uut, mis muudaks pereelu ja peresuhted tervemaks. Selles suunas liigume. Visioonis ma tahaksin, et kui minu tööperiood kevadel 2020 siin Eestis lõpeb, siis on meil olemas neli EELK Perekeskuse üksust – igas ilmakaares. Lisaks oleme me terves ühiskonnas tuntud oma heade, professionaalsete teenuste poolest ja meil on majanduslik kindlustatus, mida tegelikult saab ühiskond pakkuda: omavalitsused ja ka riigivalitsus. Ettevõtted ka. See tähendab, et me tõesti oleme siis siin vajalikud – nõnda nagu me mingil määral oleme juba ka praegu, eriti Tallinnas on meil hästi.

Üks põhiteema, mis meil on väga südamel ja mida me peame väga suureks probleemiks, on perevägivald. Selle tõkestamise jaoks

tahame luua toimiva mehhanismi. Meie lähenemine on olnud perekeskne. Me ainult ei päästa ohvreid, vaid töötame ka vägivalla toimepanijaga ja tema perega. Nad ise otsustavad, kas jäävad kokku või lähevad lahku. Meie töö on toetada seda, et protsess oleks turvaline – kokkujäämine, kooselu või siis turvaline lahutus, et lapsed ei peaks jääma vanemate manipulatsiooni ja omavaheliste konfliktide vahele.

Kui sa nii palju tegeled pereküsimustega, kas see siis tähendab, et su enda elu on mõnes mõttes ideaal?

Ei-ei! Kaugeltki mitte. Kuna Jordaanias oli meil kohati hästi pingeline ja raske, siis meie tööandja – Soome Misjoniselts – võimaldas rahaliselt meil abikaasaga teha seal läbi Ameerika paariterapeudi juures oma paariteraapia. Et me oleksime teadlikud kõigest sellest, mis meiega toimub, ja suudaksime paremini üksteisele toeks olla ja kommunikeerida omavahel.

Just nimelt enda eluga seotud, enda perega seotud küsimustele vastuste otsimine on viinud mind sinna, kus olen vajanud ka õpitud teadmisi. Läbi selle, et olen oma elu küsimusi arutanud ja oma kriisidega tegelenud, arvan ma, et mul on tekkinud selline kindlus, et kõigest on võimalik üle saada, alati on lootust. On võimalik ka väga raskete kaotuste, leinadega hakkama saada. Aga vahel on vaja selleks kellegi tuge. See on üks, mis mind aitab selles töös – et ma ei paku klientidele mingeid valmis lahendusi ega vastuseid ega ole kindlasti mitte kõigeteadja. Inimesel endal on kõik teadmised ja vastused olemas, aga selleks, et ta mõistaks iseennast ja oma pereliikmeid paremini, on vahel vaja välist vaadet. Muidu sa oled liiga kinni oma mõtetes ega suuda näha kõiki asju.

Eesti peredes on hästi suur probleem omavahelise usalduse puudumine. See on ka seotud ajalooga. Võõrvallutaja on sellele väga palju kahju teinud – on murtud omavahelist usaldust. Ja on tõesti olnud ohtlik usaldada isegi oma pere liikmeid siin nõukogude ajal. Ma arvan, et tähtis ongi see baasusalduse uuendamine – ka lähtuvalt sellest, et Jumal annab meile igaühele väärtuse, just nõnda, nagu meie siin perekeskuses tegutseme lähtuvalt kristlikust inimkäsitlusest, kus iga inimene on ilus, väärtuslik, Jumala loodud, unikaalne. Samas on ta ka eksiv, pattu langenud, aga ka lunastatud, mis tähendab, et igal inimesel on uus võimalus. ALATI sa võid uuesti alata. Mitte algusest peale, aga sealt, kuhu oled jäänud. Võimalus on leida andestust ja uut algust ka nendes olemasolevates suhetes.

Kuidas abi vajav inimene ikkagi jõuaks perekeskusse – kui teda ei suunata ametlikke radu mööda? Ja kui siiski suunatakse sealt kaudu, kas siis teatavat trotsi ei teki, ikkagi EELK Perekeskus ...

Eesti inimene tavaliselt üldse ei teagi, mida EELK tähendab. Ta tuleb lihtsalt EELK Perekeskusesse ega teagi, kuhu on sattunud. Aga jah, meil on olnud ka neid, kellel on see trots täiesti olemas. Siis me räägime selle selgeks. Et siin ei toimu mingit usulist propagandat. Kui sa tahad usulistel teemadel arutleda, siis ma olen avatud selleks. See on teema nagu mis tahes teine. Kui sa tahad rääkida oma seksuaalelust, siis see sobib ka. Kui sa tahad usust rääkida, siis ka see sobib. Need on eestlase jaoks sama intiimsed teemad.

Ega eestlane ei tea, mis on psühho- või pereteraapia. Arvatakse, et kui minna nõustamisele, siis annab nõustaja nõu ja lahendab kõik probleemid. Siis me peame pettumuse valmistama, et tegelikult tuleb ise oma probleemid lahendada, nõustaja vaid aitab jõuda sinnapoole. Küsimus on ka selles, millest Avo Üpruski tihti räägib – et me ei anna inimestele kala, vaid õpetame teda kalastama. Me anname abivajajale kaasa midagi sellist, mis on terveks eluks. Mitte et inimene suudaks ainult selle teema lahendada, mis tal hetkel käsil on, vaid et ta saaks jõustatud ka terveks eluks ja oskaks tulevikus teemasid lahendada – et ta tunneks, et on oma elu peremees või perenaine. Selle tunde tekitamine, see jõustamine on hästi oluline. Vahel peab tekitama ka piisavalt frustratsiooni ja süütunnet, et inimene ise hakkaks midagi muutma oma elus. Eesti perekonnas on alati selline muster kaasas käinud – „Minu isa oli ka alkohoolik, järelikult mina pean selle alkohoolikust mehe kõrval kannatama!". Ja nii need mustrid lähevadki edasi. Sellepärast on hästi oluline, et meil on alati fookuses laps ja lapse heaolu. Tihtipeale motiveeritakse klienti just lapsest lähtuvalt.

Tulles tagasi usuteema juurde, siis on meil ka neid kliente, kes tulevad tagasi just nimelt hingehoiuvestlusele. Meil on teenusevaliku juures võimalus valida hingehoiuvestlus. Inimesi on siin mu juures ka lausa pihil käinud. On neid, kes tahavad oma Jumala-suhet arutada, kes tahavad oma eluga seotud eetilisi teemasid arutada – näiteks Piiblist lähtuvalt. Ja siis on hästi oluline, et on olemas keskus, kellel on see kompetents olemas. Mitte ainult kristluse suhtes. Meieni jõuavad ka moslemid, budistid, Jehoova tunnistajad – me oleme kõigi jaoks avatud. Ligimesekeskne, avatud, inimest austav suhtumine, lugupidamine on meie jaoks hästi oluline.

Kuidas sa leiad perekeskusse töötajaid? Kuidas teiega soovi korral liituda?

Huvitav on see, et perekeskuse meeskond on hakanud kujunema vastavalt Jumala juhtimisele. Ma olen rääkinud igal pool infopäevadel näiteks, et me võtame vastu vabatahtlikke. Kui on olnud psühholoogide kogukond koos, siis olen seal rääkinud. Siis ongi tulnud inimesed meile vabatahtlikku tööd tegema. Ma usun, et ka tulevikus võiks usaldada selle asja Jumala kätesse. Kui mõni inimene tunneb oma südames, et ta tahaks oma panuse anda selleks, et aidata kaasa eesti perede tervenemisele, headele peresuhetele ja laste heaolule ja turvalisusele, siis meil on kindlasti kogu aeg vaja psühholoogia eriala inimesi, hingehoidjaid, psühhoterapeute, pereterapeute. Teisalt on meil vaja ka teisi inimesi, kes ei tegele otseselt nõustamise või koolitamisega, vaid on toetusmeeskonnas: aitavad turundada, aitavad tugiisikuna mõnel perel hakkama saada mingis olukorras, kus näiteks üksikema on üksi viie lapsega ja vajaks nädalas üht vaba õhtut ...

Mis on sulle kõige tähtsam oma töös ja elus? Millised kogemused on sind innustanud?

Parimad kogemused elus on minu jaoks olnud need, kui ma olen saanud endale lubada olla nõrk ja haavatav ning sellel momendil paluda kellegi toetust ja abi, sest ma ise ei oska, ma ei tea. Kogemus sellest, et momendil, kui ma olen olnud nõrk, on keegi olnud mu kõrval, on väga hea. Jumala suhtes mul on olnud neid kogemusi palju. Aga vahel on ka inimest vaja. Mä tahaks loota, et iga klient, kes perekeskusesse satub, võiks saada selle kogemuse endale, et ta võib lubada endale näidata ennast tervikuna – sealhulgas ka nõrgana – ja tol hetkel kogeda armastust ja aktsepteerimist.

Me käime kõiges inimese kõrval ja arvame kindlalt, et kõik me Jumala lastena väärime paremat elu. Olen väga-väga tänulik elu eest ja oma pere eest. Ja ka laiendatult – oma perekeskuse meeskonna, EELK ja Taevaisa pere eest kogu maailmas. Ma tunnen, et olen ühenduses teiste inimestega. Kui me selle ühenduse kaotame, siis me tunneme ennast halvasti ja üksildasena. Selleks, et inimene võiks kogeda seda taasühendumist, ühenduse taastamist ja läbi selle ka oma isiksuse taastumist ja inimesena kasvamist ja arenemist – ka vaimulikus mõttes, ka kristlasena, kui tegemist on kristlasega –, selle nimel me pingutame ja selleks ma tahan olemas olla. Iga inimene – loodud, langenud ja lunastatud – on teretulnud Jumala perekonda!

Ühiskondlik vanaema. Kloostri kaitsvad seinad ümber väga noorte emade

Heidi Rätsep
Pirita kloostris tegutseva Caritase
noorte emade grupi eestvedaja

Räägitud 2018. aasta novembris.

Millal hakkas Caritas tegelema alaealiste ja väga noorte emadega?

Caritas alustas tööd juba 1996. aastal, aga tööd noorte lapsevanematega alustasime 2001.–2002. aastal siinsamas õdede juures. Ka birgitiinide uus klooster sai valmis ja avati 2001. aastal. Tänu kloostriõdede lahkele loale saime Pirita kloostrisse ruumid, kus noortel emadel on võimalus koos käia. Ka siis, kui nunnad elasid Munga tänaval ja praegust kloostrihoonet Pirital veel ei olnud, olid nad väga palju Caritasega kaasas ning on aidanud meid ja meie abisaajaid.

Kust tuli mõte tegeleda väga noorte vanematega?

Mõte tuli Katleri päevakeskuse psühholoogilt, kes töötas erinevate riskilastega. Kuna ta töötas toona ka Caritases psühholoogina, toetades siin riskiperedest pärit noori, siis ta ühel päeval rääkis mulle: „Heidi, kas me saaksime mõelda ... minu lastekeskuses on noored, kes varsti saavad emaks. Nad ei ole ju enam lapsed, nad ei saa minu laste päevakeskuses noorterühmas käia, neile peaks

midagi eraldi pakkuma. Uuri, kas Tallinnas on selliseid organisatsioone või gruppe, kuhu ma saaksin nad edasi suunata. Nad on emad, neil on teised teemad – meie noortegrupis ei räägita beebidest ega vanemaks olemisest."

Siis ma hakkasin uurima ja tuli välja, et Eestis ei ole selliseid organisatsioone, kes tegeleksid teismeliste emade ja nende beebidega. Need esimesed tüdrukud olid 16–17-aastased koolilapsed ja koos nendega sai teismeliste emade programm käivitatud.

Nüüd, ligi 18 aastat hiljem on tegevus laienenud, meil ei ole enam ainult teismelised emad. Meie juurde on jõudnud isegi ka 26-aastasi emasid ning neil võib olla juba kaks-kolm last, aga esimene laps on sündinud teismeeas. Kõige noorem ema on meil olnud 13-aastane.

Kas on täiesti tuntav, et neile on vaja eraldi lähenemist?

Väga noore ema jaoks ei ole neljakümneste emade grupp vastuvõetav, noortel on omad jutud ja ka naljad. Neil on vähem hirme, nad võtavad väikeste laste kasvatamist ja ka tervisemuresid kergemalt. Ealistest iseärasustest lähtuvalt keskenduvad nad rohkem endale kui lapsele. Kui nad läheksid neljakümneste emade gruppi, siis nad tunneksid end seal võõrkehadena, mis siis, et ühendab emadus ja beebi.

Milline on 20 eluaasta vanune ema?

Noor ema on aktiivne, ta jaksab palju. Jõuab koolis käia, jõuab trenni teha, jõuab kooli kõrvalt ka tööl käia ja last kasvatada.

Ma väga tunnustan teismelisi tüdrukuid, kes on ootamatult jäänud lapseootele ja otsustanud sünnitada. Kui esimene uudis tuleb, siis on see tavaliselt šokk – *ma olen beebiootel!* Aga kui noor on lõpuks jõudnud sinnani, et on otsustanud sünnitada, siis on väga oluline, et neil oleks tugi. Pered, kust nad tulevad, on erinevad. Võib olla peresid, kes ei toeta tütre valikut sünnitada laps; võib olla peresid, kes ei hooli tütrest ega tema peagi sündivast lapsest; mõni peatselt sündiva lapse isa ei soovi midagi kuulda isadusest ja sellega kaasnevast vastutusest ning põgeneb pereelu eest. Kui noor ema on jäänud beebiga üksi, siis on vaja tuge. Suureks toeks noorele on teised noored emad.

Noor ema ei tunne lapseootuse ajal suuri hirme, aga kui beebi on juba sündinud, siis ta hakkab mõtlema, kuhu minna, kus olla, kuidas hakkama saada, mida edasi teha. Siis on hea jagada oma tundeid, mõtteid ja muresid teistega, kes on sarnases olukorras.

Mis on teismeliste emade põhilised mured? Haridus katkeb, meheprobleem ...

Tihti jah on lapse isaga probleem. Võin öelda, et kui väga noor ema sünnitab, siis tuleb ka poisile ehmatusena teadmine, et ta saab nüüd isaks. Ta ei oska selle teadmisega midagi ette võtta, ta ei ole planeerinud isaks saamist, see ei ole noormehe unistus, ta ei võta vastutust, kõige lihtsam on oma tüdrukule öelda: „See ei ole minu laps!" Ja ühel päeval enam ei olegi beebil isa ja tüdruk jääb üksikemaks, ta peab lapsega üksi toime tulema.

Reeglina katkevad noorel emal kohe pärast sünnitamist õpingud, sest vastsündinu vajab ööpäevaringset hoolt ja emapiima. Kui noorel emal on toetav pere, siis on neid vapraid tüdrukuid küll, kes naasevad pärast sünnitust väga ruttu kooli. Kuid on ka neid, kel pole toetavat peret ega lapse isa, ja neil on väga keeruline haridusteed jätkata. Kooliminek tuleb ehk taas kõne alla siis, kui laps läheb lasteaeda – siis saab noor ema minna nii tööle kui ka (õhtu)kooli korraga. Kutseõpe ja õppimine gümnaasiumis saab toimuda vaid juhul, kui vanavanemad tulevad appi. Ja selliseid vanaemasid on olnud, kes kas jäävad palgata puhkusele või katkestavad töötamise, selleks et tütar saaks õppida ning lapselaps oleks hoitud.

Kas te Pirital pakute ka ainelist abi või üksnes vaimset tuge?

Nii ühte kui teist. Emad käivad koos tugigrupina, kus toetav ressurss on grupp ise, ning mina töötan noortega ka personaalselt. Kes soovib, selle juurde lähen ka koju. Grupis arutatakse nii vanemlusega kui ka paarisuhtega seotud teemasid, jagatakse igapäevaelu ja toimetuleku kogemusi. Materiaalse poole pealt pakume seda, mida meile lahked inimesed on annetanud. Tuuakse palju beebiasju ja -tarbeid, taaskasutus on hästi tähtis. Õnneks on niisugust abi tõesti päris palju. Meil on ka mõned püsiannetajad, kelle annetuste eest saame puudustkannatavatele emadele ja lastele teha toidupakke või vajadusel osta midagi hädatarvilikku: prillid, ravimid vms.

Kes teid põhiliselt abistavad, eraisikud või firmad? Kust nad teid üles leiavad?

Džunglitelefon töötab. Puudust meil ei ole, me ei pea kuskil reklaamima, et tooge – meile lihtsalt tuuakse, informatsioon jõuab inimesteni. Meil on kogu aeg midagi, mida me saame emadele edasi anda. Oleme väga tänulikud kõigile toetajatele ja aitajatele.

Aga kuidas noored tüdrukud teid üles leiavad?

Siin on sama asi – džunglitelefon töötab. Noored suhtlevad omavahel. Eesti ja Tallinn on nii väikesed, ollakse ühises suhtlusvõrgustikus ja info levib. Tihti märkavad meie noored emad ka teisi endasarnaseid ja kutsuvad nad järgmisel korral endaga noorte emade tugigrupi kogunemisele kaasa. Kui lastekaitsetöötajate vaatevälja on jäänud selline pere, kus on noor sünnitaja, või on tüdruk pärit asenduskodust, tal on beebi ja ta ei tule toime, siis nad võtavad ühendust ja küsivad, kas nad saavad siia saata.

Kuidas lastekodulastel on praegu olukord? Kui nad sünnitavad, kas neilt võetakse siis laps ära?

Ei võeta enam. See on asenduskodude ja eestkosteasutuste otsustada, kuhu noor ema oma beebiga edasi läheb: kas jääb sinna, liigub edasi noortekodusse või iseseisvasse ellu. Varem oli see rohkem probleem, et mis siis saab, kui lastekodulapsele sünnib laps – kelle ülalpidamisel on sündinud beebi?

Hetkel mul ei ole andmeid, kas näiteks Tallinna asenduskodudes on teismelisi, kes oleksid beebiootel või värskelt emaks saanud. Meie tugigrupis neid praegu ei ole. Aga neid on küll, kes on üles kasvanud asenduskodus ja on lapse saanud varastes kahekümnendates.

Kas grupid on eestikeelsed?

Jah, ainult eestikeelsed. Meil ei ole kahjuks venekeelsete noorte vanemate tugigrupi vedajat ja ka rahastust mitte. Praegu rahastab noorte lapsevanematega tehtavat tööd Tallinna sotsiaal- ja tervisheiuamet. Pealinna sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad on teadlikud, et Caritasesse saab lapseootel ja beebiga noori emasid saata.

Kui palju on grupis tüdrukuid?

Tugigrupi töös osaleb praegu aktiivselt 13 noort ema Tallinnast. Päris palju on tugigruppides olnud ka neid noori, kes on mujalt tulnud ja jäävad siis Tallinna elama, kuna siin on võimalusi toimetulekuks enam kui väikeses maakohas.

Kuidas neis gruppides tundub – tüdrukutel on küll palju probleeme, aga kas üldmeeleolu on hea, sest noored on ju ikka reipad ja rõõmsad?

Jaa, on. Seepärast mulle väga meeldib noortega töötada. Teismeiga on tihtilugu tormiline ja see on loomulik. Loomulik on ka see,

et teismeiga ja emadus ei käi kokku. Teismeea arenguülesanded ja emale esitatavad nõuded on erinevad ja neid nõudeid on raske – kui mitte võimatu – ühitada. Tihti paneb teismeliste emade käitumine küpses eas emasid näppu viibutama, et mis emad need küll on: „Miks sa üldse sünnitasid? Kas ei võinud siis oodata?" Selliseid märkusi tehakse avalikus ruumis noorte emade kohta endiselt. Kunagi oli neid märkusi rohkem, tänasel päeval on inimesed sallivamaks muutunud ega tulda nii tihti otse pahandama või ütlema.

Miks noored emad on hädas? Meil on suur vanaemade defitsiit. Tänapäeval on saanud sotsiaaltöötajast ühiskondlik vanaema – nagu on öelnud Tartu Ülikooli õppejõud Marju Selg. See peab paika. Noortel emadel on vaja, et vanem naine ja ema jagaks oma elutarkusi ja kogemusi – nii, nagu vanasti kodudes olid eri põlvkonnad koos. Sel hetkel, kui noor ei saa ega oska, siis vanem aitab, annab nõu. Hurjutamise ja näpuviibutamise asemel oleks vaja hoopis vanaemalikku lähenemist. Ka noored vahel väsivad ja see on loomulik – siis on hea anda laps korraks turvaliselt kellegi teise sülle, pehme põlle sisse, kuhu mahub ära kas või mitu last. Selliste pehmete ja hoidvate vanaemade süle järele on suur vajadus.

Kurb on kuulda ka seda, kuidas tüdrukud püüavad saada kontakti oma emadega, aga ikka on kiire-kiire, pole aega, käiakse tööl. See on eriti viimase viie aasta lugu. Noored emad tõesti ohkavad nüüd oma emadest rääkides: „Tal ei ole aega mind kuulata!"

Aga noorte emade jaoks tuleb aeg maha võtta, rääkida silmast silma. Seepärast on tugigrupp hästi vajalik. Tugigrupp kohtub päriselt, mitte virtuaalselt. Me võiksime ju ka virtuaalselt nõustada ja see ongi väga populaarne, lapsed ja noored on kõik nutiseadmetes. Aga tähtis on just inimlik puudutus ja kontakt.

Kas grupis on nutitelefonide keeld?

Me oleme jah seda öelnud ja see on meil grupi reegliks seatud, et püüame telefonidega mitte rääkida ajal, kui grupp on üheskoos. Näiteks täna rääkis üks noor ema seal oma leinast, ta mattis oma ema mõne kuu eest. Ei ole mõeldav, et samal ajal, kui me räägime sellest, kuidas grupikaaslast tema leinas toetada, näpiks keegi nutitelefoni. See on grupi reegel, me oleme reeglid ühiselt kehtestanud ja tüdrukud austavad neid. Sedaviisi me näitame lugupidamist gupikaaslaste ja nende murede vastu, oleme kohal siin ja praegu, selles hetkes.

Kas erinevad organisatsioonid ja ettevõtmised teevad teiega koostööd? Leinalaagrid jms?

Jaa. Suhtlusvõrgustik on minul kui noorte emade grupi eestvedajal olemas. On erinevaid kontakte paljude psühho- ja traumaterapeutidega. Mitmed neist on käinud külalistena tugigruppidele esinemas ja küsimustele vastamas. Paljusid noori emasid olen suunanud edasi teiste spetsialistide juurde. Ka leinalaagrisse või traumaterapeudi vastuvõtule või hoopis naiste varjupaika või turvakodusse.

Olen mõelnud, et oleks tore teha tihedamat koostööd maailmavaateliselt sarnase EELK Perekeskusega.

Kas on olnud ka päris koledaid juhtumeid, kus politsei on pidanud sekkuma?

Jaa. Ma ei ütle, et see igapäevane oleks, aga nii palju, kui on noori emasid, on ka erinevaid lugusid. Raskeid lugusid on üksjagu olnud.

Kas tüdrukud omakorda siin ka vahel ära ehmatavad – et ah!, teistel on palju hullemini, ja appi, kuidas inimesed üldse elavad!

On olnud ka nii: Perede taustad on erinevad. Tugigruppides on olnud ja on eri sotsiaalsetest kihtidest noori. Varanduslik ja hariduslik kihistumine on Eestis praegu päris suur. Meie noorte emade grupp on läbilõige ühiskonnast. Kui hakkame sügavamalt uurima, siis näeme, mis on halvasti – ema ja lapse suhe. Ikkagi me jõuame lõpuks tagasi sinna, et ema on A ja O. Emast sõltub meie elus nii palju! Tugigrupis on üks kõige enam räägitavaid teemasid ema ja lapse vaheline kiindumussuhe. Kõik algab ja lõpeb emaga, me ei saa kunagi päriselt vabaks sellest, mida ema on meiega teinud, kuidas ta on meid kasvatanud, õpetanud, saatnud, juhendanud. Me jääme alatiseks oma ema lasteks. Isegi siis, kui oleme 40-, 50-, 60-aastased, mõjutab meid ikka ema.

Teie grupid käivad koos tõenäoliselt kauem kui naistenõuandlates ja perekeskustes, kus on emadel peamiselt väga praktilised küsimused: kuidas sünnitusel hingata, kuidas laps rinna otsa seada jms. Kui kaua teil kontakt püsib? Ja kas grupis on koos nii rasedad kui ka juba sünnitanud?

Nad käivad koos täpselt nii kaua, kui neil on toetust vaja. Keskmiselt on ühe grupi pikkus poolteist aastat. Uued ei tule kohe tugigruppi, vaid ma algul töötan nendega personaalselt. Mõni ei sobi

gruppi ja mõni ei tahagi tulla suuremasse seltskonda, oodates toetust vaid personaalselt.

Teised jälle ei taha personaalset toetust, vaid tulevad kohe tugigruppi, suhtlema teiste noorte emadega. Kui näen, et mõne noore ema puhul on vaja töötada näiteks viha juhtimisega, et ema ei läheks last tutistama ega lööma, siis ma kutsun sellised noored eraldi rääkima, ma ei tee seda kohe avalikult grupis. Kuigi me ka grupis räägime teemadel, kuidas kasvatada lapsi mittevägivaldselt. Vägivald on väga tõsine teema. Paljud noored tulevad vägivaldsetest kodudest, kus neid on väärkoheldud ja nendega on karmilt käitutud. Selline vägivaldne käitumine läheb edasi – kasvatades oma lapsi samamoodi, nagu neid ennast on kasvatatud.

Mõnikord noored ise paluvad, kas saavad tugigrupis pikemalt käia kui tavaliselt, saades siis juba uue grupi liikmeks. Kui seda on neile vaja selleks, et kasvada veel emana, siis on see mõistlik. Emaks kasvamise protsess ongi pikk. Üldjuhul ma ei tee takistusi, kui ema leiab, et tal on veel vaja meie juures käia. Kuid kui ma ikka näen, et tal enam ei ole vajadust, siis saab noore ema hellalt ellu saata. Kuskil on see hetk, kus pead lendama hakkama ning tugigrupiga hüvasti jätma.

Kas teieni jõuab ka mingit tagasisidet?

Tore on see, et hiljuti kogunesid siia noored emad, kellega me töötasime 2001. ja 2002. aastal. Nad tulid koos oma juba peaaegu täiskasvanud lastega ja mul tulevad külmavärinad siiani peale, kui seda meenutan – see oli nii vahva. Need lapsed, kes siis olid beebid, on nüüd juba suured ja tulid rääkima, mis nad teevad ja kuidas neil on läinud. Seda kõike kuulda ja näha on justkui kingitus.

Sotsiaalset tööd tehes sa ei näe kohe tulemusi. Kui oled keraamik, siis näed õige varsti, kas su loodud vaas õnnestus või ei õnnestunud, aga töötades inimestega sa ei näe kohe, kas sellel, mida oled teinud või millele oled kaasa aidanud, on tulemusi. Aga kui nad tulevad kümme aastat hiljem ja ütlevad, et nad said nii palju sellel kunagisel hetkel, siis see on liigutav.

Kui palju tunnetab grupp kiriku lähedust? Caritas on seotud katoliku kirikuga, aga tõenäoliselt ei hakka te igale tüdrukule kohe seda rääkima – kuid kuidas see ikkagi välja tuleb?

See, et me asume kloostris, sakraalses ruumis, mõjutab väga palju. Me olime vahepeal kümme aastat Koplis Erika tänaval, seal oli

meie naabriks metadoonikeskus – see oli hoopis teine keskkond ja see mõjutas meie juurde tulijaid. Väline keskkond pakkus kõhedust, kuigi sisemine oli kui väike turvaline oaas. Ka siinne ümbrus ei jäta tulijaid puudutamata. Siin on vaikus, turvalisus, linnast eemal olek. Uued noored, kes tulevad, ikka küsivad, mis koht see täpsemalt on, kus me oleme, ning kes on nunnad ja mida nad teevad. Küsimused lähevad kogu aeg ka aina sügavamaks. Näiteks küsitakse, kes on Jumal ... Nii grupis kui ka personaalsetel kokkusaamistel kerkivad need küsimused paratamatult ja sundimatult esile ning ma arvan, et see on parim viis julgeda tulla lähemale kirikule, mitte peljata seda. Siin selles keskkonnas äkki avastatakse, et usklikud (nunnad) ei olegi pealetükkivad ja kirikki pole midagi hirmsat – müüdid hakkavad iseenesest haihtuma.

Kui noored soovivad, siis teeme neile ekskursiooni kloostris. Vahel on meil vaja minna ka kabelisse palvetama kellegi eest. Mõnele emale on see üldse võib-olla esimest korda minna kabelisse ja esimest korda palvetada või üldse mõeldagi sellele, mis on palve.

See on huvitav – inimesed, kes siia tulevad, muutuvad. Näen seda muutust: ärevus väheneb, tuleb suurem sisemine rahu, aeg peatub. See on Püha Vaimu vägi, midagi, mis toimib iseenesest.

Kas siit on tulnud ka uusi ristiinimesi? Et on ristitud noori emasid ja siis juba ka nende lapsi?

Jaa, on. Eriti kui me leiame tugiisikuid, kes on kristlased ja kellest võivad saada noorte või nende laste ristivanemad. Olen saanud kutseid noorte emade laste ristimispidudele ja see on suur rõõm.

Mida head saavad siinsed töötajad sellest tööst?

Mul on suur privileeg olla ja kasvada mingi perioodi koos iga tugigruppi või nõustamisele tulnud noorega, olla neile kõigile nii lähedal – vahel lausa sünni juures ja elada kaasa uue inimese sünnist saadud rõõmule –, olla koos värskelt emaks saanutega. See on väga eriline.

Ma imetlen õpetajaid. Nende töö on tohutult raske, aga see, mis sellest vastu tuleb, on meeletult suur. Selle töö viljad on need, kui sa näed, et õpilastel läheb edaspidi nii hariduslikus mõttes kui ka elus tervikuna hästi. Sotsiaalset tööd tehes ilmneb midagi sarnast.

Niisiis ei saa öelda, et noored on hukka läinud?

Muidugi mitte! Noored on tõrvikukandjad. Nad on helged ega ole üldse mitte hukas. Praegu on nende aeg olla noor. Mul on rõõm olla nendega koos ja piiluda nende maailma. Vahel ma ei saa sellest maailmast ka aru – ütlen ausalt. Siis ma küsin ja nad aitavad mul aru saada.

Noortega töötamine sunnib ennast ka pidevalt arendama, sa ei saa neile mingit vana juttu ajada, tulla välja n-ö vanade perfokaartidega. Nad vilistaksid su kohe väga häälekalt välja ja ütleksid, et see on loll jutt, mida räägid. See on distsiplineeriv ja sunnib olema vormis ehk pidevas arengus.

Teil endal silm särab, aga tõenäoliselt tüdrukutel, kes siia jõuavad, on pilk algul üsna tuhm. Kas neil lähevad siin silmad särama?

Lähevad küll. Neil, kes tulevad siia enda soovil ja algatusel, särab silm kohe. Mõnedel, keda siia kohustuslikus korras (kui sotsiaalprogrammi) saadetakse, siis neil algul silm küll ei sära. Nad ei soovi osaleda ja neil puudub motivatsioon – kuna osalemise idee ei olnud tulnud nende vabast tahtest. Sellises olukorras võtab jääsulatamine umbes pool aastat. Aga neile endalegi üllatuseks sulab suurem osa neist gruppi ja lahkutakse rahulolevana. Seepärast ongi grupid keskmiselt poolteist aastat pikad – siis on noortel emadel umbes aasta aktiivset grupis osalemise aega. Tugigrupist saab koht, kus usaldatakse üksteist, moodustub justkui väike õeskond. Tihti avastatakse, et lapse sünd on olnud emale endale pääste ja nii mõnigi noor naine on leidnud emaksolemisest oma kutsumuse.

Juhitud noorusenergia Pilistvere koguduse mail

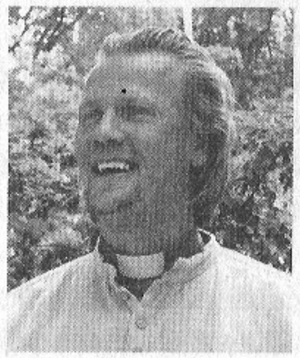

Hermann Kalmus
Suvekohviku Ingel organiseerija,
Pilistvere Andrease koguduse vaimulik

Räägitud 2017. aasta sügisel.

Kas kogudus peaks andma tervele ümbruskonna maaelule mingi suunanäidu, olema keskus, eeskuju, innustaja?

Loomulikult peab olema. Üksnes liturgiline kristlus on minu jaoks suhteliselt mittemidagiütlev. Kui me vaatame kristlasi nende algusaegadel, siis nende jaoks oli tunnistus Kristusest kui Ristilöödust ja Ülestõusnust elav usk. See pani neid tegutsema. Tekkisid kogukonnad, kommuunid, samuti vara ümberjagamised, sotsiaalne õiglus ja vaeste aitamine. Kuni selleni välja, et mindi pidalitõbiste juurde ja hakati neid aitama – kuigi ühiskonnas olid pidalitõbised muidu need, kes pidid kotiriides käima ja kellest tuli kaugelt mööda minna. See on üks kristluse algusimedest, et kristlased ei haigestunud seejuures, vaid said pidalitõbiseid aidata ja näidata Jumala halastust – see haigus ei ole mitte mingi Jumala karistus, vaid tavaline haigus. Ülejäänu on sealt lihtsalt ajalugu.

Kristlased said algusest peale aru, et nad peavad reaalset tööd tegema selles ühiskonnas, kus nad on. Usuelu ei ole ainult sakramentide pidamine, kuigi seda nad kahtlemata pidasid ka. Kui me edasi vaatame, mida kristlus on teinud, siis hoolimata praegusest

rumalast ajajärgust, kus räägitakse 500–700-aastasest pimedusest, siis on kirik läbi aja pidevalt tegelenud teadusega, uuringutega, laboritega. See on kogu aeg nii olnud, vaata, kust tahad.

Kui me vaatame ülikoole, siis kõik need on kristlikult rajatud. Siin ei ole kahtlustki. Või kui me võtame misjonitöö siinsamas Pilistvereski – siia tulid jutlustajavennad, kes hakkasid tööd tegema. Nende keskne sõnum oli vesiveskite ehitamine, vee-energia kasutamine, jõgede paisutamine, targem aiapidamine. Vanad tarkused ei olnud kuskile kadunud ja neid rakendati siin uuesti.

Luterlikus leeriõpetuses ja -koolis on üks pool katekismus ja puhas õpetus, et läheme nüüd ikkagi pühakirja juurde tagasi ja vaatame, mis seal on – kas see, mida katoliiklus ja ortodoksia õpetavad, on puhas õigus või kui palju seal on üksnes traditsiooni. Traditsioon ei ole halb, aga me peame otsustama, mida pidada kõige tähtsamaks, mis on kõige põhilisem. Kuni selleni välja, et Martin Luther julges evangeeliumi tõsta eemale Pauluse kirjadest: enne ikka evangeeliumid ja siis Pauluse kirjad, mitte vastupidi. Sellega, mida evangeeliumis selgesõnaliselt ei ole, peab olema väga ettevaatlik, tark ja läbi kaalutud.

Me teame, et luterlikus leerikoolis räägiti lisaks sellele, mis puudutab kirikut, usku ja õpetust, ära ka seksuaalkasvatus, perenaiseks olemine, isiklik hügieen, jaoskonnaarsti loeng ja muud sellised asjad. Loomulikult on luterlik kirik ja kristlus olnud alati elu keskel. See ei ole kunagi lasknud ennast suruda sellesse vormi, et peetakse lihtsalt kauneid kõnesid ja pühapäevaseid liturgiaid.

Kirik on ajalooliselt keset küla. Kui me vaatame Eesti ärkamisaega, siis me näeme, et pastorid, köstrid, vöörmündrid olid need, kes mässasid ühiskondlike institutsioonidega ja rajasid ühistu panku, ühistuid, kooliharidust, kihelkonnakoole. Nende jaoks oli tähtis, et inimesed saaksid harituks ja kirjatargaks. Kui me loeme 19. sajandi alguse ajalehti, kus püütakse talurahvale näidata seda, et põllupidamise praktikates on põhjust üht-teist muuta, kuna on juba uuritud ja selgeks tehtud, et uutmoodi on palju mõistlikum, siis selgub, et kristlased on kogu aeg tegelenud ka paljude kõrvalküsimustega. Kui me vaatame haiglate rajamisi ja üldse selliseid asju, mis puudutavad hoolekannet, siis me näeme, et kirikul on kogu aeg olnud südamel jumalasõna ja sakramendi kõrval ka ühiskondlik toimetulek ja hakkamasaamine, et inimesed suudaksid ühiskonnas paremini ja mõistlikumalt toime tulla. See on ühiskonna ehitamise tervikuna. Sinna juurde kuulub kapitalism ja majandus. See ei ole ainult halastus,

vaid nii mitmedki pastorid on olnud oma käega mängus ka selles, et saada luua eestlaste pank ehk Eesti omanike, kogukonna ühistuline pank – hakkame raha akumuleerima, et siis saaks laenu võtta ja inimestel oleks võimalik talusid rajada. Nii mõnigi nendest pankadest sai asutatud kusagil pastoraadis või köstrimajas. See on laiem ühiskondlik mõistmine sellest, et me kõik peame tegema koostööd selleks, et saaks hästi elada.

Liigume nüüd Pilistvere poole. Mis siin on viimastel aastakümnetel toimunud?

Minul on siin eeskuju antud. Kui õpetaja Vello Salum siia tuli, siis ... temast võib lausa legende rääkida. Näiteks kõigest sellest, kui tähtsaks pidas ta jumalasõna kuulutamist: loomulikult olid talitused peetud, teenistused tehtud ja jutlused vägevad. Aga samal ajal mässas ta terve küla ilmega, paisjärvede tekitamisega, pastoraadi taastamisega. Ta kaasas tervet kogukonda, sealhulgas tegi poistele töökasvatust, et noortel oleks midagi teha, nad ei vedeleks niisama, vaid õpiksid midagi.

Mina võtsin otsad lihtsalt üle, sest noori on maal üsna palju. Noored kolivad maalt ära peamiselt pärast põhikooli lõppu, nad hakkavad kaduma kutsekoolide ja keskkooli ajal. Mõni aasta nad veel käivad kodus, aga siis lähevad. Ja siis tuleb suur langus ja kurdetakse, et maal on vähe noori. Aga sinnamaani neid on ja nemad otsivad. Noored ilmselt julgevad endalt küsida neid küsimusi, et kas nad tahavad selles ühiskonnarattas kaasa joosta, mis neile ette antakse. Ilmselgelt on vastus see, et ega eriti ei taha. Nad näevad selle läbi, infoühiskond annab neile teadmise, et see, mida me oleme viimased 70 aastat pärast teist maailmasõda Läänes ehitanud, ei ole mõistuspärane ühiskond. See ühiskond on selgelt kriisis ja eesti noormees oskab väga hästi aru saada sellest, kas ta tahab juba 45-aastaselt olla infarktis ja kolmanda naisega abielus või mitte.

Ega keegi sisuliselt neid küsimusi Eestis eriti ei aruta, aga mina olen püüdnud neid siin avada ja arutada. Lisaks sellele olen proovinud pakkuda ka nn hingamist ja olemist. See on kõik see, mida on võimalik lisaks jumalateenistuslikule tööle, lisaks talitustele, ära teha.

Lisaks paljudele teistele tegevusvaldkondadele oli Pilistvere koguduse maadel 2017. aastal kümnendat suve avatud suvekohvik Ingel. Mida see endast kujutab?

Suvekohvik Ingel on koguduse noorte sotsiaalse ettevõtluse projekt, kus piirkonna noored peavad suvel kolm kuud kohvikut. See on töökasvatuslik, kogemuslik programm, kus me kaasame noori, ka alaealisi, töökasvatusse, õppeprogrammi, et nad saaksid töökogemust, koolitust, õpet ja kõike muud vajalikku. See toimib ja on kerges kasumis (mõne erandaastaga), kahjumit kohvik kogudusele ei tooda ja see on juba suur asi iseenesest. Muidugi tuleb seejuures öelda, et kogudus taustal katab mitu töölõiku piirkonna haljastuses – see on koguduse, mitte kohviku eelarves. Nii et mõnes mõttes võib öelda, et kui päris kõik kokku arvestada, siis see kohvik nii kasumlik ei oleks, aga see ei ole selles mõttes oluline, sest kogudus hoiaks nagunii järveranda korras ja tegeleks selle paikkonna, puhkeala hoidmisega külaelanike jaoks.

Kui palju on suvel kohvikus noori tööl?

10–15–20. Suve alguses on alati rohkem ja lõpuks jääb neid kümmekond järele: kes väsivad ära või tulevad muud plaanid peale või kes ka pettuvad – alati leidub neidki, kes leiavad, et see töö ikka ei ole nende jaoks, ja see ongi ka normaalne.

Kas nad teevad kõike? Alates tooraine muretsemisest kuni ettekandmise ja koristamiseni?

Ei. Kohvikul on üks juhataja, kes vastutab kogu kohviku eest. Ta on tavaliselt sellestsamast kohvikutööst välja kasvanud noor. Ta ei ole üks ja seesama, vaid igal aastal on olnud erinev noor suvekohviku juhatajaks. Tema on minuga koostöös ja järelevalve all ning tema vastutab rohkem. Teised on ikkagi justkui töölised. Õigemini meil on töölised ja abitöölised. Abitöölised on päris noored, töölised on need, kes rohkem vastutavad. Töötajad teevad kogu teeninduse- ja kliendi hoidmise poolt, mis kohvikutöö juurde kuulub: hamburgeri valmistamisest kuni laua pühkimiseni. Vahepeale jääb kohvi ja muude jookide pakkumine jms.

Kas kõigil suvedel on olnud üks ja seesama menüü või sõltub see kohvikujuhataja tahtmistest ja arusaamadest?

Ei, menüü on suhteliselt stabiilne ja paigas. Me ilmselt ei oleks suutelised menüüd pidevalt uuendama ja vahetama. Siin on ikkagi

põhiasjad, mida inimesed armastavad ja mis on neile teada. Nende pärast tullakse siia lausa spetsiaalselt. Me oleme sellise menüü välja töötanud ja seda hoidnud. Hamburgerile oleme me leidnud üsna värske ja toormekeskse lahenduse, mis ka inimestele väga meeldib, ja me oleme selle juurde jäänud. Teine kindel asi, mida me pakume, on kanatortilja. Pakkumises on olnud ka kana- ja Caesari salat ning taimetoitlastele Kreeka salat. Taimetoiduburger on samuti saadaval – selle peale peab tänapäeval samuti mõtlema, et kõik ei taha alati liha süüa. Niipalju peab ajaga kaasas käima küll, et tänapäeval tuleb ka taimetoidu peale päris konkreetselt mõelda.

Mida noored saavad sellisest kohvikutööst? Ja mis neist edasi saab? Kas võib öelda, et see kohvik mõneti suunab kogu nende noorte elu?

Siin ma ei saa lõpuni vastata, seda peab ikkagi neilt noortelt endalt küsima. Mina teen seda sellepärast, et ma usun sellesse. Aga öelda, et see nii on või ei ole ja mida see kõik üldse nende jaoks on tähendanud, see jääb nende vastata ükskord siis, kui nad on 30–35-aastased. Ma endale tuletan pidevalt meelde, et *Hermann, mäleta seda, kui sa ise olid 15 ... Palju sa mõtestasid oma tegevust?!* See kõik tuleb hiljem, tagantjärele. Ma arvan, et ega nad praegu ei pruugigi nende asjade väärtust ja seoseid näha, aga mingil hetkel nad peatuvad neile asjadele mõtlema ja siis see tuleb neile meelde. Küllap siis on juba uued jutud ja arusaamised. Aga see on normaalne, et noor on mingil hetkel üsna pea laiali, selline kergelt plähmerdav, rabelev, tormav – see on niisugune iga, sellele ei pea kuidagi hinnangut andma. Hormoonid möllavad, elu ja energia möllavad. Las see siis olla nii. Kõige tähtsam on selgeks teha see, et enesele ega muidugi ka teistele sellega kahju ei teeks. Kõiki energiaid saab suunata mõistlikkuse ja tarkuse poole, peaasi et ei juhtuks suuremat kahju – see on kõik, mida meie teha saame. Aga meil ei ole mõtet hakata neid asju eitama või takistama.

Kas see ka mängib kuidagi rolli, et kohvik asub kiriku läheduses? Kas kohvikutöös on kuidagi tunda seda, et see ei ole niisama mingi äriettevõte kuskil x-kohas?

Loomulikult on. See on kogu meie tegevuse alus, sellest tulevad meie põhimõtted. Kui ma tegevuse lihtsuse mõttes kohvikut peaksin, siis ma palkaksin suveks neli inimest, kes on vahetustega tööl juunist kuni augusti lõpuni – ja asi oleks tehtud. Mul oleks siis palju stressivaesem ja muretum elu. Saaksin öelda oma töötajatele: „See on töökäsk, tee ära! Me ei vaidle, sa oled tööle tulnud ja tee lihtsalt ära!" Aga noortega sa ei saa niimoodi. On eksimused, on vead. Sa pead pikameelselt ja rahulikult selgitama, suunama, motiveerima, mõtestama, rääkima, seletama, rääkima, veel kord rääkima, ütlema, jälle meelde tuletama ... ja siis näed, et ikka ta teeb valesti. Siis pead uuele ringile minema. Nii et see on hoopis teine maailm ja hoopis teine põhimõte. Aga kui noortele käega lüüa selle pärast, et nad on noored, siis kust nad üldse peaksid saama kogemusi, teadmisi ja oskusi, et elus toime tulla? Siis me pärast nuriseme, et noortel ei ole töökogemust ega -harjumusi. Aga me kujundame isegi oma seadused nii, et noortele ei saagi anda töökogemust! Me lausa takistame seda! Hakatakse rääkima, et on mingi orjapidamine või ärakasutamine, kui kusagil on lehepoisid. See on absurd! Ja siis me samal ajal nuriseme, et täisikka jõuavad mehed ja naised, kes lihtsalt ei ole harjunud tööd tegema. Nad ei ole harjunud! Kuid me ise keelame selle neil ära, ise takistame. Loomulikult ei ole see õige.

Kristlus tuleb välja ka sellest, et loomulikult ei ole meil alkoholi müügil, samuti ei luba me seda tarbida ja ka suitsetamine on kohvikus keelatud – see on ikkagi noortekohvik. Noorte ettevõtlus, nende keskkond peab olema selline, kus sellised asjad ei ole lubatud. Jagelemisi on sel teemal siin suvel paar-kolm korda ikka olnud. Vahel tuleb mõni napsitanud seltskond sinna, aga me oleme õpetanud oma noori, et nad ei pea teenindama purjus inimesi, see ei kuulu selle töö juurde. Kui inimesed ei oska viisakalt käituda, siis „Palun, lahkuge!". Lisaks puudutab kristlus meie kohviku tööd ka selle poolest, et ma tean päris mitut inimest, kes ei tule siia lihtsalt sellepärast, et see on kristlaste peetud kohvik. Nii et sellel asjal on alati kaks tera. Leidub ka selliseid inimesi, kes kardavad, et äkki see hamburger on kuidagi pühitsetud ja usk haagib end külge.

Milline on suvekohviku muusika? Ega seal mängi ainult gospel – või siiski?

On küll. Mina ütlen, et mingit tavalist ilmalikku diskot ma ei taha siia. Siin on ikkagi valitud muusika. Rangelt kristlikku joont ma ei aja, aga kindlasti ei taha ma siia mingit sellist tänapäeva popmuusikat, kus enamasti on paljad naiste rinnad, bikiinid ja seksile viitavad laulusõnad. Ma ei näe sellel mõtet ega sisu. Mulle on seksuaalsus väga tähtis ja ka noorte puhul on see väga oluline, aga sellega ei saa minna mingisse äärmusse, keerata seda ajupesuks. Praegu me ei saa

enam polti ega mutrivõtit ka müüa ilma palja naise ihuta. No *come on*! Ferrari kalendrid ja muu selline on teine pool sellest asjast. Nii et mu vastus muusikavaliku kohta on nii ja naa, on ja ei ole ka.

Kas Ingli kohvikus on tekkinud ka mingeid konflikte võimudega, seadustega? Või kõik laabub?

Konflikte ei ole tekkinud, aga selgitama peab küll, mis see kohvik on ja kuidas me seda täpselt teeme. Põhimõte on selles, et see ei ole klassikaline töölkäimine. See ei ole klassikaline töötegemine, vaid õppeprogramm. Selles programmis osalevad noored koguduse juures vabatahtlikuna ning sellel on muud lähtekohad kui täiskasvanute töötamisel. Lastekaitsega on suheldud. Kuid põhitööaegu me muidugi järgime ja neid me ei eira ega saagi eirata. Tööajad lähevad vastavalt vanusele astmetena, väikestel on see ainult kaks tundi.

Palka tuleb maksta nii, nagu seadus ütleb ja määrad on, siin ei saa ise midagi teha. Kogudusel on teatud erisused, mida saab kasutada, aga ikkagi tuleb järgida Eesti Vabariigi seadusi. Ega siin muud olegi. Raamatupidamine käib ikka nii, nagu raamatupidamine käib.

Mis soovitusi jagada neile, kes tahaksid midagi sarnast teha? Millest hoiduda ja mida kindlasti tuleks teha?

Kõigepealt ma ütleks, et ärge sarnast asja tehke, vaid leidke ikkagi oma tee – mis on see asi, mida oleks just teie koguduses vaja ja millel oleks kohta. Selle kaudu tasuks vaadata ja mõelda – see on esimene asi.

Teine asi on see, et loomulikult lugege neid seadusi ja määrusi, mis sellise tegevuse kohta käivad. Uurige ka teiste kogemusi. Seadus või määrus ei ole lõplik, vaid asjadel ja tegevustel on erisusi. Kui te nendest erisustest aru saate, siis te taipate, kus on teie koht, kuhu lõiku te mahute ja kus peate tegutsema. Siis saab mõelda ja mõtestada, mil määral tegutsema hakata. Kui me alustasime, siis pandi meile ka kohviku määrus peale ja me mõtlesime, et me vist üldse ei saagi kohvikut avada, tulevad hoopis need kraanikausid ja kõik muu. Aga kui me hakkasime tervisekaitsega täpsemini rääkima, mida me teha tahame, siis nad said aru, et „ahah, te käite kioskimüügi alla". Kuna meie ei prae, ei kasuta kuskil toorest liha, vaid valmistame vaid mingi osa asjadest ja lisaks on pakendist võetavad tooted, siis on kohe hoopis teine maailm. Siis saime aru, et meil on selle võrra kohe lihtsam ja selgem. Hea on ka see, et kuna pastoraadi suur köök on tunnustatud köök, siis juhul, kui me kas või kor-

raks tahaksime midagi teistsugust pakkuda, siis me saaksime seda valmistada seal. See teeb asjad Pilistveres tunduvalt lihtsamaks.

Lisaks soovitan ma kuulata maad ja võtta ühendust nendega, kes on püüdnud kuskil midagi sellist juba teha. Praktiline kogemus ütleb kohe ära, mis on võimalik ja mis mitte. Sedasi saab teada, kas ühe või teise asjaga on mõtet tegelema hakata või mitte. Siis saab kõik selgeks ja paika.

Millega Pilistveres peale kohviku veel tegeletakse?

Suvekohvik kui noorte projekt on üks osa, aga tegelikult kaasame me noori laiemaltki, kohvik on rohkem tüdrukute projekt. Näiteks maastikuhooldusesse kaasame me väga palju neid noori, kes on koolides ega ole veel ellu läinud. See töö on samamoodi osa meie töökasvatusest ja sellest, et noored saavad kogemust, teadmist ja tööharjumust. Me hoiame kogu Pilistvere küla korras ühistööna: niidame, hooldame. Selle üks keskne koht on avalik puhkeala, mis meil siin on – liivaranna ja ujumiskoha korrashoid. Siin on ka veesõidukite laenutus. Samamoodi kaasame meil peetavate laagrite ja seminaride teenindamisse ja koristamisse noori, et neil oleks töökogemust ja nad ei peaks lihtsalt niisama kuskil jõlkuma, vaid saaksid kogemuse eluks – ehk lähevad nad niimoodi julgemate ja tublimatena ühel hetkel ka oma täiskasvanuellu.

Noorte tegevuse juurde kuulub kindlasti ka sisuline kasvatus. Neil noortel, kes siin osalevad ja kes Pilistveres suvel ööbivad, on keset nädalat kirikus õhtul alati ühine Taizé palvus. Ja neile, kes siin ööbivad ja magavad, on pühapäevane jumalateenistus kohustuslik.

Kohustuslik?

Jaa, kohustuslik. Kui sa oled siin, siis sa tuled kohale. Me ei nõua osalemise eeldusena kuulumist kirikusse või usu tunnistamist, aga see tund aega pühapäeval kirikupingis istuda ei ole palju, et peatuda ja kuulata, mida kristlased räägivad, mida kogudus räägib.

Me oleme hakanud pidama ka aruteluõhtut, kus arutame laiemalt elust, usuelust, kirikust, kogukonnast, ühiskondlikest teemadest. Sellesse me kaasame kõiki.

Peame ka mängulise tegevusega noorteõhtuid. Kogukonna tegevusena korraldame suvel kihelkonna lastele laagrit. See ei ole kristlik laager selle mõiste klassikalises tähenduses, vaid on kiriku juures ja lähtub kristlikest väärtustest. See on kõigile avatud ning tavaliselt on kohal 40–50 last. Igal suvel kolm päeva siin Pilistveres.

Koguduse töö hulka kuulub ka kommunistliku genotsiidi ohvrite memoriaali haldamine ja hooldamine. Suvel on see töö intensiivsem, siis kõik kasvab ja haljendab. Ka kalmistu korrashoid on meie peal – selles osalevad põhiliselt täiskasvanud. Ma teen küll ka noortega seal talgupäevi, aga kalmistu ja memoriaal on põhiliselt ikka täiskasvanute hallata ja korras hoida.

Lisaks võtsime me 2017. aastal viiendat suve järjest vastu rahvusvahelist talgulaagrit. Meil on laagris 25 osalejat: 10 Eestist ja 15 välismaalt – õigemini seekord oli lausa 18 välismaalast. Neid on olnud Jaapanist Hispaaniani. Noored täiskasvanud tulevad Pilistverre tegema vabatahtlikku tööd. Meie pakume neile sööki ja öömaja, nemad aitavad meil siin erinevaid töid ära teha. Me kulgeme ja oleme siis koos, arutame ilmaasju. Nad on siin rahvusvahelise koostööorganisatsiooni kaudu, keda Eestis esindab EstYest. See vahendab vabatahtlikke talgunoori üle maailma. Ja leidub neid „hulle", kes tahavad oma rahadega siia tulla ja tasuta tööd teha. Kusjuures igast laagrist on alati ka keegi niisugune, kes tuleb siia korduvalt tagasi. Järelikult me teeme midagi õigesti.

Käitumisprobleemidega laste laagrid

Remet Rander
Balti Kriminaalpreventsiooni ja
Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Instituudi
RanRan lastelaagrite korraldaja

Räägitud 2018. aasta kevadel.

Kuidas said alguse need käitumisprobleemidega laste laagrid, mida sa läbi viid?

Alguse said laagrid sellest, et soovisime noortele pakkuda elamust, mida nad varem ei ole kogenud. Laagris käivatel lastel on olnud probleeme: koolist põhjuseta puudumised, suitsetamine jms. Meil on partneriteks kohalikud omavalitsused, kes suunavad lapsi meie juurde. Algul tegime seitsmepäevased laagrid, kuid otsustasime, et see on liiga pikk aeg, sest lapsed hakkasid väsima – õigem on viis päeva, esmaspäevast reedeni. Laagris on enamasti ainult poisid.

Millega poisid laagris tegelevad?

Kogu laager ei toimu vaid kohapeal, nii et mängiksime üksnes palli, aarete jahti ja peitust – see oleks minu jaoks igav, seda tehakse kõikjal. Oleme viinud lapsed kaatriga mere peale, käisime näiteks Nõval RMK loodusrajal jalutamas. Seal on looduskeskuse maja, saab igasuguseid asju uurida ja vaadata. Oleme käinud ka ATV-ga sõitmas, ujumas; liivamägedes, Pakri tuletorni juures. Kohapeal oleme teinud mosserallit ühe vana Moskvitšiga, põllu peale tegime raja.

Laagri territooriumil mängitakse jalgpalli, rahvastepalli, noolemängu, peitust, aarete jahti, kulli. Poisid maalivad – käivad rannas ujumas, korjavad sealt merekive kaasa ja maalivad nende peale. Tahame näidata lastele mingit muud keskkonda, kui neile pakuvad Tallinn-Kopli või Solaris või Kristiine keskus. Tahame näidata, et ka muid asju on võimalik teha.

Kas midagi on laagris ka juhtunud? Milliseid markantsemaid näiteid oleks tuua?

Ei, midagi sellist pole juhtunud, et keegi oleks viga saanud. Eks nad üht-teist ikka on korraldanud: on visanud üle katuste palle või kummikuid või lennutanud laiali merekive, mis mul olid ümber maja seatud. Aga midagi drastilist ei ole juhtunud.

Kuidas on olnud kohalikega läbisaamine? Kas nad on hirmunud?

Lähedal ei ole naabreid, laagrikoht asub metsa sees. Piltlikult öeldes on esimene naaber paari kilomeetri kaugusel.

Mitu inimest lastega laagris aktiivselt tegeleb?

Olenevalt laste arvust on meil vastavalt kas kaks või kolm kasvatajat, lisaks ka kokk. Kasvatajad vastutavad poiste söömise, joomise, magamise eest, samuti vaatavad nad, kellel on vaja pesema minna vms. Esimesel päeval pannakse paika köögitoimkond, et kes mis päeval kokka aitab: salatite hakkimine, laua katmine, nõude kuivatamine ja pesemine jms. Huvitav, kuid poistele meeldib korraldusi täita.

Kuidas söömine on lahendatud? Kas poisid teevad ka ise omale süüa?

Toitu teeb meil kokk, kuid lihtsamaid asju saavad ka lapsed aidata teha, näiteks hakivad nad salatit ja valmistavad koogitainast. Ükskord lasime neil ka küpsisetorti teha, nad käisid ise metsas mustikal ja kaunistasid siis kooki marjadega.

Mida on sellise laagri jaoks vaja?

Eelkõige on oluline, et oleks eraldatud koht, soovitatavalt metsa sees. Ruumid võiksid olla sisustatud nii, et tuppa mahub maksimaalselt kolm last, mitte näiteks 11 – viimasel juhul kaoks privaatsus ja õhtul magama jäämisel tekiks kaos.

Meie laagrikohas on hea see, et kaks kilomeetrit eemal on meri, me käime iga kord seal ujumas. Nii kui ilus ilm on olnud, tahavad poi-

sid kohe ujuma minna. Hommik algab kella 9 paiku kasvatajate juhendamisel võimlemisega. Siis on hommikusöök, päevased tegevused, õhtused tegevused. Kui on kehvem ilm, siis on õhtuti filmiõhtud.

Mis reaktsioone on lastel olnud? Seda juba kuulsime, et nad tahavad alati tagasi tulla – järelikult meeldib. Aga kas neid on midagi ka ehmatanud laagri juures?

Pigem on see, et nad ei oleks iial uskunud, et ühes laagris võib nii palju erinevaid tegevusi olla. Kus laagris veel viidaks lapsi kaatriga mere peale? Ei oska praegu nimetada küll ... Või et sõidutatakse ATV-ga või tehakse mosserallit! Seepärast on poistel olnud pigem vau!-efekt ja nad on avaldanud soovi tagasi tulla.

Meil on ka Facebooki leht: RanRan Lastelaager. Enne iga koolivaheaega ma näen, kuidas kõik käivad vaatamas, külastuste arv lehel tõuseb. Kui on juba kevad, siis hakkavad poisid mulle isiklikult kirjutama: millal on laager? Rohkem me ei peagi teavitust tegema.

Kuidas on olnud korra tagamisega? Kas kohati tuleb olla justkui politseiniku rollis?

See on olnud minu töö. Kui kasvatajatel on olnud abi vaja, siis mina lähen ja räägin. On olnud vaja ka üks ühele rääkida. Nad on sellised poisid, kes tahavad piire katsetada, vaadata, kui kaugele annab minna. Paljudel lastel on isa autoriteet puudulik ning seetõttu olen pannud tähele ka seda, et nad soovivad lihtsalt rääkida ja arutada mis tahes teemadel ning samuti lihtsalt mürada.

Kuidas sa oskad nendega hakkama saada? Kas sul on mingi spetsiaalne haridus selleks?

Otseselt koolis ma ei ole seda õppinud, aga olen töötanud vanglas ja arestimajas. Ja ma olen kunagi ise ka väike poiss olnud, ma mäletan veel seda aega. Sealt see tuleb. Korda saab tagada ka nii, et kui keegi tõesti ei maga üldse vms, siis ta ei saa järgmise päeva väljasõidule kaasa tulla. Sel aastal ma panin viimase päeva peale Laitses kardisõidu – see oli väga suur motivaator, kõik tahtsid kardiga sõitma minna.

Sellised huvitegevused on päris kallid. Kust on rahastajaid leitud?

Meil on olemas piirkonnas head koostööpartnerid, kes teevad meile soodsama hinnaga ja me saame oma tulude ja kuludega hakkama.

Miks poisid laagris käivad? Kas sa võiksid neid iseloomustada?

Iseloomustada saab neid sellega, et nad vajavad tavapärasest suuremat tähelepanu. Nende keskendumisvõime võib olla halvem ja nad väsivad tegevustest kiiresti. Samuti on neil oma emotsiooni väljendamisega raskusi ja teistele halvasti ütlemine võib olla valitud sobivaks suhtlemisvormiks. Õpetame laagris ka sotsiaalseid oskusi ja enesekaitset.

Mis sind ennast sunnib sellise laagriga, niisuguste poistega tegelema?

See laager on välja koorunud vangla- ja arestimajatöö segust – et pigem teha nende lastega laagris ennetustööd, kui võtta pärast neid vastu narkomaanidena arestimajas. Tahan, et nad saaksid aru, et ikkagi on olemas variant elada teistmoodi, kui nad kusagil oma kambas muidu asju ajavad.

Kui nende käitumine, kes mul laagris käivad, viie aasta jooksul ei muutu, siis ma kohtan neid õige varsti arestimajas ja vanglas. Siis hakkame otsast pihta ...

Mida öelda nendele julgustuseks ja innustuseks, kes tahaksid sarnaseid laagreid hakata korraldama?

Eelkõige on vaja kohta, kus laagrit teha. Kui see on olemas, siis peab maja viima vastavusse terviseameti nõuetega, et vesi, valgustus jms oleksid õiged. Kui need on korras, siis tuleb otsida koostööpartnereid, et võimalikult erinevaid asju saaks poistega laagris teha: kui on meri lähedal, siis kindlasti on seal keegi, kes tegeleb vee peal mingisuguste asjadega: paat, veesuusad, *tube*'i-rõngas vms. Kui inimesel on tahtmist, siis ta mõtleb ükstapuha mida välja. Kes ei taha nii suurelt teha, siis saab ka piiratud krundil vaid mänge mängida ja olla nädal aega seal kohapeal. Kõik on võimalik.

KOGUDUS ON PEREKOND

Haapsalu naiste kokaraamat on Piibel

Sirje Jätsa
Üks õhtute „Piibel köögis“ korraldajaid,
EELK Haapsalu Püha Johannese koguduse juhatuse liige

Räägitud 2018. aasta alguses.

Mõtte sünd

Algul oli meil plaanis teha lihtsalt piiblitundi. Selle mõtte pakkus välja õpetaja Kristel Engman. Aga kui me olime esimese korra seal koos olnud, siis tuli kuidagi ka mõte siduda Piibel retseptidega. Esimesel aastal me tegimegi Piibli retsepte, selliseid, mis olid Saksamaal kunagi välja antud. Maria Strauss tõlkis neid ja me tegime sealt toitusid: näiteks oli väga huvitav „5 leiba ja 2 kala“ ja seal oli teisigi Piibli-aegseid retsepte. Nüüdseks on „Piibel köögis“ tegutsenud Haapsalus juba kolm aastat, koguneme septembrist maini kord kuus laupäeval kogudusemaja kööki ja raamatukokku.

Katharina von Bora köögist

Eelmine aasta oli seotud reformatsiooniga. Tõime lauale Katharina von Bora ja Martin Lutheri koduköögi toidud ning need olid väga huvitavad ja meie maitsemeele jaoks erilised. Näiteks rosinat ja heeringat ei paneks eestlased kunagi kokku – aga kõik oli väga maitsev.

Kui oli reformatsiooni juubelikonverents, pakuti ka seal „Piibel köögis“ õhtutel järele proovitud Katharina von Bora toite. Ka seal-

sed valmistajad olid siis põnevil, isegi skeptilised, kui nad nägid neid koostisaineid – aga kokkuvõttes oli väga maitsev, pärast kiideti väga. Nende toitude konverentsil pakkumiseks tegi ettepaneku Kristel Engman.

Paabeli torni ehitamine

Teisel aastal tegi paar piiblitundi Kristel Engman, kes tutvustas just Katharina von Borat ja tema elu. Selle aasta sügisel sõitis Maria Strauss aastaks Saksamaale ja Kristel Engman on Rootsis lähetuses, siis meil ei olnudki siin enam kedagi, kes oleks selle juhtida võtnud. Uuest aastast jäi see nüüd minu vedada. Arvasime, et sellel aastal võiks olla rahvuste teema: kuidas rahvused ja rahvad on tekkinud, mis toite nad on söönud jms. Eesti Vabariik 100 puhul oli ka Eesti retsept, õigemini rannarootslaste oma. Sel aastal tegin ma ka lastekirikus Paabeli torni ehitamise teemat. Lapsed küsisid, kuidas rahvused tekkisid, millised keeled olid algselt. See on täpselt sobiv teema ka meie õhtute jaoks.

2018. aasta jaanuaris oli tähelepanu Austria köögil, noor austerlanna Julia Jätsa rääkis oma maa toidutavadest ja õpetas meid ka sealseid sööke tegema. Märtsis tegime Sloveenia toite.

Huvi kasvab

Kui me alustasime, siis me olime viie-kuuekesi. Esimesed olid Maria Strauss, Kristel Engman, Kristi Ainjärv, mina ja Angelina Schwindt. Nüüd käib tavaliselt kuus-seitse inimest. Viimane kord oli lausa üheksa inimest. Loodame, et tuleb veel juurde, huvi on tuntud ja küsitud, mis on tulemas. See on väga tore, et inimesed on huvitatud.

Piiblitundi on meil pidanud erinevad inimesed: õpetaja Kristel Engman, esimesel aastal käis ka Tiina Võsu. Piiskop Tiit Salumäe on pidanud. Peamiselt peab piiblitunde Karin Teder ja need on tal väga sisukad ja õpetlikud. Nüüd on meil kolmas hooaeg ja ma arvan, et olen selle ajaga Piiblist rohkem teada saanud kui oma ülejäänud elu jooksul kokku. Mind paneb imestama see, kuidas Karin oskab igast Piibli salmist midagi rääkida – ka mõnd sellist detaili, mida ma ei ole seal kunagi märganud.

Õhtu kulg

Kui me tuleme kohale, siis mõnikord algab kohe piiblitund. Aga kui on selline retsept, kus on vaja midagi varem valmis teha või on näiteks mingisugune küpsetis, siis me valmistame selle ette, paneme ahju ja siis tuleb piiblitund. Kui on lihtsam retsept, mis ei nõua nii palju ettevalmistusi, siis on meil kõigepealt piiblitund, seejärel väike arutlus ja pärast seda valmistame sööki. Kõige lõpuks sööme ühises lauas. Tavaliselt meil on üks toit, aga tihti on olnud ka kaks toitu: midagi soolast ja midagi magusat ka. Kõige pikem „Piibel köögis" oli üle nelja tunni, see oli siis, kui tehti koguduse seadusetelki piparkoogist koos glasuuriga – see oli tohutu töö ja on siiani alles, seda ei raatsitud äragi süüa. Tavaliselt on õhtud kahe-kolmetunnised – sõltuvalt sellest, kui aja- ja töömahukad on retseptid.

Piiblitundidest ilmuvad info ja retseptid Haapsalu Püha Johannese koguduse ajalehes Johannese Sõnumid.

Kui huvitavad on inimesed!
Linnakoguduse hool oma vanadest

Piret Kressa
Kauaaegne Tallinna Jaani kiriku diakooniatöö koordinaator

Räägitud 2018. aasta novembris.

Milline oli diakooniarühma ja kodukülastuste algus Tallinna Jaani kirikus?

1989. aastal tuli kokku diakooniatöötajate rühm. See hõlmas laiemat ala, kodukülastused kuulusid sinna hulka. Seda tööd vedas Alma Viienõmme. Tema oli nõukogude ajal ajanud vaikselt kodukülastuste asja, muud diakooniatööd siis polnud. Vastselt kokku kutsutud gruppi hakkas juhtima Marit Laanet, kes umbes sel ajal kogudusega liitus. Marit hakkas väga agaralt tööle, tal oli igasuguseid ideid – ikka natuke rohkem, kui tegelikult teostada suutsime.

1990-ndate alguses oli meeletu humanitaarabipakkide aeg. Terve tagumine pool kirikust oli sõna otseses mõttes üleni pakke täis. Siis mingil hetkel õpetaja Toomas Paul ütles: „Lõpp!"

Samal ajal saime omale Lastekodu 6A maja tagasi. See oli üleni diakooniamajaks mõeldud, aga eks raha oli vaja ja siis hakati seda järjest välja üürima, nii et lõpuks jäi diakooniale ainult kaks saali. Me käisime käsitööringiga veel kaua aega seal, aga sinna oli bussipeatusest tükk maad jala minna ja naised ei suutnud – meil on käsitööringis väga vanad inimesed.

Millal algas sinu suunatum tegevus diakooniarühmas?

Õpetaja Toomas Paul kutsus meid 1993. aasta sügisel kokku ja teatas, et Marit läks ära. Siis ta küsis mu käest, kas oleksin nõus tema tööd üle võtma. Ma olin nii rumal ja kergemeelne, et olingi nõus!

See kehtib tõesti, et inimene mõtleb, Jumal juhib. Mina ühinesin kirikuga 1989. aasta jaanuaris. Juba eelnevalt olin ma kirikus tegelenud jõulupakkidega. Siis oli kõik defitsiitne ja ma tegin pakikesed, kus oli seepi ja natuke veel midagi. Küsisin Toomas Pauli käest, kuidas saaks neid kellelegi pakkuda, ja tema viis mind siis kokku Alma Viienõmmega. Andsin pakid Alma kätte. Aga sellest jäi mu isik meelde, nii et kui hakati diakooniarühma koguma, siis kutsuti mind ka sinna. Olin sel ajal ka suur teoloogiahuviline, hakkasin õppima isegi Usuteaduse Instituudis, aga sel ajal oli seal üldine teoloogia, mitte eraldi diakooniat. Mul üks kõrgharidus oli selleks ajaks olemas ja tundsin siis, et pere ja laste kõrvalt läks teise kõrghariduse omandamine siiski liiga pingutavaks. Seepärast jätsin instituudi pooleli – aga ega omandatu mööda külgi alla ka ei jooksnud.

Kui Marit läks ära, siis ma võtsin diakooniarühma üle. Esmaülesanne oli tegeleda pakimajandusega, aga loomulikult tulid kohe ka kodukülastused. Marit oli organiseerinud nii, et me käisime kõigi üle 80-aastaste koguduseliikmete kodud oma suure rühmaga läbi, et vaadata, kes ja kuidas abi vajaksid. See oli meeletu töö! Muidugi ega igale poole sisse ei saanud, nii nagu on ka nüüd hiljem juhtunud. Aga siis selgus väga palju neid, kes abi vajasid. Nimekirjad olid väga suured, näiteks ühel abilisel, proua Salme Reialil, tuli siis 17 inimest, kelle juures ta hakkas käima. Minul oli neid vähem, vist neli-viis. Paljudega jäid kontaktid väga pikaks ajaks.

Kui tihti siis kodudes käidi?

See oli nii, nagu igaüks jõudis, ja olenes ka sellest, kui lähedale või kaugele tuli minna. Kunagi oli isegi nii, et juhatuse esimehe abikaasa Hilja Lend hooldas üht hoolealust ja võttis ta lõpuks enda juurde elama. See on muidugi juba liialdus. Meie käest on ikka küsitud, kas me ka füüsilist abi hakkaksime pakkuma, aga meil ei ole seda jõudu. Sest kõik kodudes käijad on kas hõivatud tööinimesed või vanad pensionärid – nagu nüüd kipub olema.

Mida teevad kodukülastajad?

Anname just sellist toetust, nagu kellelegi on sobinud. Mõnel on sõna andmise oskus väga hea, mõni lihtsalt kuulab kannatlikult.

Mõnda on vaja vaimselt poputada, hoida ja toetada. Meie abi ongi eelkõige vaimne – hingehoid. Me oleme sellega nagu õpetaja väikesed abilised. See küll erineb algkiriku diakooniast, seal oli täielik koguduse toetamine – aga me ei saa ennast üldse enam võrrelda selle ajaga.

Kas kirikuõpetajad on ka osalenud kodukülastustes?

Õpetajad käivad rohkem siis, kui on vaja jagada armulauda. Üldiselt inimesed isegi kardavad õpetajaid kutsuda – nad oleksid valmis palju rohkem käima.

Mida kodukülastus annab inimestele?

Viisakas on muidugi ette teatada ja kokku leppida. Seepeale inimesed omakorda alati valmistavad midagi ette. Kui inimene annab sulle teed ja võileibu, siis ta tunneb ennast juba sellestki väärikana – ta saab enda poolt midagi pakkuda. Seda peavad inimesed hirmus oluliseks. Niikaua, kui sa saad ise midagi pakkuda, senikaua sa oled inimene.

Mõned teevad lausa kapitaalseid ettevalmistusi. Mustamäel käisin ühe proua juures ja lõpuks jäi ka tema õde mu hoolealuseks. Viimaks läksid nad koos Merivälja hooldekodusse, kus ma neid ka veel mitu aastat külastasin. See proua oli nagu sõbranna – väga tore oli.

Need lood, mida külastuste ajal kuuleb! Nende elulood ... Kui huvitavad on ikka inimesed!

Kodudes käijatele aga ... Kui sa võtad ennast kokku, saad oma väsimusest või tüdimusest jagu – et ei taha välja tulla –, siis tuleb Vaim su juurde tagasi. Ma ei oska seda täpsemini ütelda, aga igaüks, kes sellega tegeleb, teab seda ise väga hästi.

Mis on kodukülastuste peamine eesmärk?

Ikka üksilduse leevendamine. See on kõige peamine. Kõik diakooniatööle tulijad algul küsivad minult mõningase hirmuga: „No mida ma räägin!" Kuid enamasti on niimoodi, et sa ei pea üldse mitte midagi rääkima, sest nad MEELETULT tahavad ise rääkida. Nad on niivõrd tulvil juttu! Eriti need, kellel igapäevaselt ei ole ümber eriti palju sugulasi-tuttavaid. Võib-olla käib sotsiaaltöötaja ja toob toitu, aga inimesed tunnevad väga-väga puudust just suhtlemisvõimalusest.

Oleneb ka inimesest. Mõned tahavad, et nendega koos lauldakse kirikulaule, kuid valdav osa tahavad lihtsalt seda, et oleks, kellega rääkida.

Loomulikult on aidatud ka siis, kui küsitakse: „Kas sa oleksid nii kena ja aitaksid mul arsti juurde minna?" või „Kas sa oled kena ja tuled minuga kahekesi sotsiaalosakonda?" – see on väga tavaline vastutulek. Kirikumaksu maksmisprotsessil aitamine on samuti iseenesestmõistetav. Igapäevast füüsilist hooldust me küll ei hakka pakkuma, aga selline lihtsam toetamine on täiesti tavaline.

Kas vahel juhtub ka midagi ehmatavat kodukülastuste käigus?

Praegu on meil üks diakooniatöötaja, kellele on hoolealune täiesti pähe elama läinud. Vahel võib ka nii juhtuda. Kunagi oli ka üks proua – nüüdseks on ta surnud –, kes kaebas järgemööda kõigi hooldajate peale. Ta kaebas õpetajale, kuidas teda on täiesti hooletusse jäetud. Samas ei ole teist sellist inimest, kelle juures oleks nii palju käidud! Tal käisid naabrid külas, käidi baptistikirikust ja meie kirikust, aga vaat ... selline see inimene juba on ... parata pole midagi.

Selle proua pärast me kaotasime ühe diakooniatöötaja, ta tundis, et lihtsalt ei jaksa enam – see tegi ta vaimselt niivõrd tühjaks. Arusaadav ka, kui sinu peale kaevatakse! Sa käid nädalas vähemalt korra ta juures ja seepeale tuleb õpetajalt jälle küsimus: „Kas seda prouat üldse ei hooldata?" Teine õpetaja tuleb ja ütleb: „Ma kuulsin, et see proua on väga hooletusse jäetud." See on solvav ja valus.

Kas Jaani kirikus saavad kodudes käijad ka mingeid koolitusi ja nõustamist?

Kui me selle rühma tegime, siis meil olid alguses soomlaste korraldatud diakooniakursused. Täismahu sai kolmelt erinevalt kursuselt kokku. Need kestsid kolm-neli päeva ja olid 1990-ndate alguses. Soome diakooniatöötajad, kes ise olid juba pensionile jäänud – ja üks kirikuõpetaja oli neil ka kaasas –, andsid meile väga head kursused. Mina käisin kursusel Saaremaal, Otepääl ja Viljandis. Seal õpetati, kuidas hoolealustele läheneda, ja tutvustati ka juba siis bibliodraamat. Seal käis meid päris palju. Nüüd, kui on uued inimesed, siis ma arvan, et nemad peaksid diakooniatalituses härra Avo Üprüse poole pöörduma ning paluma, et ta organiseeriks koolitusi. Nüüd meil olekski uusi inimesi vaja võtta, nii et ma arvan, et seda tulebki teha.

Meil on olemas ka diakooniaõpikud. Teooria on muidugi üks asi, aga peamine on ikka see, mille praktikast saad.

Kuidas praegu uusi inimesi värvata? Kogudus käib pühapäeviti jumalateenistustel, aga nad ei tule selle pealegi, et saaksid ennast sel moel rakendada.

Mina ei tulnud sellega enam toime ja panin 2018. aasta septembris selle ameti maha, nüüd tegeleb diakooniatööga juhatuse aseesimees Kaidi Sarv. Inimesed jäid järjest juba nii vanaks, et kui nende hoolealused surid, siis nad ütlesid: „Nüüd olen mina lõpetanud." Järjest jäid niimoodi ära, rühm kuivas kokku. Hoolealuseid oli just nii palju, kui oli, aeg-ajalt tuli mõni juurde. Siis me meeleheitlikult üritasime kedagi leida – koorist ma ühe inimese leidsingi ja loodame, et ta on nüüd nõus ka edasi käima.

Eks Kaidi peab värskelt ja täie jõuga tegutsema hakkama. Ma võin nüüd 70-aastaselt pensionile küll minna. Ma muidugi käin oma hoolealuste juures edasi. Võõrastega ma enam ei tegele, vaid võtan kedagi vaid omaenda vanadest tegijatest, kes nüüd ise hoolt vajavad.

Milline oleks koguduse tegelik vajadus sellise „teenuse" järele?

Potentsiaalne kodukülastuste vajadus oleks võib-olla natuke suurem, kui me praegu suudame pakkuda. Aga Kaidi saab nüüd nimekirjad üle vaadata – möödunud sügisel kaardistati olukord ja selle põhjal on päris palju uut infot nendest, kelle juures oleks vaja hakata käima. Plaan on ka leerilaste seast selleks inimesi värvata – võib-olla sealt leiabki kedagi. Sageli on nii, et kui inimene on äsja kirikuga liitunud, siis ta on entusiastlik ja seda ei tohi lasta kaotsi minna. Mina jäin 30 aastat tagasi samamoodi kirikutööle ja olen nüüd terve selle aja ka diakooniaga tegelenud.

Mis selle ajaga on selgeks saanud?

Kokkuvõte on see, et kirikuga on seos tugevam tekkima siis, kui sa hakkad midagi kirikus aktiivselt tegema. See ei ole otseselt diakooniaga seotud, vaid üldse igasuguse kirikutegevusega. Kuna ma hakkasin seda tööd Toomas Pauli ametisoleku ajal tegema, siis me rääkisime ja arutasime temaga diakooniateemal väga palju. Mina avaldasin imestust, kuidas paljud esialgu hooga tulnud inimesed siiski kaovad mõne aja pärast eemale – aga huvitav, kuidas mina jäin. Tema ütles: „Aga sa hakkasid kohe kirikus tööd tegema!" Ja nii see tõesti 30 aastat kestiski. Kuid nüüd ma tõmbun kõrvale. Ja kuna Kaidi möödunud aastal nii kenasti hakkas selle teemaga tegelema, siis oli mul teatud mõttes rõõm ja võimalus töö edasi anda. Nüüd

see on juba tema töö. Käsitööring jääb minu vastutada nii kaua, kuni jaksan või kuni see püsib.

Praegu on Jaani kogudusel kodudes käijaid kümne ringis ja neid, kelle juures käiakse, on umbes 30. Seejuures ma ei loe meie käsitööringi inimesi, kuigi seal on kõik peale minu üle 80 aasta vanad, mitu on 90. eluaasta piiril ja üks üle selle.

Mis on kõige helgem selle töö juures?

Ikka need mälestused, mida inimesed räägivad! Samuti annab nii palju endale tagasi inimese rõõm. Suurim vastukink ongi see, kui sa näed, et inimene on õnnelik selle üle, et ta juurde tullakse.

Kuidas taastada Eestis kultuuri? Ristivanemlus kui uuesti leitud normaalsus

Peeter Parts
EELK Kolga-Jaani Johannese koguduse õpetaja

Räägitud 2018. aasta detsembris; lähtekohaks ristivanemluse teema, mille kohta peeti 2018. aasta 3. oktoobril Harkujärve kirikus ka konverents „Ristivanema väärtus" – osales ka õpetaja Parts.

Mis tähtsus on ristivanemlusel? Kunagi oli see palju elulisem ja tähtsam kui praegu ...

Jah. Thomas-Andreas Põderi kirjutisi lugedes ja luterlikest sümbol- või Leuenbergi konkordia tekstidest tuleb ilusti välja, et ka koguduse tavaliikmed peaksid olema aktiivsemad üldise preesterluse taustal ning saaksid olla seejuures teatavas teoloogilises staatuses – nad oleksid võrgustiku liikmed, kes on ka näiteks oma ristilapsele eeskujud.

Laps või ka erivajadustega inimene ei tea alati täpselt, mis temaga tehakse ristimisel. Vader on talle lähim kaasteeline. Ristivanemal on suur tähtsus. Võtame kas või piibellikke momente, kus päris üksinda ei ristitud tavaliselt kedagi, alati olid apostlid paaris või mitmekesi. Isegi Jeesuse ristimisest on teada, et Ristija Johannes oli esseenide ordust – ja kuigi ta ristis üksinda, oli tal taga terve võrgustik. Võrgustiku küsimus ongi tähtis, toimib kaasvastutus, ei ole ainult üks.

Ma ei taha vaimuliku staatust sellega vähemaks muuta, aga minu subjektiivne arvamus on, et seda kiputakse üle rõhutama, eriti teeb seda uus põlvkond. Aga mina lähtun ka sellest, et Eestis on kultuur katkenud. Öeldakse, et kirikus vaimulik kultuur küll ei ole katkenud, kuid minu meelest ei ole ikkagi ka kirikutes järjepidevust olnud – muidugi ei mõtle ma siin õpetuslikku järjepidevust, see on loomulikult olnud: õpetuslikeks alusteks on kaks sakramenti, kümme käsku ja katekismus.

Luterlike usutunnistuskirjade järgi on ristivanem võrdväärne preestriga. See kuulub üldpreesterluse alla, on preesterluse teostamine läbi ristivanemluse.

Mis on ristivanemate ülesanded?

Ikka eestpalvetamine, eeskujuks ja toeks olek, eriti juhul, kui tekivad eriolukorrad, näiteks kui peaks ema või isaga midagi juhtuma. Siis on ristivanem lähikondne, peaaegu sugulussidemetes – vaimselt sugulane.

Kuidas see tänapäeval võiks välja näha – nüüd, kui avatud ja suuri peresid enam ei ole, vaid igaüks on justkui oma karpi kapseldunud? Mismoodi ristivanem sinna üldse ligi pääseb?

Nojah ... kui me lähtume sellest, et kirik on sekulariseerunud, muutunud ilmalike struktuuride ripatsiks ... Aga kui lähtuda sellest, et kirik on ikkagi kese, Kristuse ihu ... Väljaspool kirikut me tõepoolest ei saa ristivanemlust teostada. Kogudus on ikka kese. Ka ristivanemluse konverentsil Harkujärve kirikus 2018. aasta oktoobri algul toodi välja seda, et ristivanemate staatust tuleb aktiveerida, täpsustada ja väärtustada.

Sisuliselt ei jõua preester kõike teha, selgitada, olla eeskujuks, küsitleda kõiki. Siis ongi tal abilisi vaja. Ega ka täiskasvanud ristinimene ei pruugi preestriga alati kontakti saada – siis on tal kõige lähemal ikkagi koguduse liikmed.

Kuidas ristivanem ja -laps saaksid ennast aktiivselt tunnetada koguduse osana?

Ristimise juurde käib ikka suhtlus, sotsiaalne mõõde. Täiskasvanutele leeriõpetus, selgitus. Sisulist poolt praegu sageli ei jõuta teha. Sellepärast ongi ühel inimesel ideaaljuhul kolm ristivanemat, näiteks poisil kaks ristiisa ja üks ristiema. Ilus on ka tunnistaja olemasolek. Näiteks ristimistalitusel, hiljem juba aastapäevadel, sünni-

päevadel on tunnistaja kaasteeline, lähedane, ka eeskuju ja muidugi palvetaja – eestpalvetamist ei saa kuidagi alavääristada. Harkujärve kirikus toodi konverentsil ilusti välja, et ristilapsed saavad ju kutsuda oma ristivanemaid kirikusse. Ega kirikus ole ainult religioosne tegevus, vaid ka igasugused ringid ja kohvilaud.

Siinkohal oleks huvitav kuulata sinu enda kogemusi ristimise, ristivanemlusega.

Ma olin 18-aastane, juba täiskasvanu, kuigi oma arengus veel üsna laps, ega teadnud kirikust siis veel suurt midagi. Algul käisime terve malevarühmaga Tarvastus õpetaja Harri Haamerit kuulamas, ta tegi meile seal leeritunde. Kuna kirik oli keelatud, siis see oli tohutu impulss ja inspireeris. Pärast malevat jäi meid sinna neli inimest. Päris lõpuni käisin mina üksinda. Olin leeris 1977.–78. aastal, leer kestis aasta otsa. See ei olnud siis üldse nii akadeemiline, nagu seda tänapäeval tehakse. Tegelikult ei tohtinud siis üldse leeritunde pidada, Harri Haamer käis peaaegu igal nädalal täitevkomitees oma tegevusest aru andmas. Mina olin tal siis ka päris suur murelaps, ma hakkasin trükimasinaga kohe lendlehti tegema ...

Haameri üks põhimõtteid oli see, et usku ei ole võimalik õpetada. Ta vältis päheõppimist, ei nõudnud minult isegi meieisapalve peasolekut. Leeritamisel muidugi tuli seda juba osata. Iva oli suhtlemises, küsimuste esitamises ja vestluses. Ta ütles, et tähtis on mõtlemine, hoiak. Tähtis on see, et sa oled võimeline meieisapalve üle mõtlema. Meieisapalve jaguneb ju põhimõtteliselt terve Uue Testamendi ja Kristuse õpetuse sisse.

See meie leeriskäimine oli ebakonventsionaalne. Ma tean, kuidas on tänapäeval, see on täiesti teistmoodi. Tookord jõudis vaimulik igaühega eraldi tegeleda. Ühest küljest oli see suur pluss ja eelis, teisest küljest ikka päris raske ka. Kunagi oli mul endal vaja ristivanemaks hakata ja ega ma siis täpselt teadnudki, mida see tähendab – peale selle, et ma palvetaksin selle inimese eest. Eks ma seda ka tegin, aga mitte väga regulaarselt.

Kas sul ristivanem ka oli?

Minul ei olnud ristivanemat. Tunnistaja oli küll, selleks oli Leningradist pärit ateistist kirjanik Vladimir Savitski. Harri mind ristis ja Vladimir oli juures. Ta oli küll ateist, aga ei välistanud Jumala olemasolu.

Kas sul endal on ristilapsi?

Ikka on. Ma tean neist päris palju. Kui ma Mõisakülas ja Hallistes olin, siis oli neid veel suhteliselt vähe, kuid 1987.–97. aastal Järva-Jaanis ma olin päris paljudele ristivanemaks: mõnele lastekodulapsele, samuti paljude muinsuskaitsetegelaste lastele. Kui algas rahvuslik ärkamisaeg, siis oli auasi kutsuda kirikuõpetaja vaderiks. Ma olen umbes 50 inimese ristivanem. Sellel põlvkonnal ei olnudki eriti võtta kedagi selleks. Kolga-Jaanis ma olen praegu 8–10 inimesele vaderiks, ega ma enam arvet ei pea.

Kümme aastat olin ma kaitseväes välikaplaniks. Seal on ka see süsteem, et sina ristid ja leeritad ajateenija või ohvitseri, annad talle tunnistuse, õpetuse, põhiasjad ning siis ta saabki tunnistuse, ristimissakramendi, õnnistamise. Ristimine on nagu lähetamine: kodukülla, oma võrgustikku. Ta võtab tunnistuse, sõnumi kaasa ja vaatab siis ise edasi. Loomulikult tuleb ta eest palvetada, et ta jõuaks omale teele liikuda. Harri Haamer ütles, et see ongi siis alles tee algus. Ma olen ka 80-aastast inimest ta surivoodil ristinud ja seegi oli temal tee algus – üle jõe minekuks. See ongi teele lähetamine.

Ütlesid, et oled ka lastekodulaste ristivanem. Kas see on kuidagi teistmoodi? Sisuliselt võtad nii ju kohe enda peale lapsevanema kohustused.

Jah, põhimõtteliselt küll, aga ma ei ole ka päris niimoodi teinud, et oleksin kedagi lapsendanud. Aeg-ajalt küll on mu pere juures elanud neid, keda me oleme ristinud, aga mitte väga pikalt. Ma olen püüdnud vältida sõltuvust. Näiteks Harri ei pidanud kunagi mind enda väga suureks õpilaseks. Samuti mitte hiljem Herbert Kuurme. Need suured vaimulikud rõhutasid ikka, et sa pead omal käel edasi minema, oma tee leidma. Igaühel on oma tee. Samamoodi neil lastekodu taustaga noortel, kel peret ei ole. Kui sa suudad persoonina olla Jumala ees iseseisev, siis sa saad ka elus oma igapäevaleiva teenimisega hakkama ja suudad õigeid otsuseid vastu võtta. Aga kui sa seod ennast, teed ninnu-nännu ja käid sünnipäevaks hõbelusikat kinkimas, rahaliselt toetamas ... seda on muidugi kergem teha. Siiski tuleb inimesel iseseisvalt teha otsused elus – mis on hea ja mis on õige. Oma peaga mõtlema hakkamine on see, mis hakkab kristlase, ristitava maailmavaadet kandma.

Lastekodulastega on muidugi sageli ka veel see asi, et nad jõuavad pärast vangimajja. Ma pean ütlema, et minul istub üks ristipoeg praegu vangis. Ristivanemal on siis mingis mõttes kaasvastutus ...

Seesama ristivanemlus on siis väga oluline, see tuleb üksikule, sageli ka elu hammasrataste vahele jäänud inimesele ainult kasuks. Jeesus ise ütleb, et me oleme siin vähemate vendade jaoks.

Sa oled Kolga-Jaanis kirikuõpetaja. Millised on maakoguduses praegu seisud ristivanemlusega? Kas seal on tuntav see, et ristivanemad on tõesti tähtsad?

No ikka on. Sellel perekonnal, kes tuleb oma lapsi ristima, on tavaliselt mingi eeltöö juba tehtud. Tavaliselt on selle misjonitöö kodus ära teinud vanaemad, sõjajärgne põlvkond. Nad võtavad seda tõsiselt. Teadlikkus on sugulaste kaudu päris suur. Üksikasju siiski enam ei teata, näiteks seda, et ristimiskleit pandi ka poistele selga – Eesti Rahva Muuseumis on näha, kuidas ristimiskleidid ja nende mustrid olid kihelkonniti erinevad. Ka kingitusi enam ei mäletata: tõepoolest kingiti hõbelusikaid ja Piibleid. Vaderitele olid ka nimekaardid, et jääks meelde, kes see ristilaps neil on.

Praegu räägitakse aktiivselt sellest, et ristivanemate õigused ja kohustused tuleks ka seadustega tagada. Veel üks eesmärk on jõuda üle-eestilise ristivanemate päeva tähistamiseni. Kas sellisel asjal on mõtet?

No ikka. Ega Eesti ühiskonnas praegu eriti ei teata ristivanematest. On üks raamat ja film „The Godfather" („Ristiisa"), mis tavainimesel ristivanemlusega assotsieerub. Me oleme nii sekulaarne ühiskond, et selle üle ollakse isegi uhked. Mina vaatan oma Kolga-Jaani mättast – kuigi loodetavasti ma eksin – ja siin ollakse ikka üsna võõrdunud kirikust. Seepärast on oluline igasugune tegevus või katse, mis väärtustab ja toob tagasi sõjaeelse Eesti väärtusi ja traditsioone. Kindlasti on oluline ka ristivanemapäev. Eesti Kirikute Nõukogu võiks selle ilusti kokku leppida, nii et see tõesti oleks kõigile. Sisuline oikumeeniline koostöö võiks rohkem toimida, meil on praegu siin Eestis ikkagi pokazuhha – teises vormis ja teiste terminite all kui nõukogude ajal, aga olgem ausad – näitamist ja formalismi on ka kirikus palju. Et formalismi vähendada, selleks see on väga tore ettevõtmine – müts maha Ingmar Kure ja Avo Üpruse ees. Ja neid valdkondi oleks ristivanemluse kõrval veelgi: kirikuvanemad, hingehoidjad ...

Mis võiks olla tulevikusuunad?

Ristivanemlus on kristliku kultuuri väga oluline osa. See annab inimestele, kes kirikuga liituvad, võimaluse kellelegi toetuda ja võimaldab ka küsida. Vaimulikud on sageli nii ülekoormatud ning oma värviliste mütside ja sallidega ka nii kaugel ja kõrgel, et nende poole ei juleta enam pöörduda. Siis on rohujuuretasandil sul ristivanemad ja sõbrad, keda sageli saab rohkem usaldada kui oma ema ja isa. Võrgustik on hästi oluline. Eriti tähtis on see maaoludes. Nii et mina soovin küll ainult tuult tiibadesse. Ristivanemlus on väga tänuväärne ja oluline töölõik ja kirik peab sellele tähelepanu pöörama – võib-olla see on üldse võtmeküsimus tulevikuks. Tuleb taastada kristliku ühiskonna normaalse koguduse tööd, kus kõik liikmed on väga olulised.

Abistamisanni rakendamine kogukonna heaks

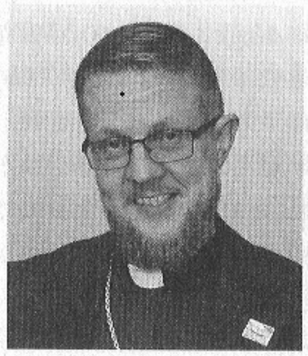

Tauno Toompuu
EELK Rakvere Kolmainu koguduse õpetaja

Räägitud 2017. aasta sügisel.

Kui palju kirik võib ja saab aidata ning peab seda tegema? Või on tähtis peamiselt kiriku esmafunktsioon, st liturgia jms?

See sõltub natuke ka spiritualiteedist – kes rõhutab rohkem üht, kes teist. Minu meelest on nõrgemate abistamine ühiskonnas väga loomulik kiriku osa. Kui me vaatame evangeeliumi, siis Jeesus läks ikka sinna, kus olid need, kes olid teiste poolt tõrjutud ja viletsamas positsioonis: olid nad siis kas haiged, patused, põlatud ameti esindajad vms. Ta läks nende juurde ja oli koos nendega. See annab väga selge tegevusmudeli kirikule. Üks asi on vaimulik, kirikus sissepoole suunatud tegevus, teine on leida need võimalused, kuidas jõuda ühiskonnas marginaalses positsioonis olevate gruppideni. Ma ei oska neid teineteisele vastandada. Rakveres on meie kogudus oma spiritualiteedilt väga liturgiline ja kõrgkiriklik, aga ma ei näe, miks see peaks midagi muutma meie argipäevas.

Kas abistamistöö igapäevast kirikutööd segama ei hakka?

Ei, pigem ikka vastupidi. See, mida me teeme pühapäeval kirikus, on võimestamine. Nädala sees me elame seda välja, rakendame. Me läheme kirikust välja ega arva, et kogu koguduse elu

peaks käima kirikumüüride vahel. Need inimesed, kes meid vajavad, on enamasti väljaspool kirikumüüre.

Kuidas abivajajaid üles leida ja kuidas nemad teid üles leiavad?

Eks see on järelemõtlemise koht, et milleks ja milliste gruppide jaoks meil on annid. Väga äge oleks kuskil presenteerida, et me teeme tohutult head tööd prostituutidega. Aga sellises väikeses linnas nagu Rakvere neid ilmselt väga palju ei ole. Siis ei ole mõtet nendele panustada ja hirmsasti hakata otsima, et noh, kus nad siis on, et me saaksime neid teenida. Pigem on tähtis kogukonnas olev vajadus ja ka see, milleks meil on annid. Mingid asjad kujunevad. Kui me kuulame ka Vaimu häält, siis muutuvad mingid kindlad teemad oluliseks, hakkavad korduma ja tulevad aina uuesti esile. See on üks viis, kuidas meie oleme leidnud näiteks intellektipuudega inimesed. Ühel hetkel muutus see loomulikuks, et nad ongi meie koguduse juures.

Mida tehakse Rakvere koguduses intellektipuudega inimestega?

Me oleme teinud neile töökeskuse. Alustasime nendega puhtvaimuliku tegevusega, nad käisid kord kuus meie juures ja oli Piibli uurimine, meisterdamine, söömine. Ühel hetkel mõtlesime, et me võiksime neile ka rohkem tegevust pakkuda. See vajadus tundus olemas olevat. Mõeldes nende tuleviku peale: enamik on 30–40-aastased inimesed, kes elavad oma vanematega. Aga ühel hetkel vanemad surevad. Mis neist inimestest siis saab? Ega tihtilugu muud saagi, kui nad pannakse kuskile hooldusasutusse. See tähendab nende jaoks igasuguse arenemise ja lootuse kadumist. Siis on hästi kiire allakäik ja hääbumine. Pigem võiks pakkuda seda varianti, et nad ei peaks sinna hooldusasutusse minema, või võimestada neid niipalju, et nad suudaksid võimalikult hästi saada iseseisvalt hakkama ka siis, kui toetajad või nende pere ei saa enam nende eest hoolt kanda. Proovime neile õpetada töötegemist, nii et nad tõepoolest saavad ka kuhugi tööle ja õpivad mingeid uusi oskusi, saavad enesekindlust. See on reaalne vajadus nende inimeste jaoks.

Kas see on õnnestunud ka? Mida need inimesed teevad teie juures ja kas nad saavad omandatud oskustega kuskile edasi minna?

See on hästi erinev. Meil on nimekirjas üle paarikümne inimese. Töökeskus on meil praegu avatud kaks korda nädalas. Inimesi on seal seinast seina. Tegevusjuhendajad näevad edasiarengut: mõnel on

lihtsalt mingi liigutus, mille ta õpib korralikult selgeks, näiteks voldib midagi kokku vms – see ongi tema jaoks suur edasiminek. Teine on see, kes kangastelgedel vihub vaipa teha ja järjest paremini läheb. See on hästi individuaalne, aga igaüks saab midagi. See on üks meie väärtusi, et igaüks on võimeline midagi juurde õppima, arenema. Küsimus on selles, kas see areng toimub inimesel kuu ajaga, aastaga või kümne aastaga. Aga igaüks saab meie juures areneda ja juurde õppida.

Asi, mis on ka väga oluline meie juures, on distsipliin, kord. Sa ikkagi käid nagu tööl seal. Eks selle tagamine on suur väljakutse. Tegevusjuhendajatel on hästi suur ülesanne näha ära see, mis ja kuidas sobib. Kõik inimesed ei sobigi omavahel kokku. Siis tuleb osata neid lahus hoida.

Kui palju teil on praegu neid, kes juhendavad, ja neid, kes tööl käivad?

Kohapeal käib meil umbes 12 töötegijat, intellektipuudega inimest – vahel rohkem, vahel vähem. Nendega tegeleb kolm tegevusjuhendajat, vahel ka neli. Me ei eelda juhendajatelt mingit eriharidust, nendega on tulnud pigem kogemus – nad on elanud ühes peres koos intellektipuudega inimestega, nad tunnevad nende vajadusi, unistusi ja probleeme. See on väga tähtis, et meil on õnnestunud laiendada omaste võrgustikku. Kõik toimub vabatahtlikkuse alusel, keegi ei saa palka: ei intellektipuudega inimesed, kes tööd teevad, ega tegevusjuhendajad. Me oleme küll teisi motivatsiooniasju neile korraldanud: suvel tegime neile laagri jms.

Kust on võimalik omale soetada neid asju, mida intellektipuudega inimesed teie kirikus valmistavad?

Neid saab kirikust ja saab ka töökeskusest. Aga see vajab meil veel palju arendamist, praegu me oleme protsessis, üsna alguses. Kodanikuühiskonna Sihtkapitali rahaga me saime mingi maa edasi, nüüd me saame sealt sihtkapitalist uued vahendid, nende eesmärk on jõuda selleni, et me hakkaksime rohkem väljapoole paistma ja et meil oleks mingit toodangut, mida me suudaksime toota, presenteerida ja müüa. Me peame üles ehitama annetuste kogumise süsteemi, et leida rohkem toetajaid, sponsoreid. Panustame ka vabatahtlike leidmisele, sest vajadus on tegelikult suurem kui need kaks päeva nädalas, ühe päeva võiks kindlasti juurde saada. Aga meil on siis vaja juurde ka inimesi, kes seal oleks – see on väljakutse. Intel-

lektipuudega inimesi on palju – rohkem, kui me suudame praegu vastu võtta.

Kas toetajateks on põhiliselt Rakvere kohalikud ettevõtted?

Pigem jah on nad optimistlikud ja toetavad. Osa on pakkunud meile tööd, mida me saame teha. Ka kogukonna laiem suhtumine on olnud positiivne, omavalitsus ja ka töötukassa näevad vajadust sellise keskuse järele. Teine pool on veel, et me ei ole siin mingisugune äriline ettevõte. Meie eesmärk on püsida elus, sõltumata hangetest ega väiksematest toetustest. Meie tegevus peaks jätkuma ka siis, kui Euroopa rahad 2020. aastal otsa saavad. Loodame selle üle elada.

See on teie suurim lootus. Aga millest te veel unistate?

Meie unistus on teha intellektipuudega inimestele korterid. Kogukonnas elamise vormis. Et nad ei peaks minema hooldekodusse, vaid et neil oleksid korterid, kus nad saaksid väikese toetatud elamise raames võimalikult iseseisvalt elada. Seal peaks olema keegi inimene, kes hoiab neil silma peal. Aga see oleks järgmine etapp nende iseseisvamaks saamisel, nad õpiksid seal siis elamist, omaette oma asjade toimetamist: söögitegemine, rahaasjad jms.

Meil on pastoraadi ühes keldrinurgas töökeskus, aga seal on potentsiaali ehitada terve hoone selliseks, mis oleks suunatud intellektipuudega inimestele: korterid ja ka hostel. Meil on eskiisprojekt kõige selle jaoks olemas, aga mida meil praegu ei ole, on raha, et see kõik valmis ehitada. See on pikem visioon. Me näeme, et pastoraat, kogudusemaja, peaks olema pigem kogukonnamaja. Kogudus praegu enam ei vaja sellist pastoraati, aga see võiks olla just kogukonda suunatud maja. Me ise nimetamegi seda Rakvere kogukonnamajaks. Inimesed saaksid seal elada ja käia tööl.

Koguduses läheb meil päris palju energiat ja ressurssi intellektipuudega inimeste peale. See tundub olevat meie ülesanne ja püüame võimalikult palju sellesse panustada.

Stressipallimäng Rakveres

Nelli Vassila
EELK SEMPRE koordinaator

Räägitud 2018. aasta alguses.

Mida Rakveres tehakse?

Rakveres avati kiriku juures 2017. aasta veebruaris töötuba, kus puuetega noored teevad käsitööd, mis on neile jõukohane. Nad hakkasid valmistama ka stressi leevendavaid kuulikesi ehk stressipalle. Puuetega noored vildivad neid. Alguses oli mõte neid heegeldada, kuid intellektipuuetega inimestele ei ole see jõukohane, nemad vildivad. Heegeldatud palle hakkasid tegema hoopis Võru- ja Valgamaa emad, kelle lapsed on erivajadustega. Nemad nägid, et need pallikesed rahustavad nende lapsi.

Mitu pallikest on selle ajaga Rakveres tehtud?

150–200. Oleme selgusele jõudnud, et tuleb välja küll. Nüüd oleks vaja sellest teenus välja arendada. Praegu ei ole pallikesi veel kuskilt võimalik osta.

Kuidas pallikeste tegemine reaalselt välja näeb? Mitu korda nädalas neid tehakse ja kas selleks tulevad kõik üheskoos kokku?

Kuidas parasjagu saadakse tulla. Seal käivad koos vaimse erivajadusega inimesed. Nad saavad ise ringi liikuda, aga vajavad natuke abi ja juhendamist. Enamasti nad saavad kokku kord-paar nädalas ja koos ollakse ühe korraga paar tundi. Nad vildivad seal, ajavad juttu. Siis ostavad vabatahtlikud neile oma kulu ja kirjadega

lõunaks midagi, sest muidu ei ole inimesed pikalt koostööaldis. Siis söövad nad seal koos lõunat, palvetavad, teevad veel natuke tööd ja lähevad laiali.

Kristlikust aspektist on kõige huvitavam see, et kui lapsevanemad selle ideega välja tulid, siis ei olnud töötuba veel üldse olemas. Nad tulid ja ütlesid, et sellised asjad aitavad nende lapsi ja nad tahaksid, et niisugune töötuba oleks olemas, aga neil endal paraku pole aega oma erivajadustega laste kõrvalt sellega tegeleda. Teise kõrvaga ma siis kuulsin, et parasjagu avati just Rakvere kiriku juures sellist töötuba ja neil ei olnud sellel hetkel seal veel tegevust. Vaat kui hästi läks kõik kokku! Ühelt poolt olid olemas lapsed, kes vajavad selliseid pallikesi, teiselt poolt avanes koht sellega tegelemiseks.

Need ei ole ainult pallikesed. Mõned on hoopis lepatriinud, mõned „pallikesed“ on mesimummukujulised ja tiivakestega.

Kui vanad on need erivajadustega noored, kes stressipalle teevad?

„Noored“ on suhteline mõiste. Kuna nad on erivajadustega, siis neid kutsutakse noorteks. Aga silma järgi vaadates ... mõni on seal ka näiteks 38-aastane. Noor oma vaimu poolest ...

Kohal käib 10–15 noort ja nendega tegeleb vähemalt kolm vabatahtlikku. Kaks käivad iga kord ja lisaks on vahetuvaid abilisi.

Mis reaktsioone on noortel endal olnud pallikeste tegemise peale?

Meil on YouTube'is näha video, kus me oleme võtnud noortelt arvamusi, et mida nad sellest mõtlevad – sealt on kõige ehedamalt näha. Aga üldiselt see on kahe otsaga asi: ühelt poolt nad teevad pallikesi, mis maandavad stressi, aga teiselt poolt maandab nende pallikeste tegemine neil endal stressi. See on rutiinne töö. Seal töötoas on väga hea õhkkond. Rakvere koguduse sekretär ütles väga ilusti selle peale, et see, kui me võimaldame neil noortel pallikesi teha, teeb aitajatest endast paremad inimesed.

Mis arengusuunad on plaanis?

Ma väga tahaksin, et abistajad-juhendajad saaksid palka. Oleksin siis üliõnnelik. Olgem ausad, vabatahtlik tegevus on tore, aga see ei ole pikas perspektiivis jätkusuutlik. Inimesed ikka väsivad ...

Üks variant oleks selline, nagu on Räpina puuetega inimeste töötoas. Seal käivad samuti intellektipuudega noored, aga nemad on saanud erihoolekande staatuse. Tuleb arutada, mis tingimustel me saaksime seda ka Rakverele taotleda. Juhendajad peavad siis

olema ametlikult koolitatud, aga seda me saaksime SEMPRE kaudu neile pakkuda.

Teine variant oleks töötukassa kaudu. Erivajadustega inimesed ju ei tööta ametlikult ja oleks hea, kui saaks kuidagi ka nende kulusid katta. Küsimus on veel muidugi selles, milliseid kulusid oleks vaja katta. Sest ma tean, et Rakvere kogudus toetab seal osaliselt ka ise.

Ülejäänu on unistused, mis kõik võiks veel olla. Aga esimene reaalne soov on see, et juhendajad saaksid oma töö eest palka.

Armastus, hoolimine, usaldus Peetelis

Liia Nikiforov
EELK Tallinna Peeteli koguduse juhatuse liige
ja sotsiaalkeskuse direktori asetäitja kasvatusalal

Intervjuu 2018. aasta novembrist.

Mis on Peeteli kirikus tegutsevas sotsiaalkeskuses eriomast, iseloomulikku? Mis eristab seda teistest kirikutest ja ka lastekodudest?

Peeteli on erilisem selle poolest, et me oleme suurema osa aastast 24/7 avatud. Vaid suvel on lühike periood, kus oleme lapsed linnast ära laagritesse viinud. Alates 2005. aastast ei ole Peetelis n-ö lastekodu, oleme pigem õpilaskodu. Töö lastega erineb teistest selle poolest, et meil on pikemaajalisemad ja usalduslikumad sidemed. Kui pere vanem õde või vend on meie juures olnud, siis sageli teeme tööd ka noorematega. Meil ei ole kehtestatud aega, mille jooksul peame eesmärgi saavutama. Kui olukord nõuab, siis tegeleme lapse ja tema perega mitu aastat – üldjuhul niikaua, kuni noor omandab hariduse ning läheb ise tööle. Proovime lasteni jõuda läbi armastuse, hoolimise ja usalduse. Me ei suru usku kellelegi peale, kuid tänu sellele oleme ise abistajatena tugevamad. Läbi huumoriprisma öeldes – kindlasti me andestame rohkem ja anname rohkem uusi võimalusi. Meil on väga hea meel, et paljudest lastest, kelle kohta on kunagi öeldud, et neid ei ole enam võimalik aidata, on tänaseks saanud tubli noored inimesed, kes käivad tööl ja saavad oma eluga iseseisvalt hakkama.

Kuidas tekkis sotsiaalkeskuse idee? Mismoodi kõik hakkas edasi hargnema?

Sotsiaalkiriku visiooni tõi endaga 1996. aastal Peetelisse õpetaja Avo Üprus. Tegevjuht Mati Sinisaar koos meie meeskonnaga on selle visiooni elavaks teinud. 1997. aastast alates on Peeteli kiriku ruumides aidatud hooletusse jäetud ning vaesuses elavaid lapsi ja nende peresid. Esimesel aastal tegime ruumide puudusel ainult tänavatööd ning sama aasta jõulude ajal avasime Peeteli kirikus tänavalaste päevakeskuse. 1998. aasta lõpus mõistsime, et selleks, et lapsed saaksid koolis käia, vajavad nad turvalist elukohta. Pakkusime välja võimaluse, et neil lastel, kes on nõus alustama kooliteed ja korralikult käituma, on võimalus tulla Peetelisse elama. 1999. aasta jaanuaris tulid esimesed kaks tüdrukut ja sellest ajast on keskus töötanud ööpäevaringselt.

Lapsed jõuavad kirikusse eri teid pidi. Algusaastatel tegime palju n-ö otsivat tänavatööd. Käisime tänavatel ning suhtlesime lastega, kellest oli näha, et kodune olukord ei ole neil vist kõige parem. Nüüd tulevad lapsed sõprade kaudu, kes meil juba käivad. Õpetajad teavad meid ja on helistanud ning palunud mõnd last aidata. Vahetevahel on ka lastekaitse saatnud. Peeteli on teistest keskustest erinev. Meil on näiliselt rohkem vabadust – uksest saab igal ajal välja. Sageli just see teadmine, et ma olen vaba, aga minust ikkagi hoolitakse, motiveerib noort õigemaid otsuseid tegema. Me ei sunni jõuga paremaks saama. Me pigem näitame teed paremuse poole. Oleme eeskujuks ja toeks. Kõigile noortele ei sobi selline vabam elu, kus ta ise peab oma piirid paika saama. Kuid paljud, kes teistest, rohkem kinnistest keskustest on ära jooksnud, on meile pidama jäänud ja abi saanud.

Peeteli kiriku sotsiaalkeskusel on viis põhilist tegevussuunda: ööpäevaringselt töötav noorte- ja õpilaskodu; kuuel päeval nädalas (esmaspäevast laupäevani) töötav päevakeskus; õppetoetusprogramm, mille kaudu pakutakse vähekindlustatud peredes ja/või ebasoodsas kasvukeskkonnas elavatele lastele ja noortele toetust hariduse omandamiseks; koostöös partneritega suve- ja talvelaagrite ning erinevate spordi- ja kultuuriürituste korraldamine koostöövõrgustikus olevatele lastele ja noortele ning toidu- ja humanitaarabi jagamine vähekindlustatud peredele ning perede sotsiaalne nõustamine.

Inimesed, kes sotsiaalkeskuses töötavad, on erilised. See, mida me päevast päeva teeme, ei ole lihtsalt 40 tundi nädalas tehtav töö.

See on kutsumus! Peeteli inimestel on suur süda ja palju kannatlikkust.

Aga mis on nendes lastes eripärast? Miks just nemad vajavad Peetelist tuge?

Põhjused, miks lapsed vajavad abi, võivad olla väga erinevad: kitsad elutingimused; üksikvanemad, kes töötavad mitmes töökohas, et oma eluga toime tulla ja kellel jääb selle tõttu vähe aega lastele toeks olla; vanemate sõltuvusprobleemid jms. Õnneks oleme tänaseks olukorras, kus meil on võimalik teha ka ennetustööd. Peetelist toetust saavate laste hulgas on selliseid lapsi, kelle kodune olukord võib olla väga keeruline, kuid nende õppimise ja käitumisega on kõik korras. Samas on meil ka lapsi, kellel on tõsised käitumis- ja õppimisraskused ... Kuid nad kõik vajavad toetust ja armastust.

Kuidas on sujunud kohanemisprotsessid? Kas kogudus on sotsiaalkeskuse omaks võtnud?

Lapsed, kel kodus on probleemid, kohanevad turvalises keskkonnas väga ruttu. Meie praktika näitab, et kõige parem kontakt töötajate ja laste vahel tekib laagrites, kus ollakse 24 tundi mitu päeva järjest koos ja tehakse kõike ühiselt: valmistatakse toitu, süüakse, koristatakse, töötatakse, matkatakse, magatakse. Külg külje kõrval koos olles õpitakse üksteist tundma. Kuid lastepoolne usaldus ja positiivsed muutused ei teki siiski üleöö. Mida kahjustunum laps, seda pikem on n-ö katsetamise või piiride kompamise periood. Ikka juhtub, et ropendatakse, suitsetatakse tänaval, võib-olla proovitakse ka maja peale grafitit joonistades endast jälg jätta. Kõik see hakkab naabritele ja koguduseliikmetele silma. Ümbritsevad inimesed ei suuda sageli mõista, miks laps selliselt käitub, kui talle on võimalus antud. Nad ei ole näinud või kogenud nende laste valu, näiteks kui ema on lubanud kooli kontserdile tulla, kuid on hoopis jooma hakanud ja kõik ära unustanud, või on laps sattunud mõne ahistaja ohvriks. Pärast aastatepikkust negatiivset kogemust võtab täiskasvanute usaldama hakkamine tükk aega. Piisab ühest irroonilisest või pahatahtlikust märkusest, kui kõik tuleb jälle meelde.

Koguduses on erinevaid inimesi. Osad suudavad mõista, miks lastest kirikuuksest sisse astudes kohe ingleid ei saa, ning nad peavad sellist tööd kirikus vajalikuks, osad leiavad, et võiks võib-olla muudmoodi ruume kasutada.

Mida lapsed sotsiaalkeskuses teevad ja kuidas on nende elu seal organiseeritud?

Sotsiaalkeskuse peamine eesmärk on, et lapsed omandaksid hariduse. Põhiline töö on selgitamine, miks peab hommikul üles tõusma, kooli minema, tundides osalema ja kà õppima. Kuna kodus haridust pahatihti ei hinnata, vanematel pole piisavalt raha, et koolitarbeid osta, nad ei aita kodutööde tegemisel, siis on lapsel tekkinud negatiivne hoiak kooli suhtes. Samas kui ta kooli läheb, siis saab ta õpetaja käest iga päev riielda, et miks üks või teine asi on tegemata või miks on asjad kodus. Laps on n-ö kahe tule vahel ja püüab laveerida, kuni lööb lõpuks käega, annab alla ega lähe enam üldse kooli. Me teeme tööd selle nimel, et laps uuesti koolitöös osalema hakkaks. Jagame koolitarbeid, vajadusel saab ta meilt puhtad ja terved riided, toetame klassiekskursioonidel käimist. Püüame koolis selgitada kodust olukorda, et õpetaja natukene mõistaks ja last nähes kohe temaga riidlema ja puudusi ette lugema ei hakkaks. Aitame kodutööde tegemisel.

Oleme oma tööga hästi hakkama saanud, kui hommikuti on maja tühi ehk lapsed on koolis. Meil on väga suureks õnnistuseks e-kool, pärastlõunal vaatab kasvataja, mis kellelgi on õppida, ning näeme kohe, kui keegi pole kooli jõudnud. Enne e-kooli aega pidime kogu aeg õpetajatega telefoni teel suhtlema ja kontrollima. See ei olnud mugav.

Kella 14 paiku hakkavad lapsed koolist tulema. Kell 14.30 loeme jumalasõna, laulame eesti, vene, norra ja saksa keeles söögilaulu ning sööme, kell 15 õpime ja pärast toimuvad erinevad tegevused: teeme käsitööd, meisterdame, teeme süüa; kui õues on vaja lehti riisuda või lund lükata, siis oleme õues. Kell 18 lähevad päevakeskuse lapsed koju ning keskuses elavatel lastel on vaba aeg kodus käimiseks, filmide vaatamiseks vms.

Kui palju lapsi praegu on ja kui palju töötajaid on sotsiaalkeskusega seotud?

Keskuses elab 8–12 last, päevakeskuse nimekirjas on 25 last ning stipendiumiprogrammis osaleb 15 noort. Kasvatajaid on kuus, lisaks sotsiaaltöötaja, noortejuht, üks vabatahtlik, kokk, autojuht, kantselei töötajad.

Peetelis on laps jõudnud justkui teelahkmele, et otsustada, kuidas edasi elada. Kas sotsiaalkeskuse laste lood saavad üldiselt hea hoo ja suuna?

Kõik me oleme oma heade ja halbade külgedega erinevad ja ainulaadsed ja nii on ka iga Peetelisse tee leidnud laps oma iseloomuga, oma elukogemusega eriline ja kordumatu. See, kui tugevaks laps kasvab, sõltub palju tema iseloomust ja sellest, kui kahjustatud ta on. Suur rõõm on, et enamik Peetelist ellu läinud lapsi saavad oma eluga hakkama. Nad on omale töö leidnud ning oskavad seda hoida. Neil on pered ja nad on õnnelikud. Tänapäeval on Facebooki kaudu hea kõigil silma peal hoida. Südame teeb soojaks, kui meie endised kasvandikud postitavad perepilte. Koos oma lastega käiakse loomaaias, lasteaiapidudel jms. Ise on nad oma vanemate poolt sellest kunagi ilma jäänud, kuid tänu Peetelist saadud kogemustele oskavad nad oma lastele seda kõike pakkuda.

Enamik Peeteli kasvandikke elab ja töötab Eestis, kuid on ka neid, kes elavad ja töötavad Norras, Rootsis, Saksamaal ja Suurbritannias. On muidugi ka neid noori, kellele meie keskuse reeglid ei sobinud ning kes kooliteed ei jätkanud – nende saatus on olnud sageli väga kurb.

Kas Peeteli sotsiaalkeskuses töötavad erilised inimesed? Mida on selleks tööks vaja?

Oleme püüdnud Peetelisse tööle leida inimesi, kes oleksid pühendunud, empaatilised, andestavad. Kellel oleks suur süda, palju kannatlikkust ja soov maailma parandada. Selliseid inimesi on üpriski raske leida, kuid me oleme sellega hakkama saanud. Töö on küllaltki raske, sest kunagi ei tea, mis sind tööle jõudes ees ootab. Iga lapsega juhtub tagasilööke, pidevalt tuleb osata leida uusi motivaatoreid ning tulemust näeme sageli alles siis, kui laps ellu astub. Kui ta iseseisvalt toime tuleb, on meie töö vilja kandnud.

Mis on sotsiaalkirik? Mis on selle head ja vead? Kas teistel kogudustel tasuks sellest eeskuju võtta ja luua ka midagi sarnast?

Peeteli kirikus on 20 aastat tehtud sotsiaaltööd ning tänu sellele on kirikus kogu aeg elu. Lisaks jumalasõna kuulutamisele oleme saanud mitmesaja lapse elu muuta õnnelikumaks. Meie koguduse inimesed võtsid kunagi oma südameasjaks lapsed, sest Põhja-Tallinnas oli ja on hooletusse jäetud ja/või vaesuses elavaid lapsi palju. Keeruline selle töö juures on paberimajandus ja sponsorite leidmine.

Kui Peeteli kirik 1993. aastal riigilt tagasi saadi, oli hoone seisukord väga halb. Kui proovida koostada nimekirja nendest töödest, mis on inimeste annetustega korda tehtud sellepärast, et lapsed kirikus elavad ja siit toetust saavad, siis tuleb see nimekiri väga pikk. Tegemist on olnud väga suurte investeeringutega. Sotsiaalkeskus on tasunud läbi aastate ka 90% kiriku kütte-, vee- ja elektriarvetest ning see on olnud koguduse majanduselu korraldamisele suureks abiks.

Soovituse koha pealt ... Kui koguduses on aktiivseid inimesi, siis miks mitte midagi sarnast teha! Kindlasti ei pea kõik kogudused lastele keskenduma, sihtrühmaks võivad olla vanurid, puuetega inimesed vms. Need, kes seda tööd teevad, ja need, keda aidatakse, saavad kindlasti rõõmsamaks.

Milline on Peeteli tulevik? Kas lastel oleks parem elada linnas või tuleks neile kusagile kaugemale ehitada oma keskus?

Senisele kogemusele toetudes võime öelda, et toetust pakkuv keskus peab olema abivajava lapse elukoha lähedal. Lapsed hakkavad Peetelis käima sageli esimesest klassist alates ja nad tulevad pärast kooli otse meile ning lähevad õhtul iseseisvalt koju. Kui meie keskus asuks kusagil linnast väljas või mõnes kaugemas linnaosas, siis need lapsed, keda me täna toetame, sinna tõenäoliselt ei jõuaks.

Tulevikku ei oska ette öelda. Tänu diakooniatööle on Peeteli tuntud. Meile, kes me praegu seda asja teeme, meeldiks küll mõelda, et tulevikus töö jätkub.

Mida oleks praegu vaja? Kuidas on läbi aegade olnud suhe abistavate inimeste ja organisatsioonidega, ka riigiga? Kas abi on olnud palju?

Peeteli kiriku sotsiaalkeskusel on olnud võimalus lastele juba üle 20 aasta toetust pakkuda tänu headele eraisikutele, organisatsioonidele ja ettevõtetele, kes meie tegevust toetavad. Oleme neile kõigile abi eest väga tänulikud. See on olnud suur Jumala õnnistus. Lapsi ja noori on keskusesse suunanud õpetajad, lastekaitsetöötajad, laste lähedased ja hoolivad ning märkavad linnakodanikud. Lapsed on toonud kaasa ka oma hättasattunud kaaslasi ning on ka neid, kes on tulnud ja ise abi palunud. Oleme kogenud, et paljudele keerulise elusaatusega lastele on sobinud Peeteli kiriku „avatud ustega" keskus, kus toetuse saamiseks on vajalik ka noore enda soov ja vaba tahe. Paljudel juhtudel on päevakeskusest saadav toetus või keskuses elamine aidanud vältida lapse perest eraldamist. Turvalises

õpi- ja elukeskkonnas viibides tunnevad lapsed ennast eakaaslaste hulgas vähem tõrjutuna, see omakorda vähendab koolikiusamist ning õpetajatel on lihtsam klassis õppetööd korraldada. Koolidega on kogu aeg väga hea koostöö olnud. Läbi aastate on olnud alati inimesi, kes meie tööd toetavad, ja on olnud ka neid, kes arvavad, et kirik ei peaks hoolekandetööga tegelema. Aastatel 2000–2004 ostis kohalik omavalitsus meilt asenduskoduteenust.

Lastele parima toetuse pakkumiseks teeme koostööd kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajatega, Tallinna laste turvakeskusega, Nõmme emade ja laste varjupaigaga, Tallinna Lastehaigla psühhiaatriateenistusega ja teiste lastepsühhiaatritega, koolide ja õpetajatega, õiguskaitseorganitega ja lapsevanematega ning mitmete teiste organisatsioonidega. Peeteli kiriku sotsiaalkeskus on osalenud Tallinna linnavalitsuse partnerlusprogrammis „Riskilaps" alates selle loomisest 2001. aastal. Vajadustest ... Praegu oleks Peetelis vaja eestikeelset õpetajat, kes aitaks lastel koolitöid ette valmistada.

UUS MUDEL

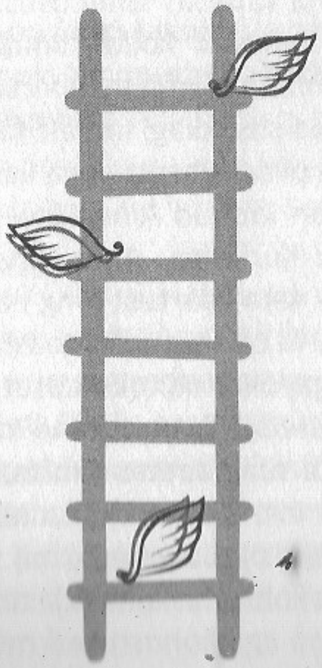

Harkujärve kogukonnakirik – koht, mis hingab ühiselu rõõmus

PhD Ulla Siirto
Soome Diakoonia Rakenduskõrgkooli õppejõud

2018. aasta avakuudel ilmunud uuringutulemused on siin toodud koondatult.

Taust

Harkujärve asub Tallinna vahetus läheduses. See on kiiresti arenev piirkond, kuna paljud tahavad kolida linnast väljapoole. Noored perekonnad soovivad minna elama maapiirkondadesse, kus on rohkem rahu, samas on nad siis ikkagi linnale lähedal. Paraku ei arene piirkondlikud teenused piisavalt ruttu ega vastavalt vajadustele.

Harkujärve kiriku on loonud Aino Järvesoo aastail 1992–1994 koostöös arhitekt Jaak Kuriksiga. Aino Järvesoo oli eestlane, kes Ameerikas mõistis oma vara väärtust ning naasis kodumaale pärast Eesti taasiseseisvumist. Ta oli seotud ka taassündiva Eesti riigi poliitmaastiku kujundamisega, olles näiteks lapsetoetuste idee eestkõneleja Eesti sotsiaaltoetuste süsteemis. Aino kaasas kirikuehitusprotsessi kohalikke elanikke ning toetas ümbruskonna laste haridust. Praegune kirikuõpetaja Avo Üprus, kes on nüüdseks samuti kohalik elanik, oli Ainoga kontaktis juba varem, mil viimane väljendas lootust luua kirik, mis oleks kohtumiskohaks lastele, noortele ning peredele. Õpetajal olid toona aga kohustused mujal ning Aino ei olnud huvitatud oma plaanide hülgamisest.

Kui Aino Järvesoo oli 80-aastane, tuli ta Eestisse tagasi. Ta soovis anda Eesti inimestele midagi tagasi, ta tahtis anda luterlastele kiriku, mis ei oleks tavaline kirik, vaid perekirik, kus on palju lapsi ja rõõmu. Ta ehitas kiriku oma kulu ja kirjadega ning see sai peaaegu valmis. Aino soovide kohaselt oleks EELK pidanud maksma umbes miljon krooni, et kiriku ehitustööd lõpule viia – vana naine ise oli selleks hetkeks pannud sinna 16 miljonit krooni. Kuid EELK ei soostunud osalema ja niisiis müüdi kirikuhoone episkopaalkirikule, kes oli hoone omanikuks kuni aastani 2011.

Episkopaalkirik korraldas kristlikke tegevusi, näiteks ülistusteenistusi ning suvelaagreid. Siiski ei toimunud koostööd teiste piirkondlike organisatsioonidega ega kantud piirkonnas ka sotsiaaltöö funktsiooni, mistõttu jäi kirik külaelanikele võõraks. Kui kirikuliikmete arv ei suurenenud ning välised annetused lõppesid, sai episkopaalkiriku ressurss otsa ning kirikut ei olnud enam võimalik ülal pidada.

Kogukonnakirik

Kogukonnakiriku idee algab lähedusest ning uste avatusest kohalikele inimestele. Kogukonnakirik toob kokku eri inimesed, ka need, kes elavad kaugemal või ei ole kiriku tegevustes igapäevaselt osalised. Inimesed näevad, et oluline osa nende kohustusest kristlastena on võtta osa naabruskonna arendamisest. Inimeste vajaduste märkamine ning küsimine on kõigi tegevuste aluseks. Kirikuhoones on palju ruumi ja tegevusi ning inimeste kohalolu loob hea atmosfääri, muutes kiriku ligipääsetavaks.

Kogukonnas räägitakse

See on kontekst, milles Harkujärve kirikus aktiivselt tegutsevad inimesed soovisid dokumenteerida oma kogukonna hüvanguks tehtavat. Uuring lõpetati 2018. aasta alguses. Harkujärvel oli kaks intervjuupäeva, mille jooksul vesteldi 12 inimesega. Osa intervjueeritavaid töötab kogukonnakirikus, kaks taustajõududena korraldusmeeskonnas, kaks on partnerorganisatsioonide liikmed ning kaks naabruskonna elanikud.

Kohalik 1

„Avo Üprus koos oma pere ja mõne sõbraga soovis austada Aino Järvesoo tööd ja mälestust ning anda elu Aino unistusele laste ja perede kirikust. Kolm perekonda panid rahad kokku, võtsid pangast laenu ning ostsid kirikuhoone episkopaalkirikult 2013. aastal. Kirik oli viis aastat eraomandis, kuni 2018. aastal otsustati Harkujärvel asutatud kogudus võtta vastu EELK-sse ning tuua kirikuhoone koguduse omandisse.

Kuna kirik oli seisnud mõnda aega kütmata ning tühjana, oli enne selle uuesti kasutusse võtmist vajalik teha parandustöid. Uuendati soojustus- ning elektrisüsteeme, lisaks renoveeriti ruumid, et need oleksid kasutuskõlblikud. Näiteks endised õpetaja eluruumid kohandati lapsehoiuteenuseks sobivateks.

Harkujärve kogukonnakirik on osalistele väga oluline. See toob kokku naabreid ja sõpru ning eristab seda teistest Eesti kirikutest. Kirik on saanud oluliseks osaks töötajate ja teiste osaliste elust. See on koht, kus saab kogeda soojust ja kuulumist.

Kohalikud inimesed saavad kirikusse kokku tulla ning leida lahendusi probleemidele, mida nad märkavad – see, mida teen, on inimesele vaja, nagu Jeesus küsis: „Mida sa tahad, et ma sinu jaoks teeksin?“ On vale teha inimestele seda, mida mina arvan neile vaja olevat. On vaja teha seda, mida neil on tõesti vaja: kellele pakkuda süüa, kellele riideid, kellele haridust ja raamatuid, kellele kohta, kus magada, kellele tööd ...

Inimesed, kes kogukonnakirikus töötavad, on leidnud, et siin on keeruline töötada poole kohaga. Täna on kogukonnakiriku avatuna hoidmine ja arendamine pigem vabatahtlik töö, mis tähendab, et ei ole võimalik kirikut nii palju avatuna hoida, kui tahetaks. Kogu tegevus on suuresti vabatahtlikul tööl rajanev, erandiks on toetuse saanud projekttegevused.

Kogukonnakirikus toimub palju näitusi ja kontserte, mis vahel toovad kirikusse palju rahvast, vahel mitte. Kuna naabruses on palju noori peresid ja töötavaid inimesi, on nende elud täidetud ja kogukondlikud vaba aja tegevused ei mahu alati nende ellu või ei paista igapäevaelu vaatenurgast huvitavad. See, et vahel on nii vähe inimesi, on väga-väga kurb. Ma olen käinud ka üritusel, kus on kolm osalejat. Aga on tähtis, et hoolimata sellest, kas inimesed tulevad, leiab üritus siiski aset.

Ma naudin igat päeva, kui siia tulen. See on üks mu rõõme elus ja mul on hea meel, et saame seda ehitada kogu perega. Mul on

tunne, et oma pika elu jooksul – ma olen päris vana inimene – on mul lõpuks midagi, mis ei ole ainult mulle, see on elus – ma ei taha öelda täis, aga elus – ja kajab vastu. Ma tulen ja kuulen, et lapsed on siin. See on elus kirik. Meil olid siin sotsiaalministeeriumi esindajad ja nad ütlesid, et on imeline tulla kirikusse, kus on soe, mitte külm. Ja seda nii otseses kui ka emotsionaalses mõttes.“

Kohalik 2

„Kirik on oluline ka siis, kui inimene ei ole selle liige. Kogukonnakirik on saanud külakeskuseks, kus inimesed saavad kohtuda.

Ma ei ole selle kiriku liige, aga pean seda oluliseks osaks selles külas. Tundub, et see kirik on pigem kohaliku kultuuri kandja. Koolidirektorina näen, et meil on kirikuga väga tugev koostöö. Pean seda oluliseks, et lapsed tunneksid oma kirikut ja neil oleks sellega hea suhe, et see kontakt oleks loodud. Ma tõesti pean kirikut selles mõttes oluliseks ja see on ka meie kooli seisukoht.

Kogukonnakiriku rahastamine on väljakutseid pakkuv. Kuigi Eesti Evangeelne Luterlik Kirik on kiriku üle võtnud ning seeläbi vastutav selle väljaostmise ning renoveerimise eest, on see siiski suuremahuline kinnisvara, millega kaasneb palju kulutusi, mida tuleb katta kohalikel tegutsejatel. Projektirahastus on ajutine ning uued taotlusvoorud toimuvad ebaregulaarselt, nii et ei ole mingil juhul ilmselge, et kogukonnakirikul oleks püsivalt rahastust näiteks tööks puuetega inimestega. Raha on vajalik ka edasiste plaanide täideviimiseks. Ilma rahastuseta ei ole võimalik luua hostelit või kohvikut. Raha on vaja ka ümberehitusplaanide täideviimiseks. Ma räägin nagu majahoidja. On võimalik natuke ehitada, katust parandada ja muid nõrku kohti remontida, aga katusetööd ja muud sellised asjad nõuavad palju raha ... Kirik on soe ja valgustus hea, aga katus tuleks lähitulevikus välja vahetada.“

Kogukonnakiriku töötaja 1

„Kirik oli kolm-neli aastat suletud ja inimesed harjusid nägema seda kohana, kuhu ei saanud siseneda. Aga mulle sai selgeks, et kui me teeme üritusi meie suurepärasel haljasalal, kui meil on sõbrapäeva üritused, kus kogu plats on lapsi täis, siis möödakäijad peatuvad ja

küsivad, et mis te teete. Oo, kirik, kas me võime sisse astuda? Ma ei ole see inimene, kes ütleb, et tule kirikusse, pigem on mul respekt, et sa valid ise – sa pead teadma, mis siin on. Mina ei suuda inimesi nööbist tõmmata, et sa pead kogudusse tulema, Jumal vaatab sind. See tekitab minus niisugust võõrastust, et ma pigem olen tagasihoidlik selles suhtes.

Üks asi on, et nõukogude võim tegi kõik, et võtta kirik pildilt välja, nii et kõik, kes kirikus käisid, olid justkui osa mingist salajasest ühingust – ja see liitis inimesi. Nüüd me kogu aeg kutsume inimesi siia, et nad tuleksid ja vaataksid, mida me teeme, kõik on nähtaval. Nad teavad, mis siin on. Kirikusaalis on nii palju Aino Järvesoo ja teiste kunstnike ilusaid maale, et inimesed tulevad ka üksnes seda ilusat kohta vaatama. Ja nad teevad siin teatrietendusi, ettekandeid, me käime neid vaatamas. Siin on palju teha, kui sa tahad tulla ja midagi teha.

Selle koha tähendus on väga oluline. Esiteks on sellest saanud minu koht, paik, kus ma saan veeta oma elu viimased päevad – päevad, mis on väga hästi kulutatud. Kirik on väga oluline. Mida vanemaks sa saad, seda enam on aega selliste asjade peale mõtelda.

Kogukonnakirik on koht erinevatele inimestele, et nad saaksid tulla, jääda ja tegutseda.

On võimalik kasutada sama mudelit ka teistes Eesti ja muu maailma piirkondades. Huvi on juba väljendatud ja kogukonna töötajad nõustavad neid, kes on huvitatud. Kiriku tulevikku nähakse avatuses ja väljapoole suunatuses. Ühiskond kiriku ümber on muutumas. Kuna kirik on osa ühiskonnast, peab see samuti muutuma, kuigi selle missioon ei muutu."

Kogukonnakiriku töötaja 2

„Ma arvan, et kiriku täiuslik ja loomulik suund on olla avatud. Avatud kõigile! Sul ei pea olema mingeid eeldusi, sa ei pea olema usklik, sa lihtsalt tuled siia ja kõik, mida siin tehakse, mõjutab sind ikkagi. Sa võid siia tulla ega pea võitlema, sa võid teha mida iganes sa tahad: tantsida, mängida ... See on mõnes mõttes tuleviku kirik. Ma arvan, et see liigub aeglaselt, aga kindlalt edasi.

Täiesti esimene ülesanne pärast renoveerimist oli luua kontaktid naabruskonnaga ja küsida inimestelt, mis on nende soovid seoses kirikuga. Esimene vajadus oli seotud laste koolijärgse vaba ajaga, sest ei olnud veel sellist kohta, kus seda sisustada. Lisaks oli vajadus lasteaia järele, sest kohti lastehoiuks ei olnud piisavalt.

Harkujärve kiriku keldris avati laste päevakeskus, kus umbes kümme last said pärast kooli aega veeta. On ka tegevusringe lastele, näiteks kunsti- ja tantsuring, kuid on võimalik ka niisama aega veeta ja olla üsna vabalt, näiteks mänge mängides. Ringides õpivad lapsed uusi asju. Näiteks kunstiringis osalevad õpilased kõigist kooli õppeastmetest, vanuses 7–14 eluaastat. Varem koguneti koolimajas, kuid mõne aasta eest koliti kogukonnakirikusse. Atmosfäärimuutus tõi rahu ringidele ning vabaduse lastele. Boonus oli, et kasutatud materjalid ja pooleliolevad tööd saab jätta kohapeale ning neid ei tule iga kord kokku koguda nagu koolis.

Usun, et on palju inimesi, kes elavad läheduses ja kelle jaoks on kõige tähtsam külastada kirikut igal pühapäeval, minna seejärel koju ja mõne aja pärast saada aru, et nad saavad tulla siia iga päev. Tulla nagu lapsed, süüa jäätist ja mängida ning teha kõike muud. See võib mõnede jaoks olla liiga uus, aga mida rohkem me uksi avame, seda rohkem inimesed näevad, et kirikus ei pea ainult vaikselt istuma ja palvetama, aga see on koht, kuhu saab peaaegu alati tulla. Inimesed mõistavad, aga see võtab aega, nagu iga uus asi võtab aega. Minu jaoks isiklikult tähendab see müüride lõhkumist, sest ma tunnen, et elus on väga tähtis lasta inimestel tulla – kirik on olnud üsna suletud institutsioon, minu hinnangul lausa liiga suletud, ning usun, et nüüd on hea lasta inimestel tulla ja kogeda, et me ei tee midagi hullumeelset, aga siin on koht ja ruum ning kui sul on ideid, siis saab neid siin rakendada. Meil on sulle koht, lihtsalt tee, mida sa tahad teha."

Kogukonnakiriku töötaja 3

„Kirik ei alga ülevalt ega alt. Mitte niipidi, et on õpetaja ja rituaal ning seejärel inimesed. Vastupidi, esmalt on inimesed, nad tunnevad end hästi, nad leiavad oma tegevused, nad tahavad olla kirik. Kogukonnakirik areneb koos inimestega. See ei saa iialgi valmis, sest vajadused ja olukorrad muutuvad. Jumala sõnumit antakse edasi läbi kohtumiste ja tegude. Kasutades erinevaid meetodeid ja tegevusi, on võimalik anda signaal, et kirik on kõigi jaoks. Meie õpetajad õpetavad lastele vajadusel potilkäimist, söömist, riietumist, maalimist. Õues on eraldi mänguväljak, kus lapsed saavad õppida üksteisega mängima, asjade jagamist. Suhtlemine on väga tähtis.

Minu jutu mõte on, et me ehitame seda kirikut endiselt, see ei ole veel valmis. Kui inimene ehitab üles kirikut, ehitab ta üles iseennast. Iga tegevus, mida teen, on vahend. Me räägime kirikust keset küla. Ma ei räägi pidevalt sellest, et Jumal on olemas, me ei räägi Piiblist, aga kõik mu tegevus põhineb siiski sellel. Usun, et vahendan nende tegevuste läbi taevariiki."

Kogukonnakiriku töötaja 4

„On ootusi ja plaane kogukonnakiriku edasiste tegevuste osas. Hoone ise vajab samuti tulevikuvisiooni. On soov ehitada üks uus korrus, vähendades veidi kirikusaali osa. Sinna saaks luua majutuskohti. On ka plaane pakkuda uusi tegevusi, mis aitaksid kaasata rohkem inimesi. Oleks ka suurepärane, kui oleks oma kirikumuusik.

Ma olen öelnud, et oleme eksisteerinud nii lühikese aja – see ei ole veel mitte midagi. Aga juba on olnud inimesi, kes on tulnud kirikusse – ma olen nende eest nii tänulik. Kõik toovad kaasa oma inimesi, oma sõpru ja nende mõtteid. Mitte ainult meie ei pea tegutsema, aga nemad ka. Küla on harjunud, et siin on kirik, siin on tegevused, siin on lapsed. Kõik on turvaline. Mingil põhjusel ma usun, et kirik aitab luua ühiskonnas turvatunnet."

Kogukonnakiriku töötaja 5

„Ma tundsin seda küla ja mõtlesin, et kõik, mida teen, on väga lähedal mu kodule, logistika on normaalne. Ma ei pea sõitma bussiga teise linna otsa, vaid olen kogu aeg siin. Ma elan ja töötan siin. Mu lapsed käivad siin koolis ja nad on väga õnnelikud.

Ma tunnen, et kui lapsed on siin, siis on neil teistsugused võimalused tegutsemiseks ja vanemad saavad neid siia tuues ja hiljem järele tulles ruumides ringi vaadata. Raske on muuta täiskasvanute arvamust, aga saame alustada lastest – ja täiskasvanud tulevad siis järele. Nii on võimalik töötada laiemalt.

Kirik keset küla. See, et oleme just siin, on meie tugevus ja see annab võimalused igale sihtrühmale: beebid, lapsed, emad, vanainimesed – see tähendab, et ala on nii lai, sa võid tulla ja võtta kaasa kõik, keda soovid, kõigile on koht. Me oleme valmis sind vastu võtma, me panustame tasuta, me oleme valmis.

Ka tugiisikuteenus vanglast vabanenutele on üles ehitatud kogukonnakeskuse ümber. Organiseeritakse koolitusi, mentorlust ja muid ühistegevusi tugiisikutele. Koolitus on eraldi neile, kes on algajad, ning neile, kes juba töötavad. On ka kontor tööks õigusrikkujatega, seda tegevust rahastab Euroopa Liit läbi partnerlusleppe justiitsministeeriumiga. Tugiisikud saavad nende abil töö eest palka. Lisaks on võimalik majutada üht-kaht vabanenut samaaegselt, kui neil ei ole muud kohta, kuhu minna. Vabanenuid majutatakse kogukonnakeskuses ning neil on tugiisikud kogukonnakirikust. See on andnud tugiisikutele suurema võimaluse töötada endiste kinnipeetavatega ning samuti saada juhendamist ning supervisiooni, kui peaks vajadus tekkima. Vabanenud tulevad reeglina kogukonnakirikusse ainult siis, kui nende tugiisikud on kogukonnakirikust või neile pakutakse konkreetseid tegevusi. Kuna kiriku asukoht on Tallinnast väljaspool, siis ei ole vabanenutel palju võimalusi kogukonnakirikusse tulla, kuigi nad on teretulnud."

Taustategelane 1

„Kirikus on võimalik, et igasugused inimesed tulevad kokku ja tunnevad end nagu kodus. See on see, mida ühiselu mõiste tähendab. Inimesi austatakse ja aktsepteeritakse sellena, kes nad on. Kirik on kõigi jaoks. See on mõeldud tervele kogukonnale, mitte ainult kirikuinimestele.

Tulevikus on kogukonnakirikuga loodetavasti seotud üha enam vanuserühmi. Näiteks ei ole hetkel väga palju tegevusi täiskasvanutele ega vanematele inimestele – peale tavapäraste kogunemiste teenistustel ning kontsertidel.

Oleks ka hea uuendada praktilisi vahendeid, näiteks keraamikaahi annaks lisavõimalusi nii kunstiringide lastele kui ka täiskasvanutele. Töötajatel ja naabritel on palju ideid ja lootusi, kuid rahastuse leidmine on väljakutse.

Koostööprojektid, millega korraldada naabruskonna igapäevaelu, võivad samuti tulevikus olulised olla. On palju asju, mida saaks teha, milles koostöö võib tulemusteni viia. Näiteks bussiliikluse parandamine ja turvaliste transpordivõimaluste loomine. Kogukonnakirik võiks olla sellistesse aruteludesse kaasatud. Ühised murekohad on need, mis panevad inimesi koos tegutsema.

Kuna piirkond laieneb pidevalt ja sellega ühinevad uued inimesed, on varasem külakogukond kadunud. Seetõttu on vajalik, et

oleks eri aegadel eri kohtumispaiku ka tulevikus. Eriti kuna piirkonnas on palju lapsi, on oluline luua ühistegevusi nendele ja nendega koos, näiteks juhendatud ürituste ja mängude kaudu on võimalik luua lastele tegevusi ja turvatunnet.

Kogukonnakirikut toetavad erinevad eksperdid. Näiteks saavad töötajad abi rahastusvõimaluste loomisel läbi projektitaotluste kirjutamise. Samaaegselt on võimalik ka konsulteerida osalejatega ning leida lahendusi ühiselt.

Kogukonnakirik on muu hulgas tegutsenud aktiivselt naabruskonnaga kontakti otsides, minnes edasi lihtsalt teenuste osutamisest. Kui üks naaber võttis kirikuga murelikult ühendust planeeritud metsaraiega seoses, võtsid kogukonnakiriku liikmed metsa oma südameasjaks ning ühiselt alustati metsa päästmisega. Inimesi kutsuti kokku, käies ukselt uksele, ning umbes 20 inimest tuli koosolekule, nende seas ka poliitikuid ning teisi tuntud inimesi. Sooviti metsa päästa ning selleks koostati ametlik palve. See tegevus on aidanud säilitada kõne all olevaid puid vähemalt tänaseni. Selles olukorras oli kirik neutraalne koht, mis pakkus ka vastaspoolele võimalust aruteluga liituda.

Kirik võiks ideaalis olla eri perspektiivide integreerimiskoht, et eri vaadetega inimesed saaksid koguneda. Ma mäletan aega, kui siin elas vähe inimesi ja kõik tundsid üksteist, perede lapsed kasvasid koos ja toimis ühiskond kui sotsiaalne mudel. Aga nüüd on ajad ja inimesed muutunud."

Taustategelane 2

„Eestlastel ei ole kirikuskäimise traditsiooni, kui perekond ei ole usklik. Kirikut nähakse veidi imeliku, isegi hirmutava kohana, millega on raske suhestuda.

Kogukonnakirik ei räägi inimestega mitte niivõrd sõnade kui tegude abil. Ühiselu põhineb vastastikusel teenimisel ja dialoogil. Kogukonnakirik on sündinud samaaegselt vajaduse ning visioonina. Tühi kirik kõnetas õpetajat, kes hakkas tundma vastutust teha kirik inimestele uuesti kättesaadavaks. Harkujärve kiriku idee on olla kirik, mis on koht kõikidele inimestele ja partneritele, see on elus, avatud 24/7.

Me saame pakkuda eri teenuseid naabruskonna inimestele. Usun ka seda, et kui meie kirik ei tahaks anda inimestele, mida nad

vajavad, vaid võtaks traditsioonilisema kiriku rolli, siis oleks tulevik tume. Tuleb leida üles inimeste tõelised vajadused ning samuti võimalused neile reageerida.

Kogukonnakirik loob turvalise ja õdusa ruumi nii lastele kui ka peredele. See pakub arenguvõimalusi ning professionaalset ja armastavat hoolt, seda nii lapsehoius kui ka töös puuetega inimestega. Lastele mõeldud tegevused on palju arenenud ning väga mitmekesised. Kirikuhoone asub inimeste lähedal ning seetõttu on lihtne korraldada ka isiklikke tähtpäevi ja kohtumisi just kogukonnakirikus.

On hea, et see kirik on küla keskel, lapsed saavad siia jala tulla, nad ei pea auto või bussiga sõitma. Nad elavad lähedal – viis minutit jalutada. See on väga tähtis."

Partner 1

„See on koht, mida teised osapooled kohalikust omavalitsusest peavad oma vaatenurgast oluliseks. Kogukonnakirik on erinevate osapoolte kohtumispunkt, näiteks saavad siin kokku kohaliku omavalitsuse töötajad, organisatsioonid ning muud huvipooled. Nad saavad pidada kiriku ruumides oma kohtumisi, olla ametlikust ruumist väljaspool. Kohalikud elanikud saavad tähistada oma sünnipäevi, koorid korraldada kontserte, kunstnikud näitusi.

Kirikuaastaga seotud tegevused ja tähistamised toimuvad aastaringselt. Kooliõpilastele räägitakse kirikuaasta tähtpäevadest, kuigi Eesti koolides ei ole religiooniõpet. Külastusi korraldatakse tavaliselt tähtpäevade paiku, et oleks võimalik selgitada, mida ja miks tähistatakse.

Kogukonnakirik on pakkunud paljusid teenuseid, mis on muudes Eesti piirkondades kohaliku omavalitsuse kanda, näiteks lapsehoiu- ning puuetega inimeste teenused. Samas on kohalik omavalitsus pakkunud välja, et võtab vastutuse puudega laste eest enda kanda, ja see on aidanud kogukonnakirikut finantseerida.

Koostöö arendamine eeldab arutelu ning ühise visiooni loomist. Esmalt tuli murda pilt kirikust, mis on avatud vaid pühapäeviti. Kui ma tulin siia elama, siis töötas kirik teise süsteemi järgi ega olnud avatud igâ päev, ainult pühapäeviti. Aga kui Avo tuli, siis ta tahtis, et oleksid tegevused iga päev. Nii me õppisime, et ka selline koht on võimalik ja et saab teha koostööd – mu silmad avanesid ja nägin, et siin on hea koht.

Siin on kõik teretulnud – ole sa, kes sa oled. Kõik, nii endine kinnipeetav kui ka puudega inimene, on teretulnud, kõik on siin samaväärsed. See meeldib mulle. Traditsiooniline kirik ei kõneta enam inimesi. Ma arvan, et diakooniatöö on kiriku peamine ülesanne, sest sa võid palvetada, kui palju tahad, aga kui ei näita praktikas, et su jutlusel on jõud, ei tähenda see jutlus midagi.

Kirik on ka haavatavate gruppide eestkõneleja muus ühiskonnas ning seda nähakse osana ühiskonnast. Siiski on paljudes eestlastes endiselt hirm kiriku ees ning neil puuduvad teadmised selle tegemistest. Sageli pakub kirik vastust vaid inimeste elu vaimsele poolele, aga kogukonnakirik on avatud ning küsib inimestelt kristlikku sõnumit peale surumata, mis on nende vajadused.

Harkujärve kogukonnakirik on Eestis üsna eriline. Selle ideoloogia on väljapoole pöördumises. Neil on kogukonnakirikuna tegutsemiseks vajalik võimekus, mida igal kogudusel ehk pole. Tunnen küll ka mõnd teist kohta, aga ei tea tõesti ühtegi teist sellise avatud lähenemisega kirikut kuskil."

Partner 2

„Alguses oli naabruskonna inimestel keeruline mõista, et on võimalik kirikuhoones erinevaid tegevusi korraldada. Muutus tuli, kui kohaliku kooli klass oli sunnitud remondi tõttu kolima koolimajast kirikusse. Inimesed nägid, et on võimalik kirikus erinevaid asju teha. Lapsevanemad märkasid, et laste kirikus viibimine ei olegi ohtlik.

Kui mina siin töötasin, siis nägin, et lastel on nii turvaline, nad on nii arukad, viisakad, käitusid hästi, miski siin aitas neil sellised olla. Nad on nii kenad.

Ja nüüd on möödunud umbes viis aastat, on olnud pikk koostööperiood ja omavalitsuse nimel kõneledes mulle tundub, et on hea, et siin on kool ja kirik ning on noortekeskus, mis on veel eraldi. Me tahtsime panna kõik selle kokku, et see töötaks siin ühiselt.

Kohalik omavalitsus toetab, kui see on vajalik, samuti teevad nad omapoolseid soovitusi töökorraldusse. Näiteks Euroopa Liidu toetuse taotlemisel, kui on nõutud 10% omaosalust, on kohalik omavalitsus aidanud. Isiklikud suhted on olnud partnerluse aluseks. Kogukonnakiriku töötajad on loonud suhted partneritega ning mõned tutvused tuginevad pikaajalisele üksteise tundmisele. Omavalitsuse juht on pidanud ka nõukogule põhjendama, miks kogu-

konnakirikusse investeeritakse, ning on vahel ka kriitikat taluma pidanud. Tuginedes neile suhetele, oli hea võimalus hakata looma pinnast koostööks. Siiski soovivad mõned inimesed hoida kirikust distantsi. Näiteks kolis noortekeskus kirikust välja ja selle juht vahetus.

Kui kogukonnakirik otsib projektide jaoks partnereid, on neid lihtne leida. Kohalikud elanikud on olnud konkreetsetes koostööprojektides osalemisest väga huvitatud – näiteks võib tuua kirikuaia rajamise. Kirik on andnud oma sisendi, luues erilise atmosfääri. Heade kogemuste levik naabruskonnas ning partnerite seas on aidanud kujundada mainet ning luua usaldust kogukonnakiriku ja selle tegevuste suhtes."

Kokkuvõte

Kiriku viieaastase tegutsemise jooksul on palju juhtunud. Kirik on renoveeritud ja ruumid vastavad vajadustele ning nõuetele. On algatatud koostöö teiste osapooltega piirkonnas. Naabruskond on hakanud harjuma, et kirik on avatud, ja järk-järgult muutuvad inimesed julgemaks ka tegevustega kaasa tulekul. Naabruskond on saanud aru, et see on koht, kus tehakse tööd ja kus nemadki saavad kaasa lüüa.

Osaleja jaoks on kogukonnakirik oluline koht, kus mitte ainult aega veeta, aga olla kaasatud – seda ka vaimsetes tegevustes. Mõned inimesed osalevad vaid nende enda ja nende vanuserühmaga seotud tegevustes, näiteks on siin koolilaste kunstiringid. Mõned teised võtavad osa paljudest erinevatest tegevustest ja see aitab luua nende elule sisu ja mõtet.

Kogukonnakiriku mudelit aitab selgitada ühe intervjueeritava ütlus „See on kirik keset küla". Peamine on olla olemas inimeste jaoks, alustada sealt, kus nemad on. Töötada koos, et luua paremat elu kõigile ja paremat kirikut, mis hoolitseb inimeste elu eest – mitte ainult igavikulises mõttes, aga ka olevikus. Kogukonnakirik tähendab ühist austust, väärikust, teenimist ja hoolitsemist nende eest, kes on kõige haavatavamad. See tähendab ka inimeste ühise headuse jagamist.

Lapsehoiud Harkujärve kogukonnakirikus

Keili Kollamaa-Rander
EELK projekti
„Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine“
Harjumaa piirkonna koordinaator

Räägitud 2018. aasta suvel.

Mis toimub Harkujärve kiriku esimese korruse ruumides?

Harkujärve kiriku esimesel korrusel on tavalapsehoid lastele, kes on kuni kolmeaastased. Need on lapsed, kes ei ole saanud valla poolt lasteaiakohta ja siis nad suunatakse meile. Kui vanem tuleb koos lapsega vaatama ja nad otsustavad, et neile meeldib siin, siis nad tulevadki meile. Praegu on meil viies tegutsemisaasta.

Kui palju on tavalapsehoid seotud sellega, et koht on kirikus?

Meie mõlemad praegused põhihoidjad on kirikuinimesed. Nad võtavad kristlikud teemad läbi mängu ja igapäevaste tegevuste käigus. Näiteks laulavad nad üheskoos söögipalve – vanematele see väga meeldib. Praegu on meil kohad täiesti täis, tahtjaid on rohkemgi kui kohti. Kohti on kümme, aga kuna osa lapsi käivad osalise ajaga, siis nimekirjas on 14 last.

Aga mis toimub teisel korrusel?

Alates 2005. aasta lõpust, kus me esitasime Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku poolt hanke, taotluse Euroopa Sotsiaalfondi rahastuseks, oleme me ellu viinud projekti, millega pakume lapsehoiu-

teenust ka raske või sügava puudega lastele, kes on kuni 18-aastased. Kõige noorem on siin peaaegu kaheaastane, tema tuuakse käimistoolide ja -raamidega. Kõige vanem on 17-aastane.

Peamine kontingent, kes käib meil nn intervallhoidu kasutamas, on koolilapsed, 9–12-aastased. Osa neist käib ka tavakoolis, aga enamik erikoolis. Lapsehoidu saab kasutada ööpäev läbi, aga lapsel ei tohi samal ajal olla koolipäev – kool ja hoid ei tohi samal ajal olla. Sel põhjusel saab lapsehoidu kasutada õhtuti, nädalavahetustel ja koolivaheaegadel. Peamiselt ongi hoidmine koolivaheaegadel ja nädalavahetustel.

Kust need lapsed leitakse?

Alguses tundus see väga keeruline, aga nüüd on juba nii, et me ei pea neid ise otsima, vaid meieni jõutakse. See on suur muutus, mis on kahe aastaga toimunud.

Teenusele jõudmine käib nii, et lapsevanem pöördub läbi kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja meie poole – lastekaitsetöötajad juba teavad meie projekti. Me oleme Harjumaal teenuse pakkuja, see ei puuduta Tallinna. Näiteks kui Kiili vallas lapsevanem pöördub valda, siis vald suunab ta edasi EELK projektikoordinaatorite poole. Vanem peab esitama sotsiaalkindlustusametile avalduse ja siis tehakse teenusele suunamise otsus. Meie koordineerime need lapsed üle Harjumaa kolmele teenusele: lapsehoiu-, tugiisiku- ja transporditeenusele. Tugiisikuteenusel olevaid lapsi on projektis kõige rohkem.

Kas see on kindlalt vaid Harjumaaga seotud? Kui siinsamas kõrval Õismäel tahaks mõni laps Harkujärvele tulla, kas tema siis ei saaks?

Meil on Õismäe lapsi ja meil on ka mujalt Eestist lapsi, näiteks Põlvast, Saaremaalt. Tallinna lapsi võis eelmise hanke põhjal võtta. Aga nüüd algas uus hange, mis kestab järgmised kolm aastat, ja kuna meil on lapsi nii palju, siis me peame hakkama valima. Me tahame, et Harjumaa lapsed saaksid need teenused eelisseisus kätte. Seepärast leppisime sotsiaalkindlustusametiga kokku, et Tallinna lastega tegeleb Tallinn ise, nemad saavad linnalt teenust. Kuid erandjuhtumite puhul oleme alati nõus aitama.

Kas nende lastega tegelevatel inimestel on vaja ka eriharidust?

Nii tugiisikutel kui ka lapsehoidjatel peaks olema kindlasti keskharidus, kasuks tuleb ka erialane ettevalmistus. Erialane haridus tööks lastega on muidugi alati kasuks. EELK on korraldanud ka tugi-

isikute baaskoolitusi, kahel aastal on kokku koolitatud ligi 40 inimest. Kõige olulisemad on muidugi isiksuseomadused – et inimene, kes tööle tuleb, sobiks lapse või lastega.

Mis kriteeriumid on esmatähtsad? Mille järgi sa võtad inimesi siia tööle?

Puuetega lastega tegelejal on esmatingimus see, et tal oleks olemas inimlik hoolivus. Kui tajun, et inimene tuleb ainult raha pärast seda tööd tegema, siis juba mõne aja pärast ongi näha, et ta läheb mujale. Siin ei saa teha tööd üksnes kopika pärast, vaid nende eriliste lastega tuleb tegeleda südamest. Seepärast on mul algul tähtis teada, miks inimene siia tuleb. See ei ole tavaline lastega mängimine või jalutama minek, vaid siin on võib-olla üks, kes võib ära joosta, teine ei saa üldse aru, kuhu ta läheb, ja kolmas võib kõndides kukkuda. Neid erilisi lapsi tuleb võtta väga individuaalselt, sellepärast et suur osa meie lastest on ka kõnetud. Need lapsed ei oska väljendada, mida nad tahavad. Ja see teeb nendega suhtlemise keeruliseks.

Mis eesmärgil inimesed tulevad siia tööle, mis paneb neid tegutsema?

Neile meeldib lastega töötada. See, kui nad juba on lastega ka varem töötanud, on kohe suureks plussiks. Südamega töötegijaid ma olen siin palju näinud.

Kuidas sa ise jõudsid sellise valdkonnani?

Olen olnud tegev nii sotsiaal- kui ka haridusvaldkonnas ligi 15 aastat. Siin Harkujärvel olen alati olnud juures, kuid mitte nii lähedalt tegev. Kõik toimub koostöös lapsevanematega. Esmalt tutvume perega ja vaatame üle pere vajadused, arutame üheskoos seda, mis on lapsele kõige parem. Lapse paremaks mõistmiseks on meil välja töötatud kliendiloo küsimustik, mis annab ülevaate lapse kohta, näiteks mismoodi ta käitub keerulistes olukordades. Lapsevanemad täidavad ka nn kliendiloo – mõni kirjutab oma lapse kohta lausa neli pikka lehekülge.

Kas te võtate vastu kõik oma piirkonna lapsed, kes teile tuuakse, või on olnud ka täiesti lootusetuid juhtumeid, kellega ei saa hakkama?

Praeguseks on ainult üks laps selline olnud. Ta ise, tulenevalt oma erivajadusest, ei tahtnud olla koos teiste inimestega. Üle kolme päeva ta ei pidanud vastu, nii suur trots ja ebamugavustunne oli ta sees. Üks ühele tema enda jaoks turvalises keskkonnas sobiks talle kindlasti tugiisik, kuid jah, lapsehoidu ta ei sobinud.

Üldistavalt öeldes – millised on need lapsed, kes siia tuuakse?

Mulle nii meeldib, kuidas Downi sündroomiga laste kohta öeldakse – nad on päikeselapsed. Vahel on mul tunne, et tahaksin kõikide siin olevate laste kohta nii öelda. Kui ma täna nende laste peale mõtlen, siis läheb tuju heaks. Ma ei mõtle, et üks või teine laps on sügava puudega, vaid ma mõtlen iga lapse puhul, et vau! kui ägedaid asju ta on mulle õpetanud – oma olemusega.

Toon näite. Mingil hetkel me korraldasime maal laagreid. Üks poiss oli selline, et ma kartsin, et ta jookseb kohe üle aia metsa. Aga ta tegeles tegelikult minu hirmuga, ta ei jooksnud kuhugi kaugele, ainult maja taha. Ma hoopis ise pidin enda tunnetega toime tulema, usaldama teda. Siis oli nii lahe, ma tõstsin käe üles: „Tule tagasi!" Ja ta jooksis minu juurde. Ma vaatasin: „Vau! Kui äge, sa tuledki tagasi, ma saan sind usaldada!"

Kui kaua läheb usalduse võitmiseks?

Mina saan nendega kohe kontakti, nad tulevad mind puudutama, nad tahavad mu ligi tulla. Ma kuidagi kohe tajun ära, kas laps on kontaktne või mitte. Hoidjad peavad ka saama lapsega kontakti, ma ei paku kõigile kõiki lapsi, vaid vaatan, kes kellele sobib.

Kas selles töös tuleb ka äärmuslikke olukordi ette – et keegi tuleb kallale vms?

Ükskord üks kõnetu ja suur poiss vehkis tooliga. Alati on esimene küsimus see, et miks laps nii käitub – ta ei võta niisama tooli ega hakka vehkima. Seal oli kommunikatsiooniprobleem. See inimene, kes tööl oli, oli teda liiga palju keelanud ja laps lihtsalt tüdines sellest – selge sõnum sellest, et miks sa tuled mu lähedale, kui mä tegelikult ei taha sind ligi! Tooliga vehkimine seda tähendaski, ta ei osanud öelda: „Ära tule! Ma ei taha sind."

Üks teine laps hakkas asju lõhkuma: tõmbas kardinapuu alla, lõhkus lauajala jms – iga kord, kui ta meil hoius oli, läks midagi katki. Siis mõtlesin, et milles küll on asi. Suhtlesin ka ta emaga, et äkki on peres midagi juhtunud. Selguski, et kasuisa oli last ähvardanud, et kui ta halvasti käitub, siis saadetakse ta hoidu. Sellest ühest lausest piisas, et laps iga kord siia jõudes hakkas trotsima. Sel korral leidsime ühise keele ja nüüd tuleb laps siia iga kord rõõmuga. Nii et probleemse käitumise põhjus võib olla ka kodus, mitte meie hoidjates.

Kui inimeste kodudes on paljud asjad varjatult, siis kas siin lastehoius joonistuvad paljud tüüpsituatsioonid justkui tugevamini, valusamini välja?

Need võivad joonistuda võimsamini. Suhtlemine käib natuke tugevamini: käest võetakse tugevamini kinni jms. Hiljuti just üks vanem näitas, et lapsel on sinised plekid kätel. Aga seal oli olnud mängusituatsioon ja üks laps lihtsalt ei saanud oma jõust aru. Sellist võimendumist on.

Mis saab nendest lastest, kes saavad 18-aastaseks?

Osad jäävad koju ja see on hea variant. Aga väga keerulised juhud ... Minu soov oleks, et nad jääksid koju ja et nad saaksid kuidagi ise oma eluga toime tulla. Kõige kurvem variant on see, kui nad lähevad kuhugi hooldekodusse.

Kas ilusaid näiteid ka on tuua sügava või raske puudega lastega töötamisest?

Kõige ilusamad näited on sellest, kui on mingid asjad oma kätega valmistatud. Meil üks pime poiss tegi kivi peale lausa kunstiteoseid! „Kas sa tõesti ise tegid selle?! See ei ole võimalik!" Minu jaoks on sellised olukorrad kõige ilusamad.

Loomulikult on hea ka see, et nad on omavahel hästi sõbrad. Enamik on suured kallistajad, iga asja peale kallistatakse.

Kas see toob teatud vanuses, suguküpseks saades ka mingeid probleeme kaasa?

Jaa, see on muidugi eraldi teema. Seda tuleb ette, eriti just vanemate poiste puhul. Problemaatilistel olukordadel me hoiame silma peal ja vajadusel eraldame need poisid omaette tuppa.

Kui keegi tahaks hakata lapsehoiuteenusega tegelema, siis millest peaks alustama?

Kõigepealt on ruumide küsimus. Igal lapsel peab olema liikumiseks ruumi. Terviseamet vaatab kõik üle ja ütleb, mitu last ruumi mahub: seal peavad olema sahtelvoodid, loomulik valgus jms. Põhinõuded ongi just terviseametilt. Kui need on täidetud, siis on juba lapsehoidjate nõuded. Kui on üle kümne lapse, lisanduvad ka päästeameti nõuded: tagavaraväljapääs, tuletõrjesignalisatsioon, tuletõkkeuksed. Meil on peaaegu kõik need asjad soetatud KÜSK-i projektiga.

Kui soovida, et lapsi juhatatakse teenusele kohaliku omavalitsuse kaudu, siis tuleb sellega teha koostööleping laste hoidmise kohta. See on erinevates kohalikes omavalitsustes erinev. Näiteks Harku vallas on määrus, mille järgi lapsevanem tasub praegu meie juures sama suure kohatasu kui lasteaialapsegi puhul.

Toitlustus on ka tähtis teema. Meile toob *catering*-firma toidud kohale. Siis on vaja hoidjatel läbida ainult toidukäitlemise koolitused, et teada, mis temperatuuridel miski säilib. Samas ma tean, et on olemas ka selliseid lapsehoidusid, kus hoidjad teevad ise süüa. Hoidja tuleb siis hommikul tööle ja hakkab putru keetma. Meil on väga hästi, kolm toidukorda tuuakse kohale: hommikul puder, lõunal praad ja magustoit ning õhtul süüakse suppi ja mingit puuvilja.

Mida sa ise oled selle töö käigus lastelt õppinud? Inimsuhetest, maailmast?

Kui me alustasime, siis ma esimese asjana mõtlesin, et me peame hakkama ratastoolis laste või voodihaigetega tegelema. Praegu mul ei ole ühtki sellist last. Need, kes on voodis, on kodudes koduhoiul. Need, kes on tulnud, on mulle õpetanud: „Miks sa, Keili, kardad? Sa ei pea kartma meid!" Ma olen õppinud neid tundma ja ma ei karda neid enam. See on hästi ilus, et mul ei ole enam üldse hirmu. Ma ei pelga neid enam kuskil ja olen alati valmis neid märkama, nendega vestlema ja mõistma ka lapsevanemaid. Ma olen nii palju rääkinud vanematega sellest, kui keeruline on üldse see olukord, kui perre sünnib erivajadusega laps. Ja et sa siis üldse tuled temaga uksest välja ... Et selle kõigega kohaneda ... Minu jaoks on olnud võimas kogemus mõista neid lapsevanemaid.

Hoidjad lapsevanematega eriti palju ei suhtle. Olen see, kellega vanemad räägivad ja kelle õla peal vahel ka nutavad. Ma olen psühholoogina kogu aeg pidanud inimestega nõustuma: „Jah, ma saan

aru, et sul on raske. Vaatame edasi, mida nüüd teha.“ Jõustamist ja nõustamist on selles töös väga palju. Samas on ikka meeles ühe lapsevanema tagasiside, et tänu meie hoiule leidis ta endale aega ja ka uue elukaaslase ning sootuks teise elu, mis tal oli olnud lapsega kahekesi, kui pidi kõikide asjadega üksi hakkama saama ja keegi ei aidanud.

Lahtised kirikuuksed

PhD Merle Krigul
EELK Harkujärve koguduse juhatuse liige

Räägitud 2018. aasta septembris.

Sa oled kirikus puutunud palju kokku diakooniatööga, selle juhtimisega. Mis põhjusel?

Minu arvamuse järgi on diakooniatöö kiriku kõige tähtsam osa – palvetada võib ju puu all ka. Ma loodan, et mind ei visata selle eest kividega, aga nii ma tõesti mõtlen. Avo Üprus usub ka diakooniasse, kuid kui ma näiteks tudengitega räägin sellisest käehoidmisest ja kiriku rollist – mine sinna, kus sind kõige rohkem vajatakse –, siis ei ole see seltskond sugugi alati ühel meelel. Samas on see just see, mida ühiskond meilt ootab.

Oma kogemuste põhjal on sul kindlasti kujunenud seisukoht, kuidas saaks diakoonia ideed ühis- ja kristlaskonnas kõige paremini levitada.

Minu kitsam spetsiifika on teema „Kuidas turundada kirikut?“, loen seda Usuteaduse Instituudis. Alati on seltskonnas mõni, kes saab väga täpselt aru, et juba Jeesus turundas, aga siis on ka mõned, kes ütlevad, et inimene peab ikka ise kiriku üles leidma. Aga kui inimene ei tea sedagi, mis kell kirikuuks lahti tehakse, siis kuidas ta tuleb? Asjad, mille vastu igal sammul eksitakse, on kohutavalt lihtsad.

Kui turundusest rääkida, siis see on see kuulus 4P, mis on vananenud teooria: toode, hind, koht ja edendus (4P tuleneb inglise

keelest: *product, price, place, promotion*). Paneme selle näiteks Tallinna Toomkiriku konteksti. Millal on kirikuuksed lahti? Suvel ühel, talvel teisel ajal. Lisaks on kodulehed kirikutel väheinformatiivsed ja üldse on neid vähe. Teiseks – 4P mõttes: koht = kättesaadavus. No andke andeks ... Talvel jõuad Toompeale üles neljal jalal, see mägi on ühtlaselt jääga kaetud. Kunagi me tegime talvel seal seminari ja panime bussi alt üles käima, sest muudmoodi polnud võimalik sinna pääseda. Mis puutub hinda, siis hind on eelkõige selle kohta, mis see inimesele maksma läheb – alates sellest, et ta ronib neljakäpakil mööda jääd, lõpetades sellega, et enamikul ajast, kui kirik on avatud, on seal ka pilet. Lisaks kõik muu, mis annaks mulle teada, mida kirik veel pakub peale selle, et pühapäeviti keegi kantslist kurja häälega ütleb, kuidas ma pole hea olnud. Kas ma saan sealt soojust, tuge, üksildusele leevendust? Kas keegi pühib mu pisaraid? Kas keegi küsib, kas mul on äkki kõht tühi? Kõik need asjad on tähtsad.

Sellepärast sobib mulle diakooniapõhine kiriklik lähenemine, ma pean seda õigeks. Võin veel kord öelda – visake või kivide ja tomatitega, aga palvetada võib igal pool, igal ajahetkel. Kirik peab olema diakooniline.

Sulle on diakooniaprojektide jooksul saanud Eesti vastav olukord päris selgeks. Mis on see valdkond, mis tuleks nüüd esimesena sihikule võtta ja korda ajada ning kuidas saaks kirik seda toetada?

Heast tahtest saab väga palju ära teha, aga raha on ka vaja. Raha teenimiseks on kirikul endal palju võimalusi – sõltuvalt koguduse suurusest ja võimekusest –, aga üks kindel liin on siiski koostöö kohaliku omavalitsusega. Mõistlik oleks kohaliku omavalitsuse või mõne teise teenusepakkujaga teha lepingud ja panna täpselt paika koostöö vormid, sest see annab tavaliselt mingi kindluse. Kui teha kirikusündmust, kuhu ei ole kutsutud kohaliku omavalitsuse esindajaid, siis on see minu silmis juba ette läbi kukkunud. See on sarnane õpetajate päeva tähistamisega, kus kõik räägivad koolis omavahel, kui ääretult tublid on õpetajad. Aga tegelikkuses on vaja seda, et keegi seda ka väljastpoolt ütleks. Seega ei ole kirik, mis tegeleb ainult iseendaga ja iseenda ümber, diakooniline ega ka mitte tänapäevane kirik. Või õigemini ei olegi asi kaasaegsuses – tuhat aastat või kauemgi on erinevad usuorganisatsioonid läinud välja, mitte keeranud ennast sissepoole! Nagu igas liikumises, nii on ka kirikus olemas paremäärmus, vasakäärmus, kesktee, kuid minu silmis peaks kirik siiski olema niivõrd avatud, et need, kellega ta peaks koostööd tegema, teaksid ka, millal kirikuuksed on lahti.

See on väga põhimõtteline küsimus, et kas sa saad sisse või ei saa – ka vaimselt, mitte üksnes füüsiliselt suure tabaluku eest äravõtmisega. Ma võin tuua näite. Minu kirik oli Püha Vaimu kirik – seda väga lihtsal põhjusel, kuna sellest kirikust pärinevad Eesti esimesed trükitud lehed ehk Wanradti ja Koelli katekismus aastast 1535 ja 1525. aastast Lübecki protokoll katekismuse hävitamise kohta. See teeb meist ühe Euroopa pikema kirjaoskusega rahva. Püha Vaimu oli eesti kogudus ja ma eeldan, et ka näiteks Koell võis olla eestlane – sest kes see teine ikka oskas katekismust siis eesti keeles kirjutada. Sellepärast ma olin Püha Vaimus. Kui mu poeg oli pisikene, siis läksin talle oma kirikut näitama. See oli tookord ammu hämar ning üsna räämas ja külm. Poiss veel väga hästi ei rääkinud, aga teatas siis r-tähte põristades: „See on üks väga ilus kirik." Seal oli üks valvuriproua, kes vaatas talle lahkelt otsa ja ütles: „Ja sina oled üks väga tark poiss." Vaat seda ma nimetan lahtisteks usteks.

Ma loomulikult saan Tallinna vanalinna kirikutest aru, need kõik on praegu ka muuseumid ja rahapuudus on nagunii kõigil. Aga samas mingi süsteem peaks siiski olema, et kui inimene tuleb palvetama, siis ta ei peaks piletiraha maksma.

Harkujärve kogudusse läksin mina 2018. aastal üle sellepärast, et nägin seal diakooniatööd. Ma ei taha sugugi öelda, et Püha Vaimu koguduses seda ei olnud, aga ma ei olnud sellega seal seotud. Alati tuleb teada, et juhtimises on kaks poolt: *leadership* ja *management*. See, kes on super *management*, sageli ei ole hea *leadership* – ja vastupidi ka. Üldiselt peab visionääril, põleval säraküünlal, olema alati üks mänedžer kõrval, muidu ideed ei realiseeru. Ideaalis on mõlemad juhtimispooled ühendatud – õnneks seda aeg-ajalt tulebki ette.

Mis murekohti sa Eesti diakooniamaastikul veel näed?

Mulle tundub, et nii maal kui ka linnas on suureks mureks inimeste üksildus. See on määratu suur. Hullemaks läheb asi veel siis, kui inimene on kas vana või liikumispuudega. Praegune transpordisüsteem on täielik katastroof, olgu see siis tasuta või mitte tasuta – kui vaid üks buss päevas liigub, siis ei ole sellel mingit vahet.

See on paikkonniti erinev, aga näiteks Lõuna-Eestis on see probleem number üks – inimesed ei pääse liikuma. Põlvas olime hiljuti koos Eesti Suurperede Seltsi esimehega, kes on endale ostnud üheksakohalise mikrobussi ja siis, kui on vaja kuhugi liikuda, veab teisi ka ja sõidab oma bussiga vahel mitu korda edasi-tagasi. See on.

väga suur võimalus ja väga suur vabatahtlik töö, aga see ei ole normaalne – see ei saa olla norm, et inimeste liikumine sõltub sellest, kas on olemas hea naaber või ei ole. Siin on midagi väga valesti.

Kes on üksi? Eelkõige vanainimesed, liikumispuudega inimesed ja väikeste laste emad. Kui emal on maal kaks või kolm pisikest last, siis kuidas ta liigub, kui tal ei ole autot?! Aga mille eest ta auto ostaks, kui ta töö on seal piirkonnas odavalt makstud? Ma näen siin suurt vajakajäämist. Oleks tähtis kas või see, et keegi astuks läbi ja küsiks, kuidas läheb, võib-olla vaataks ka lastekarja ja lubaks emal natuke pikutada – need on elementaarsed väiksed asjad. Üksildust olen väga palju näinud. Ma ei aimanud, et üksilduse määr on nii suur.

Kolmas üllatus oli minu jaoks see, kui kohutavalt palju on Eestisse tekkinud erivajadustega lapsi. Kes seda teab, mis need põhjused võivad olla, aga midagi kummalist toimub praegu. Kas meile on pandud uued katsumused? Ei tea. Aga üks on selge, et erivajadustega laste vanemad vajavad väga-väga tuge. Hakkame sellest peale, et nad tahavad magada! Rääkimata sellest, et kui sul on näiteks autismispektri häirega laps, siis sul ei jätku aega isegi mitte ajalehte lugeda.

Üksildust soodustab liikumisvõimaluste puudus. Sotsiaalsed võrgustikud hakkavad katkema, kui ei ole võimalik igapäevaselt suhelda ja liikuda. Suhtlemispuudust saab tänapäeval leevendada ka tänapäevaste vahenditega. Näiteks Soomes katsetati vahepeal seda, et kohalikus sotsiaalkeskuses või perearsti juures olid inimestele välja antud teleekraanid koos mikrofoniga. Mõte oli selles, et perearsti õde küsis kaks korda päevas kõikidelt seal telekas: „Kas sa rohud võtsid ära?" Pärast seda tohtisid inimesed pool tundi neid kanaleid kasutada, et omavahel suhelda. See oli Espoos. Need vanemad inimesed, kes seda kasutasid, toodi meiega seal ka kohtuma. Nad ütlesid, et see on nende kõige tähtsam projekt üldse – et ükskõik mis, aga see peab jätkuma. Seesama pool tundi, mis nad said seal kanalis olla, oli nende päeva tippsündmus. See räägib sellest, et tugeva sotsiaalsüsteemiga Soomes on üksildus, kontaktide puudus ja sotsiaalvõrgustiku nõrkus peaaegu sama õnnetus seisus kui meil.

Kas välja oleks tuua ka mõni hea näide, kuidas diakooniatöö toimub ja toimib parimas mõttes?

Kui rääkida probleemide lahendamisest, siis võiks seda teha ka riigi tasandil, aga ma olen lähtunud sellest, mis oleks kirikule jõu-

kohane. Kirikule on jõukohane näiteks lapsehoid – ka ilma erivajadusteta laste hoid. Siia sobib Harkujärve näide. Kui lapsed tulevad koolist, siis selle asemel, et ei tea kus kolada, on nad ilusti kirikus ja teevad oma asju. Seina peal on suur silt, et *meil mobiiltelefone ei kasutata, meil on teised võimalused*. Väga tore. Ja kui rahulikud, hästi kasvatatud ja viisakad on need lapsed! Loomulikult laps kilkab ja jookseb, aga nad on just hästi viisakad seal: tere, aitäh, palun – kõik see on nii endastmõistetav ja lapsed on seejuures sisemise rahuga, mõistlikud.

Toon näite ühest olukorrast. Harkujärve kiriku keldris on pikk laud. Avo Üprus istus selle ühes otsas, mina teises ja tegime kirjatööd. Siis tuli kaks last, kummalgi karu kaenlas. Üks viis karu Avole ja ütles: „Valva homseni." Teine tõi mulle karu ja ütles: „Valva sina ka homseni." Ja ma valvasin! Jumal hoia, kuidas ma söandaksin seda mitte teha! Kui selline ülesanne on antud, siis muidugi valvan. Need lapsed on seesmiselt õpetatud kaasama, mitte et keegi saab midagi ja keegi jääb ilma. See on minu silmis suur väärtus.

Kirik saab selliste asjadega tegeleda. Elementaarsed „tänan" ja „palun" ning see, et ei juhtuks nii, et kui sa pakud kellelegi kommi või õuna, siis keegi jääks ilma. See on minu sõnum, mis peaks lasteni jõudma. Siis see on nendes ka täiskasvanuna.

Kuidas sinust on saanud diakooniatöö valdkonnas tegutseja, selle eestvedaja?

Mina ei ole mitte kunagi olnud ükskõikne inimeste ja loomade suhtes – pisikesest peale. Seisin juba väiksena loomade ja ka endast nõrgemate eest, kuigi ma ise olin päris kaua lausa haiglaselt häbelik. Praegu peale vaadates ei usuks seda mitte üks inimene, kuid ma tõesti olin seda – umbes nii, et kui mulle peale astuti, siis palusin vabandust, et jala alla jäin. Õnneks läks see mööda. Olen võtnud printsiibiks selle, et väga paljud inimesed ei ole võimelised enda eest seisma. Järelikult kui mina olen võimeline nende eest seisma, siis tuleb seda teha. Kui sulle on antud selline võime, siis sa pead seda kasutama. Nõrgemaid tuleb aidata ja see on mulle loomulik, ma elan nii.

Mul on olnud kaks elupõlist kolleegi, kellega me oleme kogu aeg koos teinud nii igasuguseid projekte kui ka muid ettevõtmisi; Tallinna Ülikooli dotsent ja eluaegne projektijuht Katri-Liis Reimann ja raamatupidaja Ülle Veeremäe. Ka nemad annavad nüüd tuge diakooniale. Siin võiks nimetada toiduülejääkide küsimust, mida me

peame üliolulíseks. Minu jaoks on see suhteliselt hästi seostatav diakooniatööga, sest ajal, kui inimesed nälgivad, visatakse tonnide viisi toitu ära. Sel moel läheb Eestis igal aastal kaduma keskeltläbi 61 miljonit eurot – see on lihtsalt võimatu olukord, sellega ei saa leppida.

Teine asi on see, et maakoore vastupanuvõime ei ole lõputu ja mida rohkem me raiskame, seda raskemaks läheb elu meie lastel. Nii ma mõtlen.

Avo Üprusega sain ma kokku ühel projektikoolitusel, kus tuli välja, et tal just olekski vaja, et keegi tegeleks KÜSK-iga. Tookord oli KÜSK-i eesmärk teha projektikoolitusi. Neid me siis üle Eesti tegimegi ja see oli üsna valgustav, sellepärast et kirikute olukord on äärmiselt erinev. See ei ole kellelegi uudiseks, kes igapäevaselt kirikute vahet seerivad, aga mulle küll oli. Olin harjunud Tallinna ja Tartu kirikutega, mis on ikka enam-vähem korras – natuke siiapoole, natuke sinnapoole. Aga et on olemas ka hoopis hullemaid olukordi, see oli mulle uudis. Teine asi, mis mind üllatas KÜSK-iga tegelemise ajal, mil ma käisin hästi palju mööda Eestit, oli vabatahtliku töö määr. Mis seal salata, ma ise olen alati teinud vabatahtlikku tööd ja seda teevad ka Katri-Liis ja Ülle. Aga see, et tohutu hulk kogudusi põhineb AINULT vabatahtlikul tööl, oli mulle suur uudis. Sest mis siin salata, kui paikkondades ringi vaadata, siis ega seal ei nõreta rahast. Inimesed teevad oma suhteliselt kitsaste vahendite kõrvalt lõputult palju vabatahtlikku tööd – see mulle väga meeldis.

KÜSK-is tehakse aeg-ajalt kogemuste vahetamise koosolekuid, kus räägitakse, mis on üht või teist projektiga seotud inimest kõige rohkem üllatanud või tõmmanud. Mina rääkisin siis just vabatahtlikust tööst. Mõtlesin, et kust tuleb küll see ütlemine, et eesti inimesed on kurjad ja kitsid – need, kes seda räägivad, ei tunne Eestit! See on uskumatu, mida kõike tehakse lihtsalt oma vabast ajast ja heast tahtest ning kohati vaata et makstakse isegi peale.

Miks sa ise teed vabatahtlikku tööd? Sa oled end nüüd tugevalt sidunud Harkujärve kogudusega – kas kogukonnakirik on sinu siht? Kas see ongi uus mudel, mis võiks olla paljudele kogudustele eeskujuks?

Mulle meeldib, kui kellelgi läheb paremini. Ma arvan, et see on ülevalt antud – kui ülevalt toetust ei ole, siis ei saaks seda teha.

Mis puutub minu tulevikku, siis üks on kindel – ma olen praegu Harkujärve koguduses kolmes ametikohas. Kuidas õpetaja Üprus on

selle saavutanud, jääb mulle saladuseks, aga ühel hetkel ma avastasin, et olen juhatuses, nõukogus ja sinodi saadik. Peab tunnistama, et seda tööd ma kuigi palju teinud veel ei ole, sest koguduse esimees Hando Laanet on väga tubli ja teeb ise suurema osa tööst ära. Aga fakt on see, et ma olen selle kogudusega väga tugevalt seotud. See tähendab, et need asjad, mis on koguduses vaja teha, tuleb ära teha.

Üks eesmärk on tõepoolest olla kogukonnakirik. See on nii tähtis! Kirik ei ole mitte see koht, kus kristlased pomisemas käivad, vaid see on kogukonna keskus. Ega kogukonna keskustega ei ole hiilata üheski vallas. On oluline, et oleks koht, mis tõmbab inimesed kokku ja vähendab üksildust. Ka need asjad, mida Harkujärvel pakutakse – kas või saksa keele tunnid, laste loovuslabor, tantsutunnid, näitering –, on raudselt vahend üksilduse vastu. Täiesti selgelt ei ole nendega seotud lapsed tänavalt ja seega jääb ära ohtude ohvriks langemine. See on asja lisaväärtus.

Isiklikult ma ei arva, et diakooniatööst kunagi taanduksin. Kui tuleb veel mõni sellega seotud projekt, siis on väga vahva. See on asi, mida ma natuke oskan teha. Loodan tõesti, et midagi tuleb veel, sest projekti toel on võimalik asju palju hõlpsamini teha.

Kõige lihtsam näide – vabatahtlikud tegutsevad. Aga nad vajavad tunnustust. Nad vajavad seda, et tulevad aeg-ajalt kokku, räägivad, arutavad, vahetavad kogemusi või ajavad niisama seltskondlikult juttu, sest igaühel neist on siiski mingi koorem seljas. Selleks, et vabatahtlikud saaksid mõnusasti koos käia, on raha vaja. Kui projektiga läheb hästi, siis saab inimestele nende vabatahtliku töö eest ka midagi materiaalset vastu pakkuda – kas või häid pirukaid. See on kõige vähem, mida saab pakkuda. Inimene, kes endast midagi ära annab, peab saama ka midagi vastu. Ja mitte ainult, et „Küll sa olid tubli!". Kui inimene näeb vaeva ja teeb midagi rohkemat, kui temast oodatakse, siis ta peab tõsist tunnustust vastu saama.

MUUTUMISE IME

Kriminaaltöö

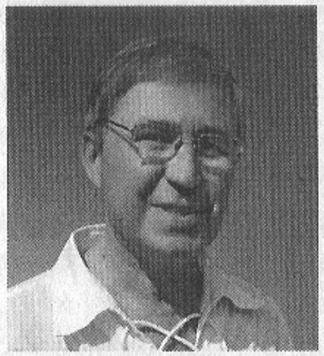

Avo Üprus
EELK diakooniajuht

Räägitud 2018. aasta suvel.

Rääkides sellest diakoonia valdkonnast, mida on harjutud nimetama kriminaaltööks, tuleb kõigepealt nimetada, et see termin teeb mind veidi rahulolematuks. Tegemist on soome laenuga *kriminalityö*, mis sai üle võetud 1990. aastate alguses, kui oli aktiivne koostööperiood Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku ja Soome Evangeelse Luterliku Kiriku vahel. Ingliskeelsetes suhetes kasutasin mõistet *pastoral care of offenders and victims of crime*, mis on lohisev, aga selgem.

Sõnapool „krimi" paneb mõtlema sellele, et tegemist on millegi kriminaalse ehk kuritegelikuga. Samas tuleb hoiduda stigmatiseerimast ning eristada kurja tegu selle teo toime pannud inimesest. Seetõttu ei sobi kasutada mõistet „kurjategija". Kriminaaltöö on vajalik seoses kriminaliseeritava konfliktiga inimeste vahel, et seda konflikti lahendada ja vähendada sellega kaasnevaid kahjusid. Töötatakse mõlema osapoolega: nii sellega, kes on konfliktis kannatada saanud, kui ka sellega, kes on osutunud kahjude tekitajaks. Sageli on need piirid segased, tihtipeale on mõlemal poolel sarnaseid tunnuseid ja kahjustus on selles konfliktis mõlemal.

Kahjustusega kaasnevad tunded ja nende pikaajalisemad mõjud inimsüühikale, elule, elukvaliteedile on samuti mõnevõrra sarnased. See võimaldab kriminaaltööd mõista kriisitööna ning õigustab osapoolte hingehoidu nii pastoraalhoolduse, -nõustamise kui

ka -teraapia tasandil. Osaleda tuleb ka õiguslikul tasandil, et taolisi konflikte õigusaktidega minimeerida ja inimlikult reguleerida, kaitsta inimõigusi ning toetada neid seadusalgatusi, mis säilitavad igas olukorras respekti inimese vastu ja samas kaitsevad teda ja edendavad tema edasist arengut elukaare ulatuses.

Sõjaeelses Eestis räägiti rohkem vanglatööst ja misjonist. Vanglate külastamine oli tuntud ka tollal, aga täpselt nii seda ka nimetati ja üldistust ei taotletud. Töötati ka inimestega, kes olid vanglast vabanenud või lihtsalt keerulistesse olukordadesse sattunud, aga sellega tegeles sisemisjon. Praegu, 21. sajandi teisel kümnendil on rõhuasetused muutunud. Patroneerimisest oleme jõudnud osalemiseni, leiva ja sõna jagamise eel käib respekt. Juba möödunud sajandil esitati küsimus, kas kriminaaltöö või ka laiemalt diakoonia saab ollá misjoni funktsiooniks või vastupidi: kas misjon on diakoonia funktsiooniks (kaassõltuvuseks). Loomulikult on vastus paljuski kinni kontekstis, milleks on misjoni kriis ja institutsionaalse kiriku kriis. Mõistagi pean ma silmas esmalt Eesti ja Euroopa kirikut, mitte mitmevärvilist ja tormilist arengut teistel kontinentidel, eeskätt Aafrikas ja Aasias. Kontekstist tulenevalt on töö, mis meil käsil, just nimelt kriisitöö, selle reguleerimine, kahjude ning kannatuste minimeerimine, inimisiksuse ülesehitamine, suhete tervendamine ja väärikuse taastamine. Osalemine Jumala universaalses kriminaaltöös. See on pettumuse ületamine.

Põhimõtted, millest me sealjuures juhindume, on respekt iga inimese suhtes ja kliendikesksus ehk partnerlus teise inimesega just temale sobivate lahenduste leidmisel tema elukvaliteedi parandamiseks ja elu korraldamiseks – mitte ainuüksi käitumuslikul, vaid ka mõtte- ja tundetasandil. Nõuda lahenduse eest ühe või teise riituse omaksvõtmist või kuuluvust ei ole õige. Samas on viimane väide primitiivne ning juurdub koloniaalmisjoni kontekstis. Asjatundjad teavad, et usuletulek toob kaasa sügavaid muutusi inimese hinges. Muutused kujunevad püsivateks, kui usukogukond jääb neid toetama. Selle tõestuseks on nii vennastekoguduse ajalugu kui ka Pentagoni uuringud. Enamasti tekib sotsiaalne vastutus pigem usuletuleku tagajärjel kui selle eeldusena. Ilmselt muutis ülalesitatud tõese väite primitiivseks sõnake „nõuda". Just nimelt teisele nõudmiste esitamine on teinud kirikule karuteene ning põhjustanud pettumist. Armastust ja meeleparandust ei too esile mitte käsk, vaid evangeelium. Evangeeliumit tuleb aga elada.

Misjonist ja diakooniast mõeldes on küsimus kommunikatsioonis ja interaktsioonis. Kuidas tõlkida lunastusest võrsunud tänulikkust – eriti ajal, mil 21. sajandi pildirüüste viib jõulupuud ja krutsifiksid lennujaamadest ja hotellidest, reostades ootaja mõtte- ja tundeilma samas ebaolulise isikupäratusega? Otsekui ajalugu häbenedes ja kollektiivset mälu petta püüdes tõrjutakse kristlikke sümboleid avalikust ruumist. Usuvabaduse kaitseks piiratakse usuvabadust. Ebaproportsionaalne piirang minu isikuvabadusele kohustab adekvaatseks ning mõistetavaks eneseväljenduseks. Igasugune meelelahutusajakirjandusest sügavam eneseväljendus ning kohtumine tähendab avanemist ning jagamist. Kriis on selleks sobiv, aga ohtlik eeldus. Olen kogenud seda 11. septembri terrorirünnakute tõttu lennuväljale vangistatuna, Taiwani ja Korea parandusasutustes ning Patarei vangla eriosakonnas. Eriolukorras vajatakse neid märke tavalisest enam. Iga jäässe hingeõhuga sulatatud rist soojendab südant. Vanglad ja lennujaamad kui tüüpilised mittekohad täidavad südamed betooniga. On lihtsalt ime, et ka nii raske südamega saab lennata.

Pildid, mida sajandite jooksul Jumalast on maalitud, tõlgendused, mida on antud Tema sõnale, on olnud erinevad, aga mõjusad. Need on motiveerinud ja jõustanud inimesi heas ja halvas, kannatustes ja katsumustes, rõõmus ja rahus. Inimesel on alati valik, milleks kasutada talle usaldatud ande, ressursse ja varasid, aega ja elu. Sama sõna võib saada ettekäändeks sõjale ja rahule, tööriist võib olla kasutatud relvana ja vastupidi. Õigupoolest on vaid üks küsimus: mida teed sina sulle usaldatuga, kas tunnistad või tõrjud, kardad või kiidad võimalust, mis seisab su ees, ja kuidas tõlgid, kommunikeerid oma usu eluks, mis kõnetab karistuse kandjaid ja karistuse täideviijaid, vaikijaid ja kõnelejaid? Ma ei soovita seda küsimust vältida.

Kriminaaltööks nimetatavat – kinnipeetavate külastamist, kuriteoennetust, ohvriabi tegevusi, ohvristumist ja vangistumist vähendavaid tegevusi, rehabilitatsiooni- ja adaptsioonikeskustes tehtavat, pastoraalhoolekannet vangide laste ja omaste eest – kannab visioon turvalisemast ja sõbralikumast ühiskonnast. Selle nimel, aga veel enam vangistatud inimeste elu mõtestatuse ja eesmärgistamise nimel, olen külastanud inimesi paljude riikide vanglates juba 30 aastat. Oma usu uuendamiseks ning rutiinist hoidumiseks pean eneselt alatasa küsima, miks ma seda teen. Mis on minu tegelik eesmärk? Mõnikord öeldakse, et me viime inimestele Kristust. Oleme kui püha Kristoforus.

Samas see ei ole õige, sest Kristus on kesk meie seas ja kohal nii või teisiti, seda ka kriisis, aga Ta ei saa alati tajutavaks, kui ei ole

inimnäolist inimest inimese kõrval. Viimise asemel võid minna vanglasse teda kohtama. Kasutatakse teisigi metafoore, nagu sildade ehitamine, lepitamine, tervendamine, õiguse taastamine, inimlikkuse ülesehitamine, lootuse jagamine ja muutuse esilekutsumine. Seetõttu on võib-olla õigem öelda, et meie eesmärgiks on kohtumine, mille ideaalis saavad kokku kaks Jumala poolt loodud inimest, kel pole üksteise suhtes eelarvamusi ja kes tunnistavad, et neil on enam ühist kui eristavat. Kommunikatsioon algab usaldusest. Selle seisundini jõudmine võib võtta aega. Tegelikkuses on eelarvamused olemas, aga need on ületamiseks – selleks et tunnistada üksteisele mitte üksnes ellujäämise, vaid elukvaliteedi võimalikkust vanglas ja vanglajärgsel integreerumisperioodil, ühiskonda sisenemisel ja seal toimetulemise õppimise ajal. Individuaalne kogemus kasvab grupiidentiteedi omandamiseks – ehk teisisõnu algab pettumuste ja õnnestumiste jada, mida nimetatakse sotsialiseerumiseks. Enamasti on tegemist pikema protsessiga, mille lahendus saabub mõistmises ja andestuses. Mõistmisruum on Kristus. Mitte Temast kõnelemine, vaid kohalolek.

Ma usun, et kriminaaltöö ei paku suuri ega kiireid edusamme, kuid on vajalik inimlike inimeste inimliku ühiskonna kujundamiseks ning nende äärmiselt sügavate ja kaunite kohtumiste võimaldamiseks, milles inimhinge sügavamad kihid avaldavad oma põhjatuses Jumala palge.

Kiriku kriminaaltöö diakoonia osana

Kus paikneb hingehoid? Kus paikneb kriminaaltöö? Minu arvates on need mõlemad diakoonia osad. Kui alapealkirjas „Kiriku kriminaaltöö diakoonia osana" on neli sõna, siis peaks endale aru andma, kas käsitleda kirikut EELK-na või siinseis oludes Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikute fragmenteerunud tervikuna või üleilmse Kristuse ihuna. Kõikidel nendel puhkudel on olulisi erinevusi.

Teine sõna, millest peaks rääkima, on kindlasti „diakoonia". Sellest me natuke oleme juba juttu teinud. Kas diakoonia on hoolekanne või sotsiaaltöö, mida kirik teeb, või on see midagi kolmandat, nagu seda sageli tahetakse näidata? Mõne aja eest rääkisin metodisti kirikus 14 aastat superintendendi ametit pidanud Taavi Hollmaniga, et kas mitte ei oleks aeg ja vajadus ühtlustada mõisteid, kui me räägime Eestis tehtavast kirikutööst. Tõin näitena diakoonia mõiste ja küsisin, kui palju nad seda kasutavad. Taavi Hollman tõi

välja metodisti kiriku põhikirja ja lisaks ka kontseptuaalse metodismi aluseid käsitleva kogumiku ning sõelus sealt elektroonilise otsijaga välja sõna „diakoonia". Selgus, et diakooniat on põhikirjas mitmel korral nimetatud – vahendina, millega metodisti kirik realiseerib oma peamist ülesannet inimeste usule toomises ja hoidmises. EELK põhikirja kohaselt on kiriku ülesanne Jumala sõna kuulutamine ja sakramentide jagamine ning sellest tulenevalt haridus-, diakoonia- ja misjonitöö tegemine. Diakoonia ja misjon on seega olulised töövaldkonnad, mis on allutatud peamisele eesmärgile – „juhtida inimesi pääsemisele ja tõe tundmisele", nagu on põhikirjas kirjas. Ma arvan, et see on vananenud sõnastus. Diakoonia lähtub Jumala kutsest ja inimeste vajadustest, millele vastamine kasvab välja kristlikust armastusest ja hoolivusest. Diakoonia on osa usu praktiseerimisest. Kuna Hollman siirdub metodisti kõrgemasse õppeasutusse tööle, siis võiks ta mõnele oma ärksamale tudengile anda ülesande uurida, kuidas sõna „diakoonia" on kasutatud ja mida selle all on tehtud. Kui me saame sama ka baptistide Kõrgemas Usuteaduslikus Seminaris ja Usuteaduse Instituudis kokku leppida, siis me saaksime teaduslikult põhistatud vastuse küsimusele, kas me peaksime kasutama „kristliku sotsiaaltöö" või „kirikliku sotsiaaltöö" mõistet „diakoonia" asemel. Praegu on need mõisted kõrvuti.

Diakoonia osa on kahtlemata ka hingehoid. Aga ka selle puhul tuleb läbi rääkida, kas me kõneleme sellest, mis on pastoraalne nõustamine, pastoraalhooldus või -teraapia. Võib-olla peaks ka sõna „pastoraalne" eesti keelde „tõlkima", kui me juba sellisel teel oleme, aga siis on kohe järgmine küsimus, kas peaks ka sõna „sotsiaal" eesti omasõnaga asendama.

Mõistete korrastamine on oluline töö. Esimest korda tegin ma seda omal ajal tööle tulles. Tol ajal olid kantsler ja peapiiskop nõus, et minu töövaldkonda võiks ka sotsiaaltööks nimetada – aga see ei realiseerunud siis.

Kui vaadata pealkirjas sõna „osa", siis see räägib selgesti sellest, et me keegi ei peaks end pidama maailma nabaks ega arvama, et meie kaudu peab avalduma kogu jumalik täius – hea seegi, kui see aeg-ajalt välksatab nagu lõhe selg kärestikus. Siis on juba õnneasi, kas see kala õnnestub ka kinni püüda, välja tõmmata, fileerida või on ta vaba ja õnnelik ilma meieta edasi.

Rääkimata on veel sõna „kriminaaltöö". Kriminaaltöö on usulistele inimõigustele vastamine, kuriteoennetus ning kahjude ja kannatuste vähendamine. Eraldi käsitleda tuleb vanglates korralda-

tavat hingehoidu, mille all on omakorda kolm aladistsipliini: pastoraalhoolekanne, -nõustamine ja -teraapia. Igal inimesel on Eesti ja ka rahvusvaheliste õigusaktide alusel sünnipärased õigused ja väärikus – sh õigus oma usu praktiseerimisele ja hoidmisele. Siin tuleb mõelda ka kinnipeetavate vaimulikust teenimisest ehk sellest, mida teevad vanglakaplanid ja nendega koos väga erinevad rühmad vabatahtlikke. Nende hulgas on nii tugiisikud, jutlustajad, muusikagrupid kui ka evangeliseerimiskallakuga misjonirühmad. Viimaste puhul tekib küsimus, kas see on diakoonia või misjon ja kui õigustatud on diakooniast või kriminaaltööst rääkides käsitleda neid vahenditena misjonitöös.

Eraldi tuleks käsitleda järelhooldust ehk vanglast vabanemise järel tehtavat tööd, millesse kuulub nii ravi kui ka rehabilitatsioon, sotsiaalne õppimine, erinevate oskuste ja toimetuleku õpe ning mingis kontekstis ka turvalisus – kusjuures ma pean silmas ka seda tööd tegevate inimeste enda turvalisust, kuna nad sageli on ennasthävitava elulaadi ja käitumisega.

Oluline teema on ka ohvriabi. Eestis on see tegevusharu välja kasvanud EELK Kriminaaltöö Keskusest. Mitmel pool mujal maailmas on see haru tugevalt vastandunud ülejäänud kriminaaltööle. Eesti mudeli puhul oli taotlus, et seda vastandust kunagi ei tekiks – et töötegijate mõtlemine ei muutuks ühekülgseks. Lisaks on nii ohvritel kui ka tegude põhjustajatel väga palju ühiseid tunnuseid, sageli need lähevad üksteiseks üle ning paljud vägivalla kasutajad on kas endised või samaaegselt ka vägivalla ohvrid.

Lõpetuseks võib kriminaaltöö all rääkida üleüldse kuritegevuse ennetamisest: nii esimesest, teisest kui ka kolmandast tasandist, millest esimene on üldine preventsioon, mida tehakse teavitustöö kaudu kogu maailmale, selleks et inimesed oskaksid hoida seda ilma, mis neile on hoida antud, ja sealhulgas ka oma lähedasi, naabreid ja iseendid. Teine on see, mis on suunatud riskigruppidele, kellel on risk kas langeda kurja teo ohvriks või panna see toime – näiteks tänaval tegutsevad noortekambad, kes ei ole veel politsei poolt kinni peetud, aga kes on juba mõne prügikasti ümber lükanud või võivad seda teha. Kolmas hõlmab retsidiivsuse vähendamist neil, kes on pannud ja tõenäoliselt panevad ka järgmisi kuritegusid toime.

Kõik see on kiriku kriminaaltöö – mõnevõrra katalogiseerituna.

Kuritegudest heategudeni

Olavi Ilumets
Tartu vangla vanemkaplan

Räägitud 2018. aasta suvel.

Ühiskond seisab turvalisuse küsimuse ees. Propageeritakse seda, et kui me tegeleme noorsooga, lastega, õpetame neid positiivselt, arendame neid, siis kindlasti on ühiskonna turvalisus paremini tagatud kui siis, kui me jätame lapsed, nooruse omapäi kasvama. Aga me näeme, et vaatamata ponnistustele ei kanna see alati vilja ja kuritegelik maailm ei ole kaotanud oma eksistentsi. Me võime küll kuulda positiivseid lugusid, kuidas mõnes väikeses kohas on usklikud palvetanud ja paastunud ning Jumalat otsinud ja siis on kuritegevus seal piirkonnas lõppenud, aga elu näitab, et taas ja taas tuleb see tagasi. Me seisame fakti ees, et kuritegevus on olemas ja kunagi tulevad vanglasse jõudnud inimesed ka meie sekka tagasi.

Elu näitab, et isolatsioon ei paranda inimest. Kui me paneme koera ketti kinni ja kogu aeg torgime teda, ei anna talle vabadust, siis varem või hiljem ta metsistub ja on palju hullem kui enne kettipanekut. Sellepärast on ainuõige lahendus see, et kinnipeetavate seas viiakse läbi erinevaid programme ja nõustamisi, et aidata neil naasta ühiskonda. Need programmid ja nõustamised on oma olemuselt head ja vajalikud, aga mina uskliku inimesena ütlen, et ilma Jumalata ei sünni inimese iseloomu muutust. Toimuma peab seesmine muutus ja siis need programmid toetavad inimest ühiskonda naasmisel. Sellepärast tuleb kinnipeetavatega vanglas kogu aeg tegeleda.

Mõttemaailma muutused

Kui me hooldekodudes ja haiglates teeme hingehoidu, siis me ravime inimesi tervemaks. Vanglas kuritegevusega võideldes ja vange rehabiliteerides on vajalik muuta kinnipeetavate mõttemaailma. Kui mõttemaailm ei muutu, siis rehabilitatsioon ei toimi. Aga mõttemaailm saab muutuda üksnes kõrgemalt poolt tuleva abina.

Lühiaegset karistust kandvate vangidega tavaliselt ei saagi selles suhtes midagi eriti ette võtta – juba nad hakkavadki vabanema. Kui vangistuse pikkus on aasta või enam, siis koostatakse kinnipeetavale individuaalne täitmiskava, kus pannakse täpselt paika, mis asju ja millal peaks temaga tegema. *Step by step* saab kinnipeetav positiivseid tegevusi.

Kunagi üks direktori asetäitja ütles Tartu vanglas, et mida rohkem me kaasame kinnipeetavaid positiivsesse tegevusse, seda vähem jääb neil aega negatiivsusele. See on väga õige lähenemine: mida rohkem on positiivsust, tegevusi, seda vähem jääb kinnipeetaval aega negatiivseid mõtteid heietada.

Kinnipeetavatel on vaja tööd

Positiivsetest tegevustest on vanglas populaarseim kindlasti sport. See on ka väga vajalik, aga elementaarne on tagada kinnipeetavale võimalus õppida, omandada eriala ja kindlasti ka töö. Kui me käisime hiljuti koos Avo Üpruse ja grupiga Rootsis Göteborgis, siis ma nägin, kuidas seal oli rehabilitatsioonikeskus lahendanud ühiskonda naasmise valuläve, tagades töö. Kõigil neil meestel, kellega me kohtusime, silmad särasid! Nad töötasid ja nägid, et neid mõistetakse ja nad on vajalikud. Keegi ei näita nende peale näpuga, keegi ei ütle: „Sa oled vanglast tulnud!" Nad ostavad seal ühiselt väikesi firmasid – autopesulad, kohvikud jms – ning töötavad kõik üheskoos. See on väga hea rehabilitatsioon.

Vanglate probleem on see, et kinnistes osakondades on kinnipeetavatel töötamise võimalused väga piiratud. Kui sul ei ole tööd, mis sinust siis saab, kui kord vanglast vabaned? Sa võid käia kõik programmid läbi, aga kui sa ei suuda vanglast vabanemise järel üürida omale korterit, ei suuda paar kuud toitu osta, mis siis sinust saab? Kõik ei mahu ka rehabilitatsioonikeskustesse, neid võimalusi on nii vähe.

Sotsiaalprogrammide toetav osa

Lisaks on mitmesugused sotsiaalprogrammid: näiteks viha juhtimise, igapäevase toimetuleku, alkoholi- ja narkosõltuvusest vabanemise programm. Kõik need toetavad kinnipeetavat kunagi siis, kui ta vanglast vabaneb.

Oma osa on ka kristlikel programmidel. Piibel ütleb, et sõna ei tule tühjalt tagasi. Kui vangid seal programmides käivad, siis midagi neil ikka jääb külge. Oma praktikas ma olen kogenud, et on mehi, kes tulevad tagasi: „Kuule, ma ühe korra käisin, aga tahaks kinnituse mõttes selle veel korra läbi käia. Kas on võimalik?" Muidugi on võimalik, kui seda tehakse nii, et see ei lähe kuskile kirja. Kinnipeetaval on hästi tähtis paber – kui ta on midagi teinud, siis tal on vaja paberit, tunnistust. Praegu oleme selles punktis, kus kristlikke programme väga ei määrata. Kui ei ole määratud ITK-sse (individuaalne täitmiskava) seda programmi, siis valib kinnipeetav sageli teise programmi.

Aastaid tagasi oli vanglas väga populaarne kristlik programm „12 sammu. Sinu valik" ja loodetavasti tuleb midagi sarnast edaspidigi. Meil olid siis 12–15 mehega grupid ja aastas tegime ikka kolm-neli gruppi: üks lõppes, teine algas. Eeldus oli, et kinnipeetaval on huvi kristluse vastu. Tihti kaasnes see, et pärast programmi hakkas kinnipeetav osalema jumalateenistustel, piiblitundides, ta tahtis rohkem teada saada. Siis tulid juba leerikursus ja ristimine. Paljudel järgnes sellele ka lepitusprogramm „Tee", mis eeldab valmisolekut tunnistada oma pattu ja siis seda ka heastada. Mitmed kinnipeetavad mõistsid selle programmi järel, et nad peavad edasi minema – et nad on alles tee alguses, nüüd on vaja tunnistada oma pattu ja kuritegu ning otsida lepitust ja pakkuda hüvitust. Vanglas on väga tugev mentaliteet, et kinnipeetav ütleb: „Ma olen karistuse kandnud – mida te veel tahate?!" Kuid keegi peab ka kannatanule kahjud hüvitama. Üks selle osa on julgustada kinnipeetavaid oma hagisid ja võlgu maksma – ka see on rehabilitatsioon.

Mõistmatus Eesti ühiskonnas

Kahjuks on Eestis rehabilitatsioonikeskuste loomine lapsekingades. Rootsis käies küsisime kohe, kuidas neil on õnnestunud saada selliseid kohti, kus teha rehabilitatsioonikeskusi – on ju ka seal selliseid paiku, kus inimesed elavad läheduses. Nad naeratasid ja ütlesid:

„Eks ikka on ka vastutööd olnud, aga tuleb julgelt edasi koputada uksele." Eestis on mõistmatus ühiskonnas väga suur. 2005. aastal tahtsime luua rehabilitatsioonikeskust, meil oli võimalik omada maja ja maad Tartu lähedal, aga kogukond tõmbas sellele plaanile vee peale. Kümme aastat hiljem oli Vahiküläs sama plaan. Tartus tehti kinnipeetavatest juba nimekirja, kes sinna rehabilitatsioonikeskusse esimesena lähevad. Siis ma mõtlesin, et kas tõesti on Eestis vahepeal nii palju positiivset muutust toimunud, et see saab võimalikuks. Aga minu rõõm kestis järgmise päevani pärast uudise teadasaamist. Siis tuli uus teade, et kohalik rahvas oli ka sellele kavatsusele kriipsu peale tõmmanud.

Me oleme Tartu linnaga tasa ja targu koostööd teinud ja praegu on meil neli ühetoalist korterit, mida linnalt rendime. Võtame nendesse vastu vanglast vabanenuid. Vanglas on meil kristlik elu täiesti olemas: mehed palvetavad, käivad pühapäeviti jumalateenistustel. Kindel on ka see, et me otsime neile tööd, kristlastest kinnipeetavad töötavad koos: õpetame neid tööd tegema ja proovime ka finantsilist tuge neile saada. Viimane uudis oli väga hea, kuulsin, kuidas Eestis kinni istunud mehed käisid Läti vanglates teenimas Jumala sõnaga. See on väga positiivne, see annab neile julgust ja kindlust, et nad on ühiskonda vastu võetud ning saavad seal oma eluga edasi minna. Üritame Tartu tööd edasi arendada, et tekiks tugev keskus vanglast vabanenutele. Pakume tugiteenust, aitame neil tööd leida ja vajadusel dokumente korda ajada. See on praegu justkui meie hobi seal, sest me ei ole senini kuskilt leidnud finantsilist toetust peale vabatahtlike annetuste ja sealhulgas muidugi isiklike annetuste – me kõik isiklikult panustame teenistusse nii aja kui ka rahaga. On ka mõned toredad abilised, näiteks aitab meid üks Soome grupp, kes üritab meid rahaliselt natuke toetada, et jääksime ellu. Loodame, et saame siiski ka riikliku toetuse taha – siis oleks parem.

Rehabilitatsioonivalmidus

On eesti vanasõna „Kui sant ei taha kõndida, siis kes saab santi sundida". Inimene peab olema motiveeritud oma elu muutma. Kui ta ei taha oma elu muuta, siis seda ei saa muuta. Jumal ei muuda vägisi ühtegi inimest. Siin on piibellik tõde, et Jumal on andnud inimesele vaba tahte ja kui inimene teeb otsuse ja annab oma tahte Jumala kätte, siis Jumal saab teda aidata ja muuta. Nii on ka rehabiliteerimisega: kui kinnipeetav soovib saada abi, siis ta seda ka saab.

Anname seda sõnumit isiklike vestluste ja piiblitundide kaudu. Sealt saavad kinnipeetavad motivatsiooni ja soovi oma elu muuta. Mõnel ei õnnestu see kohe esimese korraga, ma olen näinud neid pilke, kui ma teen „karmoška" lahti ja sealt vaatab mulle vastu tuttav nägu, kes on taas vanglasse sattunud. Tal on piinlik. Ta ütleb: „Olavi, mul on nii kahju, et mul ei õnnestunud seekord." Siis ma toetun alati sellele kirjakohale, kus isand käsib puu välja juurida, kuna see ei kandnud vilja, aga aednik tahtis sellega ikka veel vaeva näha ja mulda kobestada. Selline suhtumine on mul kogu aeg olnud. Minu käest on küsitud, et mis mõtet on raisata ressursse, aega – kinnipeetavad nagunii ei muutu. Aga kui suurem osa ei muutu, siis mõni ikka muutub – ja kui see mõni muutub, siis saab ka turvalisus ühiskonnas tugevdatud. Ma arvan, et seda tööd on vaja teha. Kui seekord ei õnnestunud, siis jätkame järgmisel korral.

Raske ja võib-olla isegi pisut lootusetu on püüda muuta neid vange, kelle karistusaeg ei ole pikk. Nad on vanglas väikeste kuritegude pärast, lähevad varsti jälle vabadusse ega ole tegelikult abi saanud. Kui me õpetame kinnipeetavat sõltuvusprogrammis ja tal ei ole seda aktiivset olukorda, kus ta saaks õpitut praktiseerida, siis me ei tea tulemust. Ta on oma kolm kuud vanglas ära, astub siis vabadusse ja seal on ees ta sõbrad, narkomaanid ... Kas tal on jõudu neile vastu seista või annab ta järele? Järele annavad inimesed tavaliselt siis, kui eluraskused tulevad nende juurde, kui neid ei mõisteta, tõrjutakse eemale. Mida inimene siis teeb? Ta võtab oma narkootikumi ja saab jälle korraks leevendust. Nendega on raskem töötada. Aga inimeste juures, kes on vangis pika karistusega, ma näen, kuidas Jumal teeb tööd. See on väga positiivne ja annab julgust.

Eluaegsetega on veel eriolukord. Ma ütlen nendele: „Mehed, jah, teil nagu ei ole lootust. Aga minul on usk, et ühel päeval teil see lootusetus lõpeb ja ka teil on lootust. Kasutage seda aega – 30 aastat või kui palju seda kellelgi on – ja õppige: lugege ja täiendage end, harige ennast." Siis ühel päeval võib juhtuda nii, nagu meil siin hiljaaegu juhtus: hommikul helistati ja tunni aja pärast astus eluaegne vanglamüüride vahelt vaba mehena välja. Kui sa ei ole selleks valmistunud, siis on sul väga raske.

Mul oli aastaid tagasi üks noor mees kinnipeetav, tal oli viis klassi haridust. Tal oli küllaltki pikk karistus ja kuidas ma küll ütlesin talle: „Õpi, mine kooli, arenda ennast!" „Oh, küll ma hakkan kunagi hiljem." See on raisatud aeg. Ka vanglas tuleb võtta negatiivsusest positiivsus. Meie kohus on kinnipeetavaid selles julgustada. Kui me

seda suudame, siis on lootust, et nad naasevad ühiskonda ja neist saavad täisväärtuslikud kodanikud.

Isiklik tee vangide rehabilitatsioonitöös

Selle tee algus oli mul huvitav. Ma ei taha sellega kindlasti mitte uhkustada, aga minu minevik on olnud väga kirju, olen elanud kuritegelikus atmosfääris, kui ma Tallinnas noor mees olin. Praegu ei ole selliseid, aga siis olid Balti jaama grupeering, bussijaama grupeering, Viru grupeering. Ma tundsin kõiki neid, olin nendega lävides omainimene. Minu elu oli täis kurjust. Kui ma tänapäeval vestlen kurjategijatega, siis ma vahel taban end mõttelt, et milliste väikeste asjade pärast nad küll istuvad. Mina oleksin pidanud ammu-ammu kinni olema. Aga päästis see, et isa viis mind sõjaväkke – võttis mu käekõrvale, viis komissariaati ja ütles seal: „Võtke ta ära, muidu ta läheb vangi." Õnneks võeti teda kuulda ja mind saadeti erandkorras sõjaväkke. Sinna ma läksingi.

Ma tean kogu elu pahupoolt, tean neid kiusatusi ja kõike, mis toimub. Aga ühel hetkel hakkas patt mind kõnetama ja vahepeal ma juba mõtlesin, et miks ma üldse elan, kui olen nii halba elu elanud. Siis kutsus Jumal mind 1981. aastal Oleviste kiriku uksest sisse. See oli määrav. Siis, kui vanglate uksed avanesid, õnnestus mul ühe grupiga käia Viljandi noortevanglas. Tundsin, et see ei ole minu koht. Kõik grupiliikmed suhtlesid sealsete noortega, aga mina seisin üksinda ega osanud nendega midagi rääkida, mul ei olnud sõnumit. Mõtlesin: „Ei, see ei ole minu kutsumus." Edasi läksime Jämejala vaimuhaiglasse – seal ma tundsin ennast nagu kala vees, mul oli nii huvitav sealsete inimestega rääkida. Siis läks aeg edasi ja 2001. aastal ma olin väljakutsete ees, otsisin omale uut tööd. Teadsin, et Jumal on kutsunud mind teenistusse, ja ma olingi juba aastaid teeninud koguduse vaimulikuna, aga otsisin nüüd uut väljakutset.

Minu noorem vend oli töötanud vanglas julgeolekuosakonnas spetsialistina. Tema oli mulle mitu korda rääkinud: „Kuule, Olavi, sa peaksid ikka vanglasse tööle tulema, sinusugust oleks sinna vaja." See oli üks väike tuluke, mis pani mõtlema ja otsima ja küsima Jumala käest. Siis oli just loodud kaplanaat ning peakaplan korjas sinna kaplaneid kokku. Täiesti imekombel küsis ta ka minult, kas ma tahaksin tulla vanglasse tööle. Ta pakkus mulle Pärnu vanglat, aga vastasin, et ei tunne, et Pärnu vangla oleks minu koht. Siis parajasti ehitati Tartu vanglat ja vangladirektor tegi mulle ettepaneku tööle

tulla. Tundsin, et on aeg sellele tööle asuda. Pean tunnistama, et olen esimesest päevast peale nautinud seda tööd, ma lähen igal hommikul rõõmuga vanglasse, sest tean, et see on minu kutsumus, mind on seal vaja ja mind oodatakse sinna.

Algul oli üks asi väga kummaline. Ma olin täiesti veendunud, et kui jõuan vanglasse, siis ma ei kohta seal usklikke inimesi, selliseid, kes on olnud usklikud ja siis karistuse saanud – neid küll, kes on vanglas pöördunud. Aga esimene kinnipeetav, kellega kohtusin, oli metodisti kiriku liige. See oli minu jaoks šokk. Küsimus oli olnud selles, et ta oli jäänud usuliselt leigeks. Ta oli kunagi vanglas pöördunud ja siis vabadusse saanud. Ta oli kirikuliige, käis kirikus, aga siis jäi leigeks ja kohtus juhuslikult ühe endise kinnipeetavaga – ning sooritas kuriteo ...

Mulle on vanglas teenitud aja jooksul selgeks saanud, et Jumal teeb oma tööd ja sellesse tasub panustada. Sellel on tulemus.

Kunagi üks spetsialist ütles, et vihkab vanglasse minekut. Siis ma ütlesin talle armastusega: „Sa peaksid omale uue ameti valima." Kui sa vihkad seda tööd, siis ei saa vanglas töötada. Aga tänu Jumalale mulle meeldib see töö. Olen seda nüüd 16 aastat teinud.

Aidates tõde kanda. Inglid vanglas ja tugikodus

Eva Üprus
Balti Kriminaalpreventsiooni ja Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Instituudi vangla tugiisikute projektijuht ja Tartu Maarja Tugikeskuse rehabilitatsioonimeeskonna psühholoog

Räägitud 2018. aasta detsembris.

Veidi aja eest tunnustas sind justiitsministeerium. Mille eest?

Tunnustada sain mina ja veel 54 tugiisikut üle Eesti, kes töötavad nende inimestega, kes hakkavad vanglast vabanema.

Kui kaua sa oled vangide ja vanglast vabanenute tugiisiku tööd teinud ja mida see sinu jaoks tähendab?

Olen sellega tegelenud umbes kümme aastat. Tugiisiku töö kohta me ise ütleme, et see on nagu prosotsiaalse täiskasvanu pakkumine inimestele, kellel seda tavaliselt ei ole. Need, kes vangis on, on sinna sattunud ikka põhjusega ja see põhjus on minu meelest selles, et neil ei ole normaalseid suhteid, eriti lähisuhteid. Tugiisik võiks olla inimene, kes on rasketel hetkedel selle teise inimese kõrval.

Ometi tugiisik ju ei paku lähisuhet ...

Tugiisik pakub küll lähisuhet, aga mitte selle tavatähenduses. Selle suhte sisu peab olema usaldus – kõik keerleb ümber usalduse.

Kui seda ei ole, siis see on ametniku ja vabaneja suhe või veel hullem – ametniku ja kliendi suhe. Seda ei tahaks. Kahe inimese vahel võiks tekkida reaalne kontakt ja seejuures on ühel neist kahest paremad teadmised ja võimekus selles valdkonnas, mida neil juhtudel vaja. Tugiisik toetab ja kompenseerib kohti, kus teisel inimesel jääb vajaka, aga ta kohe kindlasti ei tee midagi ise teise eest ära.

Kas sa tegeled rohkem mees- või naisvangidega?

Kuna Eestis on meesvangid tunduvas ülekaalus, siis ma tegelen rohkem nendega. Ametlikult mul ei olegi ühtegi naisvabanejat olnud.

Kuidas sul õnnestub luua usaldussidet nende karuste ja karmide meestega, kes on vanglas või sealt just vabanenud?

See õnnestub sel moel, et ma ei valeta neile. Ma proovin teha suhtluse võimalikult loomulikuks ja samas ausaks. Alati, kui ma lähen vanglasse ja kohtun seal kellegagi esimest korda, siis ma räägin talle ära, mis teenus see on: et meil tuleb ühe aasta jooksul koos läbi käia kõik need punktid, mida on vaja selleks, et saada ühiskonna liikmeks – sellisel moel, et ei kahjusta ennast ega teisi. Koostame ka väikse lepingu. Minu jaoks on selle sisu see, et meie suhe taandub respektile: mina austan sind, sina austad mind ja me ei valeta teineteisele. Kui miski ei sobi, siis me võime mõlemad seda öelda – võrdne suhe.

Kui tihti juhtub, et mõni ütlebki, et talle ei sobi selline asi ja lõpetab lepingu?

Mul ei ole olnud mitte ühtegi negatiivset kogemust. Seda muidugi ikka on, et nad tulevad teise ootusega, nad eeldavad, et nende eest tehakse kõik ära. Vahel nad ka ootavad enamat, kui ma suudan pakkuda. Aga üritan kohe ka öelda, kui ma näen, et keegi hakkab mängima: „Sa võid mulle valetada, kui sa tahad, aga mina võtan seda siis tõena, sest me oleme kokku leppinud, et me ei valeta teineteisele. See ei tähenda, et ma usuksin, et see on tõde – aga kuna me siin selles ruumis oleme, siis okei, mängime nende kaartidega, nagu sa tahad – lõpuks on see ju sinu elu ja vaata ise, kas on nii mõtet või mitte."

Kas nad valetavad sulle palju?

Ma ei tea, eeldatavasti nad ju räägivad mulle tõtt ... Ma olen küll psühholoog, aga ei ole mõtete lugeja. Seda muidugi ikka juhtub, et

nad valetavad oma haridust paremaks, kui see tegelikult on – see on inimlik, et tahad ikka natuke parem välja paista.

Tugiisikuteenuse aeg on pikk – praegu üks aasta ja loodetavasti peagi pikeneb veel poole aasta võrra. Kui selle aja jooksul kellegagi süstemaatiliselt kohtuda ja rääkida, siis tavaliselt ikka saavutad selle, et ta enam eriti ei valeta sulle. Siis tuleb välja see, kes ta päriselt on, ja sealt saab siis ehitama hakata. Kuid alguses ikka on erinevaid katsetusi.

Vangid on tihtilugu ka lugude vestjad. Kas sa kuuled oma töös väga palju ebareaalseid lugusid? Ja kas su töö ongi põhiliselt kuulamine?

Ma arvan küll. Mulle väga meeldivad lood. Mulle meeldib väga ka endale lugusid jutustada ja mulle meeldib kuulata. Vangide lood ongi ebareaalsed, sest nende elud on päris hullud – ega need inimesed ei ole juhuslikult vangi sattunud. Need lood on nii rasked ja õudsed ja nad räägivad neid lugusid uskumatu kergusega, sest see on nende elu ja nad on sellega harjunud. Vaat see tekitab võib-olla kahtlusi selles ühiskonnas, kus me elame – kas tõesti on võimalik, et inimesed ikka veel niimoodi elavad, n-ö kukuvad võrgust läbi?! Aga kui vang juba oma lugu räägib ... siis see, kui ta valetab, on ka juba tema lugu.

Mida sina saad neile pakkuda?

Kui me vanglas töötame, siis saan ma neile pakkuda seda, et minimaalselt kord kuus on 45 minutit selles ruumis neil keegi, kes on seal nende pärast. Seda juhust neil muidu eriti ei ole, sest vanglatöötajad on üsna ülekoormatud ja neil on väga palju reegleid, millest tuleb kinni hoida. Selle poolest on mul vedanud – ka minu töös on piirid ees, aga need ei ole nii kitsad kui seal. Nii et saan anda neile tähelepanu ja turvalist ruumi. Vangla on selle poolest väga huvitav, et seal on nii palju erinevaid maske ja mängu, mida sa pead kogu aeg mängima. See on üsna väsitav. Kui avaneb võimalus võtta tunniks ajaks vähemalt kolm nendest viiekümnest maskist maha, siis see on hästi vajalik.

Kui te kohtute, siis kas olete ruumis kahekesi või on ka valvur jälgimas?

Kahekesi oleme. Erandjuhtudel, kui vanglal pole parasjagu olnud vabu ruume, on olnud kohtumisi, kus on olnud kontaktisik

juures, aga see ei ole kindlasti see, mida me tahame. Alati, kui on võimalik, siis me kasutame eraldi ruumi.

Inimlik küsimus seepeale – kas sul hirmu ei ole tekkinud?

Mul on vanglas ainult ühel korral hirm tekkinud. See oli siis, kui ma tegin seal oma Inglipuu projekti, kus me meisterdasime koos kinnipeetavatega nende lastele jõulukingitusi. Valmistasime neid pikkade metallviilide abil talgikivist. Nende esemete vanglasse viimine oli väga täpne protsess, kõik tuli üle lugeda ja pakkida ja kõik pidi pärast samamoodi ka tagasi tulema. Meie grupis oli kümme meest, nende seas ka kolm eluaegse karistuse kandjat. Kui me töö mitme tunni pärast lõpetasime, siis pakkisime asjad ära. Inimesed hakkasid juba ära minema, valvurid tulid neile järele. Järsku ma loen kokku – mul oli üksteist viili, aga praegu on kümme ... See taipamishetk kestis minu jaoks justkui kolm päeva, kuigi tegelikult oli see mõni hetk. Nii, üht viili ei ole siin! Nad lähevad ära! Ma ei tea, mis nüüd juhtub – kas keegi tapab kellegi ära või leitakse see viil kuskilt, aga mina ei saa enam kunagi vanglas midagi teha ja need mehed ka ei saa enam iialgi üheski programmis osaleda ... Kõik!

Siis äkki võttis eluaegset karistust kandev Eduard paberikuhja alt viili: „Ah, see siin ka." Paneb viili teiste juurde ja kõik ongi lahendatud. Siis ma mõtlesin: mina tulen siia sellest maailmast, kust ma pärit olen ja kus usun, et inimesed on ilusad ja head. Nüüd olen ma vanglas, me teeme huvitavat tegevust, kus me kõik oleme võrdsed ... ja ikkagi tekkis mul alusetu kahtlus, et äkki ta võttis ... Ikkagi!

Kas sul oli siis enda pärast häbi?

Oli muidugi. See oli umbes seitsme aasta eest, aga ma siiamaani mõtlen, kust see tuleb – see ei ole see, mida ma tavapäraselt mõtlen. Aga tol hetkel tuli see nii automaatselt: ju siis keegi neist võttis selle ära ... Kusjuures seal ruumis oli veel inimesi, aga ma ei mõelnud hetkekski, et äkki mõni valvur võttis selle ära – seda mõtet ei käinud, kuigi neid ma usaldan sageli vähem.

Kuid rohkem mul pole vanglas hirmu olnud.

Kuid kas sul oleks mõni hästi hea juhtum vanglast esile tuua?

Üks mees on seal selline, kes on üle 20 aasta oma elust olnud vangis, käinud kogu aeg sisse-välja. Praegu olen ma vist juba neljandat korda ta tugiisik. Nüüd oli juhus, kus me läksime oma vestlusega nii sügavale, et ta sai päris pahaseks ja tõstis häält mu peale. Aga

mul ei tekkinud hirmu, sest ta ei olnud mitte minu peale vihane, vaid lihtsalt sai võimaluse tõsta häält – ta küll päris ei karjunud, kuid oli ärritunud. Valvur tuli ukse taha vaatama, kas kõik on korras. Mina ütlesin: „Muidugi on korras, pane uks kinni!" Seal tekkis lihtsalt võimalus, et inimene, kes on muidu kogu aeg alla surutud ja kellel pole mingit õigust öelda midagi kõva häälega, sai seda ikkagi teha. Pärast seda me saime edasi rääkida ja see oli hea olukord. Hiljem meil on neid hääletõstmisi veel tulnud, aga mul on selle üle ainult hea meel.

Vanglas ei taheta, et vangid omavahel suhtleksid – nad tõstetakse üksteisest lahku, lammutatakse sealset subkultuuri. See mees kurtis seda mulle: „Nad ei taha, et me omavahel räägiksime. Nüüd ma siis räägin 200 sõna päevas. Siis ma räägin kümme sõna päevas ja ühel päeval ma ei räägi enam üldse." Minu teada on inimesed sotsiaalsed olevused ja see ei ole normaalne, kui keegi peab kellegi käsul lihtsalt vait jääma, enam mitte rääkima.

Kui inimesed vabanevad vanglast, siis tugiisiku töö jätkub. Kas siis läheb ka distantsi hoidmine keerulisemaks? Sa oled neil meestel olnud võib-olla juba ka vanglas tugiisik ja oled siis vabaduseski see, kellele toetuda. Kas sulle on sellega seoses palju abieluettepanekuid tehtud?

Ühtegi ei ole veel tulnud. See on hästi palju seotud piiridega – enda piire tuleb väga hästi tunda ja mõnes mõttes peab tundma ka selle teise inimese piire tema eest. Kui inimene saab vabadusse ja tal kedagi ei ole, siis on loogiline, et klammerdumine võib tekkida. Aga mul ei ole midagi erilist siiski olnud, üks mees tõi küll lilli ... aga ta tõi neid tänu mõttes, seal ei olnud mingit seda mängu taga, et „Ma tõin sulle lilled, sa tule minuga kohvi jooma". Kui selline kõhklus hakkaks tekkima, siis see on võimalik selgeks rääkida: „Meie suhe on vaat selline ja me töötame selle nimel, et sa jõuaksid punktist A punkti B, eesmärk ei ole see, et mina leiaksin endale koju ehitaja."

Palju on niisuguseid mehi, kes tulevad vangist ja ütlevad: „Ma otsin omale nüüd naise ja lähen tema juurde elama." Neil ei ole mingeid teisi ambitsioone, vaid nad tahavadki omale sooja kodu, kus juures on üsna ükskõik, kes seal siis ahju kütab. No olgu siis pealegi nii, aga mina ei ole see naine, kes neil seal kütma hakkab.

Kui tihti või regulaarselt käib tugiisiku töö pärast inimese vanglast vabanemist või on see vastavalt vajadusele?

See sõltub hästi palju inimesest. Me proovime teha nii, et läheme vanglaväravasse vastu – sest väravas nad kipuvad kaduma,

siis on meri põlvini, muru roheline ja tahaks veel jalutada ... Üks tugiisik meil ikka räägib, kuidas ta läks vabanenud mehele väravasse vastu, viis bussijaama, ostis pileti ära, aga bussini oli poolteist tundi aega. Mees ütles: „Kuule, ma käin korraks linna peal ära, ma tulen tagasi." Ei tulnud. Rohkem pole teda nähtud. Nii et kõike võib juhtuda ja seepärast proovime ikka väravasse vastu minna.

Ma ise tahan esimesel päeval alati teha ära vähemalt selle, et jõuaks kas töötukassasse või sotsiaalosakonda.

Kas vabaneja saab kohe ka mingi toidupaki kaasa?

Ta ei saa seda. Ta saab töötukassas end arvele võtta, mis tähendab, et kuu aja pärast tekib tal ravikindlustus. Siis talle määratakse ka umbes 140-eurone toetus. Ta saab selle kätte umbes nädala pärast.

Kui tavaline on see, et sa lähedki vanglasse vastu, inimeluks esmavajalikud kuivained näpus?

Mina ei lähe, kuivained näpus. Vahel ma küll olen viinud mõnele inimesele süüa, aga üldiselt proovin need mehed suunata inimeste juurde, kes tegelevad sellega: Toidupank või varjupaikades on tavaliselt mingi varu olemas ... Kes on Tallinna sisse kirjutatud, neil on esmane tugi olemas. Kes on kuskilt teisest linnast, neile on kohustus pakkuda vältimatut abi kolm päeva. Nii et nälga keegi ei sure, aga see, et abi kätte saada, on tehtud nende inimeste jaoks liiga keeruliseks, seal on väga palju paberimäärimist.

Kas seal sa siis kõige rohkem aitadki?

Jah. Teine asi on see, et ametnikega suhtlemine on pahatihti päris õudne. See on minugi jaoks raske. Mulle tundub, et nad sageli ei suuda selle töö taga, mida nad teevad, näha inimest, kelle jaoks nad seda tööd teevad. Siis tekib sageli lahkhelisid. Kuid need inimesed, kes vabanevad vanglast, on hästi tundlikud selles suhtes, kui neisse kuidagi üleolevalt või kamandavalt suhtutakse. Nad ei ole harjunud ka sellega, et tuleb istuda kuskil pool tundi ja kuulata, kuidas keegi loeb sulle monotoonse häälega kümmet lehekülge ette. Ega seda polekski vaja neile ette lugeda, aga ametnik tunneb end seejuures tähtsana: mina istun siinpool lauda ja sina seal ja minu hakkan sulle andma. Aga midagi ta ei anna ... Tugiisik saab neid olukordi pehmendada ja hoida ära ka seda, et vabanenud inimene ei tulegi enam sinna tagasi – kui näiteks ühe korra töötukassas ära.

käid ja võtad end seal arvele, aga kuu aja pärast enam ei lähe, sest sa läksid kellegagi tülli vms, siis sa ei saa enam oma toetusi. Mina saan vabanenule siis öelda: „Kuule, ära kõnni nüüd minema!"

Jääb mulje, et sa oled seejuures peaaegu nagu lasteaiakasvataja: „Nii, nüüd on meil aeg seda või teist teha!"

Oma tugikeskuse tööga ma näen seal küll väga palju paralleele. Võrdlusena tooksin välja selle, kuidas ma kunagi mõtlesin, et kellele küll on vaja kõnnitee ääri ja miks need küll nii kõrged peavad olema. Nüüd ma tean, et pimedatele need väga meeldivad, aga ülejäänud inimestele mitte nii väga – eriti mitte nendele, kes liiguvad ratastooli või käruga. Siis ma mõtlen, et meil on neid äärekivisid maailmas veelgi, aga vabanenute jaoks on need sageli liiga kõrged. Mina oma tervete jalgadega ei paneks neid võib-olla tähelegi, aga mõni 80-aastane väga tunneb neid. Täpselt samamoodi on vabanenutel – ma olen harjunud ühiskonna reeglitega ja võin neid isegi siis alla neelata, kui need mulle vastu käivad, aga sellest keskkonnast, kus sul ei ole oma elu üle mitte mingit kontrolli kunagi olnud, tulla välja, kus sul nagunii kõik keerleb ja pöörleb, ja siis näha, et siin on ka omad reeglid, kusjuures need on väga keerulised ja järsku oodatakse sinult, et sa oskad kõike teha ... Üleminek on järsk ja sellega võimenduvad ka väiksed konarused.

Nii vangid kui ka intellektipuudega lapsed on mõnes mõttes äärmuslikud inimgrupid. Sa tegeled nende mõlemaga ...

On jah. Mõlemad on äärmuslikud, aga ma arvan, et see äärmuslikkus on kunstlik, kõrvaltvaatajate poolt tekitatud. Mulle tundub, et me inimestena võiksime lahterdamise eemale jätta. Mingil hetkel on see siiski ilmselt vajalik ja lihtsustab, aga see lihtsustab niipalju, et me kaotame mõtte seest ära ja ainult lihtsustame ja lahterdamegi. Kõigil meil on mingi erivajadus ja see ongi meie tugevus kõik koos, et me oleme nii erinevad. Kui me koos töötame, siis me olemegi tervik, ideaal. Kui me koos ei tööta, siis pudeneme laiali. Aga äärmused on lihtsalt rohkem pudenenud. Igal pool maailm praegu laguneb ja siis vist kukuvadki ääred kõige varem ära ...

Intellektipuudega lastega tegelemine õpetab ka endale hästi palju paindlikkust. Loomulikult on mul alati mingi siht ja tööle lähen kindla plaaniga, et täna teen seda ja seda ... aga kunagi ei juhtu nii. Samamoodi on vanglas. Mul võib olla küll oma nägemus ja üldplaanis see ka realiseerub, aga see, kuidas ma lõpuni jõuan, tekib jooksvalt nende inimestega koos ja õpetab seda, et sa ei tohi olla nii kindel selles, et tead täpselt, mida teed, ja ainuke tee sinna jõuda on see, mille oled välja mõelnud. Teid on tegelikult tuhandeid ja see õige tuleb siis, kui oled protsessis sees, enne ei ole mõtet valima hakata. Seda on mulle need mõlemad tööd õpetanud. Ma olen ise suhteliselt kangekaelne ja tahan alati enda moodi teha, aga need on õpetanud lahtilaskmist. Näiteks ei ole mõtet vaielda kümneaastase poisiga, kellel on pooleteiseaastane mõistus – sa ei hakka beebiga vaidlema: „Nüüd tule siia ja tee, nagu mina tahan!" Seda ei juhtu. Nii et selgeks tuleb saada tasakaalustamise mäng, kus lasta midagi natuke lõdvemaks ja siis jälle rohkem pingule tõmmata.

Kuidas sa üldse sattusid intellektipuudega lastega tegelema?

Ma leidsin omale Tartus korteri, mis mulle meeldis, aga selle üürimiseks oli raha veidi juurde vaja. Maarja Tugikeskuse õpilaskodusse on alati vaja töötajaid ja samas pole seal vaja spetsiifilist väljaõpet. Mõtlesin siis, et võin ju natukeseks minna sinna ... Arvasin, et mul hakkab seal hästi kurb ja kahju, et sellised inimesed on, ning ainult nutan ... Aga tegelikult ei ole mul seal mitte iial olnud kurb selles mõttes, et mul oleks kahju neist lastest, kes seal on. Nad iga päev tõestavad, et nendes on palju rohkem kui see, mis sa alguses arvad. Mul on hoopis endast kahju, et ma alguses mõtlesin: „Oi, kui kurb!" Mul ei ole kuskil nii palju nalja saanud kui seal, seal juhtub kogu aeg väga ootamatuid asju. Kuid jah, sinna sattusin ainult seetõttu, et mul oli vaja teist töökohta juurde.

Kui vanade lastega sa tugikeskuses praegu tegeled?

Kooliealistega. Alates lasteaiast kuni 18–19-aastasteni.

Täiskasvanuks saades läheb nende elu sageli vist kurvaks ...

Jah, läheb küll. Kas just kurvaks, aga kindlasti sisutumaks. See on küll nukker pool, kui mõelda, mis saab siis edasi, kui kool saab läbi. Koolis on kõik päevad sisustatud. Isegi pärast koolivaheaegasid me näeme, et lapsed on kohe teistsugused ja osa asju tuleb nendega justkui nullist alustada.

Palju oleneb sellest, kuhu ja kelle juurde need noored pärast kooli satuvad. Kindlasti on igal pool selliseid inimesi, kes tahavad ja jaksavad töötada, aga väga palju on ka sellist suhtumist, et „las ta istub seal nurgas vaikselt, siis on hea rahulik" ... Seda soodustavad ka tuimestavad ravimid. Aga see ei ole mingi elu, kui sa lihtsalt istud

diivani peal ja ootad kümme aastat, et mis siis nüüd hakkab saama – midagi ei hakka saama! Areng ei tohiks soiku jääda.

Mida sina nende koolieelistega tugikeskuses teed?

Mul on kaks tööd: üks on tugikeskuse töö õpilaskodus ja teine on koolipsühholoogi oma. Erinevus on selles, et psühholoogi töö on üks ühele. Tugikodus on kaks-kolm intellektipuudega last ja siis me teeme nendega igapäevategevusi: käime poes, teeme süüa, mängime, käime vannis ja veel palju muud – see on lihtsalt nende õhtupooliku sisustamine. Aga oma tundides ma teen asju lähtuvalt rehabilitatsiooniplaanis seatud eesmärkidest ja tegevuskavast kas läbi kunsti või läbi liikumise. See ei tähenda, et me alati maaliksime kauneid kunstiteoseid, vaid see on eelkõige valikute pakkumine. Mulle meeldib nii vangidele kui ka nendele lastele anda võimalus, et kuhu nende elu hakkab minema. Kui ma annan lapsele valida, kas ta tahab sinist või kollast värvi, siis ta teeb selle valiku ära ja saab sellega plätserdada. Iga kord tuleb selles ruumis pärast suur koristustöö teha.

Kas sellest tüdimus ei kipu tekkima?

Tekib vel juhul, kui ma olen ise väsinud. Siis ma tean, et ei oleks pidanud tööle minemagi. Nüüd ma olengi üritanud teha nii, et kui tunnen, et ei ole päris joone peal, siis kas lasengi miinimumprogrammiga ja tean, et ei võta ambitsioonikaid plaane ette ja teen midagi rahulikumat, või proovin mitte minna – mul on see vabadus seal, kuna ei ole fikseeritud töökoormust.

Kui palju lapsi sul seal tugikeskuses on?

Neid, kellega igal nädalal töötan, on umbes 15. Lisaks on seitse Tartu Maarja Tugikeskuse õpilaskodu last. Õnneks nad sageli siiski juba kattuvad. Õpilaskodus on need, kes on väljastpoolt Tartut ja on veidi raskemad lapsed – kuidagi on nii läinud, et mul klapib nendega paremini.

Võib öelda, et sa oled aitajate suguvõsast ja see on teil kõigil veres ...

Nii on. Iseasi on see, et ma pole kindel, kas mulle meeldib sõna „aitamine". Pigem „armastamine".

Tuge pakute ometi.

Me kõik vajame tuge, sellepärast mulle vist ei meeldigi see aitamise-sõna. Nagu mulle ei meeldi ka õpetamise-sõna. Ma arvan, et

õpetada ei ole võimalik, vaid on võimalik inspireerida või treenida. Aga aidata ... Aitamisega kaasneb minu jaoks see, et on erinevad positsioonid. Siis justkui ulataks käe kuhugi sinna alla: „Tule nüüd, mina näitan sulle, kuidas on õige." See võtab jõu ära sellelt inimeselt. Mulle meeldiks mõelda, et me ikka koos teeme ja loome neid asju, lihtsalt erinevas kohas oleme: mitte all ja üleval, vaid ühel tasapinnal laiali.

Kuidas seda saavutada? Hästi lihtne ongi ju nii, et „anna mulle käsi ja lohise siis järel" ...

Siis väsidki ära. Siis kaob ka põnevus. Minu jaoks on tähtis, et mul oleks huvitav, kui midagi teen, muidu tekib tuimus. Kui tuimalt midagi teed, siis tekib väsimus. Aga kuidas seda teha, et inimene tunneks, et keegi ei vaata talle ülevalt alla? Proovikski nii teha, et ei vaata ülevalt alla. See ei peaks olema mitte temas, vaid minus tekkiv tunne – et ma vaatangi teda nagu võrdset inimest.

Samas on teadmised sul suuremad, sa tead teatud tehnikaid, võtteid ning ka mingid skeemid ju ikka kehtivad ...

Minu meelest on kõik inimesed omanäolised. See, et me oleme seejuures ka sarnased, on tõde, aga ... Muidugi mul on teatud teadmised ja nende pärast ma sinna lähengi. Mul on ka võimalused, mida tal ei ole – seepärast lähengi mina vanglasse teda vaatama, mitte tema ei tule sealt välja enne, kui on tema aeg. Kindlasti mõnel neist on seal paremad teadmised lukkude muukimisest või millestki muust, mida mul ei ole. Mõelda tuleb selles võtmes, kuidas neid tema tugevusi, mis tal kindlasti on olemas, ära kasutada nii, et need teeniksid teda paremini kui siiamaani. See on see *point,* mitte neid tugevusi alla suruda ja midagi muud sinna asemele toppida, mida seal ei ole. Orgaaniliselt tuleks ka tema enda maailmapilt liigutada selliseks, et ta näeb neid tugevusi ja tunneb ära, et need on tema sees. Tihtilugu ei ole nendele inimestele mitte keegi öelnud, et nad midagi hästi teevad. Aga mul ei ole raske seda neile öelda. Ma proovin inimesi julgustada. Proovin väljendada end nii, et nad tunnevadki, et on turvalises ruumis ja saavad end avada. See, mis sealt siis tuleb, sellega hakkamegi edasi töötama. Nõrkused on inimestel kindlasti ka, aga neid ei pea tõstma tugevustest kõrgemale.

Kogu sinu töö käib inimestega. Mida inimene sulle tähendab?

Kõike. Inimene on imeline. Mu töö käib tõesti inimestega ja ümber nende ning ma ei kujuta ette, et see saaks teistmoodi olla.

Kas saab öelda ka nii, et sinu töö käib eriliste inimestega?

Kindlasti saab niimoodi öelda, sellepärast et ma arvan, et kõik inimesed on erilised. Need inimesed jõuavad kindlasti ise minuni. Ma võin küll ette kujutada, et ma ise valin ja otsin ja teen, aga tegelikult ei ... Nii, nagu ma olen sünnist saati näinud lähedalt pättide maailma, nii, nagu ma olen ootamatult sattunud vaimupuudega inimestega tegelema, juhtuvad samamoodi mu teele ka kõik teised erilised inimesed, keda mul on vaja ja kellel võib-olla on natuke ka mind vaja.

Ei saa aga öelda, et ma mingit erilist inimest otsiksin. Kui ma üldse midagi või kedagi otsin, siis iseennast. See ongi kasvamine koos selle töö ja kohtumistega. Õigemini see pole enda otsimine, vaid leidmine, sest ikka me ju näeme teistes endast külgesid ja me olemegi kõik peeglid selles maailmas. Mõnikord on vaja natuke rohkem vaadata ... Aga muus mõttes ma küll ei otsi kedagi ega midagi.

Kas sa oma tööd tehes oled ise pidanud millestki loobuma?

Ma ei ütleks, et ma olen millestki loobuma pidanud, aga võib-olla on natuke traditsioonilisest erinev meie pere suhtlus omavahel, sest seal on hästi läbi põimunud töö ja niisama olemine. Ilmselt seepärast on ka „töö" definitsioon mul väga lai. Meil on kõik tore segapuder, aga ma ei arva, et see oleks millestki loobumine, see on pigem valik.

Mul endal ei ole veel oma peret tekkinud, aga arvan, et see ei ole tingitud mu tööst – see on kindlasti valik olnud, aga mitte tööga seotud valik.

Kas seda ei ole, et päeval tegeled intellektipuudega lastega ja siis on veel vangid oma suurte muredega kaelas ... äkki lihtsalt ei jaksagi enam iseenda eluga tegeleda?

Keegi mulle kunagi ka ütles nii, aga mulle tundub see alati naljakas, samamoodi ei saaks mõelda, et kui vanemad saavad kolm last, siis esimest saab palju armastada, aga viimasele nagu ei jätkukski midagi. Ma loodan, et see ei ole nii. Minu jaoks ei ole need asjad kuidagi konkurentsis omavahel, vaid see lihtsalt on praegu nii.

Kuid kas see, et sa oled üles kasvanud sellises keskkonnas, kuhu väikesed lapsed tavaliselt iial ei satu, ning oled seejuures näinud niisuguseid olukordi, mida lapsed tavaliselt kunagi ei näe, on sind õpetanud elu teise pilguga vaatama?

Ma ise ei mäleta, et ma juba kolmeaastaselt oleksin vanematega kuskil Kaagvere eriinternaatkoolis kaasas käinud vms, aga

väidetavalt see oli nii ... Lapsepõlves oli ka Männiku sotsiaalmaja aeg huvitav ... aga ka sealt ei mäleta ma midagi hirmsat. Mul ei ole negatiivseid kogemusi ei vanglast ega mujalt. Muidugi on igasuguseid asju juhtunud ja ma tean, et kui me elasime Männikul, siis visati aken sisse ja kodus käisid vargad ... aga minu mälestustes neid asju ei ole. Mingit momenti, et kardaksin, sellest ajast ei ole, need hetked on tulnud pigem hiljem ega ole seotud nende kohtadega, kus niisuguste inimeste kontsentratsioon on olnud nii suur. Pigem vastupidi – õudsed hetked on olnud need, kui ma olen näinud, kuidas kodutu mees on lumehanges pikali ja keegi ei aita teda püsti, inimesed käivad lihtsalt mööda ... Või meil oli üks vabanenu teenusel ja mu ema oli ta tugiisik. Siis pidi ta ühel hetkel kirjutama, et teenus on lõpetatud, sest see mees tõsteti bussist välja ja ta külmus surnuks ... Need on minu jaoks hirmutavad olukorrad – et inimesed, kes on erilised ja huvitavad ja mis kõik veel, on siiski katkised ega märka enda kõrval teist inimest, kes vajab sel hetkel abi.

Kas see, et sa tõesti oled krimiseltskonna läheduses sünnist saati olnud, annab sulle ka mingi kilbi ette ja aitab maailmaga paremini hakkama saada?

Kindlasti. Ma tean, et mul on väga vedanud. Mul on reaalsustelg endal võib-olla natuke nihkes, ma ei suuda vaadata enda elu nii, nagu see võib-olla kõrvalt paistab. Mina ei vaata nii, et töötan mingite hullumeelselt raskete lastega või retsidega, vaid mina töötan inimestega – ükskõik millised nad on. Ma ei suuda vahet teha ja arvan, et see on hea – kui ma teeksin inimesel ja inimesel vahet, siis mul oleks väga raske seda tööd teha ja ma oleksin hoopis lilleseadja või midagi muud taolist.

Ühel diakooniakonverentsil rääkisid sa *ubuntu*'st. Kas siinkohal oleks vist sobilik hetk see meelde tuletada?

Jaa, sellest sobib alati ja igal pool rääkida. *Ubuntu*'st tasub rääkida, näiteks ka sel hetkel, kui on natuke meie ühiskonna kriitiline tuju, aga ei taha kohe siiski halvasti öelda – *ubuntu* abil on võimalik näidata, et võib ka teistmoodi. Üks antropoloog läks Aafrikas põlisrahvaste juurde ja tegi seal katseid. Ta tahtis uurida, milline on sealne inimene ja kuidas käitub. Kui ta lapsi uuris, siis ta pani ühe puuviljakorvi puu alla maha ja ütles lastele: „Minge sinna teise puu alla ja jookske. Kes esimesena jõuab, saab selle korvitäie puuvilju endale." Lapsed võtsid ritta. Tema ütles: „Tähelepanu, valmis olla,

läks!“ Lapsed võtsid kätest kinni ja hakkasid koos jooksma. Antropoloog imestas: „Miks te nii tegite?! Üksinda jõuab igaüks ju palju kiiremini ja esimene saab korvi endale.“ Lapsed vastasid: „*Ubuntu*.“ See tähendab ‘mina olen, sest meie oleme’. Nii ongi. See on seesama erilisus. Kui me oleme kõik eraldi, siis me oleme eraldi. Kui me oleme kõik koos, siis me oleme nii erinevad, et meist sünnib tervik. Üksinda sünnib ka, aga see on teistsugune tervik. Need asjad kokku panna ongi meie tugevus ja väljakutse – otsida üles just see pusletükk, kes su kõrvale sobib, et kõik hakkaks jooksma. Seda on meil siin külmal maal, kus me elame, võib-olla natuke vähe.

Mis sinust endast edasi saab? Kas plaanid diakooniatööd elu lõpuni teha ja kas sinust võiks saada Eesti ema Teresa?

Me võime küll arvata ja loota ja uskuda, aga tegelikult ei tea seda mitte keegi. Vaevalt et minust Eesti ema Teresa saaks ... Praegu on nii, nagu on.

Mind ei tõmba inimesed tühjaks, kui ma nendega suhtlen. Mind tõmbab tühjaks ametlik pool: paberid, reeglid, asjad, mis on valesti, aga mida sellest teadmisest hoolimata tehakse ikka valesti ka edaspidi. Hiljuti vaatasin „Tuhkatriinu“ filmi. Tuhkatriinu ütles seal printsile: „Vaata, seal on see põder, keda te jahite. Tee palun nii, et ta pääseks minema.“ Prints ütles: „Aga nii ju ei tehta.“ Kuid kõiki asju, mida valesti tehakse, ei pea edasi tegema vaid selle pärast, et nii on alati tehtud ... Mulle tundub, et meil Eestis on ka päris palju selliseid asju, mida tehakse vaid sellepärast, et nii on alati tehtud. Siis mattume paberite alla ega saa enam üldse aru, mis tegelikult toimub. See teeb mõnikord nõutuks ja tekib abitustunne.

Muidugi ma olen mõnikord ka tüdinud, kuid ma siiski ei kujuta ka päris teistsugust tööd ette – et mul kestaks tööpäev näiteks kaheksast viieni.

Sa oled näinud ka seda, kuidas nii mõnedki on täiesti hulludest ja lootusetutest seisudest siiski järje peale saanud. Mida sa oskaksid öelda inimestele julgustuseks?

Järje peale saamine on erinevate inimeste jaoks erinev. Väga raske on mõelda nii, et on 1–10 skaala ja siis tuleb seal järjestada inimesed selle alusel, et kes tulevad oma eluga hästi toime ja kes mitte. Minu jaoks see on veider. Julgustuseks ütleks: „Ärge kartke!“ Ei ole mõtet üle muretseda ega põdeda: vaimupuudega laps ei pea lõpetama ülikooli, tema elukvaliteet on kuskil mujal. Tuleks julgeda

vaadata mööda ühiskonna standarditest – kõiki ei pea ühte kasti toppima! Tervikut võiks vaadata suuremana, kui see esimesel hetkel tundub, ja näha, et seal ei ole piire ees. Kui piire ei ole ees, siis on mänguruumi palju rohkem ja sa võid soovi korral kas või jalkaväljakul kabet mängida – kui sa tahad. Aga sa ei pea seda tegema. Vabaduse tunne on päriselt ka olemas.

Mulle väga meeldib Tartus eluaegset vanglakaristust kandva Eduardi jutustus armastusest. Ta rääkis seda videointervjuus konverentsil, mis oli Anatoli Nikolajevi vabastamise järel. Eduard rääkis, et kõige tähtsamad asjad on usk, lootus ja armastus. Avo Üprus küsis talt provotseerivalt, et see on evangeelium, aga mida see tema enda jaoks tähendab. Kuid Eduard ütles siis hästi ilusti, et kui me räägime armastusest, siis kõigepealt me mõtleme sellest kui armumisest, kus on liblikad kõhus, keegi vaatab sind ja sa lähed elevile. Aga siis me saame aru, et mitte alati see siiski ei ole nii ja inimesed ei tekita alati neid tundeid. Siis me saame aru, et armastus on ka pisarad ja valu – ka emad sünnitavad läbi valu, aga seal sees on alati ka lootus ja usk ja kõik see kokku ongi armastus. See on nii terviklik mõte, et igal pool, kuhu ma nüüd lähen, kuulutan ma sedasama armastust. See ongi tõde. Tõde ja armastus on elus kõige tähtsamad.

Eva räägitud lugu sellest, kuidas eluaegset karistust kandnud Anatoli Nikolajev 2018. aasta kevadel president Kersti Kaljulaidi armuanni peale pärast 20 vangistusaastat esimesi hetki vabaduses viibis

„Mina ei olnud kunagi Anatoli Nikolajeviga kokku puutunud, olin temast ainult igasuguseid lugusid kuulnud – kuidas mu isa Avo Üprus oli teda kümme aastat vangis vaatamas käinud ja jõudnud arvamusele, et äkki ta tõesti polnudki süüdi. Olin lugenud ka artikleid, mida ajakirjanik Janar Filippov oli temast kirjutanud. Ma ei olnud temast siiski liiga palju mõelnud, vaid olin lihtsalt omaks võtnud teadmise, et kuskil on selline mees, kes istub vangis, ja meie kõik siin usume, et ta on süütu. Minu meelest ei ole eluaegne vanglakaristus õige ja on üldse absurd, sest see ei ole normaalne asi, mida inimestega

teha – seal on kahjud nii palju suuremad kui kasu, et see tundub lausa totter.

Meil on kodus seina peal mitu aastat olnud selline paber, kus on eesmärgid kirjas, ja siis ka see, kas need on saanud teoks. Eelmisel aastal oli seal kirjas: „Nikolajev vabaks!" See kiri oli seal ilmselt ka ülemöödunud aastal ja ma usun, et mu isa märkmikus oli see võibolla kümme aastat kirjas.

Ja siis ühel kevadhommikul helises telefon. Ma olin just kodus kütma hakanud ja mõtlesin, et täna tuleb see vaba päev, kus ma ei tee mitte midagi, lihtsalt kütan ja koristan kodus ning lükkan lund. Aga siis helistas isa ja ütles: „Nüüd me võime kõik pensionile minna." Mina ehmatasin, et mis nüüd küll juhtus, kas kõik rahad on mingite projektide alt ära tõmmatud või mis ... „Mis juhtus?!" „Nikolajev sai vabaks. Kas sa saad talle vastu minna?" Kohe praegu?! Poole tunni pärast?! Mul käis peast läbi, et miks ma küll peaksin minema, ma ei viitsi, mul ahi köeb ... „Aga okei, muidugi ma saan." Ise seejuures mõtlesin, et mida ma seal küll üldse tegema hakkan ...

Tellisin takso ja sõitsin poodi, et osta talle kaasa šokolaadi ja isa oli öelnud, et viiksin ka lihapirukaid. Võtsin ka viinamarju, midagi värsket – et ta ei ole tõenäoliselt 20 aastat söönud midagi, mis krõmpsub hamba all ... tegin pakikese ja sõitsin vanglasse. Kui ma astusin taksost välja ja teadsin, et umbes kümme minutit on veel aega, siis mul tekkis kerge paanika, kui hakkasin mõtlema, et mida ma nüüd tegelikult siin teen ... ma lähen vastu mingile tüübile, keda ma ei tunne, tema mind ka ei tunne, pole iialgi kohtunud ... Mida ma ütlen talle?! „Tere-tere, palju õnne, ilus päev ..." Veidi imelik nagu ... Mida ta üldse mõtleb – miks peaks keegi selline talle vastu tulema? Mõtlesin, et kas ma hakkan tema eest hästi palju hoolitsema ja hoolitsen täiesti üle ... Või üldse ignoreerin? Et ongi normaalne päev ja lähme koos natukeseks jalutama ... Ma ei teadnud sedagi, kuhu ta edasi pidi liikuma ...

Õnneks tuli sinna ühel hetkel Tartu vangla peakaplan Olavi Ilumets ja ütles, et saaks meid autoga viia sinna, kuhu vaja. No tore. Istun seal pääslas, ühtegi inimest ei ole, seal on seinal ainult üks kell, mis tiksub, ja ma näen, kuidas see minuti kaupa aina edasi liigub. Kümme minutit on juba möödas ... Mis siis nüüd saab? Ta ilmub iga hetk! Mõtlesin, kas ma üldse tunnen ta ära – fotot ma küll olin näinud, aga see oli vana pilt ... Mis siis saab, kui ta läheb mööda ja ma ei tunne teda ära? Ütlen isale, et jah, Anatoli vabanes, aga ma ei tundnud teda ära ...

Siis tuli üks väike lonkav krõnksus mees mööda seina äärt. Vaatasin – no see ei saa tema olla ... või ikka saab? Vaatasin talle otsa, et kas seal on selline pilk, et „keegi peab mulle vastu tulema", aga vist ei olnud. Siis ta läks välja, mõtlesin veel, et ei tea, kas peaksin talle järele minema ... Aga ei läinud ja istusin edasi. Mööda oli läinud juba pool tundi ja siis tuli jälle Olavi, öeldes et paberite allakirjutamine võtab seal sees veel natuke aega. Mul ikka süda värises sees – ma ei oska Anatolile midagi öelda ega seletada, kes ma olen ja mida siin teen ja tahan. Mõtlesin, et tahan teda vist kallistada. Minus oli ärevus kindlasti, aga ka suur rõõm – et see vabastamine juhtuski päriselt! Seepärast oligi tunne, et tahaks teda kallistada – kindlasti on ta sellisest lähedusest kaua aastaid puudust tundnud. Aga siis tundus veel imelikum – mis ma siis lähengi seda võõrast meest kallistama seal vanglaväravas või?! „Tere-tere, kalli-kalli?!" No mina ei tea ...

Siis ühel hetkel hakkasid pääsla keerlevad väravad jälle liikuma. Keegi tuli sealt. Alati, kui ma näen vabanenuid pärast seda, kui nad on vanglast välja saanud, siis nad tunduvad palju väiksemad, kui nad on sees paistnud – justkui nad vajuksid reaalses maailmas kokku. Aga siis tuli sealt välja pikka kasvu mees, suure valge sulejopega. Vaatas seal kõrgustes suurte siniste silmadega ringi, vaatas mulle otsa ... Aa, see ongi Nikolajev! Astusin ühe sammu ta poole, tema astus kaks sammu, tuli minu juurde ja kallistas mind. Just see, et ma olin nii üle mõelnud, et kuidas ma küll teen need sammud ta poole ja mis siis edasi saab ... Aga tema tuli ja tegi ise need sammud minu eest ära! Ilmselt see oli see, mis pidi juhtuma.

Istusime maha ja mõtlesime, mis nüüd edasi saab. Ta helistas oma õele, kes oli hakanud idaosast Tartusse sõitma, aga polnud veel kohale jõudnud. Samal ajal ei tahtnud me ka kohvikusse minna, sest seal oleks ajakirjanikud tormi jooksnud ... Ütlesin: „Okei, me võime minna minu juurde." Korraks mul käis peast läbi mõte, et mis asja ... ma võtan täiesti võõra vanglast vabaneva tüübi enda juurde. Aga no olgu siis nii, viin pealegi.

Me läksime väravatest välja ja Anatolil olid enda asjad kolmes suures mustas prügikotis kaasas. Üks oli nii raske! Küsisin: „Mis sul siin sees on? Mida sa tarid endaga kaasas?" Ta vaatas mulle otsa ja ütles väga konkreetselt: „See on tõde." Seal olid kõik tema juhtumi materjalid, mis nende aastate jooksul olid kogutud.

– '2018. aasta detsembris diakooniatöötajate jõulupeol rääkisin ka seda lugu ja arvasin seal, et tuglisik võikski olla see, kes aitab seda

tõde kanda, siis kui inimene ise ei jõua. Väga sümboolne – sa tuled koos oma prahiga sealt vanglamüüride vahelt välja ja pead seda ikka kaasas tassima ... Ma ei usu, et ta seda kotti kunagi minema viskaks ... Tema jaoks on see tõde, see on kõik.

Aga tol korral istusime siis minu juures, mä pakkusin teed ja rääkisime juttu. Ta rääkis mulle ka seda, kuidas ta oli näinud kord unes oma vabanemist – ja see päev oli väga sarnane selle päevaga, kui ta päriselt vabanes.

Rääkisime juttu ja oli muidugi natuke kummaline, sest mõlemad olime ära ehmatanud: tema kindlasti šokis, sest oli samal hommikul oma vabanemisest kuulda saanud, aga ta oli siiski väga rahulik, isegi liiga rahulik. Mina olin kindlasti väga palju rohkem närvis. Ma ei tea muidugi, mis ta sees toimus ... Nüüd sellelsamal jõulupeol, millest rääkisin, tuli ta mu juurde ja ütles: „Ma olen tükk aega oodanud, millal ma saan teada, mida Eva mõtles siis."

Anatolis on väga vähe mängu. Kui ta vaatab sulle otsa, siis ta ongi konkreetne ja sa näed, et see tõde, mida ta seal kotis kandis, on tal sees ka. Ebakindlust ma temas ei näinud. Kindlasti seal oli algul šokk, ehmatus, aga oli ka suur teadmine, et see pidigi nii minema ja ta pidigi välja saama – lihtsalt see võttis liiga kaua aega.

Mis temast edasi saab? Ma ei tea, aga loodan, et tal läheb kõik hästi."

Võitjaid ei ole arestimajatöös just palju – aga seda hinnalisem on võit!

Remet Rander
Balti Kriminaalpreventsiooni
ja Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Instituudi
arestimaja tugiisikute projektijuht

Räägitud 2018. aasta suvel.

Kas arestimajad asuvad praegu eraldi või vanglate juures?

Rahumäe arestimaja on eraldi, Jõhvis on vangla juures. Meie käime tavaliselt Rahumäe arestimajas. Vahepeal käisime Jõhvis ka – kuna Tallinna vanglat alles ehitatakse ja enamasti on arestimaja ülerahvastatud, siis viiakse inimesi Rahumäelt vahepeal Jõhvi arestimajja. Aga põhiline töö käib ikka Rahumäel.

Kui pikaks ajaks võib inimest arestimajja panna?

Arestimine on lühiajaline. Näiteks on inimene tänaval süstinud fentanüüli, ta on kinni võetud ja ekspertiisi viidud. Ekspertiis avastab narkootikumide tarvitamise ja siis määratakse inimesele kohtu kaudu viis, kümme, 20 päeva aresti. Olenevalt sellest, kas see on esimene või juba 15. kord. Arestimajja viidud inimesel tuleb ka ekspertiisi tasu kinni maksta. Reeglina neil inimestel aga raha pole, enamasti on neil võlad. Tavaliselt on need võlad tuhat eurot ja sellest kuigivõrd ülespoole, kuid näiteks üks klient ütles mulle, et tal on lausa 100 000 eurot võlgu. Kellel on suured võlad, siis neid ei huvita enam miski – vahet pole.

Mis on sinu kui tugiisiku ülesanne arestimajas?

Minu ülesanne on suhelda arestialustega, kes kannavad karistust narkosüüteo eest ja kellel on § 15 – narkootilise ja psühhotroopse aine ebaseaduslik käitlemine väikeses koguses. Kui on juba suur kogus, siis on kohe kriminaalkaristus ja vangla.

Minu ülesanne on vestelda nendega. Kui on tegemist pikaaegse narkootikumide tarvitajaga, siis on iga päev, mis ma suudan teda elus hoida, juba hästi. Ülihästi on siis, kui ma suudan ta ka rehabilitatsioonikeskusesse ravile saata. Keskuse programm kestab umbes aasta. On neid, kes on suutnud probleemidest välja tulla ja elavad nüüd kainet elu.

Arestimajas vestlemiseks on mul esmased vestlusküsimused: elukoht, suhted, karistus – mitmes kord arestimajas ja kas on olnud ka vanglas –, haridus, töökogemus, tervis, dokumendid, võlad, asendusravi ja kas ta üldse tahab vabaneda sõltuvusest. On olnud ka selliseid kliente, kes ütlevad: „Mulle fentanüül meeldib, see on minu lõõgastus ja mina sellest ei loobu." Siis mul ei olegi midagi muud öelda, see on vabatahtlik – kui inimene tahab teha, siis saan vaid soovitada, et „okei, kui teed, siis ära satu arestimajja ja ära mine fentanüüli jaoks vargile, vaid proovi see ausal teel välja teenida". Ja lõpuks saan öelda: „Juhul, kui ümber mõtled, siis sa tead, kust abi saada." Annan hüvastijätuks enda telefoninumbri, igaks juhuks ka keskuste kontaktid ning bukleti, kus on tugiisikuteenus eesti ja vene keeles lahti seletatud.

Kui sa oled kliente aidanud, aga nad on mingil hetkel siiski tagasi langenud, siis neil on häbi helistada. Siis ma helistan ise neile mingi aja pärast ja enamasti nad ikka võtavad vastu – kui number pole vahepeal ära vahetatud, sest narkomaanid reeglina vahetavad väga tihti telefoninumbreid.

Kas arestimajas on laias laastus kaht tüüpi kinnipeetavaid: ühed need, kes on seal esimest korda ja kellele see on suur šokk, aga siis ka need, kes on n-ö korduvkülastajad? Kuidas arestialustega käituda ja olla? Ja kas arestimajas ollakse üksi või mitmekesi kambris?

Üksinda kambris on mõni harv erand, muidu ollakse ikka mitmekesi. Üldiselt on üksinda kambris narkomaanid, kes on arestimajja esimest korda sattunud – hästi noored. Enamasti on arestimajas staažikad narkomaanid ja mõni neist käibki seal puhkamas – muudmoodi ei suuda kaine olla, aga siis käib vahepeal seal tervist taastamas. Või kui õues on külm talv, siis arestimajas saab sooja toa ja söögi.

Noortega on üsna lihtne. Esiteks neil on šokk ja nad kardavad rääkida. Kui on tegemist noorega, kellel tööd ka pole ja ta on arestimajas, siis on Eestis olemas STEP-programm (kuni 26-aastastele), mille kaudu tal on võimalik saada ametlik töökoht. Kui tal on võlad, siis ta saab ka võlanõustamist ja tal on võimalus hakata tasapisi neid võlgasid maksma.

Staažikate narkomaanidega on teistmoodi. Reeglina on nad ise sellisest elust tüdinenud, aga ei tea, kuidas nõiaringist välja saada. Siis pakudki neile alternatiive. Kui inimene on nõus keskusesse minema, siis on lihtne. Aga mõni räägib: „Oo, ma saan ise hakkama, ma käin tööl!" Kuid jutu sees tuleb välja, et ta käib tööl, teenib seal näiteks tuhat eurot, aga suurem osa rahast kulub lähima kahe nädala jooksul narkootikumide peale. Siis võtab ta võlgu kuni järgmise palgapäevani, maksab siis tagasi ja võtab uuesti võlgu – jälle nõiaring. Sel juhul püüab tugiisik jõuda algpõhjusteni, miks see kõik on niimoodi juhtunud. Üks asi on see, et sa tarvitad, aga teine see, miks ja millal tarvitama hakkasid. Kui sügavuti minna, võib imeasju välja tulla: kellel suri ema ära, kes on üldse lastekodust tulnud.

Eriti rasked ongi lastekodust tulnud. Lastekodulastega on põhimõtteliselt nagu vastu seina rääkimine. Nad on nii palju haiget saanud, et ei usu enam eriti millessegi.

Mina räägin neile, mis võimalused on. Mõni ütleb: „Aga mul pole dokumenti!" Siis ma seletan, kuidas dokumenti saada. Kui dokument juba on, siis saab minna ja võtta end töötukassas arvele. Kui seal oled arvel ja käid kohtumistel kohal, siis kuu aja pärast tekib haigekassakaart – reeglina neil algul pole seda ka. Kui on HIV või C-hepatiit, siis tuleb arsti juures käia – võib-olla arst peab vajalikuks määrata invaliidsuspension. Kohalikust omavalitsusest saab küsida toimetulekutoetust. Mõni on seepeale õnnelik – saab jälle raha fentanüüli jaoks. Teine on õnnelik, et saab leivaraha. See varieerub.

Kui ma nendega vestlema lähen, siis ma ei saa sinna minna nii, et lips ees ja: „Tere, istu! Ma olen Remet ja tegelen siin selle ja sellega ..." Kui ma käitun nagu ametnik, siis ei räägi minuga keegi. Muidugi ei saa minna ka nagu „oma jope", siin tuleb piiri tunnetada. Ma ei saa minna: „Ou, jou, mis teed!" Aga lähen tavalistes riietes, annan bukleti algul läbi lugeda. Siis küsin: „Noh, mis sa arvad?" Kui ta on nõus rääkima, siis ma ise küsin.

Mul ei ole ajalist piirangut nendega rääkides, ma pean ainult seda vaatama, et kella 12–13 on neil söök ja õhtul kell 17 algab jälle söögiaeg – aga mul ei lähegi tavaliselt nii kaua. Ühe inimesega kulub tavaliselt pool tundi kuni tund – oleneb juhtumi keerukusest.

Mis on tugiisiku ülesanne sel juhul, kui arestiga karistatud inimesed on arestimajast välja saanud?

Tugiisik kohtub arestimajast vabanenutega ka pärast arestimaja. Arestimajast väljaspool töö oleneb sellest, kas inimese kontakt, mis on olemas, ikka vastab tõele. Kui see vastab tõele, siis on kohe küsimus, kas telefoninumber töötab või mitte. Kui töötab, siis ma helistan ja küsin, kuidas läheb. Kui ma olen andnud inimesele näiteks võlanõustamise kontakti, siis küsin, kas ta on võlanõustaja juures käinud, ja kui on käinud, siis huvitab mind see, kuidas läks. Kui mõni ei julge nõustaja juurde või töötukassasse vms minna, siis lähen kaasa. Sageli neil pole ka mingeid meiliaadresse ega muud sellist – siis tulevad mulle kui tugiisikule meili peale teated, mida nad peavad tegema ja kuhu minema.

Olen kohtunud nendega ka väljaspool arestimaja, vabaduses. Varem kohtusime kohvikutes, nüüd on Balti Kriminaalpreventsiooni ja Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Instituudil Tallinnas Koplis Maleva tänaval päevakeskus.

Ükskord näiteks sain ühe inimesega kokku Mustamäe Lidos. Kõrvallauas olid inimesed, aga arestimajast vabanenu rääkis mulle: „Käisin seal vargil ja süstisin ja vahepeal oli mul üledoos; olen veel kümme tonni võlgu ...“ Siis kõrvallauas inimesed äkki vaatavad: „Millest te küll räägite ...“ Vahel võib juhtuda, et oled töös nii sees, et unustad ära ümbritseva jälgimise ja diskreetselt rääkimise ...

Kuidas saada tugiisikuks? Milline inimene sobib sellisele tööle? Ja kas tugiisik peab olema kristlane või pole see määrav?

Ei, see pole üldse määrav, mida või keda ta usub. Kui inimene tahab saada tugiisikuks, aga ei ole töötanud vanglas või arestimajas, siis ta peab läbima tugiisikute baaskoolituse. Selles on kõik materjalid ja info, mis on algselt vajalik, et inimene saaks tööle minna ja tööd hakata tegema. Vahel on need, keda koolitatakse, tulnud ka minuga arestimajja kaasa, et näha, kuidas töö arestialusega reaalselt käib.

Kas tugiisikud on reeglina ainult mehed või on naisi ka?

Mul on arestimajas ainult mehed. Vanglas on mõlemaid.

Mis on selle töö kõige raskemad tahud? Ja kas surm on arestimajas tavaline?

Ei, kui tervis on väga kehv, siis ei tohi inimest arestimajas hoida, vaid tuleb haiglasse viia. Aga kõige raskem ... Mul on üks näide, kui-

das sain 2014. aastal ühe kliendiga arestimajas tuttavaks. Me aitasime ta Lootuse Külla, ta lõpetas seal programmi, aga nii kui ta selle lõpetas, langes ta tagasi, tarvitas edasi. Siis saime ta jälle ravile ja Päästearmeesse, kus ta töötas päris tükk aega, kuni siis eelmise aasta novembris ta suri. See on kõige raskem, et kui sa aitad, aitad, aitad, aga lõpuks on ikkagi tagasilangus ja surm.

Kuidas endaga toime tulla?

Iga tagasilangust ei saa südamesse võtta. Lihtne.

Aga mõned asjad ikkagi tungivad paksust nahast läbi. Kuidas ennast kaitsta, päästa?

Mina võtan seda kui tööd. Muidugi see ei ole töö puupakkude või telliskividega, aga töö on see ikkagi. Kui inimene langeb tagasi ja sureb, siis oli see tema valik. Tema tegi selle süsti, mitte mina ei süstinud teda. Mina tahtsin aidata, ei õnnestunud. No aitame siis järgmist, midagi pole enam teha. Kurb on muidugi, tõsiselt kahju on, aga mis parata, elu on selline.

Kui näiteks Koplis liigud, kas siis on kogu sealne narkomaanide seltskond sulle tuttav?

Tunnen ära küll ja paljud tunnevad mind. Kuna nende aastate jooksul on nii palju inimesi läbi käinud, siis mõnega kohtumine võibki jääda ainult arestimaja tasandile. Kohtud ära ja no oli võibolla selline klient, kes oli n-ö pühapäevatarvitaja, käis tööl, naine oli samuti olemas. Vabanes, suhtlesid temaga kolme-nelja kuu jooksul veel paar-kolm korda ja kui kõik oli korras, siis rohkem enam ei kohtunud. Kui tal on mingi probleem, siis ta teab, kuhu helistada. Seepärast on vahel linnapildis küll nii, et keegi tuleb vastu, jääd vaatama ... Aga ei suuda enam aru saada, kus täpselt on kohtutud.

Kuid tänava peal käies tunnen ma narkomaani ära. Isegi kui ta on kaine – kõnnak ja olek, kehakeel reedab täiesti. Viisakaid pühapäevanarkomaane muidugi ei tunne ära, selliseid, kes käivad kuskil pidudel ja tarvitavad, aga sellised, kes juba süstivad, tunnen ära. Kanepit suitsetav inimene itsitab ja on rõõmus. *Ecstasy*'t, maakeeli „rattaid“ tarvitav inimene tantsib ja ta silmamust on nagu öökullil, pupill on suur ja ta higistab ning suu kuivab. Fentanüüli süstija on täitsa pilves, ta ei ole adekvaatne. See ei ole nii, et süstid fentanüüli ja siis lähed autoga sõitma.

Brošüüris, mida tugiisikud arestialustele annavad, on lause „Tugiisik on teie langevari hüppel tundmatusse". Miks on selline lause seal, kus kogu ülejäänud info on väga praktiline?

Kui inimene vabaneb vanglast või ka arestimajast, siis ta ikkagi tuleb tundmatusse. Eriti vanglast tulles. Kõik sõltub karistusaja pikkusest. Kui see on olnud aasta, siis pole eriti midagi. Aga kui on juba viis aastat, siis on elu vahepeal väga palju muutunud. Arestimajja sattunutel on tundmatu võib-olla aga kogu normaalne elu. Kui küsida, mis edasi saab, tuleb vastuseks tihti: „Ma tahan normaalset elu." Aga mis on normaalne elu? Sellele nad ei oska vastata. Siis tuleb neile seletada: töö, korter, maja, naine jne. Kui küsida, mida nad kavatsevad viie aasta pärast teha, siis nad ei tea, rääkimata kümnest aastast. Siis ma räägin neile, et kui nad jätkavad tarvitamist, näiteks fentanüüli süstimist, siis on kindel, et kümne aasta pärast neid enam ei ole.

Mis on kõige korduvam, lausa tüüplugu, mille eest arestimajja satutakse?

Üks klient, kes oli fentanüüli tarvitanud, tuli ööklubist välja ja läks siis trammi hääletama ...

Tüüplugu on see, et kui inimene satub arestimajja, siis reeglina on ta katkisest perest, põhiharidusega, võlad keskeltläbi 5000–10 000 eurot, töötu, põeb HIV-d ja C-hepatiiti, töötukassas arvel ei ole, käib enamasti juhutöödel. See on tüüpiline profiil. Naistega on keerulisem. Nüüd küll võtab Lootuse Küla naisi ka ja Viljandis on kohti rohkem, aga naistel on see, et kui nad arsti juures ei käi, siis on neil ka naistearstid jms käimata. Reeglina teenivad nad raha prostitutsiooniga, kusagil on lapsed – vanaema juures või üldse ära võetud. Üks noor tüdruk rääkis, et tal on ikka nii tore mees, samuti narkomaan, kes istub hetkel Tallinna vanglas – on temast 11–12 aastat vanem. Küsisin, miks see mees siis nii tore on. „Oi, ta ostab mulle kreeme ja riideid." Ta on noor tüdruk ja väärtushinnangud on suunatud ainult materiaalsele, mees kasutab teda lihtsalt ära.

Too välja ka mõni edulugu.

Kui alustasime 2013. aastal, siis esimesel aastal oli üks klient, kellest hiljaaegu oli „Ringvaate" telesaates lugu. Kui temaga tööd alustasime, siis ta ütles: „Võite mind tagasi arestikambrisse saata, te nagunii ei saa mind aidata: mul ei ole kodu, ei ole peret, ei ole raha – mitte midagi ei ole." Aga rääkisime ja rääkisime. Alguses, kui

ta vabanes arestimajast, oli tal kohe olnud sünnipäev, mida ta oli tähistanud ja tarvitanud narkootikume. Pärast seda võttis ta meiega ise ühendust. Sain kokku ja viisin ta Lootuse Külla. Tänaseks on ta olnud neli ja pool aastat kaine.

Ühe kliendi emalt sain tagasisidet:

„Tahan Sind südamest tänada selle eest, et oled mulle ja mu pojale läbi pikkade aastate toeks olnud võitluses tema narkosõltuvusega. Eriti hindan Sinu juures seda, et vaatamata kõigele oled alati toeks olnud ega ole andnud hinnangut ega sildistanud.

Ühiskond suhtub narkomaanidesse ja HIV-positiivsetesse kui viimasesse inimrämpsu, kellesse ei peaks riik ega ühiskond üldse panustama. Seetõttu olen elanud kõik need aastad väga suure pinge all ja üritanud kõigi eest seda probleemi varjata, aga Sinuga saan rääkida avameelselt ja mitte midagi ilustamata kogu sellest lõputa õudusest, mida narkomaania endast kujutab. Sinu puhul tajun, kuidas Sa siiralt rõõmustad iga sõltlase edusammude puhul. Kardan, et ilma Sinu olemasolu ega toeta ei oleks mu poeg enam elus, ja alati oled Sa ka mind toetanud, kui olen katki minemise ja käega löömise äärel olnud.

Tean, et selles võitluses on võitjaid vähe, aga seda suurem on rõõm edulugude puhul.

Remet, tänan Sind, et oled alati mu poja jaoks olemas olnud ja aidanud teda ka siis, kui mina olen olnud murdunud ja kõigele käega löönud.

See töö, mida Sa sõltlastega teed, on imeline ja ma loodan, et Sul jätkub tahet ja jaksu seda teed edasi käia."

Lootuse Küla sillaehitajad

VILJAM BORISSENKO
AVATUD LOOTUSE FONDI JUHATUSE LIIGE
JA 2005. AASTAST KUNI 2018. AASTA KESKSUVENI
LOOTUSE KÜLAS TEGUTSENUD INIMENE

Räägitud 2018. aasta novembris.

Mis on Lootuse Küla?

Harjumaal Laitses on Lootuse Küla paik inimestele – nii meestele kui ka naistele –, kellel on alko- või narkosõltuvus ja kes on väsinud sellest. Kui vaadata Tervise Arengu Instituudi tehtud statistikat, siis meeste seas on alkoholisõltlasi Eestis umbes 100 000. Naiste vastav arv on kaks korda väiksem. Narkosõltlasi on umbes 25 000 – aga arvan, et neid on tegelikkuses kahjuks rohkem. Selles valguses on Lootuse Küla kui piisk meres. Kui võtta üle-eestiliselt, siis kristlikel keskustel on sõltlastele 300 voodikohta ja riiklikel 40. Kusjuures alkohoolikutest naistele ei ole ühtegi statsionaarset programmi.

Praegu on Lootuse Külas 30–40 voodikohta ja umbes sama palju neist on ka täidetud. Minu sealoleku ehk 15 aasta jooksul oli vaid üks kord, kus nõudmine ületas pakkumist ehk tahtjaid oli rohkem kui võimalusi majutada. Seda võib vaadata muidugi kahtepidi: piibellikust küljest on nii, et laeva tuleb ehitada ikka siis, kui veeuputus ei ole veel käes, ehk siis olla sündmustest ees. Teistpidi ... mis on see, mis takistab nendel paarikümnel inimesel Lootuse Külla jõudmast?

Lootuse Küla nõudmine on see, et inimene, kes tuleb, oleks ise motiveeritud, tahaks ise. See kontingent on muidugi ka õppinud

rääkima seda, mida tahetakse kuulda, aga nendel sõnadel kahjuks ei ole alati kaalu. Samal ajal kuskilt peab ikkagi peale hakkama.

Missugune kord valitseb Lootuse Külas?

Lootuse Külas on alkohol ja narkootikumid välistatud ega ole lubatud ka suitsetada. Samuti ei ole seal arvutituba, telekaid, raadioid. Telefoni ka ei ole. Loomulikult ei ole need asjad väga halvad ega hävitavad. Aga häda on see, et taastuv sõltlane, eriti kui ta tuleb sellest välja ja on ilma jäänud oma parimast sõbrast – olgu siis Troinoi või mis iganes –, hakkab paratamatult otsima vahendeid või viise, kuidas end reaalsuse eest peita. Neuroloogias nimetatakse seda limbiliseks reaktsiooniks. Kuklas on üks osa, mis õpib meie kogemuste najal ja vastutab meie ellujäämise eest. Inimestel on hirm selle ees, et teised näevad, kes nad on, mis nendega toimub ja mis on nende mured ja rõõmud, rääkimata unistustest või n-ö luukeredest kapis. Kui Lootuse Külas oleksid olemas arvutiklassid või lubatud suitsetamine või mingid muud tegevused, millega on võimalik end isoleerida, ehitada enda ümber oma väike maailm, siis hea meelega kõik teeksid seda. Selle vältimiseks neid asju Lootuse Külas ei ole.

Kas esialgu tuleb Lootuse Külla jõudnud inimesed piltlikult öeldes alasti kiskuda ja alasti jätta?

Jah, nendelt tuleb ära võtta võimalus kaitsta end muutuste eest. Kuid inimesed on muidugi leidlikud, näiteks on olnud inimesi, kes loevad igal õhtul Piiblit – vaatad, püha vend loeb kogu aeg; järgmisel õhtul samamoodi. Siis hakkad vaatama, et õhtust õhtusse on üks ja sama lehekülg lahti. Tegelikult ta on kapseldunud ja lendab juba kuskil Hispaania randadel, unistades juveelipoe röövist ... Sellistes olukordades tuleb nad sealt unistustest välja kutsuda.

Kindlasti ei tee inimene, kes soovib oma seniseid eluviise selja taha jätta, neid valikuid iseseisvalt ja vabatahtlikult – sest nii paradoksaalne, kui see ka ei ole, siis igale sõltlasele tundub, et ta teab täpselt, mis tal on vaja. Tegelikkuses on nii, et väga paljul, mida ta teab, mingit imepõhja või muutumist siiski all ei ole. Selle tõttu tekitabki vastumeelsust ja mässu see, kui inimene avastab, et talt nõutakse midagi, mida ta hea meelega ei ole valmis tegema. Tuleks usaldada või ennast avada või töötada ... Kui seda teha veel mitte üks päev või nädal aega, vaid kuu aega ja kuus kuud järjest, siis see ei ole väga lihtne.

Iga sõltlase elus on ikka nii, et kuskil saab ring täis ja kui seal isegi on siis kaineid aegu olnud, siis kui kell saab 12, hakkab kõik jälle otsast peale. Seepärast ei saa sõltlastega teistmoodi toimida – et jätad kõik nende otsustada. See ei ole vastutustundlik. See on nagu laste puhul – sa ei saa jätta kõike nende otsustada ja vastutada.

Kuidas on väljatuleku protsess? Mis hetkel on aru saada, et nüüd on korras, enam pole vaja sellist kontrolli inimese üle?

Ei saagi aru. See on suhteliselt tänamatu tegevus. On olnud inimesi, kes on lõpetanud, järgmisel päeval läinud jooma ja kõik on siis nagu hane selga vesi. Samas on neid, kelle kohta sa mõtled, et ei, see vend nüüd küll kuhugi ei purjeta ... aga kõik läheb vastupidi! Nii et kõik on individuaalne.

On siiski asjaolusid, mis aitavad. Üks neist on kindlasti koguduse olemasolu. Kui inimene lõpetab, siis tal peab olema selleks ajaks juba välja kujunenud sõprus- või kogukond, kuhu ta kuulub. Nii tööle minek, tööl olek kui ka kodus õhtul söögi valmistamine on stress, see kõik VÕTAB. On väga tähtis, et inimesel, kes on alles aasta tagasi oma vanad harjumused maha jätnud, tekiks kusagil võimalus SAADA midagi, st koht, kus teda mõistetakse ja toetatakse.

Osadel pole sel hetkel õrna aimugi, mis asi on internetipank – sellised tavakodaniku jaoks täiesti tavalised asjad ... Neil puudub kogemus. Rääkimata igasugustest võlgadest. Seal on vahel kaelas 20 kohtutäiturit jms, see tähendab juba poole kohaga raamatupidaja palkamist. Ja inimene ise teab ju seda, ta teab, et selline vari on ta kannul. Tugiisikud on olulised selleks, et inimene ei kohtuks üksi nende hiiglastega, st igapäevaelu probleemidega. Muidu annab ta väga kiiresti alla: „Ah, see süsteem, see riik ...“ Kogukond või kogudus, kuhu kuuluda, on vast kõige tähtsam. Mitte jääda üksinda, mitte alla jääda.

Elu pärast Lootuse Küla programmi on sageli palju raskem kui seal kohapeal, kuigi algul tundub seegi paljudele täiesti vastuvõetamatu.

Kas sellepärast tundub see algul vastuvõetamatu, et Lootuse Külas on range päevarežiim ja keegi kogu aeg jälgib?

Jah, alguses tundub see raske, aga inimene harjub kõigega – seal on ikkagi teatav rutiin, kuigi eks igal päeval juhtub ka midagi uut. Kuid kui omada alandlikku meelt, tänulikkust ja valmidust kasvada ja õppida, siis see ei ole midagi kontimurdvat. Raskem on see pigem subkultuuri tasandil.

Aga kui inimene lõpetab programmi ... Ma ikka räägin, et vabadus ja raha toovad välja selle, kes me oleme. Raha lihtsalt võimendab, aga põhiline on vabadus. Kui anda inimesele vabadus, siis tuleb välja, kes ta on – kui ta saab ise otsustada, ise käia ja korraldada, hakata esimesi samme tegema. Siis paistab väga kiiresti välja, kas selle töö ja aja, mis ta Lootuse Külas on kulutanud, on ta teinud kellegi teise või iseenda pärast.

Mitu aastat sa tegutsesid Lootuse Külas?

Pisut üle 15 aasta. Endal ka imelik öelda sellist numbrit välja ... Kui läksin sinna, siis mõtlesin, et nii kui ise programmi lõpetan, siis kiman sealt minema – olid olemas kavatsused, mida edasi teha ... Aga Jumalal olid teised plaanid.

Räägi enda 15 aasta lugu mõne sõnaga lahti.

Täna tundub, et tean nüüd palju vähem kui 15 aastat tagasi. Inimesed ikka ütlevad, et mida rohkem õpid, seda rohkem saad aru, et midagi ei tea. Kunagi mõtlesin seepeale, et mis asja te küll räägite ... andke andeks, aga mina tean küll, et asjad on teistmoodi. Kuid täna tundub, et selles on tõesti tõetera sees.

Kui ma tulin Lootuse Külla, siis olin hästi ärahellitatud ja isekas noormees, kes ei olnud oma elu eest vastutust võtnud, rääkimata ligimeste vajaduste tähelepanemisest. Eks ma omal nahal ja rohkem selle põhjal, mida juhid siis rääkisid, hakkasin julgema uskuda sellesse, et elus on midagi rohkemat. Et elada iseenesele on igav ja see on midagi, mida igaüks suudab teha, aga hoopis midagi muud on elada teistele. Hakkasin tõsiselt mõtlema ja pärast ka elama selle järgi, et kui ütlen: „Jumal, võta mu elu ja kujunda Sina seda!“, siis pärast ongi nii.

Nähes neid muutusi, mis Jumal minus tegi – kutsus mind vastutusele ja inimestelt andeks paluma; võlgasid neile tagasi maksma; õpetas mind arvestama teiste inimestega ja mitte laisklema, vaid ikkagi pingutama –, siis ma sain aru, et need asjad ei tule minust enesest. See ei ole see, kes mina olen. Ma tean, kes mina olin olnud 27 aastat – ja see praegune mina ei ole üldse selle moodi. See pidi Jumala töö olema. See oli midagi, mis andis mulle kindluse ja innu, et kuule, kui Jumal saab minu elu muuta, siis Ta saab juba ükskõik kelle elu muuta. Tegin otsuse, et niipalju kui suudan, tahan ma elada selle järgi. Tahan aidata selliseid inimesi, nagu ma ise varem olin.

Nüüd oled sa Lootuse Külast sammukese eemaldunud ja juhid koos oma abikaasaga Avatud Lootuse Fondi. Kuidas sa sinnani jõudsid?

Kui ma abiellusin oma tänase naise Liisiga, siis hakkasin mõtlema ... Kogu minu elu oli olnud Lootuse Külas, ma n-ö olin sündinud ja kasvanud seal. Eriti algusaastatel tundus mulle, et me olemegi A ja O, etalon, ja kõik teised on mingid mõttetud põlve otsas nokitsejad ega tea mitte midagi. Tulge ja õppige, kuidas asjad peavad käima!

Mingil hetkel muutus selline hoiak minu jaoks haigeks. Nägin, kuidas see ei ole jumalik, et mina isiklikult pean ennast teistest paremaks. Hakkasin palvetama selle eest, et mida ma saaksin teha selles valdkonnas. Tegin seda viimased viis aastat – kuni käesoleva aasta alguses sündis Avatud Lootuse Fond. Siis oli minu jaoks küsimus, et kas see on see, mida olen oodanud. Nagu Andreas küsis Jeesuse käest: „Kas sa oled see Messias, keda me oleme 700 aastat oodanud?"

Kas see on nüüd see, mida olen oodanud? Sain vastuse, et jaa, mul tuleb see samm teha. Rääkisin oma juhtide ja Jumalaga ning kahtlesin ja kõhklesin ning siiamaani kahtlen ja kõhklen, kuid olen veendunud, et see on Jumala tahe. Ma tahan, et selle fondi tegevuse tulemusel oleksid keskused eraldiseisvana tugevamad, et need inimesed, kes tuleksid sinna abi saama, kohtaksid vaimulikus ja hingelises mõttes seal terveid inimesi. See on nende parim võimalus saada terveks.

Mida sa õppisid nende aastate jooksul, kui olid Lootuse Külas?

Vast kõige suurem õppetund on sellest arusaamine, et inimestele on vaja anda aega, on vaja teha oma osa, aga loobuda parandamisrefleksist – et mina tahan teisi inimesi parandada. Huvitaval kombel on nii, et kui sellest lahti lasta, siis inimesed ise hakkavad tõmbuma su juurde. See ei ole nii, et käid kaikaga ja ... Isegi kui on vaja karm olla ja mingis olukorras jalg maha panna, siis seda aktsepteeritakse, kui nähakse, et see ei ole ainult kontrolli pärast või selleks, et panna nööri mööda käima.

Kodulehel www.lootusekula.ee on korduvalt kasutatud sõna „sillaehitajad". Mida see selles kontekstis tähendab?

Sillaehitajad – see on huvitav väljend suhete loomiseks. See inimene, kes tuleb Lootuse Külla, ei ole kohe algul väga valmis silda ehitama. Ta eeldab, et ehitatakse ühelt poolt, tema poole tuleb sild. Usun, et alguses ongi väga oluline see, et meie kui abistajad oleksime valmis silda ehitama, ja tema siis hakkab omalt poolt vastu tulema. Enne peame meie usaldama, pakkuma talle turvalisust, kuni ta hakkab uskuma, et see on reaalne ja siin ei ole mingit omakasu. Kui inimene tuleb Lootuse Külla, siis alguses ikka tundub talle kõik kena ja tore. Aga mis on selle asja tagamõte, mis on konks? Ei saa olla, et Laitses on mingi küla, kus aidatakse inimesi ja need abistajad ei saa selle eest suurt midagi!

Ühed rootslased – 30–40 inimest – on kõik need 15 aastat käinud Lootuse Külas kevadel ja sügisel: nad tulevad oma bussiga, tööriistad kaasas, ja ehitavad siin. Esimene kord, kui nad läksid ära, siis nende eestvedaja Sven-Inge ütles, et oli olnud nii suur õnnistus olla siin, abistada ja ehitada. Istusin seal saalis ja kuulasin, et mis asja sa, mees, ajad, meie ikka oleme need, kes on õnnistatud. Aeg hiljem hakkasin aru saama, millest ta oli rääkinud. Kui me ühel hetkel käisime ise Saksamaal üht misjonikeskust ehitamas, sain seal aru, mida täpselt ta silmas pidas sellega, et on nii suur õnnistus tulla ja töötada, anda oma aega, ressursse ja oskusi ning panna need kellegi teise jalge ette.

Muidugi see tundub alguses võõras, sest ollakse harjunud, et kui keegi midagi annab, siis ühel päeval ta tahab midagi tagasi saada ja siis oled võlgu. Lootuse Külas on otsitud igasuguseid kaameraid ja muid asju, et kuhu see koer küll on maetud. Sest sellist asja ei saa olemas olla! Ollakse kogenud seda, et mingi aja võivad asjad olla hästi, aga seda, et elu muutuks ja need muutused oleksid jäävad, ei julge abivajajad uskuda.

Kuidas seda arvamust saab abivajajate seas muuta?

Inimesele tuleb anda kogemust, et ta on oluline. Lootuse Külas me hommikuti enne klassitundi kallistame igaüht ja ütleme: „Ma armastan sind!" Siis mõni mees, kes on vanglast tulnud ja on nüüd seal, seisab nii, nagu oleksid kivikuju kallistanud, ta ei ütle mitte midagi. Muidugi meid on ka kaevatud siia-sinna, et ahistajate punt – kalljstavad ja „Ma armastan sind!"... Aga see on nagu iga muu asjaga, et sa võid seda võtta nii ja naa ...

Miks see nii on? Usun, et on suur vastutus mitte lihtsalt öelda, et armastad kedagi, vaid ka käituda selle järgi. Programmi ja õppematerjalide ülesehitus on see, et esimene kuu aega räägitakse programmi reeglitest ja päevakorrast. Siis on lihtsad teemad. Sealt edasi liigub abivajaja mõte sinna, et miks ta on jõudnud siia punkti, kelle vastutus see on. See kestab kaks ja pool kuud. Teine kaks ja pool

kuud on materjaliplokk, kus räägitakse inimese kaitsemehhanismidest ja oma tehtu heastamisest või hüvitamisest. Kolmanda kahe ja poole kuu jooksul on juttu häbidest, valudest, andestamatustest, kibestumisest, madalast enesehinnangust. See on puhtalt inimese ja Jumala vaheline asi – kui palju inimene julgeb avada ja kaasata Jumalat oma ellu. Viimane kaks ja pool kuud on sellest, mis on kirik, inimene mõtleb, mis on tema roll kirikus ja mida ta tahab saavutada – rohkem tulevikule suunatud teemad.

Parim abi nendele meestele, kes täna tulevad, on loomulikult need, kes on juba umbes pool aastat seal olnud – sest nad teavad väga täpselt ja ilmselt ka mäletavad veel päris selgesti, mida see inimene tunneb, kes täna tuli. Me määrame ühe inimese uustulnukale nagu vanemaks vennaks, mentoriks, kes aitab sisse elada.

Kui ruttu hakkavad inimesed Lootuse Külas muutuma?

Algul tundub kõik Marsi peale sattumisena. Ühtepidi on siin see, et ei tohi kiirustada, aga teistpidi on aeg ka väga lühike. Vanasti öeldi, et „Kuue kuuga trollijuhiks!", kuid Lootuse Külas tuleb 11 kuuga inimeseks saada, kusjuures see ei ole nullist +10 peale minek, vaid väga suurest miinusest üles rebimine. Nii et seal tuleb ilmutada kannatlikkust, aga ka heas mõttes tagant torkida. „Hei! See on hea, et sa oled siin!" – see on esimesel nädalal. Aga kui kolmandal või kuuendal nädalal on ka ainuke positiivne külg vaid see, et inimene on Lootuse Külas, siis me oleme kuhugi toppama jäänud. Mis su elus toimub? Kuidas me saaksime sind edasi aidata?

Väga oluline osa on ka see, mida esimesest päevast peale igaüks õpib tegema – osadus Jumalaga. See on riidepuu, mis tuleb inimestel alla neelata. Mis asja Jumalaga rääkida?! Mida Temal on minuga rääkida?! Ja sada muud sellist küsimust.

Kuidas õppida iseennast jälgima?

Meil on selline mudel välja töötatud, mida nimetame palvevihikuks. See on üks palvevorme, et inimene hommikul võtab pool tundi aega – see on kaitstud aeg päevakavas –, et tänada Jumalat selle eest, mis on eile head juhtunud, siis kirjutada midagi, mida ta on pattu teinud või untsu keeranud – olgu siis tegude, sõnade või mõtte tasandil. Siis palutakse Jumala käest andeks – see baseerub 1Jh 1:9: „Kui me oma patud tunnistame, on tema ustav ja õige, nõnda et ta annab andeks meie patud ja puhastab meid kogu ülekohtust." See on hädavajalik, igaüks meist vajab seda. Me rõhu-

tame ka meestele, et see ei ole see, et oled liitunud programmiga ja oled nüüd hädas ja me anname sulle hapnikku. See ei ole nii. Mina 15 aastat hiljem teen jätkuvalt seda, tegelen oma iseloomuga – see on elu osa samamoodi nagu hingamine ja söömine.

Kolmas osa pärast andestuse palumist on küsida Jumala käest, mida nüüd edasi teha. „Mida mina saan teha?" Okei, vaimulikul tasandil ma olen lahendanud selle probleemi, aga kuidas ma saaksin sellest õppida? Kas ma peaksin minema kellegi juurde ja vabandust paluma, et olen häält tõstnud ta peale? Või olen ahne või kade olnud ... Kuidas ma saaksin tegeleda sellega? Ja siis jääda vait ja kuulata, mida Jumal ütleb selle peale. Naljaga pooleks öeldes – siis me kuuleme igasuguseid hääli oma peas ... Aga tõenäoliselt kui kuuleme oma peas: „Sa ei ole nii ahne midagi, hoopis tema on ahne, vaata teda!", siis vaevalt see Jumal on. Aga kui me kuuleme oma südames: „Kuule, kui sa tahad oma isekusega võidelda, siis osta jäätist kellelegi, anna talle seda, mis sul on, veeda temaga aega!", siis tõenäoliselt see kuuldub rohkem Jumala moodi.

Iseendaga tuleb teadlikult tööd teha – ja see ei ole igahommikune enesepiitsutamine, et vaata, mis ma jälle olen teinud! Me võtame selle endaga kaasa, kui läheme edasi. Mina jään, keskus jääb, saekaater jääb, kõik jääb. Aga me alati rõhutasime, et ainuke, mida sa saad elus kaasa võtta ja mis on alati sinuga kaasas, on Jumal.

Siis muidugi on meestel Lootuse Külas ka tööaeg: saekaatris, ehitusel, metsas. Kuskil kuus tundi päevas. Ka see on samas enda kasvatamine.

Kas mehed tõesti muutuvad Lootuse Külas?

Väljend, mida me kasutame, on see, et Lootuse Küla on nagu omamoodi prügikast. See on õige koht, kuhu oma prügi jätta. Inimestena me tihti püüame nii keskustes kui ka kogu ühiskonnas ja ka kirikutes – kus rohkem, kus vähem – manada ette ootuspärase näo ja need kohustuslikud kaks tundi mitte põruda testis pühapäeval. Aga seda ei ole vaja teha. On väga raske veenduda, et Jumal ja inimesed tõepoolest armastavad mind sellisena, nagu olen.

Nii et põnev. Mina ei ole oma ihusilmaga kunagi näinud, et keegi oleks surnuist üles tõusnud, aga olen näinud inimesi, kes on samahästi kui surnud ja siis ikkagi jalgele saanud.

Me käisime ühe noormehega kohtus sel ajal, kui ta oli programmis. Seal oli midagi, mis ta oli toime pannud enne Lootuse Külla tulekut. Kohtunik oli Merle Parts ja seal ei olnud väga palju võima-

lusi, et see nooruk jääks vabadusse. See oli tal 14. kord kohtu ees olla ... Kuulamine oli ära, süütegu ... Kohus läks otsustama. Siis tuli proua Parts välja: „Tulge siia minu kabinetti." Astusime sisse, kabinet oli muidugi väga aukartustäratav. Kohtunikul oli toimik ees lahti ja ta ütles: „Ma vaatan siia toimikusse ja näen üht lõpnud narkomaani. Aga ma vaatan sulle otsa ja näen toredat ja elurõõmsat noort inimest. No kuidas ma saan seda rikkuda!" Ta andis talle üldkasuliku töö tunnid selle asemel, et teda saata vanglasse. Need on sellised imed, mida need inimesed ei ole kunagi varem kogenud, sest kõik on harjunud sellega, et lähed kohtusse ja ongi aasta-kaks vanglas jälle garanteeritud – kohtunikud pole üldse inimesed, nad on automaadid, ja kui kolm korda juba lähed, siis üldse keegi ei vaata otsagi ... Aga kui ma olen läbi teinud mingi muutuse, siis me justkui avastame teisi inimesi muutumas – see tuleb sellest, et mina olen muutunud, mitte et nemad on mingi suure uuestisünni läbi teinud.

Põnev on seda näha. Põnev, kuidas Jumal kannab hoolt nende asjade eest, mis minu kui inimese jaoks ei ole täna kontrollitavad. Ta ütleb: „Usalda mind! Ära muretse nende rahaasjade pärast, ära muretse selle pärast, kus sa elama ja tööle hakkad!" – need on peamised asjad, mille üle igaüks hakkab muretsema. Aga iga asi omal ajal. Olevikus on nii harjumatult raske püsida. Mitte matta ennast mineviku pärast ega muretseda tuleviku pärast, vaid lihtsalt püsida olevikus, teha seda, mida täna on vaja. Eks see ole inimesel üldse tohutu võitlus – planeerida, aga püsida ikka olevikus.

Sa oled nii palju Lootuse Külas olnud, tead seal kõike ja sealhulgas ka probleemipuntraid. Millisena sa näed selliste keskuste tulevikku?

Mul on oma arusaam, mis võiks olla. Ma sooviksin, et keskused ei unustaks ära seda, miks me teeme seda. See ei ole kinnisvaraarenduse või uute harukontorite loomise pärast, vaid inimeste pärast. Ma näen, et nii lihtne on seda fookust kaotada. See on samamoodi, nagu on lapse sünd perre: mõtledki, et peab seda ja teist tegema, lapsega võimlema ja teda maleringi panema. Siis ta sünnibki ära ... ja ma näen oma elu põhjal, et tahaks nagu endist elu edasi elada ... Aga elu peab muutuma! Elu kardinaalselt muutub pärast seda ja see nõuab vanemate otsust, et seda muuta. Vastasel juhul me püüame last tõmmata selle kõige sisse, mis on meie rütm olnud. Siis oleme frustreeritud ja tekivad konfliktid, kui asi ei toimi.

Keskuses on samamoodi. Tuleb omada luksust ja alandlikku meelt usaldada Jumalat, et kui mina kannan hoolt inimeste eest, siis Tema varustab kõige ülejäänuga. Asi on alati inimestes, mitte selles, kui euro- või askeetlikud tingimused neil on. Kas me keskendume inimestele ja suudame võtta aega nendele, märgata nende vajadusi, nende emotsioone ja seda, kus nad on, kuulata neid, panna tähele, tagasisidestada neid? See võtab nii palju aega, aga näen, et seda on vaja – nii lihtne on fookust kaotada. See, mis on esmatähtis ja milleks Jumal on kutsunud iga juhti, teenijat, muutub pahatihti teisejärguliseks ja kõik, mis on abistavad tegevused, muutuvad primaarseks. Lehmad on vaja lüpsta, oinad kokku korjata, katus tuleb parandada, boiler on vaja vahetada, ehitusnõuniku juures peab käima, hambaarsti juurde tuleb minna, sotsiaaltöötaja juures on vaja käia. Ja varsti me leiame ennast jooksmas ja toimetamas kõike, aga siis tekib küsimus, et oot-oot, aga kus see inimene on ... Kui palju ma temast tean? Mis on tema laste nimed? Kus koolis ta käis? Kas ta vanemad elavad või ei ela? Mis nende nimed on? Kas ta on reisinud kuskil? Vaat sellised asjad. Kui sul on sada inimest, siis on väga raske kõike sellist teada, aga kui on 5–10 inimest ja ma ei oska nendele küsimustele vastata, siis usun, et olen läbi kukkunud, ma ei ole teinud seda, mida olen kutsutud tegema.

Abistaja peab tundma janu või vajadust inimesi tunda. Muidu muutub ta tegevus tuimaks töötegemiseks. Ma olen ka ise olnud korduvalt kibestunud, et olen inimeste peale pannud põhjendamatult suuri ootusi, nähes neid üksnes kui vahendeid, millega panna majale uus katus peale või vahetada aknad – olen näinud neid töötajõuna.

Me peaksime keskuste juhtidena olema võimelised ja julged ka analüüsima oma tegevust ning õppima üksteiselt. Kui mul on kolm töötajat, siis ma ei saa võtta oma keskusse 30 abivajajat. Ma pean heas mõttes piirduma üheksa abivajajaga, mis on siis lagi. 1: 3, maksimum 1 : 4 on see suhe. Isegi kui tahaksin, isegi kui pastor survestaks ja isegi kui voodikohti oleks, siis peaksin ikkagi ütlema, et ei, ma lihtsalt ei saa, sest tahan hästi ümber käia sellega, mis Jumal on mulle andnud. Tahan heaperemehelikult olla vastutustundlik ja siin on mu piir – väga lihtne.

Ma usun, et ühel päeval on Eesti linnades, näiteks neljas linnas, päevakeskused, kuhu abivajajad, tänavainimesed, saaksid tulla, süüa kõhu täis – ja mitte ainult käia seal päevakeskuses, vaid kohtuda ka mõne nõustajaga. Ja et see nõustaja, õppides teataval mää-

ral tundma seda inimest, suudaks teda suunata keskusesse teenusele, turvakodusse vm, mis on selle inimese jaoks kõige sobivam. Meil kui selle valdkonnaga tegelejatel on oluline minna välja sinna keskkonda või kraaviäärde, kus nemad on, mitte oodata ainult seda, et nad võtaksid telefoni ja helistaksid meile – sest enamik ei tee seda mitte kunagi.

Ma usun, et nii Lootuse Küla kui ka teiste keskuste tulevik on väga helge ja põnev. Kindlasti on selle helge tuleviku võtmesõnadeks koostöö, üksteise aktsepteerimine ja soov ise areneda. See saab põnev olema.

Süda põleb tänavamisjoni jaoks

Villy Võrk
MTÜ Tänavamisjon juhatuse liige

Räägitud 2018. aasta kevadel.

Meie põhieesmärk on jõuda abivajajateni tänaval – need kodutud, alkohoolikud, narkomaanid, kes seal on, on mingil põhjusel kaotanud kodu ega ole saanud oma elu korda. Me käime neid mööda garaaže ja linnanurki taga ajamas. Mu südameigatsus on neid aidata, sest olen ise selline tänavainimene olnud ja tean, mis see on.

Olen nüüd juba 20 aastat olnud usumees ega ole enam tänaval. Need viimased 20 aastat on mu elu täielikult muutnud ja Jumal on mind välja tõmmanud.

Väljatõmbamise algus

Jumal tõmbas mind sellest olukorrast siis välja, kui kohtasin Rakvere turuplatsil usklikke. Mina ei teadnud usust siis midagi, see oli mu jaoks olnud tabuteema. Mu ettekujutus usumeestest oli nii, nagu neid ikka on siin-seal kirjeldatud: mustad riided, must Piibel ja ainult kirikus palvetavad, elada aga ei oska. Et kirikusse lähevad vaid nõrgad. Iseenesest väga õige – ongi nii, et nõrgad lähevad sinna. Sellest ma sain aru siis, kui olin oma eluga jooksnud ummikusse. Tugevad proovivad ise hakkama saada – kuni selleni välja, et lõpetavad enesetapuga. Mina eriti ei tahtnud see olla ...

Niisiis kohtasin Rakvere turuplatsil usklikke. Nad laulsid. Mõtlesin, et mis jama see küll on, ja viskasin nende ette pikali maha.

lse ütlesin: „Kui teie Jumal mind maast lahti ei tõmba, siis löön teid kõiki mättasse.“ Aga samal ajal seal maas mõtlesin: „Mina olen ju pätt, ma olen kriminaal, olen vanglas istunud. Kuidas saaksin neid näpuotsagagi puudutada, nad on ju pühad inimesed! Nemad käivad kirikus, nad pole pattu teinud, mina olen paha! Ja üldse, mis rumalat asja ma neile lubasin!“ Hüppasin püsti. Vaatasin, seal ees kaks poissi rüüpasid õlut. Andsin neil üle kõrvade, et nad ei kuula, kui ilusti tüdrukud laulavad.

„Villy, jäta joomine maha ja Jumal armastab sind!“

Üks nendest tüdrukutest, kes seal väga ilusti laulsid, on nüüd mu naine. Seal oli üldse kokku kuus-seitse inimest, sealhulgas ka üks mu sõjaväekaaslane. Tema tuli minu juurde ja küsis: „Villy, kas ma võin su eest palvetada?“ Ma ütlesin: „Muidugi, palun palveta.“ Mul polnud sellest sooja ega külma. Siis ta palvetas ja mulle jäid need sõnad meelde: „Villy, jäta joomine maha ja Jumal armastab sind!“ Tee, mis tahad, pärast seda palvet läks mul kuidagi väga kergeks. Kepslesin sealt nende seltskonnast minema ja enam sellest lausest lahti ei saanud, need sõnad jäidki närima. Iga kord, kui pitsi tõstsin, tuli see lause pähe: „Villy, jäta joomine maha ja Jumal armastab sind!“

Siis muidugi jõin end pildituks, tarvitasin kaks kuud järjest mõnuaineid. Mind polnud keegi armastanud ja ma ei osanud ka ise armastada, olin armastusest ilma jäänud. Mu ema suri, kui olin viieaastane. Isa ei osanud muud rohkemat teha, kui uputada oma mured viinapudelisse. Õnneks ta ei andnud mind vennaga lastekodusse, nad ikkagi proovisid vanaemaga kahekesi meid kasvatada ja kantseldada. Üsna hästi said hakkama, nad viisid mind käekõrval võrkpallitrenni, mis hoidis ka palju lollusi ära: sain neljakordseks Eesti meistriks ja kahekordseks Nõukogude Liidu noortemeistriks. Aga sinna see karjäär jäi, ma valisin omale valed iidolid. Spordimeeste elu oli minu jaoks mage, hakkasin käima koolipidudel ja ... Vaatasin „kraakasid“. Näiteks käisid nad paremini riides, kuigi oli hall nõukogude aeg. Polnud isegi aru saada, mis teed pidi nad seda raha said, aga nad nägid paremad välja. Ma tahtsin ka! Miks minu elu niimoodi peab minema?! Teen ka midagi! Mingi trots oli sees. Niisiis läksingi ja hakkasin pättidega koos pättusi tegema, kuni 17-aastaselt pandi mind vangi. Mind viidi Venemaale, sain seal 18-aastaseks. Õnneks isa leidis mind sealt mingi nipiga üles, maksis advokaadile

2000 rubla ja saime Eestisse tagasi. Mind oli tahetud Vitebskisse saata, kuigi vene keelt ei oska: мама, папа, рыба, колбаса – rohkem mitte midagi. Aga pärast vanglat läks elu veel hullemaks. Lisaks alkoholile tulid narkootikumid ja tänaval hulguse elu. Põgenesin kodust, ei tahtnud seal olla. Ei olnud isegi seda põhjust, et keegi mind ei oleks armastanud, kuid olin trotsi täis, ei tahtnud ja kõik.

Kuni usklikega kokkusaamiseni olin ma Eestile tiiru peale teinud, igal pool olnud pätt. Tulin Rakverre tagasi. Mõtlesin, et kodulinnas pole mind keegi ammu näinud, ostan nüüd uued riided, kammin juuksed ja hakkan korralikult elama. Aga seest jäi ikka kõik pesemata. Pärast usklikega kohtumist oli kaks mu elu kõige hullemat kuud: võitlesin iseenda sisemusega, et vabaks saada sellest lausest. Tarvitasin mõnuaineid – kuni sinnamaani, et läksin sõpradega teadlikult narkootikume tarvitama ja mõtlesin, et ostan kahekordse koguse – lihtsalt täna on minu päev ja ma lähen ära, panen üledoosi.

Minu jaoks oli kirik ja kõik see värk nii kohutav. Ma ei taha! Võtsingi kahekordse koguse LSD-d sisse ja hakkasin nägema draakonit. Draakonil oli üheksa pead ja neil kõigil oli Rakvere miilitsa nägu. Enne seda olin 58 päeva järjest tarvitanud, katus sõitis kapitaalselt, söönud ei olnud midagi – seal ei ole palju vaja ... Hakkasin selle draakoni eest ära jooksma. Viskasin oma tossud ja võtmed minema. Kuulen siis reaalselt lauset: „Villy, hüppa puu alla ja kägista ennast T-särgiga ära.“ Hüppasingi puu alla, võtsin särgi seljast ja hakkasin ennast kägistama – ma ei jõudnud enam draakoni eest ära joosta. Korraga läksid käed pehmeks, T-särk kukkus maha ja nägin end ülevalt alla: lühikeste pükstega, paljajalu: seesama 25-aastane kõva mees, kes kõrtsides kakeldes kisas ja lõi nägusid üles, oli nüüd oma elu lõppu jõudnud. Tahtsin endalt elu võtta.

Kedagi ei olnud, sõpru polnud juures. Siis tuli isiklikult see lause: „Villy, ma ütlesin sulle, jäta joomine ja ma armastan sind!“ Sain paugupealt kaineks ja mõtlesin, et tahan koju saada. Aga kuidas ma koju saan, viskasin toavõtmed ju minema?“ Ja sama reaalselt, nagu olin näinud seda draakonit, läksin 200 meetrit tagasi, panin käe põõsasse ja võtsin sealt need võtmed. Siis palusin teise palve: „Jumal, kui Sa oled olemas, siis saada mulle siia mõni sõber.“ Nagu tellimise peale tuli taksoga mu sõber ja küsis: „Villy, kas keegi tõstis sind riietest välja? Miks sa selline oled? Lühikeste pükste väel ja paljajalu ... Kus su riided on? Kas sa suitsu tahad?“

Ma ei tahtnud mitte midagi, ma ei öelnud talle vist isegi aitäh, hüppasin kodu juures autost välja ja jooksin tuppa. Toas hakkas

uuesti see võitlus kahe vahel. Üks ütleb, et mine, teine ütleb, ära mine. Ma ei teadnud mitte midagi, kuhu kirikusse minna või mida teha. Jõulude ajal ma olin käinud luteri kirikus, pudel taskus, käinud surnuaial nagu kord ja kohus. Aga sinna kirikusse ma ei tahtnud minna, sest tundsin, et selle õpetajaga me olime ostnud samast poest samasid jooke – mida ma ikka lähen talle oma muret kurtma.

Kuid teadsin, et Rakveres endise pioneeride maja vastas on Karmeli kogudus. See oli baptistikogudus ja ma läksin sinna. Sellest päevast alates – 1989. aasta 13. august – sain ma päästetud.

Kogudusse

13. augustil läksin kirikusse. Süda tagus: „Mõtle, Villy, veel üks kord hoolikalt järele, mõtle oma reputatsiooni peale. Mida pätid mõtlevad! Ainult nõrgad käivad kirikus." Aga õnneks olen ma nii põikpäine, et kui midagi otsustan, siis ka teen seda.

Kui sain kirikus päästetud, siis hakkasin käima kõikvõimalikel üritustel, mis koguduses üldse olid. Tahtsin seda uut asja! Ja tahtsin oma vanadest mõtetest lahti saada. Lugesin päevi: täna ei tee suitsu, täna olen kaine ... Päevadest said nädalad, nädalatest kuud. Tänaseks 20 aastat ei ole midagi teinud. Ükskord, kui olin kümme aastat olnud usklik, hakkas viinapudel minuga rääkima. See oli kraanikausi all kapis, mul on laste viinasokkide jaoks seal viinapudel – vana kool ikkagi. Viinapudel hakkas minuga rääkima, et naine läks lastega ära, kodus oli köögilaud arveid täis, raha polnud: „Kuule, teeme ühe lõuatäie! Pole midagi, keerad ukse seestpoolt lukku ja elad vabaks ennast." Ma mõtlesin, et pole ju kümme aastat midagi teinud, minust see uks sinna lukku küll ei jääks ... Sellest saavad varsti kõik kuulda, et Villy hakkas taas jooma. „Ei, sina mulle miskit ei ütle!" Panin kristliku muusika peale, mõtted läksid Jumala peale, läksin kööki, panin arved laua peal tähtsuse järjekorda: mis on kõige esimesena vaja maksta, millega on veel aega. Ja see number läks väikseks! Muidu on nii, et „Oo, seda on terve kuhi! Õudne! Sul pappi pole, kuidas sa saad ...!" Kui arved said järjekorda, siis vaatasin: üks arve on 30 eurot, selle maksan kõigepealt, see raha mul on! Kas või viin taarat – ükskõik! Kamba peale joome limonaadi, ikka tuleb see 30 eurot kokku! Ja sinna see jäigi, rohkem pole küll olnud mõtteid, et peaks suitsu tegema või viina või narkootikume võtma. Vanast elust lahutab mind vaid üks gramm. Kas üks gramm kokaiini, üks gramm amfetamiini või sada grammi viina. Ma ei taha sinna vana pori juurde tagasi minna! Ma tean, kust ma olen tulnud,

Olla valguseks

Jumal ütles mulle kohe, et tõmbab mind pimeduseriigist välja nende inimeste jaoks – et ma läheksin ja oleksin neile valguseks. Sellest ma sain päris usutee alguses aru, et ma ei saanud päästetud lihtsalt selleks, et minul oleks hea, vaid kuidagi tekib selline tagasitegemise rõõm. „Sõbrad! Halloo! On midagi paremat! Ma leidsin midagi paremat kui kokaiin, ma leidsin midagi paremat kui teid põrgusse ajav LSD! Ma leidsin, sõbrad!"

Sain aru ka sellest, et minu veenmine ei päästa mitte kedagi, vaid päästab minu veendumus uues elus – et olen nii veendunud, et Tema tegi seda! Seda ei teinud mitte keegi teine! Jumal tegi seda minu jaoks ja seda kogemust ei saa mitte keegi minult ära võtta! See on nii veenev, et töötab tänapäevani. Kogu aeg! Ja läheb aastatega aina paremaks, nagu uunikum läheb paremaks.

Tänav, mu arm

Ma olen 1998. aastast alates ka vangla vabatahtlik. Käin igal pool, kus vaja on, aga mu lemmikkoht on tänav. Tunnen end seal kui kala vees, ma ei pea seal kedagi teist mängima. Mul on kaastunne nende suhtes, kes on tänaval. Nad on nii katki ja minu esimese ütlemise peale võib-olla ei juhtu nendega mitte midagi. Olen käinud reedeõhtul tänaval, koju sõites aga mõtlen: „Milleks seda vaja on! Kellegagi ei saanud täna kokku. Käisin küll tiiru ära, no ainult ühe-kahega rääkisin!" Aga Jumal alati kinnitab: „Kuule, sina tee oma piisk ära, küll mina teen ülejäänu." See on sama, nagu sellel sõjaväekaaslasel olid sõnad minu jaoks – ega tema teadnud, mis sellest pärast edasi saab. Täna tahan mina teiste jaoks anda neid sõnu.

Käisin Inglismaal õppimas, olin seal Teen Challenge'is, see on David Wilkersoni alustatud organisatsioon, mis on üle maailma. Õppisin seda, kuidas teha tänavatööd. Pilt, mis ma seal nägin, oli minu vaimusilmas kuidagi juba olemas, just samamoodi olingi seda ette kujutanud: minna tänavale, jagada informatsiooni vastavate keskuste olemasolust, viia Kristuse armastust nendeni. Seal see töötas! Sain olla nendega seal kaks nädalat. Mõnel pool anti seal süüa, teises kohas üksnes informatsiooni, käidi garaažides, nagu meiegi käime ja viime sinna vahel süüa. Tänavainimesi surutakse ja tambitakse ühiskonna poolt, politsei kamandab neid, kõik käsivad ... Aga keegi peab neid sealt ka välja armastama.

Minul küll on nende suhtes kaastunne. Ja ma olen näinud vilju ka! Üks mees, kes läks meie juurest Lootuse Külla Laitsesse põhiprogrammi, tuli meie juurde tagasi, sai klaasitehasesse tööd ja tänaseks on ostnud endale korteri! Ükspäev käisin mehega, kes oli Paides asotsiaal, elas sotsiaalmajas, oli 27-aastane, kui ta meile tuli, hambaid suus ei olnud, vedas mustade prügikottidega taarat, poes, ta ostis omale teleka ja pesumasina ning mulle nii meeldis see ta lause: „Televiisori ma maksaks sulas ja pesumasina eest kaardiga." Ma korraks panin silmad kinni ja mõtlesin: „Kuule, vend! Kolm aastat tagasi sa tulid ja sul ei olnud mitte mingit lootustki!" Nüüd siis ostab kodumasinaid, saab klaasitehases korralikku palka ja on kõik oma võlad ära maksnud. Vaat see annab jõudu! See on nagu palgapäev.

Tänavatöö laienemine üle Eesti

Inglismaalt tagasi tulles andis Jumal mulle nägemuse, et Eestis peab kaheksa aastaga jõudma vähemalt kaheksasse linna. Täna me oleme kahes linnas: 2016. aastal alustasime Tallinnas ja 2017. aastal Rakveres. Sel aastal vaatame, et kas jõuame Paidesse või Pärnusse. Reedeõhtuti on teatud grupp eri kogudustest vabatahtlikke, kes tunneb, et tahab minna ja aidata neid kadunuid, kes elavad Tondi garaažides – ega nad väga kaua enam ei saagi seal elada, need likvideeritakse. Garaažid on nende kodu, see on nende territoorium, ega nad igaüht sinna ligi ei lase. Me oleme nüüd usalduse võitnud, võime nende juurde sisse astuda ja nad on hakanud ennast avama. Vahel teevad meile märkuse ka: „Aga täna ei palvetanudki või?" Mehed, kes algul olid kindlad, et nende eest pole mingil juhul mingit palvet vaja teha, on nüüd hoopis teistpidi häälestatud.

Ma lähen ühte linna ja kogun kõigepealt seal kokku eri koguduste pastorid, räägin neile mõtte lahti, et ma ei tulnud neilt mitte ühtegi lammast röövima. Elementaarne, et nendega tuleb rääkida, nemad on vaimsed autoriteedid selles linnas, ma ei tule ega löö jalaga ust lahti, et panen nüüd Lootuse Küla telgi siia. Tahan teha seda korra järgi, minna võtta nendega koos tassi teed, rääkida mõtte lahti. Nende kogudustega, kes haakuvad selle mõttega, hakkame koostööd tegema. See ei ole kellelegi kohustus! Kui see kellegi pilti ei mahu, siis see ei tee mind kurvemaks, tema tegeleb lihtsalt muude asjadega.

Kuna praegu meil ei ole veel igas linnas nii palju Lootuse Küla lõpetanuid, siis koguduse inimestega on vaimset asja natuke ker-

gem teha. Kui läheme nendele territooriumidele, kus kurat möllab, siis seal sa pead olema vaimselt tugev. Ma ei tahakski sinna saata meest, kes on just lõpetanud programmi: „Mine, hakka neid pätte seal puistama!" Mul endal võttis kolm-neli aastat, hoidsin neist teadlikult eemale. Teadsin enda nõrkusi ega tahtnud. Siis Jumal aegajalt sutsas: „Mine käi seal ja mine käi seal ..." Aga ma ei käinud Rakveres otsimas mööda punkreid, pigem liikusin mööda kodugruppe ja palvekoosolekuid ning otsisin uusi õdesid-vendi, et mu mõttemaailm saaks täiesti puhtaks.

Kui leiame kogudustest vabatahtlikud kristlased, kelle süda põleb ka tänava jaoks, siis mobiliseerime nad ja tekivadki kambakesed. See ei ole mingi see asi, et minu isik kuidagi kutsuks või tõmbaks neid. Vastupidi, kutse on nende sees, ma lihtsalt lähen selle ettepanekuga välja ja nad tulevad hea meelega. 2018. aasta 27. jaanuaril oli meil Järvakandis vabatahtlike motivatsioonipäev. Kutsusin Rakverest ja Tallinnast inimesi, et siis kogemusi vahetada. Sealt koorus palju ägedaid ideid, mida nad ise tahaksid veel teha – mitte mina ei pea kõike teadma. Kas või seesama pudruvärk, mis on siin Tallinnas, nad jagavad sada portsu putru, panevad kaerahelbed topsi, keeva vee sinna sisse, moosi peale, lusikad kõrvale – jagatakse kesktural Grossi poe kõrval. Imeline asi! See on just enne kella kümmet. Ja seda tuleb järjepidevalt teha, see ei ole ühekordne suts.

Ressursside jaotus

Arvatakse, et kirikus käib ajupesu. Ongi vaja need vanglamälestused maha pesta! Jumal tänatud, et Jumalal on täiesti *delete*'imise võime! Õigel hetkel ja kohas tuleb see sulle meelde.

Tänavatöö on praegu nii, et ega ma igal reedel Rakverre ei sõida, see oleks ressursi raiskamine, mis ma niisama uhan, kui seal on kohapeal head inimesed, kes teevad tööd hinge ja armastusega.

Mul on unistus. Tahaksin üht ambulantsiautot, mis oleks äge ja atraktiivne – nagu lastel on jäätiseautod, nii oleks mul pättide püüdmise auto. Ja võib-olla kõlaks Karl Madise või kellegi teise sellise tunnuslaul: „Pätipüüdjaks nüüd ma jään, kuni päti kätte saan ..."

*

Jumalal oli meiega armu. Kes meie siis oleme, et ei või teistele armu anda? Mina ei määra seda aega, millal üks või teine peab valmis saama, mina teen oma asja ja proovin seda teha nii hästi, kui oskan.

Kui ma sellele olen keskendunud, siis ei ole mul aega teiste silmist pindu otsida, tegeleda mingite muude asjadega. Olen siis nii fookustatud ühele asjale, et see lihtsalt peab minema, sest selle taga on Jumal. Kui näen neid sähvatusi, kus keegi saab päästetud, saab oma elu korda, siis see ongi tänu. Näiteks lähed kellegi pulma ja tead, milline oli peigmees enne. Sõidad sinna ja mõtled: „Jess! Mingi piisa sain ka mina sinna süstida." Aga ma ei võta au endale, au käib ikka Jumalale, ilma temata ei oleks meil mitte kellelgi midagi anda. Me ei tee ühtegi narkomaani vabaks, mina ei tee ühtegi alkohoolikut ega kriminaali heaks. Ma saan ainult palvetada Jumala poole, et enne, kui see alkohoolik või kriminaal minuga tänaval kokku saab, Jumala Vaim arreteeriks ta – et Jumala Armastus võtaks ja paneks käed ta ümber, et ta kogeks seda enne, kui ta minuga kuskil kabinetis kokku saab. See on nii hästi töötanud.

Mul on kontoriseinal Ardo Ran Varrese maal, kus üks mees on juurikatega kinni. Ta võitleb seal, aga kahel pool on palvetavad ja ülistavad valgetès kitlites inimesed. Taga on rist. See on täpselt meie töö peegeldus. Meie, kes me oleme armu saanud, palvetame, et see vend saaks ka köidikutest lahti. Me ei saa midagi teha, me võime kas või kõrvade peal driftida, aga kui see mees ise ei taha, siis ei juhtu mitte midagi. Kuid me saame paluda. Siis need köidikud lähevad lahti ja ta on üks meie seast, seisab siin ja ootab järgmist. See on see, mida me teeme.

Cum laude ja politsei tänupreemia. Jumalal on huumorimeelt

Immanuel Volkonski
Tartu Ülikooli usuteaduskonna religiooniuuringute ja teoloogia eriala doktorant

Räägitud 2018. aasta kevadel.

Sinu elu on olnud tõeliselt seinast seina: krimikeskkonnast usuteaduskonda ehk narkomaanist ja vangist usuteaduse doktorandiks – ja see pole kindlasti veel kõik. Aga milline oli algus?

Kui ma käin noortele rääkimas narkoennetusloenguid, siis ma sisuliselt räägingi kogu oma eluloo. Alustan alati lapsepõlvest, taustast. Minu jaoks on see kuri, mis ma hiljem tegin, alguse saanud kaugest minevikust – alates katkisest perest, mis on niikuinii kõigi riskilaste juures üks riskitegureid. Meil oli peres palju lapsi, mul on kaks venda ja õde. Ema kasvatas üksi nelja last – ta on kunstnik, kes ohverdas meie nimel kogu oma elu ja loobus karjäärist. Isa elas meist siis eemal ja meie suhtlus oli minimaalne. Aga praegu on mul temaga super head suhted, viimastel aastatel on toimunud ime – ma poleks iial uskunud, et üldse on võimalik midagi nii katkist taastada. Võib öelda, et mina olen andestanud temale tema tegematajätmised ja tema on andestanud minule minu teod. Me ei räägi nendest asjadest, aga see on vaikiv arusaamine, mõistmine, respekt.

Isikuomadused muidugi ka mõjutavad. Ma olin väga elav, särtsakas, hüperaktiivne, püsimatu, tähelepanu- ja tunnustusnäljas. Väga sotsiaalne – mul ei ole kunagi olnud raskusi uusi tutvusi leida, inimestega läbi saada. See on alati olnud minu jaoks lihtne. Mulle meeldib suhelda, ma olen suhtleja inimene. Rääkida ja arutleda meeldib.

Kooliajal muutusid väljundid valeks – et kuidas tunnustust saada. Tunnustust võib igatpidi saada: sa võid mingi tellimise peale kellegi auto põlema panna ja tellija tunnustab sind selle eest. Võibolla ka mõrtsukas saab tunnustust. Igasuguste asjade eest võib saada tunnustust ja tähelepanu. Aga oleneb sellest, kelle käest.

Milline tunnustus oli tähtis?

Seal mängisid rolli igasugused asjad: staatus, prestiiž, raha. Kellele mis rohkem korda läheb.

Minul oli algseks kannustajaks tähelepanuvajadus. Ja muidugi isa tõttu ka mingid ootused. Kogu aeg. See ei ole kunagi kuhugi kadunud, see on praegu ka. Näiteks lavakasse läksin katsetele ... Kui palju ma oleksin ära andnud, kui ma oleksin saanud sinna minna inkognito! Et ei teataks, et ma olen Volgi ehk Peeter Volkonski poeg. Juba oodatakse midagi! Juba mind vaadatakse läbi teiste prillide! Juba on mingi ootus.

See on olnud taak. Kuigi teiselt poolt ka õnnistus. Ma ei salga, et palju uksi on läinud lahti, palju head on tänu sellele tulnud. Aga taak on see selles mõttes, et minult alati oodatakse, eeldatakse midagi. Arvatakse, et ma räägin puhtalt vene keelt, tunnen nooti, laulan ja mängin mingit pilli. Mida kõike veel!

Kas see ei ole nii?

Ei, paraku mitte. Ma õppisin muusikaklassis, aga mind visati välja, sellepärast et ma hakkasin silma paistma pullitegemisega, tähelepanuvajadus oli nii suur. Olen eluaeg olnud hästi lõbus vend. Noorpõlves olin suhteliselt pidurdamatu, nüüd suudan end taltsutada. Impulsiivsus väheneb vanusega kõigil.

Ma olin probleemne õpilane, sest mulle sai oluliseks klass naerma ajada, pulli teha. See, et õpetajaid see naerma ei ajanud, oli mulle ükskõik – seda enam naeris klass. Ja nii need asjad eskaleerusid ja muutusid järjest tõsisemaks ka teod. Igasuguseid lollusi on tehtud lihtsalt selle nimel, et teha pulli, paista silma. *À la* ma ei ole küll kuskil peakat hüpanud, aga see on seesama loogika – näidata, et julgen. Et saaks hetketunnustuse, korraks silma paista. Siis teed midagi riskantset.

Samamoodi hilisemad kuriteod. Kõik tuli selle taustal. Aga muidugi mängisid oma osa ka eeskujud, valed eeskujud said valitud. Tähtsaks kujunes üks inimene, kellel oli palju head pakkuda – mille ma ka kõik kopeerisin ta pealt –, aga oli ka halba, mille ma samamoodi kopeerisin. Ta oli militarist, tema suureks kireks olid relvad ja lõhkeained. Nüüd on ta surnud. Ta oli veider kuju: hästi intelligentne, ägeda iseloomuga – täpselt see, mida üks poiss võiks tahta. Tegime koos igasuguseid asju, ma saavutasin temaga nii hea sideme, et meil tekkis peaaegu isa ja poja suhe.

Ega ta varjanud seda, kõik teadsid seda, et mina olen soosingus. Ja olingi. Aga kui laps valib endale kellegi autoriteediks ... kellegi, kellest saab tema lemmikinimene, siis ta ei pane kunagi kahtluse alla, kas see, mis see inimene teeb, on õige või vale, hea või halb. See kõik on õige ja hea, sellepärast et seda teeb tema lemmikinimene. Ma kunagi ei esitanud endale küsimust, et miks ta tegeleb relvade müügi või lõhkeainetega. Ajad olid ka muidugi teised, see oli 1990-ndate algus, siis kehtisidki teised reeglid.

Teiselt poolt koolis valisin endale sõpradeks ...

... piiridest väljas inimesed?

Just. Oli üks kiusajate seltskond, kes ei allunud korrale ja käis vahetunni ajal suitsu tegemas. Kõvad mehed, noh! Tahtsin ka kõva mees olla. Ma kartsin neid, aga samas imetlesin. Kiusamist tegelikult ise ei sallinud ... Olin väiksena olnud empaatiline, rääkisin lilledega, tegin neile pai. Olin memmekas ...

Kas lillede paitamise pool avaldus ka hiljem?

Kõige selle uue keskkonna keskel olid tõesti ka korrad, kus lõi välja see sisimas olev tegelik mina. Näiteks ükskord läksime välja, linna mööda röövima purjus peaga. Teised kõndisid ees, Emajõe äärt mööda läksime. Vaatasin, et nad hakkasid seal ühte taguma. Ma ei mäleta täpselt, mis mul pähe tuli, aga millegipärast hakkas mul sellest tüübist kahju, see oli noor kutt, pika halli mantliga. Läksin vahele: „Kuulge, lõpetage ära!" Ühesõnaga kaitsesin teda, päästsin ta. Saatsin sõbrad minema ja siis aitasin tal seal veel prille otsida.

Kui meie kamp lõpuks kätte saadi, siis ... kõiki meie kuritegusid ei olnud avastatud. Aga üks meie hulgast lobises välja terve hunniku peksmisi, millega me ei olnud vahele jäänud. Siis politsei pani ajalehte kuulutuse, et „kes on sel ja sel kuupäeval seal ja seal peksa saanud, tulge politseisse, meil on peksjad käes". Välja ilmus ainult

see üks inimene, kelle ma olin ära päästnud mingisuguse hetkeemotsiooni ajel. See oli mulle kohtus plussiks, sest ta ütles: „Tema päästis mu ära ja aitas mul prille otsida ja ütles, et talle ei meeldi, et üliõpilasi pekstakse." Ma ise ei mäleta seda. Aga näe, korraks lõi välja. Ja selliseid lugusid on veelgi olnud.

Kas kergem on elust läbi liikuda maskiga või maskita?

Mõlemad on tegelikult keerulised, sest mõlemad on muutumised. Ja midagi jääb sellest maskist ka alatiseks külge, sinna ei saa midagi teha. Kas või see, et sinu mõtteviis, mõttemustrid ... Nüüd, olles kristlane, on sageli olnud olukordi, kus ma olen olnud elupõliste kristlastega, kes ei tea elu sellest poolest mitte midagi. Nad ei ole kunagi niipidi üldse mõelnudki.

Mul tuleb ülikoolist meelde loeng, kus oli Louis Paul Pojmani eetikaõpikust üks näide: Jüri ja Mari. Kumb käitub moraalsemalt? Mõlemad töötavad pangas. Mõlemad näevad võimalust raha kõrvale panna, nii et vahele ei jääks. Jüril käib see mõte peast läbi, ta mõtleb, et teeks, aga siis mõtleb ümber ega tee. Maril ei käi seda mõtet peast läbi ja ta ka ei tee. Kumb on moraalsem? See oli seminar ja mina ütlesin, et selge – Mari on moraalsem, sellepärast et tal ei tulnud mõtetki. Aga vaat mina olengi see Jüri. Mul tulevad need mõtted, mul tuleb trrrrht! see variant peast läbi. Kui ma näen, et kellelgi kukub rahakott või turvaauto uks on lahti või et siin on halb valve, siis automaatselt ... ma ei tee mingeid plaane ega mõtle, et ma seda teeks, aga mul käib võimalus peast läbi – seetõttu, et ma varem mõtlesin nii. Mina märkan neid võimalusi. Aga kauaaegsed kristlased alati imestavad: „Kuidas sa küll näed ... Mul ei tuleks pähegi selline asi!" No vot. Ometi see ei iseloomusta mind enam üldse, ma ei teeks neid tegusid mitte mingil juhul – aga mõte ikkagi tuleb. See on nüüd see, mis sellest maskist on jäänud. Ma olen näinud pahupoolt, mul on see kogemus olemas ja seda ei võta miski ära.

Kuidas käis kõll!, pöördepunkt, millest alates hakkas elu tagasi rööpasse minema?

See oli pikem protsess ja toimus vanglas. Siis, kui ma seal teist korda olin. 2009. aastal pandi mind vangi ja minu kristlaseks pöördumine ehk arusaamisele, veendumusele jõudmine, et Jumal on olemas, võttis aega üheksa kuud. Mind pandi septembri alguses arestimajja. Siis saatis mu vend sinna Piibli. Mu vend oli saanud enne kristlaseks ja see oli minu jaoks väga suur argument. Ma ei tea,

kas siis, kui keegi teine oleks hakanud seda mulle vanglas rääkima, üldse oleks midagi juhtunud ...

Esimese vangistuse ajal ma olin kaplanitega rääkinud ja siis oli olnud ka minu esimene kogemus Jumalaga. Teadlikult. Mul oli seal üks probleem vene kõrilõikajatega ja tohutu pinge oli õhus, iga päev oli peksasaamise oht – et kohe tõmmatakse kambrisse ja läheb andmiseks. Minu jaoks on alati väga raske olnud üle elada füüsilist ja vaimset vägivalda. See on minu jaoks nii kohutavalt alandav olnud – mida silmakirjalikum on seepärast ka minu eelnev käitumine, koolikiusamised ja teiste peksmine ... kui ma ise seda tegelikult nii raskelt üle elan ja kardan. Ja muuseas, üks põhjus, miks ma olin hakanud kooliajal nende tüüpidega läbi käima, oligi see, et nägin selles teatud turvalahendust: kuuludes nende hulka, olen ma hunt ja omasid ei puudutata. See töötas ka. Aga sealt tuli jällegi kohusetunne samamoodi käituda. Et kui ma kuulun nende hulka, siis järelikult minult oodatakse, et ma käituksin samamoodi. Alguses naersid kohusetundest kaasa, kuigi tundsid ohvrile kaasa, aga varsti juba käitusid samamoodi. Siis harjud ära, sellest saab uus normaalsus ja peagi sa enam ei tunne kaasa.

Siis ma mõtlesin, et kui ma peaksin saama peksa ... ja vanglas, seal on ju ka vägistatud saamise võimalus ... Et kui midagi sellist peaks juhtuma, siis ma tapan ennast. Ma ei suuda. Ma ei tule sellega toime. Sõbrad ütlesid seal mulle: „Ei, kuule, Volk, ära põe, egas peksasaamine pole häbiasi, tambid niikaua vastu, kuni pilt ees on." Noh, ma ei tea, mind see ei tröösti nud. Peksad niikaua, kuni sul pekstakse pilt eest ära. Aga kui sind siis vägistatakse, siis ei ole enam midagi teha ... Ühesõnaga mõtlesin enesetapumõtteid.

Pidasin tol ajal päevikut, see oli 2003. aastal. Läksin kambrisse ja kirjutasin päevikusse ühest jutuajamisest sotsiaaltöötajaga, kes oli avanud oma Jumala-kogemust. See jutt oli tal nii veenev. Siis ma palvetasin – teadlikult, esimest korda elus. Pärast seda 15–16 aastat see päevik seisis ja ma ei olnud seda läbi lugenud, sest see on nii vastik lolli, ülbe, ropu lapse jutt. Aga ma otsisin hiljuti välja just selle koha, sest tahtsin teada, kuidas see täpselt oli, millal see vastus tuli. See tuli mõne päeva pärast – tuligi vastus! Ma palvetasin selle probleemi pärast Jumala poole, ise tegelikult uskumata – see oli lihtsalt igaks juhuks. Ja siis ühtäkki tuli vastus, et need probleemsed inimesed viidi minema. See oli nii ebaloogiline, sellepärast et nad olid just toodud Murru kolmandast plokist, kus olid platnoid, kõige kõvemad. Nad olid just toodud sealt meile Tartu vanglasse. Ja nüüd

ühtäkki viidi minema. Just nemad! Kõõlusin seal kambriukse peal ja vaatasin, kuidas nad oma kottidega jooksevad ... Vaatasin, et täitsa lõpp! Kas see on nüüd juhus või sattus minu palve sellele hetkele ... Igatahes probleem kadus. Ma paningi selle juhuse arvele. Aga see oli esimene kogemus ja jäi meelde.

Üks asi, mis siis veel lisandus, oli see, et vandumine kadus. Ma ropendasin veel küll, aga „kurat" ei tahtnud enam öelda. See oli päris pöördumise juures, millenj ma veel jõuan, üks päris märgilise tähendusega sündmusi. Aga räägin kõigepealt varasemad seigad lõpuni ...

Sain välja ja vana elu tuli tagasi. Pool aastat suutsin olla puhas ja siis langesin tagasi, kõik kordus. Kuskil aasta pärast olin ma Inglismaal abikokana tööl. Peakokk oli üks vastik kiuslik tüüp, kes kogu aeg vingus ja virises – nii raske oli seal olla! Aga ma ei saanud ära tulla, sest olin võlgu võtnud ja pidin tagasi teenima selle raha, vähemalt kolm kuud pidin olema seal ühtejutti. Ühel õhtul tulin ma koju ja olin nii vihane! Midagi oli taas seal selle Steveniga juhtunud, jälle oli ta virisenud. Siis mul tuli meelde, kuidas ma vanglas olin palvetanud ja tuli vastus. Mõtlesin, et ma lihtsalt proovin. Mäletan, et palvetasin õhtul voodis niimoodi: „Jumal, ma usun Sinusse!" Kuigi tegelikult ei uskunud. „Ma usun Sinusse!" Ja kuidagi jõuga suunasin mõtte sellesse palvesse: „Jumal, ma usun Sinusse! Näed, ma ei saa selle Steveniga hakkama, palun aita!" Kuidagi niimoodi. Ja lähen järgmisel päeval tööle ja mul on uus peakokk ... Charles. Steven on minuga ühel pulgal, tükeldab porgandeid. Seekord ma mõtlesin: „Täitsa pekkis! Kuidas nii saab olla!" Teist korda elus ma palvetan ja kohe on vastus! Kas see saab nüüd olla veel juhus?

2009. aastal uuesti vangi minnes tulid mul need kaks korda seal arestimajas meelde ja kohe, esimesest õhtust hakkasin palvetama. Ja noh, loomulikult oli tähtis ka oma venna pöördumine ... Vennaga ma olin tol ajal tegelikult tülis, kuna olin talt narko jaoks suure summa võlgu võtnud ja selle summa kaotanud, olin talle võlgu, hoidsin silma alt ära. Tema oli minu peale pahane, et ma ära ei maksa. Mina olin tema peale pahane, et ta minult seda nõuab ja on pahane, et ma talle ära ei maksa ... Aga ta oli käinud juba aasta otsa ühe uskliku tüdrukuga. Siis kuulsin ema käest, et „tead, et Mac (Miikael, aga Maciks kutsutakse) uurib Piiblit ja on nüüd vist kristlane". Minu eelhoiak oli negatiivne. Igatepidi. „Piibliga pähe saanud! Lolliks läinud! See tüdruk on ta ajud ära pesnud!" Aga tema enda käest ma ei saanud midagi küsida, sest hoidsin eemale.

Aga nüüd arestimajas tulid mul kohe meelde mu enda kogemused ja see, et mu vend usub Jumalat. Hakkasin tohutus meeleheites palvetama. Igal õhtul. Igaks juhuks. Seekord ei juhtunud järgmisel päeval midagi. Juhtus aga see, et mind võeti vahi alla. Sanktsioonikohtust kuni kohtuni. Jätkasin palvetamist. Kehtestati täielikud suhtlemiskeelud – loomulikult. Ei tohtinud kirjutada, helistada, polnud kokkusaamisi. Mitte midagi. Aga pakki sai tuua. Ja ühes pakis oli Piibel. Sain aru, et see on vennalt. Alguses ei viitsinud lugeda, aga siis viidi kambrikaaslane minema ja ma jäin üksi – see oli arestimajas. Hakkasin lugema – mitte selle mõttega, et sealt mingisugust tõde leida, vaid et aega sisustada ja ennast kurssi viia, et osata kaasa rääkida. Ma olin teismelisena Piibli ette võtnud, aga ei olnud suutnud sellega siis eriti kaugele jõuda, kuigi see huvitas mind kui meie õhtumaise kultuuri alustekst. Ja kuna ma uskusin tulnukate teemat, siis ka tulnukad rääkisid raamatutes kogu aeg viidetega Piiblile, tõid sealt pidevalt näiteid.

Tegin professor Tõnu Lehtsaarele tema seminaris hiljuti juhtumi analüüsi, kus ma valisingi teemaks „Minu enda usuline pöördumine" ja võtsin need viimase vangistuse päevikud, mida ma ei olnud kaheksa aasta jooksul kordagi avanud. Lugesin kõik kaustikud läbi ja vaatasin seda pöördumist. Sealt tuleb üsna palju välja, aga väga palju olen ka kirja panemata jätnud – kuid mul on kõik meeles ja olen mõelnud, et ka selle võiks kunagi üles kirjutada.

Mingid asjad on minu jaoks saanud nüüd nii enesestmõistetavaks, et kui räägin mitteuskliku inimesega, siis üllatun tema arusaamatuse üle. *À la* vastse kristlasena ühel saunaõhtul kuulsin, kuidas üks pastor rääkis, kuidas keegi oli temalt küsinud, et kuidas küll teatakse, mida Jeesus oli Ketsemani aias palvetanud – kui kedagi ümber ei olnud, ta oli üksi. Selliseid kohti on Piiblis hästi palju. Kuidas ikkagi see, kes kirja pani, teadis, mida räägiti? Pastor ütles: „Ma olen eluaeg kristlane olnud, kristlikku peresse sündinud, ma ei olnud kunagi selle peale mõelnud!" Mina ütlesin, et minul oli see üks esimesi küsimusi, kui Piiblit lugesin – kust ta teab! Ka Ketsemani aia puhul mõtlesin, et aga kust teatakse, et ta niimoodi ütles! Kuid praegu on asjad sealmaal, et ma ei mõtle enam nii, see ei ole küsimus mu jaoks. Need küsimused on kas lahendatud või ma olen leppinud, et see on usuküsimus, ma saan kunagi selle vastuse. See ei takista edasi uurimast muid küsjmusi ega sea kahtluse alla seda, mida ma usun – Jumala olemasolu see kuidagi ei kõiguta. Aga vastpöördunule on need imelikud küsimused. Oleks väga põnev need kirja panna!

Kas usuni jõudmine tuli sul sujuvalt? Mingit välku ei olnud?

Ei olnud jah. Mingit välku ega tuld ei olnud. Aga soojust oli. Hakkasid juhtuma asjad. Üks neist oli see, et leidsin võimaluse vennaga kirjavahetusse astuda. Siis sain esimest korda tema enda käest küsida, mis temaga oli juhtunud. Nägin, et ta on endiselt normaalne, täpselt seesama inimene, seesama minu vend, ega ole hulluks läinud. Täpselt sama mõistlikku juttu ajab, nüüd lihtsalt täiesti veendunult, et Jumal on olemas. Ja mis teda oli veennud? Igas kirjas kirjutas ta, milline on see elu ja kuidas imed järjest juhtuvad palve peale ...

Mina muudkui palvetasin ja palvetasin ja lugesin Piiblit. Päevikus analüüsisin ma ka oma elu ja mõtlesin kõike järjest tagasi kuni lapsepõlveni. Muidugi olin oma valikutes hästi pettunud. Kust need olid niimoodi läinud, et olin muutunud selliseks inimeseks? Miks ma siin vangis olen? Analüüsisin kõike ja hakkas tekkima kahetsus oma tegude pärast. Kahetsustunne näiteks selle pärast, et kunagi ma tegin metsa – lihtsalt raha pärast võtsin julmalt ühe ilusa metsa maha, rikkusin selle. Tohutult kenad puud olid! Üks oli eriti ilus, maja ees. See puu maksis tuhat krooni ja vaid raha nimel ma rikkusin kogu selle ... Ja nüüd äkki tekkis mul nii tugev kahetsus vanglas, 20 aastat pärast seda, nii et ma panin selle päevikusse kirja. Selliseid hetki tuli minevikust. Pluss koolikiusamised jms. Täna ma ütlen, et see oligi see vormimine, mis hakkas toimuma. Jumal vormis mind. Ma ise hakkasin sisemiselt muutuma, Jumal näitas mulle, hakkas seda maski maha võtma.

Üks märgilise tähendusega hetk oli see, kui ma päeva pealt lõpetasin ropendamise. See oli veider. See oli küll täielik ime. Olin terve elu rääkinud niimoodi ja mul tuli see kohutavalt hästi välja. Ma olen alati olnud mahlakas, sõnaosav. Mu kambrikaaslane, kes tolleks hetkeks oli peaaegu 20 aastat istunud, tänaseks ongi, ütles mulle: „Ma ei tea ropumat inimest kui sina." Sest nii kui näiteks raadiost tuli mingi ilus laul, tegin laulu ajal jooksvalt kohe ropud sõnad sinna peale. Kuulan: tõ-tõ-dõ-tõ-dõ-tõ-dõ-tõõ ... Sädeleb sul ... noh ... ja mingi muu laik kuskil. Mitte merevaik, vaid kuskil „mingi laik" ... Ühesõnaga kohe tegin niimoodi jooksu pealt ropud sõnad peale, see oli naljakas ja tuli mul hästi välja. Ma kohutavalt ropendasin. Üldse pätiargoo on pool eesti, pool vene keeles roppusi täis.

Enne seda muutumist olin ma vangistuse esimestel nädalatel rääkinud arestimaja kaplani Üllas Linderiga, kes jäi eredalt meelde oma sel hetkel minu jaoks absurdsena kõlava trööstiva avaldusega, et

Jumalal on võimalik mu karistust vähendada. Mina naersin seepeale endamisi, et kuule, mees, sa ei ole mu toimikut lugenud! Samal ajal kutsus ka vend oma kirjades mind üles: „Kuule, pöördu ka." Ma ütlesin: „Jaa, see kõik pakub mulle huvi, aga vanglas on võimatu kristlane olla." Et võtame selle teema kätte siis, kui ma välja saan ... Ja siis rääkisin Üllas Linderiga ja talle ütlesin ka, et kuule, vanglas ei saa ju olla kristlane – kõik see sõnavara ja siin ollaksegi kurjad, täielik hundikari. Tema ütles: „Ei-ei, küll Jumal aitab sul pidada käske, see ei ole ainult sinu mure, Jumal annab selle jõu ja võimaluse."

Kuu aja pärast jõudsin arestimajast vanglasse. Kõrvalkambris istusid tüdrukud ja läbi seina oli meil toruauk, radiaatoritoru. Sealtkaudu käis suhtlus kogu aeg. Ja siis äkki hakkasin ma kuulma, märkama, et nad pidevalt ütlesid: „Küll see Immanuel on nii viisakas poiss, üldse ei ropenda." Mis asja, ma olin iga päev kohutavalt ropendanud!

Ühel päeval ma jälle rääkisin seal tüdrukutega toru peal ja taht-sin öelda midagi roppu, aga tabasin ära selle, et ma praegu nimelt hoian tagasi. Hakkasin mõtlema, et oot-oot, kui kaua see on kestnud, kas nädal või kaks ... Olin alateadlikult püüdnud mitte ropendada, ennast tagasi hoida – enesele aru andmata. Kui ma selle ära tabasin – et oota, mis asja! See on ju alati minu osa olnud! –, siis oli see minu jaoks tugev märk Jumala olemasolust. Sest midagi minu sees muudeti nii võimsalt ...

Rääkisin seda oma kambrikaaslasele ja ütlesin: „Tead, tänasest ma enam ei ropenda." Ja lõpetasin päeva pealt ära. Täiesti! Varsti jätsin ka suitsetamise maha – siis juba teadlikult.

Muidugi oli hästi palju ka muid asju, ma muudkui palvetasin. Nägin Jumala vastuseid, nägin, et minuga suheldakse. Hakkasin vastuseid saama ka Piiblist.

Jumal ilmselgelt pani mu allkorrusele istuma sellise mehe nagu Igor Štuts, hästi usklik mees. Tema oli langenud ja siis meelt parandanud. Vanglas pöördunud, kaheksa aastat väljas olnud ja siis uuesti langenud. Aga ta oli võimas evangelist! Igale küsimusele vastas, kunagi ei jäänud vastamisega hätta. Tunneb Piiblit perfektselt. Tema vastas ja lohutas ja andis nõu. Tal oli oma palvegrupp juba tehtud seal all. Ma kunagi ei näinud teda, aga rääkisin temaga voodi all kõhuli läbi põrandas oleva augu – nii et ma teadsin ainult ta häält. Seal kuulsin, kuidas all toimuvad järjest muutused, kuidas inimesed jätavad ropendamise ja suitsetamise maha ning vist 12 meest oli neil juba seal pundis (neljakümnene sektor) ja palvetasid. Ning nad palvetasid minu eest ka!

Kas sul oli vangis mingeid eriti keerulisi olukordi?

Kui mind arreteeriti, siis elasin isa juures. Seal tehti läbiotsimine: kaks autotäit politseinikke ning kohale toodi ka mind, käed raudus ... Maja oli külalisi täis, oli bridžiõhtu. No ega midagi tegelikult ei otsitud, see oligi psühholoogiliseks mürdmiseks tehtud: et alandada mind ja panna ebamugavasse olukorda. Ma ei vaadanud kellelegi silma ja olin täiesti veendunud, et tapan ennast ära. Nii kui mu käed raudu löödi ja sain aru, et see on narkopolitsei ja et ma jäin praegu vahele ... Selle kogusega tuleb 5–8 aastat kindlasti ... Siis ma otsustasin, et täna tapan ennast ära. See oli nii kindel otsus! Tekkis teadmine, et *täna ma tapan ennast ära.*

Kuid need läbiotsimised isa juures ja mujal, auto läbituhlamine, minu ülekuulamine võtsid nii kaua aega, et ma alles õhtul jõudsin arestimajja. Hetkešokk oli siis möödunud. Ma korraks küll panin endale paelad kaela ja siis võtsin ise ära. Sest julgus oli kadunud. Seda on inimesel loomuvastane teha, seda on väga raske teha, see nõuab tohutut pingutust, sa pead sellest piirist üle minema. Hiljem vanglas ma ikkagi proovisin seda.

Kas sa üritasid kristlasena teha enesetappu?

Jaa, oligi nii. Piibel oli ühes käes, tüdruku pilt teises käes ja libistasin nööri kinni. Kirjad olid valmis kirjutatud. Ja siis oligi nii ... Võin öelda, et otsustada on lihtsam kui täide viia. Mul oli kõik läbi mõeldud. Juba tükimat aega olid mul minu tollase elukaaslasega suhted aina keerulisemaks läinud, tal hakkas armastus otsa saama ja suhe triivis lõpu poole. Otsustasin, et kui homme läheb telefonikõne temaga taas halvasti, siis panen nööri kaela. Kõne läkski kehvasti ja kõik oligi kõige halvemini. Täiesti lõpp. Mõtlesin, et kui kambrikaaslane läheb duši alla, siis ma saan seda teha.

Nii, läkski duši alla! Süda hakkas puperdama: „Nüüd!" Hopp-hopp!, kiri välja, nöör nari külge kinni, Piibel kätte, palvetan põlvili. Käed hakkasid värisema: „Oooh-uuuh-oooh-uuuh ..." Sul on tegelikult selline elutahe! Tunned, et sul on hirm seda teha. „Appi! Kas ma tõesti surengi ära nüüd?!" „Ma suren. Mu elu lõpeb nüüd!" See on hoopis midagi muud kui eelmisel päeval, kui alles kirjutad päevikusse: „Kui hommeee ..." See on alles homme! Aga nüüd on see hetk käes, ma PRAEGU teen seda, ma võtan endalt elu. Seda oli niiii kohutavalt raske teha kaine peaga!

Panin endale siis nööri kaela: „Aaahaaahaaahaaah" „Tu-tu-tuu-trtrtrtrrrrrrrhh!" – nagu hiirel käib süda! Libistasin silmuse kokku:

„Zzzzzzt!" ja tundsin, kuidas pilt läheb eest: „Phhhhht!" Ma olin alati kartnud poomist, sest kujutasin ette, et see on tohutu lämbumine. Aga tegelikult ei ole, silmus vajutab unearterid kinni ja sul läheb pilt eest ära. Ja hakkaski minema. Nägingi, kuidas pilt läks eest ära: „Psssssssszzzzt!" Kõik muutus kuidagi pisikeseks: „Sssssszzzzzzzt!" Aga noh: „Ngkh, ngkh!" – ma muudkui neelatasin seal. Kõhklesin, aegamööda tõmbasin. Silmus soonis mul kaela, neelul oli valus ja ... „Õõhõõhk! Õõhää-õhõhkää!" Tõmbasin siis veel rohkem ja tundsin, et okei, nüüd läheb. Ja siis äkki käis MEELETU elektrilöök läbi kaela: „Tõtõššshh!" „Mhõhhhh!" Hüppasin püsti. Täiesti ärkvel. Ja enam ei leidnud julgust seda korrata. Ma ei tea, kas see oli kaela peal olev närv või oli see Jumal või mõlemad kokku, Jumal kasutas seda närvi, aga igal juhul õige pea jäi dušš seisma. Pakkisin ruttu asjad kokku ja jõudsin nari peale: „Oi jah ..."

Kas kongikaaslane ei saanud arugi, mis vahepeal oli toimunud?

Tema tuli välja ja märkas, et mul oli punane soon kaelal. Mingi aja pärast ta ütles: „Kuule, mis sa siin vahepeal oled teinud? Kas tahtsid end üles puua?" Elu näinud inimene, kohe tabas ära. Siis mul oli tema ees piinlik: et ei olnud suutnud hakkama saada ja et nüüd ta valvab ja ma ei saagi seda teha. Aga ta trööstis mind. Nii et jällegi – Jumala antud kambrikaaslane oli ta. Hea südamega inimene tegelikult.

Ja siis oli ta sellele alumise korruse Igorile kirjutanud – alles pärast sain seda teada: „Tead, ma magan siin nüüd, üks silm kinni, teine lahti, valvan kambrikaaslast, see siin tahtis end üles puua." Seepeale saatis Igor mulle julgustavaid kirjakohti.

Kuidas sa iseendale oled suutnud andestada oma tehtud kuritööd?

Seda ma ei olegi teinud, ei ole suutnud. Mingid asjad olen ja ma olen õppinud elama sellega, aga mingeid asju ei ole ... Näiteks pere vastu tehtud kuri, eriti oma kaksikvenna vastu ... Tema ees ma tunnen surmani süüd. Teda sai nii kiusatud ja alavääristatud, halvasti koheldud. Alandatud pool elu ... Nii et sellega ma tegelen. Küll aga õppisin ma teistele andestama. Mis oli ka alguses täiesti võimatu ülesanne. Ma olin aasta aega olnud väljas ja ma NIIMOODI vihkasin mõnda! Oli kolm inimest, keda vihkasin kogu südamest, ja võib isegi öelda, et soovisime vastastikku üksteise surma.

Kusjuures see on üks asi, mis ka praegu ikka viskab vahel peast läbi. Kui on mingi vastik inimene, siis mul käib korraks peast läbi, et

ta võiks ära surra, et teda ei oleks. Ja kohe sinna otsa tuleb mõte: „Immm, rrrh! Mida sa ometi mõtled!“ Aga see mõte käib peast läbi. See on vastik. Mulle ei meeldi see.

Räägi, kuidas sa kriminaalsest maailmast välja said?

Kui teist korda vangi jõudsin, sain karistuseks ainult kaks aastat – õigemini kolm, aga aasta võeti kohe lühimenetluse korras maha. Istusin ära poolteist, sain enne tähtaega välja. Istusin terve selle aja ära kristlasena.

Kui välja sain, siis kolisin kohe Tallinnasse. Keskkonnavahetus, tööle minek. See oli üks raskemaid asju minu jaoks. Töölkäimisharjumuse tekitamine oli KOHUTAV! Selle tegi raskemaks ka see, et kohtutäiturid olid seljas. Kõik oli arestitud: arved ja tohutud võlad olid kaelas. Inkasso, kohtutäiturid, isiklikud võlad, abikaasa ees laen – tema nimel oli liisinguauto. Nii nagu pätid elavad: ametlikult paljas kui püksinööp, kõik on teiste nimel. Mind pandi vangi, pank müüs auto kiirkorras maha ja kümnete tuhandete kroonide suurune vahe tuli endal kinni maksta. Tagasimaksmiseks tehti graafikud – kõik see jäi esialgu abikaasa peale. Siis sain välja ja hakkasin kõike seda otsast maksma. Aga kuidas sa maksad, kui miinimumpalga eest ei ole võimalik ära elada? See on võimatu! Kui mul ei oleks olnud Jumalat, perekonda, kogudust, kes mind kogu aeg aitasid rahaliselt ja toiduga, siis ei teagi, kuidas oleks saanud.

Esimesed pool aastat ma tegin tööd, hambad ristis. Olin teinud otsuse, et teen kõike õigesti ja võtan kuulda korralike inimeste nõuandeid, isegi kui need mulle ei meeldi. Ja ma hoidsin sellest kinni. Et lasen ennast Jumalal juhatada. Minu otsused olid seni mulle halba toonud. Nüüd võtan ma vastu selle, mida Jumal pakub.

Töötasin mööblitislerina. Ma vihkasin seda, näpud olid katki, saag vingus ja tegin tükitööd valesti, midagi ei osanud. Tundsin ennast nagu ori ... igal hommikul lähed tööle, terve päev on raisatud! Seni olin nii ära harjunud, et olin oma aja peremees hommikust õhtuni ... pluss vanglas see, et sa lihtsalt vaatad lakke päevad otsa, ei teegi midagi ... Aga kuskil poole aasta pärast hakkas töölkäimine mulle meeldima. Leidsin ka teise töö juurde, olin spordiklubis administraator. Mulle meeldis, et hakkasin ühiskonda adapteeruma, elu muutus stabiilseks ja hakkasin tajuma seda, et nii on võimalik! Et mul on kindlad palgapäevad, stabiilsus, ausus. Hakkasin aina rohkem välja tulema kriminaalsest, mis seni oli olnud sõltuvus – kogu sellest elu- ja mõtteviisist, tegevustest, harjumustest.

Usutee on imeline uks sellest välja ja sa saad kohe ka terve hulga uusi tuttavaid. Mitte otseselt sõpru, südamesõpru, aga terve kogudus võttis mu vastu, ma ei olnud üksi.

Poolteist aastat elasin Tallinnas, käisin tööl, harjusin ära. Siis astusin ka ülikooli ja lihtsalt uppusin õppetöösse, mul ei olnudki aega kuskil käia. Kohustusi tekkis nii palju.

Kuidas sul õnnestus end jälle õppima panna?

Jah, vahepeal olin 13 aastat ainult süstinud, pidutsenud, peksnud, elanud kuritegelikku elu, mitte midagi õppinud. Kuna ma omal ajal ei olnud kooli tõsiselt võtnud, siis olid mul tulemused kehvad, ülikooli sisseastumislävend ei tulnud keskkooli lõpueksamite tulemustest täis. Seepärast läksin lõpukirjandit ümber kirjutama. Jõudsin kohale ... ja ei tule ... mitte midagi ei tule! Palvetan kogu aeg: „Jumal, miks Sa ei aita? Miks Sa ei aita!“ Kuus tundi oli aega kirjutada ... „Miks Sa ei aita?“ Ja siis kiiruga kirjutasin lõpuks mingi täieliku jama kokku. Nii et ma olin päris viimane, kes lahkus. Arvestasin seepärast sellega, et ma ei parandanud oma tulemust. Mul oli kunagi kuus ehk saja palli süsteemis 60. Nüüd ma ei arvestanud sellega enam: „Ei! Seda ma ei parandanud.“ Ja siis paari kuu pärast tuli vastusena SMS: „88 punkti.“ Kuidas on võimalik, et kaks inimest sõltumatult tulid samale järeldusele? Et see on nii kõrget hinnet väärt? Kuigi see oli täielik jama, mis ma sinna kirjutasin. No tõesti!

2011. aastal sain välja ja 2012. aastal astusin ülikooli. Läksin õppima Viljandi Kultuuriakadeemiasse raamatukogundust. Juhtus nii, et sain seal riigieelarvelisele kohale, kuigi ka isa oli mind muidu lubanud rahaliselt toetada. See on ka täiesti imelugu. Vestlus andis vist 70% ja 30% olid lõpuhinded.

Vestlus ... Kolm eksaminaatorit muudkui küsitlevad – et millest selline huvi jne. Siis tuleb see KÕIGE ebamugavam küsimus, mida ma olin kartnud: „Ee ... ma vaatan siin, et te olete 1999. aastal lõpetanud keskkooli. Mida te ka vahepeal olete teinud?“ Hhhüh! Lõin korraks pilgu maha, peas käisid mõtted: „Mida ma teen? Mida ma ütlen!“ Ja siis kohe tuli vastus – ma olin palvetanud selle asja eest, läheb, nagu läheb, sünnib Jumala tahtmine. Tõstsin pilgu, vaatasin keskmisele inimesele otse silma sisse ja ütlesin: „Teate, mul ei ole väga midagi oma elust ette näidata, ma olin pätt, kurjategija, narkomaan, ma istusin vangis. Aga nüüd on mu elu muutunud.“ Ma kõike ei mäletagi, mida seal ütlesin. Aga mäletan neid nägusid ... Seal ääre peal istunud mehest sai hiljem mu juhendaja, super äge-

dad inimesed olid nad kõik. Sain selle vestluse punktideks 91 sajast. Esmapilgul üleliigne avameelsus osutus hoopis heaks ... Üks pessimist küsis selle peale: „Aga kuhu need üheksa punkti jäid?"

Kuidas sinust sai kogemusnõustaja?

Sel ajal, kui õppisin, tuli mu juurde üks vangla sotsiaaltöötaja ja tegi mind tuttavaks politsei ennetusosakonna töötajaga, kes otsis endist narkomaani, kes räägiks oma kogemustest. Käsime koos lõunal ja sealt sai see koostöö alguse. Et neil on projekt ja nad on aru saanud, et mundris inimene ei kõneta – see moraalilugemine. Et pigem aitab kogemusnõustamine, inimene, kes on kõik ise läbi teinud, räägib oma kogemusest. Ja nii hakkas pihta. Hakkasin tegema koostööd.

Kas sul endal mingit tõrget ei tekkinud sellega seoses? Et ei taha sellesse keskkonda tagasi?

Kuna mulle meeldib rääkida, siis ei olnud. See on nagu enesekaitse, minu enesekaitsemehhanism. Kuna niikuinii on isa pärast minu minevik avalik ja meedias kajastatud, siis ma pigem räägin. Luukere nagunii on kapist väljas, mis siin enam varjata. Parem ütlengi välja ja võtan sellest halvast nii palju head, kui võtta annab. Hakkasingi käima, rääkima. Kui nagunii avalik, siis räägin ise! Kuidas TÄPSELT oli. Mitte mingid poolikud lood meediast. Ja saan veel heas mõttes seda ära kasutada – äkki leiab keegi abi.

Siis see töö algas: Tartu ja teisteski Lõuna-Eesti koolides. Niimoodi see hakkaski arenema, ma muudkui käisin ja käisin ja käisin. Koolid hakkasid juba ise infot vahetama, terviseedendajad ja sotsiaaltöötajad rääkisid omavahel. Nii et hakati kutsuma juba mujale ja väljastpoolt politseiprojekti. Muidu rahastas seda politsei, mina sain palka politseilt. Koolides käin nüüdki, aga politseiga mul praegu lepingulist koostööd ei ole.

Vanglas on tugiisiku töö, seda teen hästi vähe, ma ei jõua. Aga näiteks eelmisel aastal juhendasin seal sõltlaste tagasilanguse tugigruppi.

Kas kogemusnõustaja tööle ka mingit tunnustust järgnes?

Tuli. See oli täielik üllatus. 2016. aasta veebruaris sain kutse tulla politsei tänuüritusele. *Dress code*: ülikond ja ordenid. Olgu pealegi, ülikond mul oli. Ordeneid ... veel mitte.

Läksin kohale, teadmata üldse, mis üritus see täpselt oli, mind

ei olnud hoiatatud. See toimus Tartus Elleri muusikakoolis. Läksin kohale, vaatasin ... suur saal oli täis pidulikes vormiriietes politseinikke, ainult paar inimest olid tsiviilriietes. Hakkas pihta. Istusin kõige tagumisse ritta. Alustati kõige tähtsamatest: siseministri orden seal kellelegi ja ametikõrgendused. Kõik käisid laval ja ütlesid: „Teenin Eestit!"

Siis hakati autasustama aasta parimaid: *à la* aasta parim kriminaalhooldaja, aasta parim kriminaalpolitseinik, aasta parim tegu. Ja kõik need teised aasta parimad. Iga ala parim sai klaastahvli, millele oli graveeritud ta nimi, tiitel ja ka varasemate aastate laureaatide nimed.

Ja siis tuleb – *aasta parim Lõuna prefektuuri sõber Immanuel Volkonski*. Kaks nime olid, mina ja üks naisterahvas. Läksime sinna ette: „Tõmm-tõ-dõ-trõmm-tõ-tõ-tõmm!" Ma mõtlesin, et noh, mis nüüd siis on. „Immanuel Volkonski!" Prefekt annab mulle kui aasta parimale klaastahvli ja surub kätt. Siis ma võib-olla sellega natuke pingutasin üle, aga vastasin ka: „Teenin Eestit! Omal moel!" Ma ei tea, kas see oli kohane või mitte.

Aga huvitav oli see, et vähemalt kaks inimest seal laval enne mind olid need inimesed, kes olid mind arreteerinud. Üks teine aasta parim oli viimati see, kes oli mind vangi pannud, ta oli narkogrupist. Nii et kuus aastat varem oli ta mind vangi pannud ja mu auto läbi otsinud. Oleks ta siis arvanud ... Kas ta oleks ette kujutanud, et kuus aastat hiljem olen ma koos temaga samal poodiumil ja võtan vastu sama auhinda? Täitsa uskumatu!

Kui isale seda rääkisin, siis ta küsis: „Kas tema sai oma autasu sinu arreteerimise eest?"

Jumalal on veelgi rohkem huumorimeelt. Vaatasin nende nimesid, kes on seal varem seda autasu saanud. 2011. aastal, kui mina välja sain, oli selle saanud Kalev Ilves. Siis otsisin välja oma vanglast vabastamise tõendi, millele on alla kirjutanud Tartu vangla direktor Kalev Ilves. Samal ajal, kui tema valiti parimaks sõbraks, lasi ta mind vanglast välja. Kas tema mõtles seal alla kirjutades: „See mees graveeritakse varsti pärast mind siia klaastahvlile." Nii et ma olen samas reas.

Täielik ime. Ootamatu mulle. Vaat see on Jumala töö.

HOONEEHITAJA TARKUSED

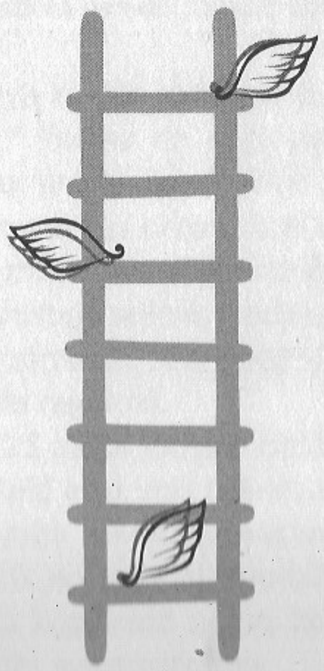

SEMPRE – kogukondliku elutaju poolt

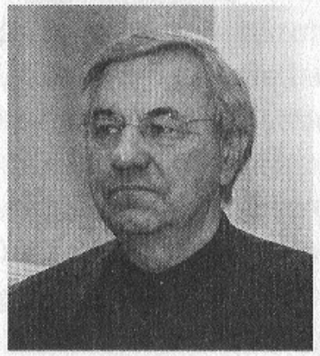

***Dr. theol.* Ingmar Kurg**
EELK-poolne SEMPRE projektijuht

Räägitud 2018. aasta detsembris.

Mis oli SEMPRE alguses?

Ükski projekt ei sünni tühjale kohale, seda enam, kui on tegemist suurte rahvusvaheliste projektidega. Juba ettevalmistusaeg võtab aastaid ja kindlasti ka nende mõju peab kestma aastaid pärast projektide lõppu.

SEMPRE oleme eesti keelde tõlkinud kui „maapiirkondade sotsiaalne võimestamine." Teema on väga avar ning pakub mitmesuguseid võimalusi. Kui projektipartneritel on selged sihid ja eesmärgid, siis on neid hea selles projektis ellu viia. Eestlased võivad olla uhked selle üle, et maapiirkondade sotsiaalse sidususe idee läks laia maailma. Olen tunnistaja sellele, kuidas esmaseid mudeleid katsetati Eestis ja viidi Saksamaale. Seal need võimestati ja toodi tagasi kogu Läänemere maade regiooni.

Eestit on viimase 25 aasta jooksul iseloomustanud see, et me avastame mitmesuguseid asju, mis Läänes on juba ammu olnud ja mis on seal võib-olla juba ununema hakanud. Meie avastame, et kirik on keset küla. Kirik on seda nii ruumiliselt kui ka inimestena. Keskkonda, kus kirik ja kogukond uuesti kohtuvad, võib nimetada diakooniaks – meie jaoks avastuslikultki.

Eesti Evangeelne Luterlik Kirik on aastakümneid olnud koostöös Saksa evangeelse kiriku diakooniaga, konkreetselt Põhja-Saksamaa kiriku diakooniakeskusega Rendsburgis. Kui oleme rääkinud oma tegemistest, siis on sakslased jäänud kuulatama, sest see tuleb neile justkui tagasi mingist väga vanast mälestusest. Vahepeal on kirik võinud nautida tihedat koostööd riigiga diakoonia alal, kus kirik annab omalt poolt inimesed ning riik maksab teenuse eest. Selliselt töötasid suuremahulised projektid: haiglad, hooldekodud, koolid.

Kuid kohalike koguduste koostöö kohalike omavalitsustega altpoolt tundus meie sõprade jaoks justkui midagi uut. Lääne-Euroopa kirikutel koidab ees uus situatsioon – sarnane sellega, kuidas Eesti ja teised idapoolsed kirikud püüavad hakkama saada. Meil pole perspektiivi rajada suuri diakooniaasutusi – isegi kui riigil oleks selleks finantsiline kohustus, poleks kirikul piisavalt personali. Kuid on ka üks teine aspekt: kirik ei ole enam privilegeeritud teenusepakkuja riigi jaoks ja seda ka mitte enam Lääne-Euroopas. Kirik peab konkureerima suure hulga teenusepakkujatega, juhul kui tahab olla riiklikest vahenditest osasaaja.

Just siin on uus võimalus mõelda diakooniast rohujuuretasandil – kohaliku koguduse ja kohaliku omavalitsuse koostööna. Kogudus oma kogukonnas saab teha n-ö väikest diakooniat, inimeselt inimesele. See on olnud meie rõõmus avastus. Üks olulisi kokkuleppeid sündis peapiiskop Andres Põderi ajal aastal 2010, kui otsustati maakonna ning praostkonna tasandil hakata looma ühiseid arengukavasid ning koostama ühiseid projekte. See tähendanuks seda, et omavalitsused kaasavad kirikuid ja kogudusi ning kirik samamoodi kaasab teisi. Aastal 2012 andsime välja teatmiku „Kirik keset küla: koguduse ja kohaliku omavalitsuse koostöö".

Kuidas täpsemalt jõudis Eesti SEMPRE projekti juurde ja sisse ning mil viisil leiti rahastajad?

Eelnimetatud mõtted me võtsimegi Saksamaale kaasa. Avo Üprus ja mina külastasime Rendsburgi umbes kolm aastat enne SEMPRE projekti ametlikku algust. Me läksime jutuga, et „palun, Saksa pool, aidake meil sellest saada suur projekt, sest me tahaksime seda ideed rakendada kogu Eestis kõikidel tasanditel nii hästi kui võimalik – kuni selleni, et sünnivad konkreetsed näited, mudelid". Saksamaal võttis meid vastu proua Doris Scheer, kes on suurepärane juht: suurte kogemuste ja suure südamega diakoonia vajaduste nägemisel.

Sakslastele tuleb au anda selles, et kui nad midagi ette võtavad, siis teevad nad väiksest asjast suure. Rendsburgis hakati välja töötama SEMPRE mastaapset kontseptsiooni, kuhu pidi ära mahtuma kogu diakoonia ja kogu Läänemere piirkond. Mul on hea meel, et keskne idee jäi alles – see, et maapiirkonnad oleksid sotsiaalselt võimestatud maapiirkondade endi loodud uue teadmise abil. See on geniaalne. Et seejuures ka midagi rahastatakse, on tehniline küsimus. Eestis on läinud hästi, sest projekti vastu on huvi tundnud siseministeerium ja toetusfondid, et aidata kanda projekti omaosalust.

Nagu juba enne sai öeldud – laia teema alla mahub palju eri valdkondi ja see on hea. Aga ma jään ühe asja juurde. Maapiirkonna sotsiaalse võimestamise võtmeküsimuseks on see, kas ja kuidas õnnestub kaasata lõpptarbija. Selle poolest erineb SEMPRE projekt paljudest teistest projektidest, mida on tehtud ja tehakse ka tulevikus: leida rahastaja mingi tegevuse jaoks, sooritada need tegevused ning hakata otsima järgmist rahastajat. SEMPRE ei ole üles ehitatud sellele, et projektis osalejad saaksid paremaid kogemusi veel paremaks finantseerimiseks projektide kaudu, vaid vastupidi – eesmärk on õppida ise looma, ise toime tulema. Selle jutuga me käisime Saksamaal ja see on sellisena sealt ka tagasi tulnud.

Kas teisisõnu võib öelda, et seepärast on SEMPRE projektis kujunenud väga tähtsaks ka sotsiaalne ettevõtlus ja selle arendamine? Kas siinkohal tuleks nimetada Avo Üpruse mõtet, et näljasele ei tuleks esmase näljakustutuse järel anda mitte kala, vaid õng?

Jaa, muidugi. See on klassika. See arusaamine on meil olnud juba mõnda aega. Selle *slogan*'iga sai Euroopa fondisid panna huvituma SEMPRE-st ja nad võimaldasid meile finantsilisi vahendeid. Lõppkasusaajad on väga erinevad. Need võivad olla ka vabaühendused ise. Eesmärk on edendada organisatsiooni toimimist ja seal töötavate inimeste võimekust ja kvalifikatsiooni. Sotsiaalset ettevõtlust tuleb arendada; mõni ettevõtja jääb sõltuvaks projektidega saadavast toetusest, teine leiab üles riikliku subsideerimise hoovad, kolmas aga, see kõige perspektiivikam, on võtnud eesmärgiks saada ise hakkama – midagi luues ja tootes. Tähtis on sünnitada suhtevõrgustikud. Siinkohal peame silmas ka kogudust.

Iseasi on see, kui me mõtleme sotsiaalselt nõrkadele lülidele, haavatavatele inimgruppidele meie ühiskonnas – neile, kes ei suuda end ise aidata ja kes elavad sellest, mida teenusepakkujad neile annavad. Neilt ei saa oodata võimekust ise oma olukordi lahendada.

Aga juhul, kui nad on SEMPRE mikroprojektides lõppkasu saajad, siis on nad ka protsessi kaasatud; nad osalevad projekti tegevustes ning annavad sisendeid. Me ei tee SEMPRE projektis midagi kellegi jaoks, vaid kõigiga koos. Projekt on hästi õnnestunud, kui on ellu ärganud toimivad ideed omavalitsustele, kogudustele või kogukonna liikmetele.

Meetod, kuidas seda tehakse, on SEMPRE projektis selgelt välja joonistatud – see on kohapealsete koostöövõrgustike loomine. Kui kahe-kolme-nelja osapoole vahel ei teki koostöövõrgustikku ega suhtlemist ning ei leita ühishuvi, siis ei ole projekt õnnestunud ja see ei lähe aruandesse plussina kirja. Võrgustik loob sünergiat, seal tuuakse kokku eri ideed, mida esialgu ei osanud uneski näha – see sünnib kohapeal.

Kui mingis maapiirkonnas on sündinud praktika, mida saab mudelina kirjeldada, siis me viime selle teistesse piirkondadesse – vähemalt me näitame seal, et asju on võimalik ka niimoodi lahendada.

Kuidas said kokku lepitud need valdkonnad, millele SEMPRE projekt Eestis keskendus?

EELK otsis seda, millele SEMPRE projektis keskenduda – sest kõike nagunii ei jõuaks ühekorraga –, mõeldes ka EELK tegelikele võimalustele maapiirkondades. Need võimalused ei ole mitte ideaalkorras kirikuhooned, vaid kirikutes tegutsevad inimesed – inimesed, keda kirik hõlmab ja kellega suhtleb. Kogudus kogukonnaga kokkukuuluvuses. See on perekondlikkus. See oli meie *heureka*, meie avastus.

Eesti perekond maapiirkonnas sai selleks teemaks, millega tegeleb projektipartner EELK. Kui maapiirkonna sotsiaalne võimestamine tähendaks perekonna võimestamist, siis me oleksime õiget asja teinud ja pingutanud õiges suunas. Sellest edeneks eesti rahvas ja ka kirik täidaks oma ülesande rahva kirikuna. Seejuures tugevneb ka kirik.

Perekond on väga mitmetahuline sotsiaalne kooslus, selles on lapsed, vanemad, vanavanemad – kuni selleni, et perekonna juurde kuuluvad ka ristivanemad. Tuleb märgata ka niisugust perekonda, mis pole täielik ehk kus puudub mõni pereliige.

Nüüd hakkab SEMPRE projekt läbi saama. Milliseid üllatusi tuli algidee paikapanijatele selle projekti käigus? Mis osutus hästi toimivaks?

Keskendusime mõnele Eesti piirkonnale, kus leidsime koostööd ja valmisolekut nii koguduse kui ka omavalitsuse poolelt. Nägime, et aastaid varem õhus olnud mõttesuund sellest, kuidas kogudus ja omavalitsus teineteist avastavad, ongi nii toiminud. See on olnud meeldiv üllatus mõlemale osapoolele.

Omavalitsused on avatud selleks, et kogudus ja koguduseliikmed toovad esile kogukonna vajadusi ning püüavad neid vajadusi kujundada sotsiaalseks teenuseks. Kui omavalitsus on koostamas arengukava, siis lausa oodatakse ka koguduse aktiivsust. Kirik kohaliku kogukonna elus võib tähendada rohkemat kui vaid kultuuriväärtusega hoonet turismiarengu objektina, kirik tähendab esmalt inimesi, kes oma kogudust ja kogukonda armastavad ja kannavad nende eest hoolt.

Kolm märkimisväärset uut teadmist, mis kujunesid välja projekti käigus: kogukonnakirik, pastoraalne kodukülastus ning ristivanemlus.

Kogukonnakiriku mudel võtab kuju Harkujärvel.

Pastoraalne kodukülastus on eestlaste kultuuripärandina olemas, kuid tänapäeva elulaadi juures taandunud. Kui varasemalt jõudis kirik inimeste kodudesse – meenutades „Kevade" ristimistalitust – ja kodud olid suurema ringi inimeste kohtumispaigaks, siis nüüd selle juurde tagasi tulemine on kirikule ja kogukonnale justkui midagi uut. Häid võimalusi pakub selleks ettevalmistusega hingehoidjate tegevus, kui see viia kokku omavalitsuste igapäevatööga. Maapiirkondades tegutseb vastavaid mittetulundusühinguid. Nendega suhtlemisel hakkas projekti kulgedes üha selgemaks saama kihelkondlikkuse uus mõõde: see on viis, kuidas kogudus koos vaimulikuga ning vabatahtlike kaastöölistega ja professionaalsete hingehoidjate abiga võivad jõuda kogu kihelkonna perekondadeni – hõlmates niiviisi kogu Eestimaad. EELK uuendatud arengukava on selle võimalusega arvestanud.

Ristivanemlus osutab sellele, et perekond on suurem kui ainult sugulaste ring. Ristivanemat võiks tinglikult nimetada perekonna tugiisikuks; õigupoolest on ristivanem ühenduslüli koguduse ja perekonna vahel. SEMPRE mikroprojektiga on ristivanemlust vaadeldud oikumeeniliselt ning üldrahvalikult; kokkupuutepunkte on leidnud luterlased, õigeusklikud, katoliiklased ja metodistid. Ristivanemluse esiletõstmisega pööratakse tähelepanu ristivanema rollile ning risti-

vanema vajadustele, et teda väärtustada, toetada, abistada ning tema eest palvetada. Õppematerjal ristivanemluse „ehituskividest" on suurepärane abivahend. Seoses ristivanematega peab märkima, et oleme avastanud ühe sotsiaalse staatuse Eesti ühiskonnas, mille puhul on erakordselt suur rahulolu ning valmidus omale võetud ülesandeid kanda.

Kuidas edasi? Et abivajajad tõepoolest saaksid tuge ja oleksid iseseisvad ka pärast SEMPRE projekti lõppemist ... Ja kas eesmärk on jõuda ka riigi tasandini – et altpoolt, kohalikest omavalitsustest tulev initsiatiiv jõuaks riigi ülemiste tasanditeni, nõnda et riik osaleks aktiivselt diakooniatöös?

Kui tahame näha SEMPRE-t moderaatorina, siis on küll antud impulss selleks, et head altpoolt alanud algatused saavad ka riigi töövormiks. See toetub subsidiaarsuse põhimõttele – niisugune põhimõte on tänapäevase Euroopa Liidu ja ka Eesti riigi kindel lähtekoht. Kuid subsidiaarsus vajab selgemat väljendamist konkreetsetes suhetes. Näiteks: riik ei reguleeri koguduse elu kohalikul tasandil, aga toetab kohaliku koguduse seda tegevust, mis tuleb kogukonnale kasuks. Näiteks kui riik ja avalik sektor ootavad koguduselt koostööd, siis on kohane küsida, mida ootavad kogudused riigilt ja kogukonnalt. See on diskussiooni koht ...

Järgmistest projektidest ma praegu ei räägiks – niimoodi saaksid projektist rääkida ainult need, kes on projektis tööl olnud, palka saanud ja vajavad ka järgmise perioodi sissetulekut. SEMPRE projekt on selleks loodud, et kohalik maapiirkond oleks võimestatud ja kogukonna liikmed oleksid suutelised ise jätkama oma rollis. Muidugi kirjutatakse ka uusi projekte, aga see, mille on SEMPRE algusest peale eesmärgiks võtnud, on täidetud. Siin on omamoodi dilemma: ühelt poolt ju õpetame kohalikke kogudusi ja sotsiaalsete teenuste pakkujaid koostama edukaid projekte, millega saab kavandatud tegevusi ellu viia. Ent teiselt poolt tuleb endale aru anda, et sõltuvussuhe projektimajandusega ei aita iga kord organisatsiooni arengule kaasa. Kui projekti lõppfaasis hakkab projektis töötaja otsima uusi tegevusi, on see mõistetav. Kuid projekti eesmärkide täitumisest, nii nagu see on SEMPRE puhul, kõneleb projekti sihtrühma ning lõppkasu saaja tahtmine ja oskus iseseisvalt edasi minna, kasutades temale väärtuslikke ainuomaseid ressursse.

SEMPRE algatused elavad edasi kogukondades, oleme seda näinud.

Miks tegeleda selliste projektidega? Miks sa ise tegeled sellega?
Projektide kaudu töötamine on meie ajastu eripära. Kui oma aega ja võimalusi targalt rakendada, võib saavutada häid tulemusi. Kuid projektidega tegelemine ei ole mugav viis kiriklikus miljöös, sest kirikuelu on väga raske panna kolme-nelja-aastastesse tsüklitesse. Samuti nagu ühiskond, on ka kirik suurem ja paljudest teguritest rohkem läbi põimunud, kui ükski projekt suudaks seda elus hoida. Projektimajanduse nõrkus on selle episoodilisus. Sageli saavad head algatused, mis on hakanud hästi minema, poolel teel otsa, kuna projekti abikõlblik periood lõpeb.

Miks mina olen jäänud projektidega tegelema ... Minu ideaaliks on kiriku kasvamine. Mitte ainult numbriliselt, vaid vaimselt ja oma võimekuselt. Kui projektidega vaevanägemine aitab sellele kaasa, on rõõm.

On üks lugu. Üks vana munk annab noorele küsijale nõu, kuidas oma päeva kõige paremini mööda saata. Ta ütleb: „Et päev oleks õnnestunud, siis püüa keegi päeva jooksul teha õnnelikuks. Isegi siis, kui see oled sina ise." Ehk kui kõik osapooled on õnnelikumad, tehes õigeid asju, siis juba täna on maailm saanud paremaks. Ning kui see munga jutt ümber pöörata, siis saab öelda nii: kui üks meie ühiskonna liikmetest on kasu saanud, siis on kõik kasu saanud. Kui üks kogudus on leidnud oma missiooni ja diakoonilise väljundi kogukonna jaoks, siis on kasusaajaks nii kirik ise kui ka kogukond. Me elame ühises kodus.

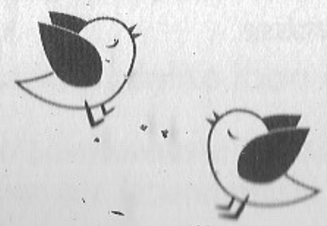

SEMPRE projektide valguses

PhD Merle Krigul
Ühiskonnatöö Sihtasutuse poolne
SEMPRE projekti koordinaator

Kirja pandud 2018. aasta sügisel.

Akronüüm SEMPRE tähendab Social Empowerment in Rural Areas of the Baltic Sea Region: maapiirkondade sotsiaalne võimestamine. Kolm aastat kestnud projekti vahendid taotleti Interregi Läänemere piirkonna programmist 2014–2020. Juhtpartneriks on olnud Diakonisches Werk Schleswig-Holstein. Osalejad: 16 partnerit Eestist, Lätist, Leedust, Soomest, Taanist, Rootsist ja Saksamaalt. Projekti kogueelarve on 4,8 miljonit eurot, millest Eesti osa on 657 000 eurot. SEMPRE lõpparuanded esitatakse 2019. aasta jooksul.

SEMPRE on olnud diakooniatöö oluliseks võimestusvahendiks. See on olnud juhtimine ressursside abil: toetatud on EELK diakooniatöö visioonile ja eesmärkidele vastavaid tegevusi nii intellektuaalselt kui ka rahaliselt. Selle tulemusel on kasvanud omavalitsuste ja kogukuste koostöö, omavaheline usaldus ja sotsiaalne võimekus. Kogudused on aktiveerunud teenuste pakkujatena. Teenuste paindlikkuse ja sobivuse on taganud lõppkasutajate kaasamine teenuste väljatöötamisse ja mikroprojektide elluviimisse.

Vaatenurga küsimus

Maapiirkonnad on jäänud tähelepanuta! – just niimoodi tunnevad väga paljud inimesed nii Balti- kui ka Skandinaavia maades. Kardetakse, et infrastruktuur õheneb, noored kolivad linnadesse ja maal on uutele töökohtadele oskustöötajaid väga raske leida. Nii hakkab toimima allakäiguspiraal: ettevõtjad lahkuvad tööjõupuuduse tõttu, maksulaekumised vähenevad, veelgi vähem saab sotsiaalteenuseid pakkuda. Enim saavad kannatada haavatavad grupid: vanad, haiged, üksikvanemad, keeleoskuseta sissesõitnud, vaimsete või füüsiliste erivajadustega inimesed. Mõnikord nimetatakse neid ka *peidus inimesteks*.

Selle nukra pildi kõrval on teinegi. Paljud ei soovi oma kodukohast lahkuda ning tagasipöördujaidki leidub üha suuremal hulgal. Loomingulised ja ettevõtlikud (enamasti noored) kunsti- ja loodushuvilised liituvad koostöövõrgustikesse, et paikkonnale elu sisse puhuda, ja peavad laste kasvatamiseks maaelu paremaks kui linnakeskkonda. Väikeettevõtjad jäävad kohale – vahel kas või hambad ristis! –, sest mitmeteks tootmisteks on maal paremad tingimused. Oskustöölised annavad oma panuse, et nende ümber elukeskkond paraneks ja elutingimused läheksid päev-päevalt mugavamaks. Edumeelsed kohalikud omavalitsused lausa võitlevad selle eest, et innovaatilisi projekte läbi viia ja oma aladel elu parandada. Sotsiaalteenuste osutajad otsivad uusi lahendusi, kus teenuse kvaliteet ei langeks, kuid hinnatase ei kasvaks, vaid võib-olla hoopis kahaneks – neid võimalusi tuleb iga päevaga juurde.

SEMPRE projekti teostamisel on püütud arvesse võtta mõlema, nii positiivse kui ka negatiivse poole arengutendentse, kaasates sotsiaalteenuste arendamisse lõppkasutajad kui eksperdid omaenda vajaduste suhtes – üksikemad, vaimsete ja füüsiliste erivajadustega inimesed, raske ja sügava puudega laste vanemad, immigrandid, eakad, endised õigusrikkujad – ja teenuste pakkujad eri institutsioonidest. SEMPRE sihiks on pakkuda maapiirkondades tegutsevatele teenusepakkujatele uusi vahendeid ja ideid sotsiaalseks innovatsiooniks.

Koostöömudelite loomine

Just sotsiaalteenuste pakkujaid peetakse vahendajateks eeltoodud probleemide lahendamisel. Samas on sageli nende innovatsiooni-

võimekus pärsitud vähesest arusaamisest, mida lõppkasutajad tegelikult vajavad, vananenud töövõtetest, tööalase võimekuse puudulikkusest, heade praktikate tundmise puudumisest ja vähesest teadmusjuhtimisest. Siin on hea mõtlemisalus teenusepakkujatele juhuks, kui teenuse tarbija(d) ei tule näiteks korraldatud suvepeole või ühissünnipäevale ...

Mainitud puudujääkide kõrvaldamisel on SEMPRE projekti osakaal arvestatav. Projekt toetab/toetas kohalike omavalitsuste ja koguduste koostöömudelite loomist, uute sotsiaalteenuste vormide toomist maapiirkondadesse ning inimeste ja koguduste jõustamist ehk võimestamist.

Projekti partnerid osalevad piirkondlike vajaduste ja kohalike koguduste võimekuse uuringutes ning toetavad nii rahaliselt kui ka intellektuaalselt koguduste ja vabaühenduste väikeprojekte. SEMPRE projekti ettevalmistustööd olid hästi tehtud ja nii teoreetiline kui ka praktiline osa korralikult läbi mõeldud.

Samm-sammult

Eelnimetatud teenusepakkujate võimekuste tõstmiseks oli projekti töö korraldatud etappidena. Oluliseks peeti uuringute läbiviimist kohapealsete vajaduste selgitamiseks, võimalike koostööpartnerite ja teenuse lõpptarbijate kaardistamist, nende tegelike vajaduste hindamist. Selleks tööks on ka välja pakutud eri metoodikad ja tööriistad ning dokumenteerimise põhjad. Ühiselt arutati teenuse arendamise metoodikate kasutusvõimalusi. Oluline on kindlasti jätkusuutlikkus: ka pärast SEMPRE projekti lõppu peaks jätkuma teenuste arendamine ja lõppkasutajate heaks töö. Ideaalvariandis jätkub teenuse innovatsioon mikroprojektidena.

Edukas jõustamine nõuab toetavat keskkonda ja selliseid spetsiaalseid oskusi nagu läbirääkimiste kunst, otsuste langetamise võimekus, oskus arvestada lõppkasutaja tegelike vajadustega, aga ka eristada soovitut ja võimalikku. See nõuab palju aega, finantse, paindlikkust, teenistujate korralikku ettevalmistust ja ka vaimseid ressursse: kannatlikkus, pingetaluvus. Tähtis on julgus kasutada seni praktiseerimata meetodeid, teadmata ette resultaate.

Neli töövahendit

Hõlbustamaks maal elavate teenusepakkujate elu, on SEMPRE projektis koostatud neli töövahendit:

- võimestamise käsiraamat: sellest leiavad sotsiaalteenuste osutajad konkreetseid juhiseid, kuidas lõppkasutajaid teenuse arendamise protsessi kaasata;
- organisatsiooniline teekaart: juhised, kuidas teenuste pakkujate juhtkond saab luua niisuguse institutsionaalse raamistiku, et kaasamisprotsess kulgeks edukalt ja võimalikult väheste probleemidega;
- õpi- ja treeningmoodulid: töötajatele peamiste võimestamise printsiipide ja meetodite õpetamise töövahend;
- poliitikasoovitused: kohaliku ja riigi tasandi poliitikutele ja teistele otsuste langetajatele suunatud soovitused, kuidas kujundada poliitiline maastik maal sotsiaalset innovatsiooni soodustavaks.

Peamine on perekond

Eri maade partnerite rõhuasetused on erinevad, vastavalt kõige põletavamatele probleemidele partneri elukohas. Projektipartnerid testivad erinevaid jõustamise võimalusi kohapeal ning toetavad lõppkasutaja osalusega mikroprojekte.

Eesti osapooled – Eesti Evangeelne Luterlik Kirik ja Ühiskonnatöö Sihtasutus – leppisid projekti alguses kokku, et Eestis tehtava töö peamine sisu ja eesmärk on perekond ja kõik sellesse puutuv: perekonna terviklikkus ja toimetulek, tugi erivajadustega lastega peredele, vanemlikud oskused ja võimekused, laste haridus ja turvalisus, noorte tööhõive, seaduskuulekus, marginaliseeritus teatud põhjustel, ristivanemate staatus jm.

Kuriteoennetus ja seadusloome mõjutamine

Kolme aasta sisse mahub väga palju. Teiste projektipartneritega võrreldes oli Eestis eripäraks see, et üheks töövaldkonnaks sai kuriteoennetus. See tähendab tööd mitmel rindel: tugiisikute koolitamist ja pidevat tööd nendega (supervisioonid ja kovisioonid), et tugiisikud saaksid ise läbi põlemata hakkama nii vanglates vangide külastamisega kui ka neile pärast vanglast vabanemist ühiskonda

naasmiseks toetust pakkudes – et endine vang ei satuks tagasi kuritegelikule teele. Toetust said ka rehabilitatsioonikeskused: koostööd tehti mittetulundusühinguga Lootuse Küla ja sotsiaaltöökeskusega Sõbra Käsi.

Väga oluline valdkond on töö eluaegset karistust kandvate vangidega, sh seadusloome mõjutamine suunal, et eluaegsetel oleks perspektiivi elada. SEMPRE raames on külastatud kinnipidamiskohti, selgitatud välja kinnipeetavate vajadusi, korraldatud arutelusid asjatundjate ning ametkondade esindajatega, tegeletud eestkostega vangide ja kannatanute huvide ja õiguste kaitseks ning arendatud hingehoiutööd. Välja on töötatud vabatahtlike tugiisikute koolitusprogramm ning mentorlussüsteem vabanenute integreerimiseks ühiskonda.

Õiguste kaitse tulemuslikkuse markantseks näiteks on SEMPRE eksperdi eestvedamisel algatatud seaduseelnõu, millega antakse võimalus eluaegse vangistusega karistatute paigutamiseks avavanglasse ning muudetakse nende vabastamise korda. Eelnõu läbis 2018. aasta oktoobris parlamendis esimese lugemise. Vähemalt sama oluline saavutus on ka eluaegse vangistusega karistatud kinnipeetava Anatoli Nikolajevi vabastamine Eesti Vabariigi presidendi poolt armuandmise korras 2018. aasta märtsis.

Ettepanek on tehtud ka kurjategijatelt konfiskeeritud vara kasutamiseks kuriteoohvrite olukorra parandamiseks ning kinnipeetavate sotsialiseerimiseks.

Hingehoidjate koolitamine

Teine tugiisikute koolitamise suund on hingehoidjatele, kes pakuvad tuge raske ja sügava puudega laste vanematele (Lõuna- ja Kagu-Eestis, Põhja-Eestis) ja hooldushaiglates raskesti haigetele ja väga vanadele inimestele ning nende lähikondlastele (esmajoones Ida-Virus, kuid vajadust mööda mujalgi). Eelkõige on selles vallas oluline mõjutada seadusloomet. Projekti kestel on tähtsal kohal olnud ka töö erivajadustega inimestega, edasi on arendatud ja toetatud töövõimalusi pakkuvaid keskusi.

Üheskoos elamise kunst

Meie töö filosoofiline alus on konviviaalsus, üheskoos elamise kunst. See tähendab peale erinevuste tunnustamise ka panustamist ühis-

konna sidususse. Eraldi tuleb välja tuua ühiskonnas reaalselt eksisteerivaid ootusi kirikute suuremast osalusest sotsiaalprobleemide lahendamisel ning inimeste aitamisel, aga kindlasti eetilise baromeetrina.

SEMPRE teod Eestis

SEMPRE toetus on olnud mõõdetav sõna ja teoga. Reaalsed tegevused on olnud primaarsed – nendest tuleb rääkida, et ühiskonnas teatavaid soodsaid muudatusi mõtteviisis esile kutsuda.

Motivatsioonipäevad

Neid on korraldatud näiteks endistele õigusrikkujatele ja nendega töötavatele inimestele; toetava töö keskuste vabatahtlikele, kes igapäevaselt töötavad intellektipuudega inimestega.

Ümarlauad

Korraldatud Võrumaal, Tartus ja Viljandis sotsiaaltöötajatele jt kohalike omavalitsuste töötajatele koos hingehoidjatega (2016, 2017, 2018); autismispektri või muu pervasiivse arenguhäirega laste emadele koos kohalike ametivõimude, partnerite ja kogudusega Põlvas (2016) ja Harjumaal (2017/2018); Aa sotsiaalkeskuses Gideon (2016) ning Urvastes, Puhjas, Jõhvis (2018) Ida-Virumaa hingehoidjate koolitusvajaduse ja -võimaluste kohta; sotsiaaltöö ümarlaud „Kalalaud" meedia, misjoni ja diakooniaga tegelevate koguduste või kiriklike asutuste ja organisatsioonide esindajatele (2017).

Koolitused

Haiglates ja vanglates töötavatele vabatahtlikele hingehoidjatele Virumaal ja Harjumaal, samuti raske ja sügava puudega laste hoidjatele; Virumaa tugiisikute atesteerimine Tallinna Toomkirikus; esmaabikursus sotsiaaltöötajatele erinevates Eestimaa paikades; tugiisikute koolituste seeriad Harkujärve kogukonnakirikus ja Ida-Virumaal; sotsiaaltöökeskuse Sõbra Käsi koolitustsüklid erivajadustega inimestele: toeks olemise võimalused, hingehoid, kiindumushäiretega laste toetamine ja mõistmine ning lähisuhted. Koolitustel on hoitud fookuses lõppkasu saaja kaasamist teenuse arendamisse.

Konverentsid

SEMPRE rahvusvaheline vahekonverents Tallinnas „Social Innovation and Organisational Change. Challenges and Opportunities for Social Service Providers“ (2017); „Tuhkatriinud ja Nukitsamehed“ (2017) – käsitles riskilaste ja vaeste ja vaeslaste teemat; „Kaks kala ja viis leiba“ (2017) – algatati ristivanemate tähtsustamise liikumine ja tugiisikute toetuse liikumine; „Eluaegse vangistuse kandmine ja sellest tingimisi ennetähtaegne vabastamine“ – pühendatud esimese eluaegse vangistuse kandja vabastamisele presidendi poolt (2018); „Diakoonia külas ja kirikus“ – abielunõustamine kirikus, tööriistad diakoonilise töö lihtsustamiseks (2018).

Õppevisiidid

Kolme vabaühenduse juhtidega Rootsis Göteborgis käik (2018). Vabaühendused Uus Põlvkond, Tänavamisjon ja Valge Eesti soovivad pakkuda õigusrikkujatele rehabilitatsiooniteenust, majutust ja nõustamist, et toetada nende ühiskonda naasmist pärast karistuse kandmist. Göteborgis külastati rehabilitatsioonikeskusi, kohtuti rikkalike kogemustega ühenduste Vagen Up ja Basta töötegijatega ning tutvuti, kuidas toimib endiste kurjategijate ja narkomaanide resotsialiseerimine ehk kuidas need nn endised on rakendatud teenuste osutamisse ja üksteise toetamisse.

Harkujärve kogukonnakirikus võõrustati Läti kolleege-sotsiaaltöötajaid, kes tulid õppima lõpptarbija kaasamist teenuse arendamisse. Üheskoos tehti visiit Lootuse Külla ja toimus ümarlaud Harkujärve kogukonnakirikus.

Lastelaagrid

Toetus SA Sõbra Käsi lastelaagrile „Hoolime koos“. Laagris osales sadakond last, kellel perekondlikust taustast tulenevalt on elus olnud vähe võimalusi. Paljude osalejate jaoks oli tegemist aasta tähtsündmusega. Laagris keskenduti suhtlemisele ja suhetele.

Toetust said ka Antsla baptistikoguduse ja EELK Puhja koguduse suvelaagrid ja misjonipäevad.

Esindatus Paide arvamusfestivalil

SEMPRE on olnud Paide arvamusfestivalil kolm aastat esindatud, sh 2018. aastal oli festivalil ka eraldi teemaala „Eesti usk“ koos oma lava ja täispäeva pikkuse kavaga.

Arvamusfestival on kujunenud vabaühenduste, erakondade ja muude gruppide foorumiks. Selle abil on olnud võimalik viia SEMPRE sõnum marginaliseeritud või tõrjutusohus inimestest ja maapiirkondade vajadustest oluliselt laiema ringini, kui tavapärased kohaliku initsiatiivgrupi ümarlauad seda võimaldaksid. Aruteludesse said kaasatud nii ministrid kui ka ajakirjanikud, vabaühenduste ja koguduste liikmed. Materjalid jõudsid sadade – kui mitte tuhandete – inimesteni, arutelude ettevalmistamises osalesid kümned, aruteludes sajad inimesed. Avalikkus sai teada puudega inimeste tegevustest: abist teistele puudega inimestele ja näiteks ka stressipallide olemusest – festivalialalt oli võimalik puudega inimeste valmistatud stressipalle ka osta; tugiisikuteenustest, kus endised vangid aitavad teisi vange mentorlusprogrammide abil, ja palju muud.

Mikroprojektide loomine ja toetamine

- Harkujärve kogukonnakiriku loomine ja edasiarendamine: sinna kuuluvad raske ja sügava puudega laste hoid ning palju huvitegevusi, mida ümbritsev kogukond on soovinud.
- Tugiteenuse süsteem kinnipeetavatele ja vanglast vabanenutele, et minimeerida õigusrikkumisi.
- Kohila Turvakeskuse Katikodu toetamine.
- Stressipallide valmistamine Rakvere kogukonnakeskuses ja nende kasutamine autismispektri häirega laste peredes üle Eesti.
- EELK perekeskuste arendamine ja jätkusuutlikkuse aluste loomine.
- Liikumine „Ristivanemate tähtsus“ – eesmärgiga tuua ristivanemate õigused ja kohustused rambivalgusse ning ka seadusandluses kajastada ristivanemate õigusi ristilaste eestkostel.

SEMPRE projekti kaasabil loodud või võimestatud organisatsioonid

- Harkujärve kogukonnakirik – 2018. aastal asutati EELK Harkujärve kogudus.
- EELK Rakvere Kolmainu koguduse juures tegutsev Rakvere intellektipuudega inimeste töökeskus.
- Perenõustamiskeskused Tartus ja Haapsalus.
- EELK Diakoonia- ja Ühiskonnatöö Sihtasutus.
- Kohila Turvakeskus Katikodu.

Trükised

- „The Night at Church" / „Öö kirikus" (2017)
- „Harkujarve Community Church" (2018)
- „Making it happen" (2018)
- „Co-creating Social Services" (2018)
- „The Guidebook for Empowerment Training" (2018)
- „Südameheaduse majad" (2018)
- „Diakoonia ilu" (2019)
- SEMPRE tegevust tutvustavad voldikud ja plakatid

Lisaks

SEMPRE projektis on korraldatud jõustavaid koolitusi ja ümarlaudu inimestele, kes on aktiivsed kuriteoennetuses ja turvaliste kogukondade arendamises. Külastatud on kinnipidamiskohtasid, et selgitada välja nende vajadusi. Toimunud on arutelud asjatundjate ja ametkondade esindajatega, eestkoste vangide ja kannatanute huvide ja õiguste kaitseks ning hingehoid. Välja on töötatud vabatahtlike tugiisikute koolitusprogramm ning mentorlussüsteem vabanenute integreerimiseks ühiskonda.

Kogukond ei jäta oma väeteid hätta. Koguduste ja omavalitsuste koostööst

PhD Priit Rohtmets
Eesti kirikuloolane, siseministeeriumi esindaja

Räägitud 2018. aasta detsembris. Priit Rohtmets käis 2018. aastal kõigis maakondades ringkäigul. Maakondades tegutsevad alates 2015. aastast siseturvalisuse nõukogud ja siseministeeriumi initsiatiivil on nendesse kaasatud ka usuliste ühenduste esindajad.

2018. aasta lõpuks sai 15 maakonda läbi käidud. Mis selgus Eesti jaotuse mõttes, kas tulid välja erinevused? Ei ole ju mõeldav, et Ida-Virumaa ja saarte vajadused oleksid ühesugused.

Mingil määral kindlasti. Alustada tuleb sellest, et Eesti on rahvastiku poolest jaotunud võrdlemisi ebaühtlaselt. Kui meil on Eestis umbes 1,3 miljonit elanikku, siis neist üle 600 000 asub Tallinnas ja Harjumaal. See tähendab, et peaaegu pool Eestit asub võrdlemisi väikesel territooriumil. Pärast haldus- ja riigireformi on meil maakondades maavalitsuste asemel arenduskeskused ja selles mõttes ei erine Harjumaa teistest maakondadest. Ka Harjumaal on kohalik omavalitsuste liit, mis maakondliku arendusorganisatsiooniga rahva tervise ja siseturvalisuse küsimustega tegeleb. Aga Harjumaal tõstatus sellega seoses kohe küsimus – see liit on väga võimekas ja suur, aga ka rahvaarv on suur. Kas peaks Tallinna ja Harjumaad kuidagi eristama või eraldama? Kuidas üldse võiks Harjumaal kogukondlik töö toimida? Ka koguduste esindajad ütlesid, et neil ei ole tegelikult oma koguduste piirkonda.

Kui mingitest erisustest rääkida, siis linnades näib olevat nii, et koguduste piirkond on võrdlemisi suur ja lai ning peaks olema maakohast kuidagi erinevalt määratletud. See tähendab seda, et kui linnakoguduse liikmeskond tuleb näiteks üle linna kokku, siis teiselt poolt on see piirkond ja inimesed, kellega kogudus töötab – olgu siis sotsiaaltöö –, ikkagi koguduse asukoha piirkonnas. Siin tekib mitmekihiline jaotus ja see võib sageli ka pärssida koguduste tööd: kui inimesed tulevad näiteks Tallinna mõttes Lasnamäelt Mustamäe kogudusse ja see kogudus peab tegutsema ikkagi Mustamäel oma kogukonnas, siis koguduseliiget motiveerida seda tööd tegema on tunduvalt raskem kui siis, kui ta on ise selle kogukonna liige.

Kihistumist on tunda ka perifeeria ja tõmbekeskuste vahel. On selgelt näha, et Valga-, Võru- ja Ida-Virumaa on sotsiaalsete probleemidega rohkem kimpus ja seal tuleb ka kogudustel seetõttu rohkem tegeleda sotsiaalsete probleemidega. Ühiskonna üldine seisund peegeldub ka selles, millega kogudused tegelevad. Muidugi mängib siin omaette rolli ka koguduste väiksus – kui palju nad on üldse suutelised selles töös kaasa lööma? Aga kui vaadata näiteks Valga- või Võrumaad või Ida-Virumaad, siis on näha, et seal on mitmed aktiivsed kogudused. Kõige tavalisem on see, et nad peavad humanitaarabipoodi või jagavad toiduabi, näiteks Toidupank on hästi paljude kogudustega seotud. Neid tööliine paistab perifeersetelt aladelt oluliselt rohkem kui näiteks Kesk-Eestist või mujalt.

Kas võib öelda, et praegune uute kogukondade ja jaotuste teke on justkui uute kihelkondade sünd või vähemalt oma kihelkonna tunnetuse loomine inimestes? Kas võtmesõnaks on kogukond?

Sellest teemast mõnevõrra lahus on mu seisukoht, et mida globaalsemaks maailm muutub, mida rohkem me oleme suures maailmas – olgu siis interneti või millegi muu vahendusel –, seda olulisemaks muutuvad väikesed kogukonnad. Suur maailm ei anna inimestele piisavalt kindlust. See annab küll anonüümsuse, aga mitte lähemat suhtlust. Seda me näeme ka suurtes linnades asumiseltside näol – see on see, mida inimesed tegelikult otsivad. Kogudus on põhimõtteliselt asumiseltsi moodi: ta tegutseb oma kogukonnas ja see annab kogudustele mu hinnangul ka uue võimaluse oma tööd korraldada. Kui kohalikud kogukonnad tugevnevad ja hakatakse koos midagi tegema, siis on ka kogudustel võimalus selles töös kaasa lüüa.

Oluline on tähele panna seda, et meie ühiskonnas on toimunud katkestus: religiooniõpetuse ja üldse religioossuse mõttes. Meil

on praegu olemas 20-aastased inimesed, kellest paljudel puudub igasugune perekondlik religioosne taust, juba vanavanematel on see puudu ... Ehk siis religioonist üldse ei räägita. See tähendab, et kogudused peavad kogukondades tegutsema niimoodi, et nad ei saa mängida mingisugustele ajaloolistele argumentidele, ei saa mängida sellele, et nad on siin alati olnud või et teadmine koguduse olemusest oleks inimeste teadvuses olemas. See nõuab kristliku sõnumi hoopis teistmoodi edastamist. Kogudused peaksid sellega oma töös arvestama. Lisaks võistlevad nad praegu ka teiste organisatsioonidega, kas või asumiseltsidega – nad võistlevad inimese aja pärast. Selle juures ei tohi muidugi unustada, et on ka neid, kellele just perekondlikult edasi antud usuline identiteet on enesemääratluse keskne osa. Ka neile tuleb tähelepanu pöörata.

Nüüd tähtsustatakse koguduste ja kohalike omavalitsuste koostööd. Mida see vastastikku annab? Praegu oli siin natuke koguduste südametunnistusele koputamine, et miks nad peaksid sellega tegelema, aga miks peaks ka kohalik omavalitsus sellisest koostööst ikkagi väga huvitatud olema?

Maakondades peetud koosolekute põhjal näib minule nii, et omavalitsuste esindajad on üldiselt kõik väga positiivselt meelestatud usuühenduste panuse, rolli ja tegevuse suhtes ühiskonnas. Kuna koosolekutel said kõikide usuorganisatsioonide esindajad ka sõna, rääkimaks, mida nad teevad, siis mulle näib, et paljude jaoks – omavalitsuse esindajatele ja teistele turvalisuse nõukogu liikmetele – tulid nii mõnedki kuuldud asjad üllatusena. Kontakt sageli küll mingil määral on olemas, aga omavalitsused peavad usuorganisatsioone siiski teadvustamata ja kasutamata ressursiks. Eelkõige on usuühenduste ressurss tegeleda ühiskonna kõige nõrgematega: vanuritega, noortega ... See ongi omavalitsuse huvi. Kogukondlik lähenemine lähtub 2015. aastast pärit siseturvalisuse arengukavast ja see sätestab, et turvalisus on tervik ja algab igaühest. See ei ole mitte sugugi ainult sõnakõlks, vaid umbes samasugune määratlus nagu „laiapõhjaline riigikaitse", millest on viimasel ajal palju räägitud. Me kõik loome turvalisust. See tähendab, et tuleb tugevdada vanaeesti külakogukondlikku identiteeti – külas ei jäeta oma väeteid hätta. Selles on ka omavalitsuste ja maakonna siseturvalisuse nõukogu huvi – kuna usuorganisatsioonid nagunii teevad seda tööd, siis et see töö oleks ka teadvustatud ja ka omavalitsused teaksid, mida tehakse. Omavalitsused suudavad seejuures pakkuda aeg-ajalt ka rahalist toetust ning saavad anda teavet.

Kontakti loomisel on oluline see, et usuorganisatsioonide esindajad näevad mõnikord probleeme, aga võib-olla ei tule alati selle peale või ei teagi, kuhu nendega pöörduda. See on kogukondliku teadvustatud lähenemise alus – et inimesed oleksid teadlikud, nad märkaksid ja teaksid, kuhu pöörduda, ning näeksid ka koostöötamise võimalusi.

Mis on tähelepanu keskmes siis, kui käed ühendavad kohalik omavalitsus ja kogudus? Kas kõige tähtsam on siseriiklik turvalisus või inimene või kogukond või Jumal ja kirik, mis tõenäoliselt siiski pole kohaliku omavalitsuse prioriteet?

Kohaliku omavalitsuse jaoks on need kõik ühtmoodi tähtsad. Võib-olla tõepoolest ei ole usuline pool see, mille eest kohalik omavalitsus peaks muretsema, aga samas on see seotud inimese vaimse tasakaaluga, mis on siseturvalisuse teema. Viimasel ajal on tõstatunud ka äärmusluse teema, mille ärahoidmiseks saavad kogudused samuti omajagu ära teha, märgates neid, kes võivad radikaliseeruda ja nii ka oma kogukonna jaoks ohuks kujuneda.

Keskmes on ikka eelkõige inimene, tema on esimene. Edasi on küsimus, kuidas inimene oleks rahul ja elaks õnnelikku elu, kuidas tema elu oleks mõtestatud. See on esimene punkt, kus usuorganisatsioonid tulevad sisse. Teine punkt on see, et kui inimene on rahul ja tema elu on mõtestatud, siis kuidas ta saaks oma kogukonda panustada, olla aktiivne. Küsimus on selles, kuidas usuorganisatsioonid saavad toetada seda, et inimene oleks oma kogukonnas aktiivne. Kolmas on see, kuidas usuliste ühenduste juhtivorganid saaksid suunata või kuidas nende abil saaks suunata teavet tervele kogukonnale. Viimaks on tähtis ka muidugi tseremoniaalne roll, mida omavalitsused ikka peavad silmas, kui nad usuorganisatsioonidega tegelevad. Et kogudused oleksid ka tähtpäevade puhul peetavate talituste jaoks olemas.

Kui läänemaailmas – Saksamaal jms maades –, on hästi tavaline see, et riik ja kirik tegutsevad üheskoos, sealhulgas ka diakooniatööd tehes, siis Eestis on need siiski väga lahus ja see mõte, et kirik saabki omalt poolt anda tugeva panuse, tuleb päris paljudele võõrana. Häid näiteid on küll mõningate kaplanaatide tööst, aga seda pole siiski palju. Kui mõeldav oleks, et riigi ja kiriku diakooniaalane koostöö tiheneks ja muutuks tavapärasuseks?

Ma arvan, et see side on järjekindlalt tugevnenud. Kui me vaatame ajalukku, siis 1990. aastatel oli kirik see, kes hakkas suure hur-

raaga selle asjaga pihta. Suures osas tehti seda välistoetuse pealt – olgu seal taga siis sakslased, soomlased või keegi teine. Rajati uhkeid diakooniakeskusi ja seal tõepoolest olid mõnel ka hoolealused. See oli suur töö ja kogudused lootsid, et omavalitsused tulevad nendele appi. Näiteks Järvamaal rääkis õpetaja Tõnu Linnasmäe sealsel koosolekul sellest, kuidas nad olid loonud oma piirkonda sakslaste abiga diakooniakeskuse ja kuidas nad siis olid lootnud, et kohalik omavalitsus võtaks selle järk-järgult üle – sakslased olid abistades seadnud selle lausa tingimuseks, tahtes et nende enda toetus seejuures vähehaaval väheneks. Tol hetkel ei tulnud omavalitsused sellega reeglina kaasa, sest tõesti oli mõte võõras ja ka vahendeid oli vähem kui praegu.

Mingil tasandil asi töötas, aga vaibus varsti. Siis see hakkas jälle vaikselt tõusma – nüüd juba natuke loomulikumat rada pidi. Ühest küljest ameteid pidi – kaplanaadid jms – ja teistpidi üksikisikuid pidi. Mitte et me teeme suure maja valmis, võtame personali sinna sisse ja siis arvame, et küll see toetus ka kuskilt tuleb, vaid sedapidi, et teeme vaikselt järjest.

See on ka see tee, mida me praegu näeme omavalitsuste juures. Üha enam jõuab see niiviisi ka omavalitsuste esindajate teadvusse – et võib ka kogudusi sedasi kasutada. Tõsi, siin on üks küsimus ja see puudutab seda, et omavalitsustele on pandud peale terve rida kohustusi, mida nad peavad täitma, näiteks sotsiaalvallas. Selleks on neil sageli olemas oma töötajad: sotsiaal- ja noorsootöötajad. Omavalitsusesindaja jaoks tekib siis küsimus, et kui tal juba on inimesed selleks tööks olemas, siis kust ta võtaks veel vahendeid mõne lisainimese palkamiseks. Pluss on seal lepingulist sidet võrdlemisi keeruline väljaspool enda omavalitsuse ametkonda vormistada.

Mida ma näen ja mida ka koosolekutel mitmel pool kuulsin, on see, et omavalitsused pigem tervitavad seda koostööd. Sageli räägitakse nii: „Kui teie käite seal selle vanainimese juures, siis infovahetuse korras – kas meie siis ju ei peagi seal enam käima, me ei pea neid tegevusi dubleerima?“ Aga püsiva toetuse mõttes ... Omavalitsused küll jagavad kogudustele tavaliselt väikest toetust – olgu siis mõne hoone korrashoiuks või üksikutel juhtudel ka hingehoidjate või muu sellise personali palkamiseks –, aga eeldatakse ikkagi seda, et kogudused tegelevad sellega ise ja et finantspool oleks organiseeritud projektipõhiselt. Ehk siis esitatakse mingi projekt, taotlus, ja siis on meetmed, kuidas saab seda tööd tasustada.

Kas siin ei tule teatav vastuolu sisse ... Siinse raamatu intervjuude põhjal jääb tihtilugu mulje, et need inimesed, kes reaalselt kiriku poole pealt diakooniatööga tegelevad, on ääretult väsinud projektipõhisest lähenemisest.

Jaa, tõesti, ma kujutan ette, et ongi väsinud. Ma tean, olen ise teadusvaldkonnas tegev ja selles maailmas on täpselt sama probleem. Sul puudub kindlus, et sa seda tööd saad ka kolme aasta pärast edasi teha. Ometi on sul olemas vajalik kvalifikatsioon, sa oled palju vaeva näinud. See on üks mõttekoht ja käib käsikäes muidugi ka haridusega. Sageli on nii, et kui mingit umbusku on riigi poolt olnud, siis on see seotud just sellega, et järsku need inimesed ikkagi ei ole vajaliku kvalifikatsiooniga ... Reeglina nad praeguseks kõik siiski on seda. See on teema, millest ilmselt peaks kõnelema – et millised lahendused võiksid siin olla.

Kui me vaatame Eesti ajalukku, siis see on laiem teema, see on küsimus sellest, kui palju peaksid usuorganisatsioonid üldse täitma avalikke ülesandeid. Kui Eesti riik sai alguse, siis usuorganisatsioonid täitsidki avalikke ülesandeid. Meil ei olnud näiteks üldse perekonnaseisuametit, vaid kõik perekonnaseisu asjad käisid kuni 1926. aastani läbi kirikute. Riik andis selleks neile raha: kõik abielud, lahutused, sünnid, matused ...

Kui 1925. aastal võeti vastu terve rida seadusi, siis langeti teise äärmusse. Võeti vastu perekonnaseisuseadus ja matmispaikade seadus, millega kõik kalmistud võeti kogudustelt ära ja kuulutati avalikeks kalmistuteks. Kogudused küll haldasid neid edasi, aga siiski need olid avalikud. Riik distantseeris end siis usuelust.

Praegu on pigem kesktee valitud. Deklareeritakse küll seda, et meil ei ole riigiusku ega riigikirikut, aga riik võib anda avalikke ülesandeid ka usuorganisatsioonidele täita. See toimub vastastikuse dialoogi korras ehk on läbirääkimiste küsimus: kaplanaadi puhul me näeme, et see ongi hakanud tööle. Raha on olemas, inimesed on aru saanud, miks seda on vaja, palka makstakse ka järjepidevalt, see ei ole projektipõhine asi ... Üks koht, kus see küsimus ongi veel lahendamata ja on võib-olla kõige aktuaalsem, on kogu hingehoiu- ja diakooniatöö ehk sotsiaaltöö valdkond. Vananevas ühiskonnas muutub see üha olulisemaks.

Aga seal on üks pool veel. On kogudusi, kes ütlevad, et nad ei tahagi riigi abi, sest see teeb nad riigist sõltuvaks – kuna riik ütleks neile siis, kuidas seda tööd teha, aga nemad tahavad seda teha omamoodi.

See läheb juba eraldi teemaks, et kirikus endas on ka väga suuri eriarvamusi ...

Aga see on siiski asi, mida tuleb mainida – et ei ole universaalne, et avalikku toetust alati väga soovitakse. Nimeliselt ei tooks kedagi välja, aga probleem kui selline väärib mainimist.

Kas praegu on siseministeeriumil eesmärk alustada koostööd maakondades pigem rohujuuretasandil ehk altpoolt ülespoole või on kiriku juhtorganisatsioonid ja nende allasutused sellega kuidagi seotud?

Mina saan rääkida ainult turvalisusteema koosolekutest. See on seotud siseturvalisuse teemaga ehk turvaliste kogukondadega ja see on rohujuuretasandi küsimus. Kutsed saadeti registripõhiselt kõikidele usuühendustele. Siseministeerium tegi väljavõtted igas maakonnas registreeritud usulistest ühendustest ja saatis neile kutsed, paludes neil sel teemal peetavast arutelust osa võtta.

Kes usuorganisatsioonide esindajatest on nüüd kirjas maakondlikes siseturvalisuse nõukogudes? Kas selline nimekiri on olemas?

See nimekiri on praegu veel lahtine. Koosolekud toimusid kahes jaos: esimene osa juunist septembrini ja teine novembrist detsembrini. Ilmselt ei ole turvalisuse nõukogud ka juuni koosolekute puhul jõudnud seda veel läbi arutada, kuna nad kogunevad kaks-kolm korda aastas. Osadel on küll ka alamkomisjonid ja need kogunevad sagedamini, aga küllap on kuskil poole aasta pärast ehk 2019. aasta keskpaiku õige see nimekiri moodustada. Kuid see on iga huvilise jaoks avalik info. Kõik, kes tahavad, saavad maakondade arendusorganisatsioonide järgi vaadata turvalisuse nõukogu koosseisu. See on iga omavalitsusliidu või arendusorganisatsiooni kodulehel üleval.

Miks siseministeerium pidas vajalikuks usuorganisatsioone kaasata maakondlikesse turvalisuse nõukogudesse?

Sellepärast, et usuorganisatsioonid on üks osa vabakonnast, mittetulundusühingute võrgustikust – teadupärast kõige suurem. Turvalisuse nõukogudes on tavaliselt ka teiste vabakondade esindajaid. Usuorganisatsioonid on loomulik osa kogukondadest ja sellisena peaksid need sinna kuuluma. Isegi kui usuühendused ei saa nõukogusse oma esindajat, sai valitud organisatsioonide esindaja, kes oleks turvalisuse teemal kontaktisikuks.

Kes veel kuuluvad turvalisuse nõukogudesse?

Siseturvalisuse nõukogud on väga erinevad, on suuremaid ja on väiksemaid, on 15-pealisi, on 25-pealisi. Sinna kuuluvad tavaliselt omavalitsuste esindajad ehk valdade esindajad. Kui on suuremad maakonnad, siis on ka nii, et mitte iga vald pole esindatud, vaid on valdade esindaja(d). On ka erinevate ametite esindajaid, jõu- ja korrakaitsestruktuurid – politsei ja päästeamet –, lisaks on kohaliku haigla esindaja. On ka kogukonnaorganisatsioonid – külaseltsideni välja, ka nende esindajad on neis nõukogudes tavaliselt täiesti olemas.

Kas ärisektor ei ole kaasatud?

Mõnel pool on seal ka kohalik ettevõttesektor esindaja kaudu kaasatud. See oleneb maakonnast.

Millised on tulevikuplaanid? Kaardistustööd on nüüd tehtud, küsimuste ring on selgeks saànud. Millele tuleks keskenduda ja millega tegelema hakata ning kas sellega kaasneb ka mingit reaalset abi, rahalist tuge?

Pärast haldus- ja riigireformi said kohalikud kogukonnad senisest suurema valitsusvastutuse ja voli oma tegevuste üle otsustada. Kui maavalitsused olid riigi esindajaks maakonnas, siis nüüd on juhtohjad maakonnas kohalike omavalitsuste ja neid maakonnatasandil esindava maakondliku arendusorganisatsiooni käes, mis mõnes maakonnas kannabki arendusorganisatsiooni nime, mõnes maakonnas aga omavalitsusliidu nime.

Ka sellesama ringreisi eesmärk või motivatsioon tuli sellest, et siseministeerium soovib omalt poolt luua tingimused, et see kogukondlik koostöö saaks toimida. Ministeerium ei saa öelda, et „teie nüüd peate siin maakondlikul tasandil hakkama usuliste organisatsioonidega koostööd tegema". Ministeerium saab luua koostööks tingimused. Seetõttu on mul väga raske öelda, mjlline on selle asja pikemaajalisem tulemus. Kas see koostöö hakkab toimima? Kas usuorganisatsioonid on valmis kaasa lööma? Kas omavalitsused on valmis ka senisest veelgi enam seda koostööd tegema? See kõik sõltub nendest esindajatest, kes sinna turvalisuse nõukogusse on valitud. Selge on see, et turvalisuse teema puudutab ikkagi ühte valdkonda: turvalisus, rahva tervis – ka vaimne tervis. See on küll väga lai teema, aga siiski vaid üks valdkond. Kuidas koostöö hakkab selles toimuma, seda on väga raske ette näha.

Rõhutamist vajaks veel kaks momenti. Esiteks omavalitsuse pool – üldiselt teevad omavalitsused usuorganisatsioonidega võrdlemisi hästi koostööd, vallad on üldiselt teadlikud sellest, millised kogudused nende piirkonnas asuvad, ja tavaliselt on omavaheline läbisaamine neil hea. Aga meie räägime praegu maakonnatasandi koostööst, sellest, kuidas seal infot paremini vahetada. Tõepoolest on sellega seotud ka finantspool – see ei ole väga suur, aga turvalisuse nõukogul endal on väike rahakott olemas. See on projektipõhiste tegevuste rahastamiseks ja ka kogudused saavad sealt taotleda oma tegevuste arendamiseks. Veel olulisem on see, et turvalisuse nõukogu kaudu saavad nad tulevikus informatsiooni, et kust veel on võimalik toetust taotleda.

Teiseks olen seisukohal, et iga koostöö maakonna ja omavalitsuse tasandil, kus inimesed käivad koos ja arutavad omavahel, paratamatult lähendab inimesi. Kui need inimesed on õiged ja neil on omavahel klapp, siis võivad tulemused olla käegakatsutavad. Seepärast ei ole suhtlust ja infovahetust kunagi liiga palju. See, milline tulemus tuleb, sõltub, nagu ma juba ütlesin, nendest esindajatest. Nimesid nimetamata ma tean maakondi, kus turvalisuse nõukogusse sai valitud väga aktiivne inimene, aga tean ka maakondi, kus sinna jõudis inimene, kes ei saa täpselt aru sellest asjast, mida ta seal tegema peab, ja võib-olla ei ole ka kõige aktiivsem. Nii et selles mõttes sai pilt mitmekülgne.

Ka usuorganisatsioonide poolt on pilt sama mitmekülgne. Ei olnud sugugi mitte harv ka see, et vaimulikud ütlesid: „Meie kuulutame jumalasõna, meie uksed on alati avatud – ja mida muud te siin nüüd siis räägite?" Omavalitsuste esindajatele võib selline suhtumine tunduda kõrk – et kirik justkui tegelebki ainult vaimuliku tööga ja on nagu teisest ilmast ... Ja siis selgub, et tehakse ikka midagi muud ka. Aga hoiak on selline ... Ühes maakonnas ütles üks vaimulik: „Aga me ei pea tegelema sotsiaaltööga." Selle peale ei olegi midagi öelda. Ega peagi, keegi ei pea midagi tegema. Kuid kristlikest põhimõtetest lähtuvalt – ja kui veel konkreetselt luterlikust kirikust rääkida, siis ka reformatsiooni põhimõttest lähtuvalt – on kirik väetite ja nõrgematega alati tegelenud. Selles kontekstis öelda, et „Meie tegeleme siin jumalateenistuste pidamise ja vaimuliku tööga ja meie uksed on avatud – tulge ainult!", siis see kõneleb sellest, et ilmselt need vaimulikud kannavad sotsiaaltöö sfääri üle oma pettumust selle üle, millises ühiskonnas nad tegutsevad. Need nõukogud aga annavad usuühendustele häält juurde ja seda tuleks igal juhul ära kasutada.

Kas sisuliselt tähendab see siseministeeriumi poolt rohelise tule andmist sellele, et kirikud tegeleksidki rohkem diakooniatööga? Ja kas siseministeeriumis on need arusaamad olnud jätkuvalt ühesugused – hoolimata näiteks siseministrite tihedast vahetumisest viimastel aastatel?

See tegevus on ikkagi seotud siseturvalisuse arengukava täitmisega. See on pikem programm ja siseministeeriumi poolt on tegemist initsiatiiviga, et usuorganisatsioonide tööd kogukonnas rohkem teadvustada ja usuorganisatsioone sidusamaks muuta ülejäänud kogukonnaga – see on see eesmärk. Nagu ma ütlesin – siseministeerium saab siin luua ainult tingimused. Mina saan minna kohapeale, võtta inimesed kokku, olla sillaks omavalitsuste esindajate ja usuinimeste vahel ning need inimesed omavahel kokku viia. Mõnikord on turvalisuse nõukogu liikmed sel viisil ka teada saanud, millised usuühendused nende maakonnas tegutsevad.

Lisanduvad eelarvamused ...

Eelarvamusi siiski praktiliselt ei ole. Võib-olla neil koosolekutel siis lihtsalt polnud neid inimesi, kellel need eelarvamused on ... Kuid omavalitsuste poolt on koostöösoov täiesti siiras ja olemas. Inimesed teadvustavad väga hästi seda, et me oleme nüüd juba üle 25 aasta elanud oludes, kus usk on loomulik osa ühiskonnast. Eelarvamusi on tunduvalt vähem, kui võib-olla tahetakse näha. Muidugi on generatsioonide eripärad: kui küsida 25-aastase inimese käest sellesama asja kohta, siis ta ilmselt ei vasta üldse nii negatiivselt nende eelarvamuste kohta, sest tal endal ei olegi nii palju eelarvamusi usust kui 30-, 40- ja 50-aastastel, kellel on veel mingisugune nõukogude aja mõju seljaajus olemas.

Mõned korrad on turvalisuse teemat siin nüüd mainitud, aga kuidas ikkagi kirik saab kaasa aidata riigi siseturvalisusele?

Sellega, et ta õpetab inimesi märkama, kui midagi nende kogukonnas on valesti või mõnel inimesel on mure, ja selle kaudu, et ta tegeleb ise inimestega, kellel on mure. Ta jälgib, et inimestel oleks tegevust – kas või et noored ei jõlguks tänaval, vaid tegeleksid millegi mõtestatuga. See on üks asi, mida ma kuulsin mitmel pool maakondades – et huviharidus on sageli kallis ja sel põhjusel ei saa paljud noored sellest osa. On ka omavalitsusi, kes huvitegevust toetavad, samamoodi on muidugi lihtsalt seda, et inimesed ei tunnegi huvi ... Kas nad nüüd seepeale kohe ka kirikusse läheksid, aga see on kindlasti see koht, kus vaimulikud ja koguduste liikmed saavad midagi ära teha. See oli mulle üllatus, kui palju mainiti usuühenduste esindajate poolt noortetööd. Ma olen Eesti usulist olukorda analüüsides selle peale viimasel ajal ka mõelnud, mul on tunne, et meil on juba pikemat aega hakatud pöörama tähelepanu noortetööle. Näib, et see võib ka kristliku kiriku üldist olukorda parandada, aga ma arvan, et sama kaua, kui on pööratud tähelepanu noortetööle, on päevakorral – või siis just ei ole olnud päevakorral, aga peaks seda olema! – teema, mis nendest noortest saab siis, kui nad saavad täiskasvanuks. Nad küll on kiriku suhtes positiivselt meelestatud ja teavad üldjoontes, millega on tegemist, aga kirik justkui tegeleb eelkõige nendega, kes on noored, ja nendega, kes on juba 75- või 80-aastased. Aga mis seal vahepeal nendest inimestest saab? See on küsimus.

Kas koosolekutel ka mingeid lahendusi sellele tuli?

Ei, sellest ei olnud seal kuigivõrd juttu, vaid see on nüüd minu enda järeldus selle põhjal. Vaimulikud või koguduste esindajad rääkisid koosolekuil eelkõige sellest, millega nad tegelevad: enamasti noorte ja vanuritega ja nendega, kes on sotsiaalselt vähekindlustatud. Võib öelda, et kogudused tegelevad päris palju supiköökide ja toiduabiga.

Millised parimad praktikad sellel ringkäigul välja joonistusid?

Parimad praktikad on need, kus on aktiivne vaimulik, aktiivne koguduse juhatus ja kus on isiklik huvi asja vastu. Siis parimad praktikad realiseeruvad. Mis need on? Kõigepealt muidugi kogu noortetöö valdkond, kogudused tegelevad noortega iganädalaselt ja levinud on ka noortelaagrite korraldamine. Vähemalt pooltes maakondades mainiti seejuures, et noortelaagritesse kutsutakse ka vähekindlustatud perede lapsi, kellel ei olegi võib-olla võimalust kuskil mujal laagrites käia. See on väga tervitatav praktika. Neid laagreid korraldatakse tavaliselt suvel, aga tegevusi püütakse elus hoida kogu aasta jooksul, et neid noori siduda. Omaette tähelepanu väärib töö puudega noortega, mis mõne koguduse initsiatiivil samuti toimib.

Sotsiaalselt kehval järjel oleva segmendi puhul kehtib endiselt Eestisse jõudev humanitaarabi. Eriti maakogudustes on peamiseks kaupluseks, kust oma riided ja nõud saadakse, just nimelt koguduse pood. Koguduste esindajad alati rõhutasid, et nad annavad ka niisama neid asju ega küsi vähekindlustatud perede käest mingit raha. See torkas silma eriti äärealadel: Valgamaa, Võrumaa, Ida-Virumaa.

Kas võib lausa nii öelda, et inimestel on suurem süda seal, kus raha liigub vähem?

Mul on tunne, et seal on võrgustike küsimus. Juba 1990. aastatest on sisse töötatud võrgustikud, kuidas abi saadakse. Inimestel on seal jaksu seda üleval pidada – sest näiteks poe ülevalpidamine nõuab ka energiat. Muidugi rahastatakse selle abil ka koguduste tegevusi – kui sealt ikkagi tuleb mingit sissetulekut. Aga seda ma ei julgeks öelda, et kus on raha vähem, seal on süda suurem. Pigem on näha seda, et kogudus on külas kohapeal olemas, seal ei ole mingit sotsiaalhoolekande asutust – sotsiaaltöötaja käib küll, aga mingit asutust ei ole. Kogudus on justkui kohapeal olev sotsiaalhoolekande asutus – just selle tõttu, et on füüsiliselt kohal ja suudab nende inimestega tegeleda.

Need, kes seda poodi peavad, rõhutasid koosolekuil alati ka seda, et ega seal poes ei käi üksnes kiriku liikmed, vaid ka sellised inimesed, kes kirikus ei käi. Mõni vaimulik rääkis siis küll innustunult, kuidas ta teeb sellega seoses misjonitööd, aga üldiselt on diakooniatöö eeskätt siiski sotsiaaltöö. Misjonitööd või väärtuste küsimust mainiti eelkõige seoses noortetöö ja peredega.

Kas perede küsimus oli tugevalt õhus?

Jah. Politsei- ja piirivalveamet on algatanud ja veab projekti „Vägivallatu pere", mis ka suunab inimesi märkama. Tähtis on märgata teisi, seda, kus võib koduvägivalda olla, ja olla teadlik, kuidas sellisel juhul tegutseda, kelle poole pöörduda. See on üks neist teemadest, millega kogudused tegelevad. Umbkaudu öeldes mainis 90% vaimulikest seda, et kogu ühiskondlik sidusus algab perekondadest. Kui perekonnad on harmoonilised ja heal järjel – siin tuleb ka kristlik väärtuskasvatus mängu –, siis on meie kogukonnad turvalised.

Peretöö käib kogudustes eesotsas EELK Perekeskusega, mis nüüdseks tegutseb Tartus, Tallinnas ja Haapsalus, kuid väiksemaid pereprobleemidega tegelevaid gruppe on ka mujal ja muudes uskkondades. Sageli algavad probleemid sellest, et pered on kehval järjel – probleemid sageli kooruvad sealt, tulevad pinged. See pole muidugi raudne reegel, sest probleemidega maadlevad ka heal järjel perekonnad. Peresid tuleb nende muredest kuidagi välja aidata.

Mis valdkonnad koosolekutel veel kõlama jäid?

Võib-olla vanurite teema. Ma nägin, et tihtipeale on koguduste juures daamid, kes veel ise jõuavad kirikus käia, ja nemad vaatavad

neid daame ja härrasid, kes enam ei jõua. See on organiseeritud töö. Vaimulikud muidugi teevad ka kodukülastusi, aga muljet avaldab just see märkamine: märgatakse üksi elavaid vanainimesi. Neid lugusid oli väga liigutavaid ... Kas või sellest, kuidas vabariigi aastapäeval käisid koguduste esindajad nende koguduseliikmete juures, kes on vanad ja üksikud, ja viisid neile kiluvõileibu ja kooki. Tähtis on tähelepanu pööramine üksikutele inimestele. Mõnikord vajatakse ka abi ja siis seda abi võimaluse korral ka organiseeritakse kogudustes. Teisalt kuulsin aga humoorikalt ette kantud lugusid sellest, kuidas vaimulikku ei taheta omale külla: „Ma ei ole ju veel nii vilets, et vaimulik peaks tulema." Või et: „Mul ei ole kodu nii korras, et vaimulik siia võiks tulla." Selliseid lugusid on muidugi ka. Vanuritega tehtav töö kogudustes on väga tänuväärne.

Praegu on küsimus selles, kuidas maakondlikud arendusorganisatsioonid saaksid neid töötegijaid tunnustada. Maavalitsuste ajal oli kõiksugune tunnustamine arenenud, aga nüüd võtavad maakondlikud arendusorganisatsioonid neid asju üle. On tähtis, et ka koguduste vabatahtlikke ei unustataks, tunnustamine on sageli kõige esimene ja lihtsam viis inimestele tähelepanu pöörata. Tasu on veel omaette küsimus, aga inimestele annab juba seegi jõudu, kui nad tunnevad, et nende tööd märgatakse.

Mida saaks kogu selle loo lõpetuseks kokkuvõtvat öelda?

Ma arvan, et siseministeeriumi roll selles protsessis on olla vahendaja. Usukogukonnad panustavad Eesti ühiskonna turvalisusesse, et meil kõigil oleks siin ühiskonnas hea elada. Siseministeerium saab luua selleks tingimused, et see koostöö maakonnatasandil veelgi süveneks.
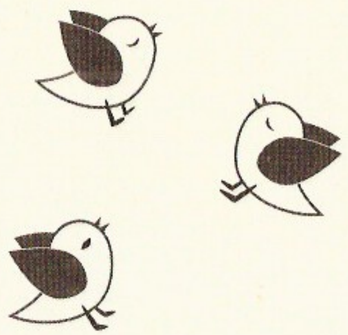
Positiivsena võiks siia lõppu tuua tõdemuse, et nende koosolekute põhjal joonistus väga ilusti välja see, et usulised ühendused on loomulikuks osaks Eesti ühiskonnast ja nad tegelevad eeskätt selle osaga meie ühiskonnast, kes on kas õrnas eas või ei saa endaga hakkama, on sotsiaalselt või vaimselt erinev, vähem arenenud. Usulised ühendused kannavad laiali kristlikku ligimesearmastust päris usinasti. Tervitada tuleb kindlasti seda, et see töö on tekkinud usuühenduste enda initsiatiivil, nad ise peavad vajalikuks seda algatada ja teha. Siseministeeriumi huvi on see teadmine viia ka maakonnatasandi turvalisusega tegelevatesse ametitesse ja ametkondadesse, et seda siis teadlikult üheskoos teha.